

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİSLERDE BEDEN VE AİLE MAHREMİYETİ

Yüksek Lisans

Baki ÖNAL

AMASYA
Temmuz– 2025

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİSLERDE BEDEN VE AİLE MAHREMİYETİ

Hazırlayan
Baki ÖNAL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nevzat AYDIN

AMASYA – 2025

TEZ ONAY SAYFASI

Baki ÖNAL tarafından hazırlanan “HADİSLERDE BEDEN VE AİLE MAHREMİYETİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 18/06/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Nevzat AYDIN

.....

Üye : Doç. Dr. Şemşeddin KIRIŞ

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mücahit KARAKAŞ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hadi BELGE

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve ünvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../.../.....

Baki ÖNAL

İmza

ÖZET

HADİSLERDE BEDEN VE AİLE MAHREMİYETİ

Baki ÖNAL

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2025

Danışman: Prof. Dr. Nevzat AYDIN

İnsanı yaratılmışların en üstünü kabul eden dinimiz, bireyin bedeninin, onurunun, kişilik haklarının ve aile kurumunun korunmasını gaye edinmiş ve bu noktada mahremiyeti temel değerlerinden biri olarak kabul etmiştir. Beden ve aile mahremiyeti, bireyin hem kişisel bütünlüğünü koruma hem de toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devamını sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak günümüzde modern hayatta toplumumuzda beden ve aile mahremiyeti ihlallerinin sıklıkla yaşandığını görmekte ve duymaktayız. Bu tezde, İslam düşüncesinin temel kavramlarından biri olan mahremiyet, hadis ve sünnet ışığında, beden ve aile bağlamında ele alınmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’deki ayetler, tesettür, mesken mahremiyeti ve özel alanın korunması gibi hususlara dikkat çekerken; hadisler de bu ilkeleri açıklayıcı ve pekiştirici nitelikte önemli mesajlar sunmaktadır. Hz. Peygamber, bireylerin bedenlerini, evlerini ve özel alanlarını koruma sorumluluğunu sıkça vurgulamış; mahremiyetin, sadece bireysel bir hak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olduğuna işaret etmiştir. Beden mahremiyeti, tesettür, göz ve konuşma sınırları gibi konular ile aile mahremiyetinde mesken düzeni, izin alma (isti’zan) ilkesi ve kişisel sınırların korunması gibi hususlar hadislerle açıklanmıştır. Tezde, klasik kaynaklar ve modern yaklaşımlar çerçevesinde mahremiyetin bireysel ve toplumsal hayattaki yeri analiz edilmiş; İslami mahremiyet anlayışının, çağdaş dünyada yaşanan dijitalleşme, özel hayatın ihlali gibi sorunlara nasıl çözüm sunabileceği sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, mahremiyetin sadece dini bir emir değil, aynı zamanda insani bir değer olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber’in hadislerinde bir değer simgesi olan beden ve aile mahremiyetinin, dokunulmazlığı ve saygınlığı vardır. Bu çalışmada konuyla ilgili hadislerden hareketle beden-aile ve mahremiyet ilişkisi, beden ve aile mahremiyetinin önemi, mahiyeti, korunmasına yönelik ilke ve esaslar ile mahremiyet ihlallerinin cezası tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet, Beden, Aile, Tesettür, Mesken, Hadis

ABSTRACT**BODY AND FAMILY PRIVACY IN HADİTHS****Baki ÖNAL**

Amasya University, Institute of Social Science

Sub-department of the Basic İslâmic Sciences, Master Thesis, May/2025

The Consultant: Prof. Dr. Nevzat AYDIN

Our religion, which considers the human being as the most honored of all creation, aims to protect the individual's body, dignity, personal rights, and the institution of the family, and in this regard, regards privacy as one of its fundamental values. Bodily and family privacy are critically important for both preserving personal integrity and ensuring the healthy continuation of social order. However, in modern life today, we frequently witness and hear about violations of bodily and family privacy in our society. In this thesis, privacy as one of the core concepts of Islamic thought, is examined in the context of body and family through the lens of hadith and the Sunnah. While the Qur'an emphasizes issues such as modesty home privacy, and the protection of private space, the hadiths offer important messages that clarify and reinforce these principles. The Prophet Muhammad frequently emphasized the responsibility to protect individuals' bodies, homes, and private spaces, and indicated that privacy is not only a personal right but also a societal responsibility. Bodily privacy is explained in the hadiths through topics such as modest dress, boundaries of gaze and speech, while family privacy is addressed through home organization, the principle of seeking permission and the protection of personal boundaries. In this study, the place of privacy in individual and social life is analyzed within the framework of classical sources and modern approaches, and it is questioned how the Islamic understanding of privacy can offer solutions to contemporary problems such as digitalization and the violation of private life. The findings reveal that privacy is not only a religious command but also a human value. Bodily and family privacy, as reflected in the hadiths of the Prophet, are symbols of value and carry an inviolable and respectable status. Based on relevant hadiths, this study identifies the relationship between body, family, and privacy, the importance and nature of bodily and family privacy, the principles and guidelines for its protection, and the penalties for privacy violations.

Keywords: Privacy, Body, Family, Modesty, Home, Hadith.

ÖNSÖZ

Tarih boyunca, insanlık, doğru bir hayat sürdürmek için çeşitli ahlâkî ve manevi ilkeler geliştirmiş, bu ilkeleri bazen ilahi dinler aracılığıyla, bazen de beşerî sistemler yoluyla hayatlarına rehber edinmiştir. Bu ilkelerin temel amacı, bireylerin ve toplumların huzur ve mutluluğunu sağlamak olmuştur. İslam dini, Kur’ân ve Sünnet rehberliğinde, hayatın her alanına nüfuz eden, kapsamlı bir hayat rehberi sunarak bu amaca hizmet etmiştir. İslam'ın temel kaynakları olan Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet, müminlere hem dünyevî hem de uhrevî hayatlarında yol gösterici olmuş, onların en ideal hayat biçimini benimsemelerine yardımcı olmuştur. Bu çalışmada, belirli temalar altında gruplandırılan beden ve aile mahremiyetine dair hadisler detaylı bir şekilde incelenmiş; Hz. Peygamber’in insanlığa sunduğu mahremiyet ve beden terbiyesi üzerine kurulu birey modelinin nasıl oluşturulduğu, hangi değerler üzerine inşa edildiği ve bu modelin müminlerin hayatına nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Hz. Peygamber, Allah’ın elçisi olarak, sadece ilahi vahiyleri insanlığa iletmekle kalmamış, aynı zamanda toplum içinde yaşayan bir birey olarak, insanlara örnek teşkil eden bir hayat sürdürmüştür. Onun rehberliği altında, toplumlar sadece manevi olarak değil, aynı zamanda ahlâkî ve sosyal açıdan da büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Hz. Peygamber, içinde bulunduğu toplumun bireylerini, sosyal yapılarını, psikolojik durumlarını ve ihtiyaçlarını derinlemesine anlamış; onlara en uygun çözümleri sunarak, onların dünya ve ahiret saadetine ulaşmalarını sağlamıştır. Peygamberimizin insan psikolojisi üzerindeki bu derin anlayışı ve toplumu dönüştürme gücü, onun vahiyden aldığı ilhamla birleşmiş; yaklaşık yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede, bedevî bir toplumu medeni bir yapıya kavuşturmuştur. İslam’ın temel ahlâkî ilkeleri ve bireysel davranış normları, onun örnek yaşamında somutlaşmış; müminlere mahremiyet bilinci ve beden terbiyesi açısından doğru bir hayat sürmenin yollarını göstermiştir. Mahremiyet duygusunu bilen insan esasında erdem sahibi olan insandır. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada Hz. Peygamber’in hadislerde çizdiği mahremiyet ve beden terbiyesine dayalı birey modeli, iman ve ahlâkî esaslar çerçevesinde ele alınarak, müminlerin günlük hayatlarındaki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Hadislerde yer alan ilkeler, sadece bireysel ahlâkın değil, aynı zamanda toplumsal düzenin de temel taşlarını oluşturmuştur. Hz. Peygamber, bireyleri doğru ve mahremiyete uygun davranışlara teşvik ederken, yanlış ve zarar verici alışkanlıklardan sakındıran emir ve yasaklarla da toplumun manevi dirliğini sağlamıştır. Hadislerde ifade edilen ahlâkî ve dini esaslar, toplumun her kesimine hitap eden evrensel değerlerdir. Bu değerler, müminlerin

Allah’a olan bağılıklarını artırırken, onların toplumsal ilişkilerini de daha sağlıklı ve adaletli kılmaktadır. Hadislerde vurgulanan beden ve aile mahremiyetine dair bilgiler İslam toplumlarında ahlâkî bir mihenk taşı olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada, hadislerde yer alan bu ilkelerin nasıl şekillendiği, hangi ahlâkî ve toplumsal sorunlara çözüm sunduğu ve Hz. Peygamber’in müminlere nasıl bir yol gösterici olduğu incelenmiştir.

Hiz. Peygamber’in hayatı ve hadisleri, bir yandan bireylerin manevi gelişimine rehberlik ederken, diğcr yandan da toplumsal düzeni koruyacak ve geliştirecek prensipleri ortaya koymuştur. Bu çalışma, söz konusu hadislerin verdiğı mesajları anlamak ve bu mesajların günlük hayata nasıl uygulanabileceğini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Hadislerde geğcn mahremiyet bilinci ve beden terbiyesi, sadece bireysel ahlâkın değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve adaletin de temelini oluşturmuştur. Bu nedenle, çalışmamızda yer alan hadisler, müminlerin hem iç dünyalarına ışık tutmuş hem de onların toplumsal ilişkilerine rehberlik etmiştir.

Bu çalışma süresince, konunun seçimi ve şekillenmesinde, ayrıca yazım aşamasında bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım danışman hocam Prof. Dr. Nevzat AYDIN’a şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez çalışmasının her aşamasında maddî ve manevî desteğini, sabrını ve sevgisini benden esirgemeyen kıymetli babam ile anneme, varlığını her zaman yanımda hissettiren sevgili abilerime, yengelerime ve yeğenlerime sonsuz teşekkür ederim.

Baki ÖNAL

.../.../.....

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	1
2. Araştırmanın Planı ve Metodu	2
3. Araştırmanın Kaynakları	3
4. Kavramsal Çerçeve	4
4.1. Mahremiyet Kavramı	5
4.2. Mahremiyet İle İlgili Kavramlar	7
4.2.1. Ahlâk.....	8
4.2.2. Irz	8
4.2.3. Haya	9
4.2.4. İffet.....	10
4.2.5. Sır.....	11
4.2.6. Tesettür	12
4.2.7. Tecessüs	13
4.2.8. Ferc	13
4.2.9. Zinet	14
4.2.10. Ceyb	14
4.2.11. Sev’at	15

I. BÖLÜM

1. HADİSLERDE BEDEN MAHREMİYETİ.....	17
--------------------------------------	----

1.1. Beden Kavramı.....	17
1.1.1. İnsanlık Onuru ve Bedenin Saygınlığı.....	22
1.1.1.1. Beden Mahremiyeti-Fıtrat İlişkisi.....	23
1.1.1.2. Beden Mahremiyeti-Şiddet İlişkisi	25
1.1.1.3. Beden Mahremiyeti-Mükerremlik İlişkisi	27
1.2. Beden Mahremiyeti	29
1.2.1. Tesettür/Örtünme	30
1.2.1.1. Tesettürün Psikolojik ve Sosyal Boyutları	38
1.2.1.2. Hayâ Bağlamında Tesettür	40
1.2.2. Tuvalet ve Banyoda Mahremiyet.....	43
1.2.2.1. Tuvalet Eğitiminde Mahremiyet.....	44
1.2.2.2. Banyo Eğitiminde Mahremiyet.....	48
1.3. Göz Mahremiyeti.....	51
1.4. Kadın ve Erkek İlişkilerinde Mahremiyet.....	56
1.5. Toplumsal Hayatta Beden Mahremiyeti	60

II. BÖLÜM

2. HADİSLERDE AİLE MAHREMİYETİ	65
2.1. Aile Kavramı ve İslam'da Aile	65
2.2. Aile Mahremiyeti	69
2.2.1. Mesken.....	71
2.2.1.1. Mesken-Mahremiyet İlişkisi.....	72
2.2.1.2. Değişen Mahremiyet Algısının Mesken Üzerindeki Etkileri	75
2.2.1.3. Konutun Plan ve Tasarımı	77
2.2.1.4. Meskenin Geniş ve Müstakil Olması.....	78
2.2.1.5. Odaların Ayrılması	81
2.2.1.6. Meskenin Yüksekliği	83
2.2.2. İsti'zan İlkesi.....	86

2.2.2.1. Aile Fertlerinin Birbirlerinin Odasına Girerken İzin Alması	86
2.2.2.2. Evlere Girerken İzin İstenilmesi	88
2.2.2.2.1. Kendini Tanıtma	94
2.2.2.2.2. Yüzünü Kapıya Dönme	96
2.2.2.3. Evlerin Gözetlenilmemesi ve Dinlenilmemesi	103
2.2.2.4. Ailede Mahremiyetin Korunması	106
2.3. Sosyal Medyada Aile ve Beden Mahremiyeti	108
2.4. Mahremiyet İhlalleri ve Cezası	114
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	121
ÖZ GEÇMİŞ	137

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
r.a.	RadiyAllahü anh
s.a.s.	SallAllahu aleyhi ve sellem
a.s.	Aleyhi's-Selâm
b.	bin
Çev.	Çeviren
Thk.	Tahkik
s.	Sayfa
Md.	Madde
vd	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
Hız.	Hazreti

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

İslam'ın temel değerlerinden biri olan mahremiyet, bireylerin onurunu, kişilik haklarını ve aile kurumunun korunmasını amaçlayan bir kavramdır. İslam dini, insanı yaratılmışların en şerefliisi olarak kabul eder ve bu yüzden bireylerin bedenlerine ve aile yapılarına saygı gösterilmesini emreder. Beden ve aile mahremiyeti, bireyin hem kişisel bütünlüğünü koruma hem de toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devamını sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Hadisler, Kur'an-ı Kerim'in evrensel ilkelerini açıklayan ve somutlaştıran ikinci en önemli kaynak olarak, İslam hukukunun ve ahlakının şekillenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Hadislerdeki beden ve aile mahremiyetine dair öğretiler, Müslümanların günlük hayatlarına rehberlik eden ve aile yapısının korunmasına katkı sağlayan temel prensipleri içermektedir. Bu araştırmanın önemi, İslam'ın beden ve aile mahremiyetine dair ortaya koyduğu ilkelerin hem geçmişte hem de günümüzdeki değerini ifade etmektir. Modern çağda birey mahremiyeti kavramı, teknolojinin ve dijital iletişimin yaygınlaşmasıyla birlikte ciddi tehditler altında kalmıştır. Kişisel verilerin korunmasından, özel hayatın gizliliğine kadar birçok alan, yeni sorunlar ve tartışmalara sahne olmaktadır. Aynı zamanda, aile yapısında yaşanan değişimler, mahremiyet kavramının yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. İslam dünyasında da bu değişimlerin etkileri hissedilmekte ve geleneksel değerlerle modern hayat arasındaki uyumsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, modern çağda hadislerin beden ve aile mahremiyeti konusunda sunduğu ilkeleri inceleyerek, İslam'ın bu kavramlara verdiği değerleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirme hem dini literatüre hem de toplumsal meselelerin çözümüne bir nebze de olsa katkı sağlayabilir. Hadislerdeki mahremiyet ilkeleri, modern çağda Müslüman bireylerin ve ailelerin mahremiyetlerini koruma konusundaki bilinçlerini artırabilir ve bu konuda yeni yaklaşımlar geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, bu araştırma, İslam toplumlarında mahremiyetin korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi konusunda rehberlik sağlayarak, toplumsal barışa ve huzura katkıda bulunabilir.

Bu tezin amacı, İslam'ın temel kaynaklarından biri olan hadislerde, beden ve aile mahremiyeti konularında dile getirilen ilkeleri detaylı bir şekilde incelemek, bu ilkelerin hem tarihsel bağlamda hem de modern çağda nasıl uygulanabileceğini ortaya koymaktır. Araştırma, hadislerin mahremiyet kavramına yaklaşımını tespit etmek, bu hadislerin hangi sosyo-kültürel ve dini bağlamlarda ortaya çıktığını ve bu bağlamların günümüz şartlarında nasıl

yorumlanabileceğini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, beden ve aile mahremiyetiyle ilgili hadislerin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki işlevselliği ele alınacaktır.

Çalışmanın bir diğer amacı, hadislerdeki mahremiyetle ilgili öğretilerin, modern dünyada yaşanan değişimler ışığında nasıl yeniden yorumlanabileceğini tartışmaktır. Özellikle, günümüzde mahremiyetin giderek zayıfladığı, dijital ve küresel dünyada bireylerin mahremiyet haklarının sürekli ihlal edildiği bir dönemde, İslam'ın sunduğu ilkelerin ne kadar geçerli olduğunu ve bu ilkelerin nasıl yeniden hayat bulabileceğini araştırmak, bu çalışmanın temel hedeflerinden biridir. Aynı zamanda, bu çalışmanın amacı, Müslüman bireylerin ve ailelerin, dinlerinin temel öğretilerini modern hayat şartları içinde nasıl koruyabileceklerine dair yol gösterici nitelikte sonuçlar üretmektir.

2. Araştırmanın Planı ve Metodu

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın önemi ve amacı, yöntem, kaynakları, mahremiyet ve mahremiyetle ilişkili kavramlar konusu ele alınmıştır. Birinci bölümde, beden kavramı, bedeninin saygınlığı, beden mahremiyeti, kadın erkek ilişkileri ve toplumsal hayatta mahremiyet konuları işlenmiştir. İkinci bölümde de aile, mesken, isti'zan, ve sosyal medyada mahremiyet konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu tez, nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak yürütülecektir. Araştırmanın ilk aşaması, hadislerde beden ve aile mahremiyeti konusuyla ilgili temel hadis metinlerin tespiti ve muhteva ve içerik itibarıyla değerlendirilmesi olacaktır. Bu süreçte hem klasik hadis külliyatı hem de çağdaş hadis çalışmaları incelenecek, hadislerin içerik ve anlam dünyası üzerine analiz yapılacaktır. Bu analiz sürecinde, beden ve aile mahremiyetiyle ilgili hadisler tematik bir yaklaşımla sınıflandırılacak ve bu hadislerin içerdiği ana mesajlar tespit edilecektir. Hadislerin tarihsel bağlamı, hangi şartlarda ve neden vurgulandığı, İslam toplumlarında nasıl bir etki yarattığı gibi hususlar da bu aşamada ele alınacaktır. Araştırmanın ikinci aşamasında, hadislerde tespit edilen mahremiyet ilkelerinin modern çağda nasıl anlaşılması gerektiği üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Hadislerdeki mahremiyet öğretisinin günümüzün sosyo-kültürel ve teknolojik gelişmeleri ışığında nasıl yorumlanabileceği üzerinde durulacaktır. Ayrıca, bu araştırma, çağdaş İslam dünyasında mahremiyetle ilgili yaşanan sorunlara çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, İslam hukukçuları, sosyologlar ve aile uzmanlarının görüşlerinden de yararlanılarak, hadislerdeki mahremiyet ilkelerinin güncel hayatta nasıl uygulanabileceği üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. Bu çalışmada kullanılacak yöntemler arasında içerik analizi, karşılaştırmalı analiz ve tematik analiz yer

almaktadır. İçerik analizi ile hadislerdeki mahremiyetle ilgili mesajlar detaylı bir şekilde incelenecek, tematik analizle bu mesajların ana temaları belirlenecektir. Karşılaştırmalı analiz ise, hadislerdeki mahremiyet öğretisinin modern çağdaki mahremiyet anlayışıyla nasıl örtüştüğünü veya ayrıldığını ortaya koymayı amaçlayacaktır. Bu detaylı yaklaşım, araştırmanın hem teorik hem de pratik katkılarını artıracak, İslam'ın mahremiyet konusundaki öğretisinin derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmamızda kullandığımız Kütüb-i Tis'a hadislerinin sıhhati hakkında çoğunlukla ulemâ sahih hükmünü vermişlerdir. Ancak zayıf ve illetli olduğuna hükmedilen hadisler hakkında gerekli açıklamalar dipnotta yapılmıştır.

3. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızda, Kütüb-i Sitte hadis kitaplarının matbu baskıları, başvurduğumuz temel Arapça kaynaklar arasında yer almıştır. Asıl konumuzun hadislerde beden ve aile mahremiyeti olması sebebiyle bu konudaki hadisler taranmış, konuyu her yönüyle ortaya koymak için Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875) ve Tirmizî'nin (279/892) câmileri, Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Nesâî (303/915), İbn Mâce (ö.273/887) ve Dârimî 'nin (ö. 255/869) sünenleri ile Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) Müsnedi ve İmam Mâlik'in (ö.179/795) Muvatta'ından meydana gelen Kütüb-i Tis'a'nın tümünden, hadis şerhlerinden, klasik ve modern eserlerden, bu konuda yapılan yorum ve değerlendirmelerden istifade edilmiştir. Böylece bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlanmak istenmiştir. Hadislerin kaynaklardan hızlı ve gelişmiş aramalarını yapabilmek için "Shamela Programı" kullanılmış, hadislerin orijinal metinlerine ve çeşitli şerhlerine ulaşılmıştır. Ayrıca, "El-Bahisül Hadis" sitesinin veri tabanı da hadislerin detaylı analizlerinde önemli bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Hadislerin Türkçe karşılıkları için ise "Meridyen Hadis ve Siyer Araştırmaları Merkezi" tarafından oluşturulan hadis veri tabanından yararlanılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde, mahremiyet ile ilgili kavramları açıklamak için İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) Lisânü'l- Arab'ından, Râgıb el-İsfahânî'nin (ö. V/XI. yüzyılın ilk çeyreği) el- Müfredât'ından, Cevherî'nin (ö. 400/1009'dan önce) Tâcu'l-Luğa'sından, Cürçânî'nin (ö. 816/1413) Kitâbu't-Ta'rîfât'ından İsmail Karagöz'ün Dini Kavramlar Sözlüğünden ve Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden faydalanılmıştır.

Hadislerde geçen beden ve aile mahremiyeti konularının incelenmesinde, Temel İslâm Bilimleri alanında yazılmış Türkçe ve Arapça eserler ile akademik makaleler kaynakçanın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Bu çalışmalar, ilgili konuların daha iyi anlaşılmasını ve hadislerin modern bağlamda değerlendirilmesini sağlamıştır.

Mahremiyet konusuyla ilgili “İslâm’da Mahremiyet Eğitimi”¹, “Dünü ve Bugünüyle İslâm’da Mahremiyet”², “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”³, “Kur’ân’da Mahremiyet Tasavvuru”⁴, “Hadislerde Mesken Mahremiyeti”⁵, “Hadislerde Mahremiyet Olgusu”⁶, “Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü”⁷, “İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya”⁸ ve “Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları”⁹ gibi kitap, makale, tez ve sempozyumun olduğu tespit edilmiştir. Bu alanda daha önce böyle bir çalışma olmadığından Hadislerde Beden ve Aile Mahremiyeti konusunu çalışmaya karar verdik.

Çalışmamızın özellikle ikinci bölümünde ele aldığımız konuların geniş bir yelpazede olması, yararlandığımız kaynakların sayısını ve çeşitliliğini artırmıştır. Bu bölümdeki konular araştırılırken, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nin ilgili maddelerinden, konuya ilişkin telif edilmiş kitap, akademik tez, makale ve sempozyum gibi çalışmalardan faydalanılmıştır.

4. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde mahremiyet kavramı incelendikten sonra, mahremiyetle ilişkili kavramlara yer verilmiştir.

¹ Saadet İder tarafından yazılmıştır. Din Eğitimi alanında yapılmış bir çalışmadır. Çalışmada mahremiyet gelişim dönemlerine göre detaylı bir şekilde incelenmiştir. Saadet İder, *İslâm’da Mahremiyet Eğitimi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022).

² Huriye Martı, Öznur Martı, Filiz Yıldız ve Makbule Çınar tarafından yazılmıştır. Çalışmada beden, mekan ve bilgi mahremiyeti bölümler halinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Huriye Martı, *Dünü ve Bugünüyle İslâm’da Mahremiyet* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020).

³ Nevzat Aydın tarafından yazılmıştır. Hadis alanından yapılmış bir çalışmadır. Makale de mesken mahremiyetinin çerçevesi, ihlal eden unsurları ve mahiyeti hadis ve sünnet ışığında ele alınmıştır. Nevzat Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, *EKEV Akademi Dergisi* XIX/63 (2015).

⁴ Esma Çeşmesi tarafından yazılmıştır. Tefsir alanında yapılan bir çalışmadır. Mahremiyet ve çeşitleri Kur’ân ve tefsirler ışığında ele alınıp incelenmiştir. Esma Çeşmeci, *Kur’ân’da Mahremiyet Tasavvuru* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁵ Hatice Şimşek tarafından yazılmıştır. Hadis alanında yapılmış bir çalışmadır. Çalışmada mesken mahremiyeti hadis ve sünnet ışığında ele alınmıştır. Hatice Şimşek, *Hadislerde Mesken Mahremiyeti* (Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁶ Sinan Koçabaş tarafından 2024 yılında yazılmıştır. Hadis alanında yapılan bir çalışmadır. Mahremiyet konusuyla ilgili hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Aynı döneme denk gelen bizim tezimizde ise hadislerde beden ve aile mahremiyeti konuları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sinan Kocabaş, *Hadislerde Mahremiyet Olgusu* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

⁷ Nalan Çelikoğlu tarafından yazılmıştır. Din sosyolojisi alanında yapılmış bir çalışmadır. Mahremiyetin anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Nalan Çelikoğlu, *Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

⁸ Sevdegül Çekiç tarafından yazılmıştır. İslam hukuku alanında yapılmış bir çalışmadır. Mahremiyet boyutları ve sosyal medya konuları derinlemesine incelenmiştir. Sevdegül Çekiç, *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya* (Ankara: TDV Yayınları, 2021).

⁹ 2015 yılında Ordu İlahiyat fakültesi tarafından düzenlenmiştir. Daha sonra kitap haline getirilmiştir. Yavuz Ünal - Hasan Atsız (ed.), *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları* (Ordu: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016).

4.1. Mahremiyet Kavramı

Arap dilinde kök harfleri ح/ه-r-m olan “mahrem” kelimesi sözlükte, yasaklanmış, haram olan şey, tabu, kutsal, kişinin evlenmeyeceği kişi gibi farklı anlamlara gelmektedir.¹⁰ Mahrem kelimesinin kök anlamı olan “yasak, tabu, kutsal ve özel alan” gibi ifadeler, özel hayatın gizliliğini de içeren anahtar kavramlardır.¹¹ Arap dilinden, Farsça ve Osmanlıca’ ya geçmiş olan mahrem kelimesi; Farsça da nâmahrem, “ yabancı, kendisine nikah düşen” anlamında, Osmanlıca da ise “ şeriatın yasakladığı, gizli, herkesçe bilinmemesi gereken”¹² şeklinde tanımlanmıştır. Türkçe de “mahrem” kelimesi “yapılması dinen yasaklanan, gizlilik, örtülmesi gerekli yerler”¹³ gibi anlamlara gelmektedir.

Mahrem kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de geçmekteyse de genel anlamda dinin yasakladığı ve haram saydığı şeyleri,¹⁴ özel anlamda ise dinin evlenmeyi yasakladığı akrabaları¹⁵ beyan etmek üzere h-r-m harflerinden oluşan kelimenin türevlerinin kullanıldığı¹⁶ görülmektedir.¹⁷ Hadisler de ise sözlük ve terim anlamı çokça kullanılmaktadır.¹⁸ Mahrem, Fıkıh terimi olarak “kendileriyle evlenmesi dinen yasak olan belirli derecelerdeki akrabayı”¹⁹ ifade etmektedir. Aşağıda mahrem kavramının hadislerdeki kullanımına dair birkaç rivayet aktarılacaktır.

“Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır.”²⁰

¹⁰ Ebu’l-Kâsım el-Huseyin b. Mufaddal b. Muhammed Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğaribi’l-Kur’ân*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî (Beyrut-Dımaşk: Darul Kalem, 1412), 229; Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab* (Beyrut: Daru’s-Sâdir, 1414), XII/12; Serdar Mutçalı, *el-Mu’cemü’l-Arabi’l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 164.

¹¹ Nurullah Güngör, “İslam Hukuku’nda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III/IV (2016), 71.

¹² Ferit Devellioğlu (ed.), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1993), 680.

¹³ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 3013.

¹⁴ Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin, *Kur’ân-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), el-Bakara 2/173, el-Bakara 2/275, Âl-i İmrân 3/93, En’âm 6/150-151, Tevbe 9/37.

¹⁵ Nisâ 4/23.

¹⁶ Selahattin Fettahoğlu, “Mahrem Namahrem, İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur’an’da Kullanılış Biçimleri”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/121.

¹⁷ Bakara sûresinde harreme (حرم) kelimesi geçmiş olup haram kıldı anlamındadır. bkz. el-Bakara 2/173, el-Bakara 2/275; Bakara sûresinde harâm (حرم) kelimesi geçmiş olup yasak anlamındadır. bkz. el-Bakara 2/144, el-Bakara 2/149, el-Bakara, 2/150; Nahl sûresinde harâmün (حرام) kelimesi geçmiş olup haram olmak anlamındadır. bkz. Nahl 16/116; Zâriyât sûresinde harâmün (محروم) kelimesi geçmiş olup mahrum olmak anlamındadır. bkz. ez-Zâriyât 51/19; Mâide sûresinde hurum (حرم) kelimesi geçmiş olup ihram anlamındadır. bkz. el-Mâide 5/1.

¹⁸ Arent Jan Wensinck, *el-Mu’Cemü’l-müfrehes li-elfâzi’l-hadîs’n-nebevî* (Leiden: Mektebetü Brill, 1936), I/451.

¹⁹ Salim Ögüt, “Mahrem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), XXVII/338.

²⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Câmiu’s-sahîh*, thk. Muhammed Zühreyy en-Nâsir (Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422), “İlim” 37 (No. 105); Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim b. Haccâc, *Sahîh-i Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî (Kahire: Matbaat-ü İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâhu, 1374), “Kasâme” 1679.

“Nesep sebebiyle haram olanlar süt emme sebebiyle de haram olur.”²¹

“Rıftan (yumuşak huyluluktan) nasîbi olmayan hayırdan mahrum kılınmıştır.”²²

Yukarıdaki hadisler de kullanılan kelimeler yasak, mahrum bırakılma gibi anlamları içermektedir. “Mahrem’in çoğulu olan mehârim ise bazı hadislerde Allah’ın haram kıldığı şeyler anlamında kullanılmıştır.”²³

İslam dininin ana kaynağı olan Kur’an ve Sünnet’te mahremiyetin, insanların özel hayatlarının gizliliği konusunda onlara yüklediği hak ve sorumluluklar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Başkalarının bizim mahremiyetimizi araştırmama ve ifşa etmemesi hakkımız kapsamındayken, aynı zamanda her hak bir sorumluluk getirir anlayışıyla mahremiyetimizi ifşa etmemek de bizim sorumluluğumuzdur. Çünkü bu haklarda gözetmemiz gereken ilk kriter, ilahi iradeye olan saygıdır.²⁴

Mahremiyet, ise mahrem kelimesinden türetilmiş sınırlı bir mastardır. Mahremiyet kavramı İslam literatüründe “dokunulmazlık” ve “gizlilik” öğelerini içermektedir. İslam hukukçuları mahremiyet kavramına “el-Hayâtu’l-hâssa” ve “Himâyetu’l-hayâti’l-hâssa” gibi terimler kullanmışsalar da²⁵ mahremiyet kavramının daha geniş bir anlamlar dizini içerdiği ve şemsiye bir kavram olduğu söylenebilir.

Günümüzde mahremiyet konusunda yapılmış olan çeşitli tanımlardan bazıları şöyledir:

- “Bireyin çevresiyle ve kendisiyle duygusal etkileşime geçme hali.”²⁶;

“Kişilerin yalnız kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına kendilerinin karar verebildikleri bir alanı ifade eden terim”²⁷; “inzivaya çekilme, kendi başına kalma, yalnızlık, diğer insanlarla ilişki kurmama ve kendine ait olanı başkalarıyla paylaşmama durumu.”²⁸

Aynı zamanda mahremiyet, “Kişilerin yalnız olma ve başkalarıyla birlikte bulunma

²¹ Müslim b. Haccâc, “Radâ” 1445.

²² Müslim b. Haccâc, “Birr” 74-76; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnâvut - Muhammed Kamil Kurre Büleli (Darü’r Risaletü’l Alemiyye, 1430/2009), “Edeb”, 11 (No. 4809); Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Süneni İbn Mâce*, thk. Şuayb el-Arnâvut - Âdil Mürşid vd. (Darü’r Risaletü’l Alemiyye, 1430/2009), “Edeb”, 9 (No. 3687).

²³ Sait Nuri Akgündüz, “İslam Hukuku Açısından Hukukun Mahremiyeti Koruyucu İşlevi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016, I/458.

²⁴ Çekiç, *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*, 17.

²⁵ Abdullah Kahraman, “Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/34.

²⁶ Mahmut Akgül - Hande Hekimoğlu Toprak, “Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü: Instagram Örneği”, *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* 10/38 (01 Temmuz 2019), 79.

²⁷ Mehmet Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58/1 (2003), 182; Mustafa Derviş Dereli, “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016, I/538.

²⁸ Abdülhâkim Tuğluk, “Bir Mahremiyet Mekânı Olarak Servet-İ Fünûn Romanında ‘Oda’”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (ts.), 170.

arzuları arasındaki diyalektik bir etkileşim alanı”²⁹ olarak tanımlanmıştır.

Günümüz hukuk literatüründe mahremiyet ile ilgili “kişinin sadece kendisi için saklı tuttuğu ve başkalarının bilgisinden uzak kalmasını istediği yaşam görüntüleri”, “herkes tarafından bilinmeyen, özel araştırma ve bilgi edinmeyle sağlanan kişiye ait hususlar”, “bireyin kişiliğini geliştirmek ve manevi değerlerine güvence sağlamak için başkaları tarafından bilinmesini istemediği hususların oluşturduğu ve korunması hukuken gerekli görülen hayat üzerindeki hakkı”³⁰ gibi birçok tanım yapılmıştır.

Kısaca Şâri’in, kişinin özel hayatıyla ilgili konularda, başkalarıyla kuracağı ilişkilerde taraflara yüklediği hak ve sorumluluk alanları³¹, diye tarif edilen mahremiyet, kul hakkına ve özel hayata saygıyı gerektirir.³²

Yukarıda yer verilen bilgiler doğrultusunda, iki tür mahremiyetten söz edilebilir. Birincisi, özel anlamda mahremiyettir; bu, bir kadın ve erkeğin kendisine nikahı helal olan veya olmayan kişilere karşı sınırlarını belirlemesiyle ilgilidir. Bu tür mahremiyet, konuşma, görüşme, yolculuk yapma, tesettür ve edep kurallarına uyma gibi konuları kapsar ve genellikle aile hukuku ile ilişkilidir. İkincisi, genel anlamda mahremiyettir; bu, insan hak ve özgürlükleriyle ilgilidir ve kamu hukuku kapsamında değerlendirilir.³³

Mahremiyetin en az iki kişi arasında geçerli olduğu ve bireyin kamusal alanda var olma hakkını ifade ettiği söylenir.³⁴ Kamusal ve özel alanlar, günümüz modern toplumunda hızla değişmiştir. Bu değişimin sonucu olarak özel alanlarımız kamusal alana dönüşmüştür.

4.2. Mahremiyet ile İlgili Kavramlar

Mahremiyet, oldukça geniş bir alanı kapsayan bir kavramdır. Bu sebeple birçok kavram ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişkili kavramlar hakkında elde edilen bilgiler, mahremiyetin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacak ve kişisel alanın sınırlarını daha net bir şekilde çizmeye yardımcı olacaktır.

²⁹ Mehmet Yüksel, “Modernleşme ve Mahremiyet”, *Kültür ve İletişim* 6 (1)/11 (10 Ocak 2003), 79.

³⁰ M. Cumhur İzgi, *Etik Açısından Yaşlı Mahremiyeti: Huzurevi Örneğinde Hizmet Alanlar ve Verenler Açısından Bir Değerlendirme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 68.

³¹ Recep Vardi, “Sanal Mahremiyet”, *Toplum Bilimleri (Dergi)* IX/17 (2015), 55.

³² İsmail Güllük, “Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkhi Bir Analiz”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 23 (2014), 109.

³³ Güngör, “İslam Hukuku’nda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları”, 33.

³⁴ Dereli, “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, I/538.

4.2.1. Ahlâk

Ahlâk, “seciye, yaratılış, karakter, tabiat, mizâc ve huy” gibi manalara gelip “hulk” veya “huluk” kelimelerinin çoğuludur.³⁵

İmam Gazzâlî ahlâkın, “nefisde yerleşmiş bir şekil ve hey’etten ibârettir. Düşünüp taşınmağa lüzûm görmeden bütün işler suhûlet ve kolaylıkla bundan sâdır olur. Övülen ve güzel kabul edilen davranışlar, Gazzâlî’ye göre, insanın içindeki bu şekil ve eğilimlerin olumlu sonuçlarıdır. Eğer bu içsel eğilimlerden güzel davranışlar ortaya çıkarsa, bunun sonucunda kişiye güzel ahlaklı denir. Ancak, eğer kötü eğilimler sonucunda kötü davranışlar ortaya çıkarsa, bunun adı çirkin ahlakıdır.”³⁶

Ahmed Hamdi Akseki’ye göre ahlâk, “insanın içinde yerleşik ve sabit bir yetenektir. Bu yetenek, insanın iç dünyasında köklü bir şekilde bulunur ve insanın doğasına özgüdür. Bu yeteneğin varlığı sayesinde, insanın davranışları kolaylıkla ortaya çıkar ve şekillenir.”³⁷

Ahlâk konusunda çalışma yapan alimlerimiz ahlakı iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Güzel ahlak için kullanılan terimler arasında “hüsnü’l-huluk”, “mehâsinü’l-ahlâk”, “mekârimü’l-ahlâk”, “el-ahlâku’l-hasene”, “el-ahlâku’l-hamîde” gibi ifadeler bulunurken, kötü ahlak için kullanılan terimler arasında ise “sûü’l-huluk”, “el-ahlâku’z-zemîme”, “el-ahlâku’s-seyyie” gibi ifadeler yer almaktadır.³⁸

Ahlâk ve mahremiyet, bireysel-toplumsal varoluşun iki temel yapı taşıdır. Ahlâk, bireyin iyiyle kötüyü ayırt etmesini sağlayan değerler bütünüken; mahremiyet, bu değerlerin korunmasını sağlayan sınırlar bütünüdür. Bu yönüyle mahremiyet, ahlâkın uygulanabilirliğini sağlayan bir zemin gibidir. Başka bir deyişle, mahremiyet ahlâkın mekânıdır; ahlâk ise mahremiyetin içeriğini tayin eder. Ahlâk ve mahremiyet birbirinden koparılamaz iki değerdir. Biri diğzerinin koruyucusu, sınır çizicisi ve anlam vericisidir. Ahlâk mahremiyeti besler, mahremiyet ise ahlâkı görünür kılar.

4.2.2. Irz

“Irz” kelimesi Arapça kökenli olup, genellikle “namus” veya “şeref” anlamında kullanılır. Ancak, kullanıldığı bağlama göre değişen anlamları da vardır. Örneğin, “kişinin bedeni, ruhu, övgüye değer yaratılışı, soyu sopu” gibi anlamlar da “ırz” kelimesinin kapsamına

³⁵ Mustafa Çağrırcı, “Ahlâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), II/1-9.

³⁶ Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el Gazzâlî, *İhyau ulumi’d-din*, çev. Ahmet Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınevi, ts.), III/125.

³⁷ Ahmet Hamdi Akseki, *Ahlâk Dersleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016), 26.

³⁸ Çağrırcı, “Ahlâk”, II/1-9.

girer. Irz, kişinin onuru, şerefi ve soyu üzerindeki koruma ve değerlendirmeyi ifade eder. Örfteki kullanımında ise daha çok kişinin varlığı, dokunulmazlığı ve kişide bulunan manevi ve ahlaki yönleriyle ilgili anlamları ifade eder.³⁹

Terim olarak ırz “insanı insan yapan, ona toplum içinde şeref ve saygınlık kazandıran, bu sebeple de her türlü tecavüz karşısında dokunulmazlığı bulunan kişilik değerlerini ifade etmektedir.”⁴⁰

İbn Kuteybe (ö. 276/889) ırz için şöyle demiştir: kişinin şerefi, nefsi ve bedeninden başka bir şey değildir. İbn Esir (ö. 630/1233) ise ırz kelimesi için şöyle demiştir: İster kendisinde ister geçmişinde (ataları içinde) isterse de işlerini yapmakla yükümlü olduğu kimseler içinde olsun, insanın övgü ve kınama konusu şereftir. Ve yine denilmiştir ki; (şeref) kişiyi kendinden, aşağılanmaktan ve (sövülmekten) saldırıya uğramaktan koruyan, ona yeten yanıdır.⁴¹

Mahremiyet ırzın zeminini oluşturur. Irz, mahremiyetin en korunması gereken alanında yer alır. Zira mahremiyetin sınırlarını belirlemeden ırzın korunması mümkün değildir. Irzın çiğnenmesi genellikle mahremiyet sınırlarının aşılmasıyla başlar. Irz, mahremiyetin iç halkasıdır. Dışarıdan bakan biri için mahremiyet sınırları bir çit gibidir, ama bu çitin içindeki en hassas nokta, kişinin ırzıdır. Irz ve mahremiyet arasında hem ahlâkî hem ontolojik bir bağ vardır. Irz, mahremiyetin özüdür; mahremiyet ise ırzın sınırıdır. Biri olmadan diğeri tam anlamıyla korunamaz. Bireylerin ve toplumların ahlâkî selameti, bu iki değer birlikte düşünülmesini ve birlikte savunulmasını gerektirir.

4.2.3. Haya

Hayâ, sözlükte “utanma, sıkılma, ar, namus, edep, Allah korkusu ile günah olan şeylerden kaçınma, insanın kötülüklerden sakınması ve onları terk etmesi” gibi anlamlara gelir. Terim olarak hayâ “nefsin çirkin davranışlardan rahatsız olup onları terketmesi”, “kötü bir işin yapılmasından veya iyi bir işin terkedilmesinden dolayı insanın yüzünü kızartan sıkıntı” gibi değişik anlamlara gelmektedir.⁴²

Cürcânî, hayâ kelimesini şöyle açıklamaktadır. “Bir şeyden nefsin çekilmesi, onda

³⁹ Hayati Hökelekli, “Irz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), XIX/133.

⁴⁰ Hökelekli, “Irz”, XIX/133.

⁴¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VII/171.

⁴² Mustafa Çağrı, “Hayâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), XVI/554; Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'ân*, 324; Abdurrahman Özdemir, “Mahremiyet ve İlişkili Kavramlar”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/69.

kınanmaktan sakınarak onu terk etmesidir.” Cürcânî, hayâyı iki kısma ayırmaktadır: Birincisi, insanın yaratılışından beri kendinde bulunan ve insanlar arası ilişkilerde birbirinden utanmaları şeklinde ortaya çıkan nefsânî hayâ; ikincisi ise, Müslümanların Allah Teâlâ’dan korkarak günah işlemekten uzak durmaları şeklinde açıklanan imanî hayâdır.⁴³

Allah Teâlâ’nın lafzı için kullanıldığı zaman hâyâ, O’nun “kötü ve çirkin bir iş yapmayı kendisine layık görmemesi” ve “daima iyi olanı yapması” anlamlarına gelmektedir.⁴⁴

Haya, kişinin davranışlarına yön veren ahlâkî bir fren mekanizması işlevi görür. Bu duygu, sadece toplumsal bakıştan kaynaklanan bir utanma değil; daha derin ve köklü olarak vicdanî ve manevî bir bilinçtir. Haya, mahremiyetin görünmeyen belirleyici dinamiğidir. Hayanın zayıfladığı bir ortamda mahremiyetin korunması zordur; çünkü mahremiyet, ancak içsel bir bilinç ve edep duygusuyla anlam kazanır. Haya, mahremiyetin hem ahlâkî dayanağını hem de bireysel gerekçesini oluşturur.

4.2.4. İffet

İffet “affe” kökünden mastar olup “Nefiste, şehvetin galip gelmesini engelleyen bir halin meydana gelmesi”⁴⁵, “helal olmayandan uzak olmak”, “haramdam uzak durmak”⁴⁶, “helal ve hoş olmayan şeylerden sakınmak, haramlardan ve süflî isteklerden uzak durmak”⁴⁷ gibi anlamlara gelmektedir.

İffet, “kişinin yeme, içme ve cinsellik konularında nefsin aşırı arzularını dizginleyerek dengeli ve ölçülü davranmasını, dinin belirlediği çerçevede hareket etmesini ifade eden ahlâkî bir terimdir.”⁴⁸

Kınalızâde iffeti “Şehvet kuvvetinin itidâli” olarak tanımlamaktadır. İffetin nevilerini on iki olarak saymaktadır. “Haya (Ar ve namus), Rıfk (İncelik), Hedy (Ahlâklılık), Müsâlemet (Barışıklılık), Deat (Arzuları dizginlemek), Sabır (Kötülüğe ve belâlara tahammül), Kanaat (Nimetlere şükretmek), Vakâr (Ölçü ve olgunluk), Verâ’ (Samîmi kulluk), İntizam (Disiplinli yaşamak), Hurriyet (Meşru serbest hareket), Sehavet (Comertlik).”⁴⁹

⁴³ Ebü’l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî Cürcânî, *Kitabü’t-ta’rîfât*, thk. Heyet (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1403), 91.

⁴⁴ Komisyon, *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), III/222.

⁴⁵ Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi’l-garîbi’l-Kur’ân*, 532.

⁴⁶ Ebü Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcü’l-luga ve sıhâhu’l-Arabîyye*, thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr (Beyrut: Dâru’l-İlm li’l Melâyîn, 1407/1987), 1405; Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî el-Halîl b. Ahmed, *Kitâbü’l-ayn*, thk. Mehdi el-Mahzûmî - İbrahim Sâmerîrâî (Beyrut: Mektebetü’l-Hilâl, 1988), I/92.

⁴⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, IX/253.

⁴⁸ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 2020.

⁴⁹ Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alâî* (Tercüman Gazetesi Yayınları, ts.), 94.

Cürcânî, ise iffet kelimesini şöyle açıklamaktadır: “Şehevi kuvvetin bir durumudur, ki bu kuvvetin ifratı olan fücür (azma) ile, onun tefriti olan humud (sönme) arasında ortadadır. İffetli kişi, şeriata ve mürüvvete uygun olan işlere girişen kimsedir.”⁵⁰

Gazzâlî İhyâü Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde iffet hakkında şöyle söyler: “İffet demek, şehveti akıl ve şariat kuvvetleri ile terbiye etmek demektir.”⁵¹

İffet niteliğine sahip olmak yani bütün isteklere, şehvî arzulara karşı sabır, yüce bir gayrettir. İffet, öyle bir niteliktir ki, bütün peygamberler, filozoflar ve doktorlar bunu övmekte, aksini ise kötülemekte birleşmektedirler.

İffet, bireyin nefsin aşırı ve sınır tanımaz arzularına karşı koyabilmesini sağlayan ahlâkî bir ilke olarak, insanın hem içsel bütünlüğünü hem de toplumsal ilişkilerindeki saygınlığını koruma amacını taşır. Bu erdem, bireye ölçülü bir hayat tarzı kazandırmakla birlikte, onun davranışlarına vakar ve denge kazandırır. İffet sahibi bir kimse, yalnızca kendi mahremiyet alanını gözetmekle kalmaz; aynı zamanda ilahi sınırların bilinciyle hareket ederek, başkalarının mahrem alanlarına da hürmet gösterir. İffetin mahremiyetle olan ilişkisi, bir yandan bireysel anlamda öz saygının, diğer yandan da toplumsal düzeyde karşılıklı sınır tanıma ve saygının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

4.2.5. Sır

Sır kelimesi s-r-r kökünden mastar olup, “bir şeyi saklamak, gizlemek, ilan etmenin zıddı”, “saklanan gizlenen şey”⁵² anlamlarına gelmektedir.

Sır, “ahlâk terimi olarak genellikle bir kimsenin saklı tuttuğu, başkalarınca öğrenilmesini istemediği, kendisine veya başkasına ait bilgiler için kullanılır. Sırrı saklamaya kitmân, vefâ, sırrı etrafa yaymaya ifşâ, yaptığı şeyleri gizleyen kimseye sırrî denir.”⁵³

Râğıp el-İsfehânî, sır terimini “insanın içinde sakladığı sözdür” şeklinde tanımlamıştır.⁵⁴

Tasavvufta ise “sadece Allah’ın bildiği ya da az sayıda insan tarafından bilinen özel bilgi” ve “ruhun bir idrak mertebesi” olmak üzere iki anlamda kullanılır.⁵⁵

⁵⁰ Cürcânî, *Kitabü't-ta'rifât*, 154.

⁵¹ Gazzâlî, *İhyau ulumi'd-din*, III/128.

⁵² Râğıp el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi'l-Kur'ân*, 404; Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ez-Zebidî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Küveyt: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1385), XII/5; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/356.

⁵³ Mustafa Çağrı, “Sır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), XXXVII/115.

⁵⁴ Râğıp el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi'l-Kur'ân*, 404.

⁵⁵ Necdet Tosun, “Sır (Tasavvuf)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), XXXVII/115.

Bireyin bilinmesini istemediği, başkalarıyla paylaşmaktan kaçındığı kişisel ve özel bilgileri vardır. Bu tür bilgiler, bireyin iç dünyasının en mahrem unsurlarını oluşturur. Sırrın açığa çıkarılması ya da izinsiz paylaşılması, yalnızca bireyin özel bilgisinin ifşası değil; aynı zamanda onun mahremiyet alanına yapılmış doğrudan bir müdahale anlamına gelir. Mahremiyet sırra bir zırh, sır ise mahremiyetin kalbinde saklanan bir emanet gibidir. Bireyin sırrını muhafaza etmesi hem kendi onurunu hem de toplumsal güven ilişkilerini koruması açısından ahlâkî bir sorumluluktur.

4.2.6. Tesettür

Tesettür, s-t-r kökünden türemiştir. S-t-r, “perde, engel,⁵⁶ örtmek, gizlemek, görmezden gelmek,⁵⁷ kalkan ve iffet”⁵⁸ anlamlarına gelmektedir. Kendisi ile örtülen şeye de sitr veya sütredir.⁵⁹

Kur’ân-ı Kerim de bu kökten türemiş kelimeler üç ayette geçmektedir. Bu ayetlerden biri “Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlar için güneşe karşı bir örtü yapmamıştık.”⁶⁰ ayetidir.

Tesettür, terim olarak “ilgilileri ve ölçüleri dinen belirlenmiş örtünme yükümlülüğünü ifade eder.”⁶¹ Başka bir tanımda ise “kişinin bir zarûret olmaksızın açılması ve bakılması helal olmayan uzuvlarını örtmesi”⁶² diye tarif edilmiştir.

Fıkıh terimi olarak tesettür, “kadınların yabancı erkekler yanında el, yüz ve ayaklar dışında kalan vücutlarını örtmelerini ifade eder.”⁶³

Tesettür, sadece bir giyim tercihi değil; bireyin kendi varlığını tanıma, sınırlarını belirleme ve o sınırlara saygı gösterilmesini talep etme biçimidir. Mahremiyet ise bu sınırların içeriğini oluşturan değerler bütünüdür. Tesettür, mahremiyetin dışa yansıyan halidir; mahremiyet ise tesettürün ruhudur. Birey tesettür ile “burası bana ait” der; mahremiyet ise bu aitliğin hem fiziki hem de manevi alanlarda tanınmasını ve korunmasını ister. Tesettür, mahremiyetin hem görünür sembolü hem de koruyucu perdesidir.

⁵⁶ Mecduddîn Ebu Tahir el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmusu'l-Muhît*, thk. Mektebetu't-Tahkîki't-Turâs (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1426/2005), 404.

⁵⁷ Mutçalı, *el-Mu'cemü'l-Arabî'l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük*, 376; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/343.

⁵⁸ H. Yunus Apaydın, “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), XL/538.

⁵⁹ Râğîb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*, 396.

⁶⁰ Kehf 18/90.

⁶¹ Apaydın, “Tesettür”, XL/538.

⁶² İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, ts.), 527.

⁶³ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2005), 572.

4.2.7. Tecessüs

Tecessüs, c-s-s kökünden türemiştir. C-s-s, “ dokunmak, temas etmek, yoklamak, araştırma yapmak, casusluk, gizli gizli izlemek”⁶⁴ anlamlarına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerim de bir yerde geçmektedir.⁶⁵ Buradaki manası da gizlilik, kusur, bir işi arzuladığında onu araştırmak ve kusurun iç yüzünü ortaya çıkarmaya çalışmaktır.⁶⁶

Tecessüs “Ahlaki bir kavram olarak bir kişinin özel durumunu, düşüncelerini veya bilgilerini gizlice ve izinsiz olarak araştırma eylemini ifade eder. Düşmanın sırlarını öğrenip bilgi sızdıran kişiye cäsûs denir.”⁶⁷ Başka bir tanımda ise tecessüs: “başkalarının gizli taraflarını, kötülük ve kusurlarını araştırmak” diye tarif edilmiştir.

Her bireyin, başkalarına açmak istemediği, yalnızca kendisine ait özel durumları vardır. Bu özel durumların, izinsiz şekilde araştırılması ya da ortaya çıkarılma çabaları, mahremiyetin ihlali anlamına gelir. Mahremiyet, bireyin kişisel sınırlarının, özel hayatının ve içsel dünyasının korunmasını gerektirir. Başkalarının bu sınırlarına müdahale etmek, bireyin güvenini zedelemek ve özel hayatını çiğnemek demektir. Tecessüs, mahremiyetin kutsal sayılan alanlarına izinsiz bir müdahale olup, bireylerin içsel huzurunu ve toplumsal barışı tehdit eder.

4.2.8. Ferc

Ferc kelimesi “iki şey arasındaki ara” anlamına gelmektedir. Terim olarak ferc, “hayvanların ve insanların erkek ve dişilerin cinsel organları, ön tarafları ile etrafını kapsayan bütün kısımlar için kullanılır.”⁶⁸ Bu kelimeyle edep yerinden kinaye yapılmaktadır.

Fercin, “delik, yarık, yırtık” şeklindeki lügat anlamları Kur’ân-ı Kerim de kullanılmaktadır.⁶⁹

Bireyin fercini koruması, kendi varlığını kutsal ve dokunulmaz görmesinin bir tezahürüdür. Bu yönüyle, fercin korunması mahremiyetin özü, mahremiyet ise fercin anlamını

⁶⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI /38; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'ân*, 196; Mutçalı, *el-Mu'cemü'l-Arabi'l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük*, 118.

⁶⁵ “Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksindiniz! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.” el-Hucurât 49/12

⁶⁶ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfrehes li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.), 170.

⁶⁷ Mustafa Çağrı, “Tecessüs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), XL/246.

⁶⁸ Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'ân*, 785; Mustafa Şentürk, “Kur’ân’da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/107.

⁶⁹ Kâf 50/6, el-Mürselât 77/9.

belirleyen ahlâkî bir çerçevedir.

4.2.9. Zinet

“Zînet” kelimesi Kur’ân’da çeşitli anlamlarda kullanılmıştır ve genellikle “güzellik, süs, takı, elbise” gibi anlamlara gelir. Ayrıca, “insanı maddi veya manevi olarak güzelleştiren şeyler” şeklinde de yorumlanabilir.⁷⁰

Râğıp el-İsfehânî, zînet terimini “süs, hem dünyada hem ahirette insanı hiçbir durumda kusurlu yapmayan şey⁷¹” şeklinde tanımlamıştır. Zînet nefsî, bedenî ve ruhani olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Nur 24/31. Ayetinde geçen zinetten maksat ise “bilezik, küpe, süs ve zinet eşyalarının yanı sıra el ve yüzdür.”⁷² İbn Kesir’in belirttiği görüşe göre, kadınlar zinet olarak kabul edilen süs eşyalarını, yani gösterişli veya dikkat çekici şeyleri yabancılara göstermemelidirler. İbn Mesud’un görüşü ise daha spesifik bir yaklaşım sunar. O’na göre, iki tür zinet vardır: birincisi, sadece koca gibi yakın akrabaların görebileceği zinetlerdir, örneğin yüzük ve bilezik gibi takılar. İkincisi ise namahrem olanların da görebileceği dış elbise gibi şeylerdir.⁷³

Zînet, insanın kendini güzel gösterme arzusunun ifadesidir; fitrî bir yöneliştir. Ancak bu süs, keyfi bir sergilemeden ibaret değildir. Zînetin anlamı ve değeri, mahremiyet bilinciyle şekillenir. Çünkü her güzellik herkes için sergilenmek üzere yaratılmamıştır. Zînetin kimlere ve hangi bağlamda gösterileceği, mahremiyetin belirlediği sınırlar içinde anlam kazanır. Mahremiyet ise zînetin koruyucusudur.

4.2.10. Ceyb

Ceyb, sözlükte “göğüs, sine, bağır, elbisedeki yarık, elbisenin önü, gerdanlık, yaka, yürek ve cep⁷⁴” manalarına gelmektedir. Terim olarak ceyb; gömlek, entari gibi giysilerde, başın geçebilmesi için açılan ve elbisenin ön ile arka kısmına doğru uzanan açıklığı ifade eder. Bu terim, aynı zamanda giysinin boyun hizasına denk gelen bölümünü, yaka ile birleştiği noktayı ve Türkçede de kullanılan “cep” diye tarif edilmiştir.⁷⁵ Kur’ân da Hz. Musa’nın “boynu, koynu” anlamında zikredilmiştir. Nur 24/31. Ayetinde geçen وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ maksat ise

⁷⁰ Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), IV/70-75.

⁷¹ Râğıp el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi’l-Kur’ân*, 388.

⁷² Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd Ferrâ’, *Meâni’l-Kur’ân*, thk. Ahmet Yusuf en-Necati (Mısır: Dârü’l Mısriyye, ts.), II/249.

⁷³ Muhammed Ali Sabûnî, *Safvetüt Tefasir* (Kahire: Darü’s-Sabuni, 1417/1997), II/307.

⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, I/288; Râğıp el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi’l-Kur’ân*, 210.

⁷⁵ İbrâhim Mustafa - vd., *el-Mu’cemü’l-vasîl* (İstanbul: Dârü’d-Da’va, 1392/1972), I/419.

boyun ve göğsün örtülmesidir. “Kadınların yakalarının (göğüs açıklıklarının) geniş olması sebebiyle boyunları, göğüsleri ve çevresi görünmekteydi. Başörtülerini arkalarından sarkıtarak örttüklerinde ise ön kısımları açık kalıyordu. Bu nedenle, başörtülerini ön tarafa doğru sarkıtmaları emredildi ki göğüslerini örtmüş olsunlar. Göğüsle yakın bir ilişki içinde olması sebebiyle yakalara “cuyûb” denilmiş, böylece doğrudan göğüsler kastedilmiştir.”⁷⁶

Ceyb, sadece bir giysi değil; mahremiyetin beden üzerindeki sınırlarını belirleyen sembolik bir noktadır. Ceybin örtülmesi, bireyin kendi özel alanını tanıdığı ve bu alana başkalarının erişimini sınırladığı anlamına gelir. Ceyb, mahremiyetin ince çizgisidir. Küçük bir açıklık gibi görünse de kişisel alanın ihlal edilip edilmediğini belirleyen kritik bir sınırdır. Bu yönüyle, ceyb mahremiyetin dışa yansıyan kapısı; mahremiyet ise ceybi anlamlı kılan içsel bilinçtir.

4.2.11. Sev’at

Sev’at sözlükte “cinsel organ ve avret” anlamına gelmektedir. سواة avret demektir. İnsanlar görünmesini kötü karşıladığı için bu ismi almıştır.”⁷⁷ Kur’ân-ı Kerim’de “Derken şeytan, kapalı olan avret yerlerini birbirine göstermek için onlara fısıldayıp kafalarını karıştırdı.”⁷⁸ ayetinde geçen sev’at Hz. Âdem ile Havvâ’nın avret yerlerini ifade etmek üzere kinayedir.

Sev’at, insan bedeninde fitrî olarak örtülmesi gereken, açılması uygun görülmeyen bölgelerdir. Sev’at, bedenin örtülmesi gereken yönüyen; mahremiyet, bu örtünün neden gerekli olduğunu anlatan ahlâkî ve sosyal bilinçtir. Sev’at mahremiyetin ilk halkasıdır; çünkü kişinin kendi bedenini tanıması ve koruması, mahremiyet bilincinin en temel göstergesidir. Sev’atın açığa çıkarılması sadece bir fiziksel ifşa değil, aynı zamanda mahremiyetin içten çöküşüdür. İslam, sev’atın örtülmesini hem bireysel vakar hem de toplumsal edep adına bir gereklilik olarak görür.

Mahremiyetle ilgili olarak ele alınan ırz, haya, tesettür, ziynet, sev’at, ceyb ve ferc gibi kavramlar, insanın onurunu koruma noktasında büyük önem taşır. Bu kavramlar, insan fitratındaki mahremiyet duygusunu destekler ve bireyin hem kendine hem de topluma karşı sorumluluğunu pekiştirir. Aynı zamanda, bu değerler toplumsal hayatta düzenin ve saygının temellerini oluşturur.

⁷⁶ Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâik-i ğavâmizi’t-tenzîl* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1407), III/231.

⁷⁷ Sabûnî, *Safvetüt Tefasir*, 272.

⁷⁸ el-A’râf 7/20,22,26,27.

I. BÖLÜM

1. HADİSLERDE BEDEN MAHREMİYETİ

1.1. Beden Kavramı

İnsan, yaratılmışların en şereflişi olarak kabul edilmektedir. Allah'ın halifesi olarak emaneti yüklenmiş ve büyük bir sorumluluk altına girmiştir. İslam'ın gayesi, insanın fitratına uygun bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. İnsandan varoluş amacını unutmadan, şeref ve onuruna yakışır bir hayat sürmesi beklenir. Allah Teâlâ, bu sorumluluğu göz önünde bulundurarak koruyucu tedbirler ve kurallar koymuştur.⁷⁹

Mahremiyet denildiğinde ilk akla gelen konu genellikle beden mahremiyetidir. Beden, yaratıcı tarafından bize bir emanet olarak verilmiştir ve aynı zamanda büyük bir değere sahiptir. Bu değeri korumak için kulluk bilinci gereklidir. İnsan, bedeninin sınırsız bir şekilde kendi elinde olmadığını bilir ve bu bilinçle bedeni üzerindeki müdahaleleri bu değeri koruyacak şekilde gerçekleştirir.

Beden ve ruh, insanın varlığının temel unsurlarını oluşturan ikili bir yapıdır. Beden-ruh ikilisinden oluşan varlığımızın dış dünyadaki temel görünümü bedenimizdir. Bütün dinlerde bedenin önemi, korunması ve saygı gösterilmesi farklı ifade şekilleriyle ortaya konulmuştur.⁸⁰

Kur'an-ı Kerîm, insan bedenine yalnızca biyolojik bir yapı olarak değil, aynı zamanda yaratılışın hikmeti, ilahî kudretin tecellisi ve insanın ontolojik değerinin bir yansıması olarak derinlikli bir bakışla yaklaşır. Kur'an'daki insan bedenine dair tasvirler, sadece fiziksel varoluşa dair değil; aynı zamanda insanın mahiyeti, sorumluluğu, ruh-beden ilişkisi ve yaratılış gayesiyle ilgili çok katmanlı bir perspektif sunar.

Kur'an'da insan bedenine yönelik bu derin bakışın temelinde, insanın “en güzel kıvamda” yaratıldığını bildiren “Andolsun, biz insanı en güzel biçimde yarattık”⁸¹ ayeti yer alır. Bu ayet, insan bedeninin hem estetik hem işlevsel mükemmelliğine dikkat çekerken, aynı zamanda bu mükemmelliğin ilahî bir tasarım ve hikmete dayandığını vurgulamaktadır. Yine “O Allah ki yarattı, düzgün ve ölçülü kıldı”⁸² ifadesi de, bedenin rastlantısal değil, bilinçli ve maksatlı bir yaratım sürecinin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

⁷⁹ Çekiç, *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*, 47.

⁸⁰ Özcan Hıdır, “Kur'an ve Sünnet'te Beden-İnanç İlişkisi”, *Beden Sosyolojisi*, (2011), 217.

⁸¹ et-Tîn 95/4.

⁸² el-A'lâ 87/2.

Kur'an'da insanın topraktan yaratıldığı⁸³ sonra nutfe (sperm), alaka (embriyo) ve mudğa (bir çiğnemlik et) gibi aşamalardan geçtiği detaylı bir şekilde anlatılır.⁸⁴ Bu biyolojik süreçlerin detaylandırılması, yalnızca bilimsel bir tasvirden ibaret değildir; aynı zamanda Allah'ın ilmini, kudretini ve her şey üzerindeki tasarrufunu gösterme amacı taşır. Bu anlatımlar, insanın varlık olarak ne kadar değerli ve özel bir yaratım sürecinden geçtiğini gözler önüne sererek, insana kendini tanıma ve yaratılış gayesini sorgulama imkânı sunar. Ayrıca beden, Kur'an'da sorumluluk taşıyan bir varlık olarak da görülür. Bu durum, bedenin sadece dünyada işlev gören bir yapı olmadığını; ahlaki ve manevi sorumluluğa da sahip olduğunu gösterir. Beden, insanın niyet ve fiillerinin bir yansımasıdır ve bu yönüyle hem şahidin hem de sorumlu failin bir parçası hâline gelir.

Kur'an'da insan bedenine dair bakış, yalnızca anatomik bir değerlendirme değil; aynı zamanda ilahî hikmetin, yaratılışın gayesinin ve insanın sorumluluğunun iç içe geçtiği bütüncül bir yaklaşımdır. Beden hem ilahî bir sanat eseri hem de insanın kulluk serüveninde ona eşlik eden bir emanettir.

Kur'ân-ı Kerim de insan bedenine ait derin bir bakış açısı oluşturulmuştur.⁸⁵ Aşağıda vermiş olduğumuz ayetlerin bunu beyan ettiği görülecektir.

1. Yaratılışın Delilleri

“O’nun kanıtlarından biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Kuşkusuz bunda bilenler için ibretler vardır.”⁸⁶ Yüce Allah'ın gökleri ve yeri yoktan var etmesi, insanlara çeşitli diller ve farklı ten renkleri lütfetmesi, O’nun kudretini ve birliğini ortaya koyan açık delillerden biridir. Bu çeşitlilik, sadece fiziksel bir farklılık değil, aynı zamanda Allah'ın yaratma hikmetinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu çeşitlilik bilen kimseler için derin anlamlar taşıyan bir ibret vesilesi olarak sunulmuştur.⁸⁷ Hz. Peygamber de bu hakikati açıklayan bir beyanında şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ, Âdemi bütün yeryüzünden aldığı bir avuç topraktan yarattı. Âdemoğulları yeryüzü toprağının şekillerine göre şekillendiler. Onlardan bazıları kırmızı, bazıları beyaz, bazıları siyah, bazıları bunların arasında bir renk, bazıları yumuşak, bazıları sert,

⁸³ el-Hicr 15/26.

⁸⁴ el-Mü'minûn 23/12-14.

⁸⁵ Huriye Martı, “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, *Beden Sosyolojisi*, (2011), 236.

⁸⁶ er-Rûm 30/22.

⁸⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdilmuhsin et-Turkî (Dâru Hicr, 1422), XVIII/479.

bazıları âdî, bazıları iyi şekilde dünyaya getirilmişlerdir.”⁸⁸

2. İnsanın Yaratılışı

“Allah sizi topraktan, sonra nutfeden yarattı. Sonra da sizi birbirinize eş kıldı. O’nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır ne doğurur. Bir canlının ömrünün uzun olması da kısa tutulması da mutlaka yazgıya uygun olarak gerçekleşir. Kuşkusuz bunlar Allah için kolaydır.”⁸⁹ Allah, insanları topraktan ve nutfeden (sperm) yaratmıştır. Kur’an’da, Allah Teâlâ’nın hem yaratma kudretine hem de yaratılmışlara ait tüm ayrıntılara olan ilmî kuşatıcılığına dikkat çekilmektedir. Bir canlının ana rahmine düşmesinden doğumuna, yaşam süresinin uzunluğundan ölüm anına kadar her şeyin ilâhî irade çerçevesinde belirlendiği ifade edilmektedir. İnsan hayatındaki süre ister uzun ister kısa olsun, tesadüf eseri değil; Allah’ın ezeli bilgisi ve takdiriyle, değişmez şekilde levh-i mahfûz’da kayıt altına alınmıştır.⁹⁰

3. İnsanların Tekrar Yaratılışı

“Sizi ondan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve sonra oradan bir defa daha çıkaracağız.”⁹¹ Hayatımızın sonunda belirlenen ecel geldiğinde tekrar toprağa dönecek, yani fani bedenimiz çözülerek aslına rücû edecektir. Ancak bu, varlığımızın sonu değildir. Ayette, kıyametin kopmasıyla birlikte yeniden diriltilecek ve topraktan çıkarılarak yeni bir hayata sevk edileceğimiz vurgulanmaktadır.⁹²

4. Ruh ve Secde

“Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın.”⁹³ Allah Teâlâ, ilk insan Hz. Âdem’in bedenini yaratıp ruh üfledikten sonra yani onun biyolojik formunu tamamlayıp ruhla bütünleştirdikten sonra meleklerle, Âdem’e secde etmelerini emretmiştir. Meleklerin tümü bu emre uyarak secde etmiş ancak İblîs kendi sınırlı aklının ortaya koyduğu gerekçeyi Allah’ın ilahi emrinin önüne geçirmiş ve itaatsizlik etmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’in Bakara ve A’râf sûrelerinde de görüldüğü üzere, Allah Teâlâ insanların hem kendi kökenlerini hem de ilk insan olan atalarını tanımaları ve bu bilinçle hareket etmeleri için Âdem’in yaratılış sürecini ve sonrasında gelişen olayları farklı bağlamlarda tekrar tekrar hatırlatmaktadır.⁹⁴ Bu anlatımlar, insanın yaratılışına ve kulluk

⁸⁸ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No. 4693); Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Süneni Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Mısır: Şirketu Mustafâ’l-Bâbî’l-Halebî, 1395/1975), “Tefsir”, 3 (No. 2955).

⁸⁹ Fâtır 34/11.

⁹⁰ Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV/454-455.

⁹¹ Tâhâ 20/55.

⁹² Taberî, *Câmiu’l-beyân an te’vili âyi’l-Kur’ân*, XVI/87.

⁹³ el-Hicr 15/29.

⁹⁴ el-Bakara 2/30-39; el-A’râf 7/11-25.

sorumluluğuna dair derin farkındalık geliştirmeyi amaçlamaktadır.⁹⁵

5. Ölüm ve Ahiret

“Her canlı ölümü tadacak ve sonunda dönüp huzurumuza geleceksiniz.”⁹⁶ İnsan, nerede bulunursa bulunsun, ölüm onu mutlaka bulacaktır. İnsanoğlunun en doğru tutumu, Allah’ın buyruklarına uygun bir hayat sürmesi yani O’na tam bir teslimiyet ve itaat içinde olmasıdır. Zira ölümden kaçış mümkün değildir; zamanı geldiğinde herkes bu hakikatle yüzleşecektir. Ardından tüm varlıklar Allah’a döneceklerdir. O’na itaat eden kullar ise, Rablerinin katında en güzel karşılıklarla ödüllendirilecek, ilâhî lütuf ve mükâfata en kâmil şekilde mazhar olacaklardır.⁹⁷

6. Diriliş ve Bilgi

“De ki: “Onları ilk başta yaratmış olan diriltecek. O yaratmanın her türlüsünü bilir.”⁹⁸ Ayet insanın yaratılışına işaret bir kez daha vurgu yapmakta, hayatı bahşedenin yegâne sahibi olduğunu bildirmektedir. Dünyaya geliş hakikatini Ahiret vurgusu yaparak göstermekte ve yeniden dirilişi ifade ederek Rab oluşunu hatırlatmaktadır. Bu ayet aynı zamanda Allah’ın insana verdiği değeri de göstermekte ve yaratmaya değer gördüğü varlık olan insanın hayatını bu dünya ile sınırlandırmayıp ebedi bir hayatla da mükafatlandıracağına işaret etmektedir.

7. Bilgi ve Sorumluluk

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”⁹⁹ Bireyin bilgi sahibi olmadığı konularda beyanda bulunması, yargıya varması ve bu doğrultuda davranış sergilemesi yasaklanmıştır. Özellikle, kişi hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadan yapılan konuşmalar, yalancı şahitlik, iftira gibi davranışlar hem bireysel hem toplumsal zarar doğurabilecek ciddi hatalar olarak değerlendirilmiştir. Zira insan bilgiye ya işitme ve görme yoluyla ya da akıl ve vicdan süzgecinden geçirerek ulaşır. Ayet, söz konusu bilgi kaynaklarının doğru, dikkatli ve sorumlu bir şekilde kullanılmasını emretmekte ve bireyin bu noktada sorumluluğuna dikkat çekmektedir.¹⁰⁰

8. Amellerin Şahitliği

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri

⁹⁵ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, III/352.

⁹⁶ el-Ankebût 29/57.

⁹⁷ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Selâme (Riyad: Dâru Tayyibe, 1420), VI/291.

⁹⁸ Yâsîn 36/79.

⁹⁹ el-İsrâ 17/36.

¹⁰⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, III/481.

onların aleyhine şahitlik eder.”¹⁰¹ Ahirette insanların dünya hayatında yaptıkları tüm fiillerin ortaya konulacağı ve özellikle kötülük işleyen kimselerin bazı uzuvlarının kendi aleyhlerine şahitlik edeceği ifade edilmektedir.¹⁰² Erken dönem müfessirlerden Süddî (ö. 127/745) ve Ferrâ (ö. 207/822) gibi isimler, söz konusu şahitliğin özellikle cinsellikle ilgili mahrem günahlarla ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir.¹⁰³ Ayetin vurguladığı temel gerçek şudur: Âhirette ilâhî adalet tam anlamıyla tecellî edecek ve kimseye haksızlık yapılmayacaktır. Günahkâr bireylerin kendi organları ya doğrudan Allah’ın lütfettiği konuşma yetisiyle ya da işlenen fiillerin beden üzerindeki izleriyle suçlara tanıklık edecektir. Bu durum, insanların en mahrem davranışlarının dahi inkâr edilemeyeceği bir hesap günüyle karşı karşıya kalacaklarını göstermektedir.¹⁰⁴

9. Giyim ve Takvâ

“Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindendir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”¹⁰⁵ Allah’ın, insanlara mahrem yerlerini örtecek ve süslenecek giysiler yarattığı, fakat en hayırlı elbisenin takvâ elbisesi olduğu vurgulanmaktadır. Takvâ, Allah’a karşı duyulan derin saygı ve bilinç hali olarak anlaşılabılır.

Bu âyetler, insanın yaratılışı hakkında derin bir düşünce ve tefekkür imkânı sunmaktadır. Allah’ın varlığı ve kudreti hem evrende hem de insanın kendi varlığında açıkça görülmektedir.

Rasûlullah (s.a.s.), aşağıda zikredeceğimiz hadislerinde mü’minler arasında bedenın önemini ve bedenın nasıl kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu sözler, bir yönüyle bedene karşı sorumlulukları içermiş, diğer yönüyle ise bedenın kullanımında sınırların belirlenmesine işaret etmiştir. Konuya dair bazı hadisler şunlardır:

“Bedenin senin üzerinde hakkı vardır.”¹⁰⁶

“Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, bedenini nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdıyamaz.”¹⁰⁷

İlk hadis-i şerifte, insanın bedeninin kendisine bir emanet olduğu ve bu emanete iyi

¹⁰¹ Fussilet 41/ 20.

¹⁰² “O ceza gününde dilleri, elleri ve ayakları, yapıp ettikleri hususlarda aleyhlerine tanıklık edecektir.” en-Nûr 24/24; “O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder.” Yâsîn 36/65.

¹⁰³ Taberî, *Câmiu’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, XX/405-406; Ebu Abdullah Muhammed b. Ali Muhammed el-Havlanî eş-Şevkani, *Fethu’l-Kâdir* (Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1414), IV/586.

¹⁰⁴ Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV/701.

¹⁰⁵ el-A’râf 7/26.

¹⁰⁶ Müslim b. Haccâc, “Sıyâm”, 182.

¹⁰⁷ Tirmizî, “Kıyamet”1.

bakılması gerektiği vurgulanmıştır. İkinci hadis-i şerifte ise, insanın bedeniyle yaptıklarından Allah’a hesap vereceği uyarısında bulunulmuş ve Allah’ın rızasına uygun şekilde kullanılması gerektiği hatırlatılmıştır.

İnsan, ruhuyla ve bedeniyle diğer yaratılmışlar arasında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. İslam’ın belirlemiş olduğu ilkeler, insanın bedensel ve manevi varlığını koruma altına alır. İnsan, kendisine emanet edilen bedeniyle bu dünyada hayatını sürdürür. Yeme, içme, giyinme, yürüme, oturma, çalışma gibi tüm eylemleri özgür iradesiyle bedeni aracılığıyla gerçekleştirir. İradeli bir varlık olarak insan hayatından sorumludur. Bu sorumluluklar arasında bedenini nasıl kullandığı da önemlidir ve yaratıcısının huzurunda bunun hesabını verecektir.

1.1.1. İnsanlık Onuru ve Bedenin Saygınlığı

“Onur” kelimesi, dilimizde bireyin kendisine duyduğu saygıyı, kişisel değerini, şeref ve haysiyetini ifade eden derin bir kavramdır. Bu terim, bireyin izzet-i nefsinin koruma arzusunu ve toplum nezdindeki itibarını da kapsar. Bir kişiyi “onurlandırmak”, onun varlığıyla bir topluluğa değer katması, bulunduğu yeri şereflendirmesi anlamına gelirken; “onursuzluk” ise kişinin ahlaki ve toplumsal değerlerden yoksun kalması, haysiyetsiz olarak nitelenmesi demektir.¹⁰⁸ Bu kavram, yalnızca Türkçede değil; Azerbaycan, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Türkmen ve Uygur Türk lehçelerinde de “haysiyet”, “ar”, “namus” ve “izzet-i nef” gibi karşılıklarla benzer anlamlarda kullanılır.¹⁰⁹ Kökeni Fransızca “honneur” kelimesine dayanan “onur”, zamanla Türkçede güçlü bir toplumsal ve bireysel değer haline gelmiştir.

Arapçada “onur” kavramı, el-Mecd¹¹⁰ (المجد), eş-Şeref (الشرف) ve el-Kerem¹¹¹ (الكرم) gibi kelimelerle ifade edilir. Bu üç terim, anlam bakımından birbirine yakın olup, kişinin soyluluğunu, itibarlı oluşunu ve değerli bir karaktere sahip olduğunu vurgular. Ortak noktaları, bireyin hem toplum nezdinde hem de ahlaki bakımdan yüce, şerefli ve saygın biri olarak kabul edilmesidir. Onur yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda toplumsal bir kıymet ölçüsüdür.¹¹²

Allah’ın insanı yaratılmışlar içinde özel bir konuma yerleştirdiği ve ona ayrıcalıklı bir

¹⁰⁸ Güncel Türkçe Sözlük, “Onur” (Erişim 24 Nisan 2025).

¹⁰⁹ Ahmet Bican Erçilasun, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991), I/662.

¹¹⁰ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi’l-Kur’ân*, 760.

¹¹¹ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ġaribi’l-Kur’ân*, 707.

¹¹² İbrahim Tozlu, “Onurlu İnsanın İnşasında Sünnetin Yeri ve Sahabe Örneği”, *Kutlu Doğum Sempozyumu (Türkiye Diyanet Vakfı)*, (2014), 237-238.

değer attettiği, kutsal metinlerde açıkça ifade edilmektedir.¹¹³ İslam'ın inşa ettiği hukuk düzeninin en önemli amaçlarından biri de insanın onurunu muhafaza etmektir. Bu hedef doğrultusunda, bireyin İslami ahlâk ilkelerine uygun bir hayat sürmesi teşvik edilirken; başkalarının onurunu kırarak, saygınlığını zedeleyecek her türlü davranıştan uzak durması da öğütlenmiştir. Böylece hem bireysel hem toplumsal düzeyde haysiyetin korunması esas alınmıştır.

İnsan onurunu yakından ilgilendiren bedenın fıtratı ve mükerrerliği de önemlidir. Bunlar hakkında verdiğimiz bilgiler bedenın saygın olduğunu ortaya koymaktadır.

1.1.1.1. Beden Mahremiyeti-Fıtrat İlişkisi

Fıtrat kelimesi, “yarmak, ikiye ayırmak; yaratmak ve ortaya çıkarmak” gibi anlamlar taşıyan *fatr* kökünden türetilmiş bir isimdir. Terim olarak ise, “yaratılış, doğuştan gelen yetenek ve eğilim” gibi anlamlara gelir. İlk varlıkların meydana gelişi, genellikle mutlak yokluğun bir şekilde yarılıp içinden varlığın ortaya çıkması şeklinde tasavvur edildiği için bu süreç fıtrat kavramıyla ifade edilmiştir. Fıtrat, varlıkların ilk yaratılış anındaki öz yapılarını, karakteristik niteliklerini ve henüz dış etkenlerden etkilenmemiş saf hallerini tanımlayan bir kavramdır.¹¹⁴

Fıtrat, Kur'an'da, ilk yaratılışın bozulmadan korunmuş hali anlamında kullanılan bir kavramdır. Bu çerçevede, insanın mahremiyet alanını muhafaza etmek de onun fıtratına sahip çıkmak anlamına gelir. Kur'an'da, evlenilmesi yasak olan kişilerin belirlenmesi, aslında fıtratın bozulmasının önüne geçmeyi hedefler. Bu anlayışla, “mahrem” kavramı; Allah'ın insana verdiği doğal özelliklerin korunması adına hukuki olarak dokunulmaz kabul edilen alanları ifade eder. Mahremiyet, insanın yaratılışından sapmaması için İslam'ın belirlediği sınırlar çerçevesinde şekillenir. Bu sınırlar, kişinin yanlış duygulara kapılmasını engellemeye yönelik bir koruma alanı oluşturur. Özellikle evlenilmesi yasak akrabalarla ilişkiler bağlamında, Kur'an'ın çizdiği sınırlar, insanı ensest gibi fıtrata aykırı yönelimlerden uzak tutmayı amaçlar. İslam'da yalnızca bireyin dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korunması değil, aynı zamanda kişinin kendi bedenine karşı da yaratılışına uygun hareket etmesini sağlayacak içsel bir güvenlik sistemi öngörülmüştür. İslam'ın mahremiyet anlayışı, insanın fıtratını koruma amacı taşıyan

¹¹³ Fatma Betül Parmaksızoglu, “İnsan Hakları, Ahlak ve Kültür Açısından ‘Onur’ Kavramına Yaklaşımın Kavramın Tanımlanmasına Etkileri”, *Dini Araştırmalar* 21/54 (15-12-2018) (15 Aralık 2018), 232-237; İbrahim Hilmi Karşı, “‘İnsan Onuru’ Kavramının Kur’ani Dayanakları (Yaratılış Kısası)”, *Kutlu Doğum Sempozyumu (Türkiye Diyanet Vakfı)*, (2014), 163.

¹¹⁴ Hayati Hökelekli, “Fıtrat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), XIII/47.

kapsamlı bir ilkeye dayanır.¹¹⁵

İslam'ın eşcinselliğe yaklaşımı ele alındığında, Kur'an'da Lut kavmi üzerinden anlatılan bu davranış biçiminin olumsuzlanmasının temelinde, insanın yaratılışına aykırı bir yönelime sahip olması yatmaktadır. Yani kişi, doğasında yer almayan bir arzu ile bedenini yönlendirdiğinde, fitratından sapmış olur. Eşcinsel eğilim, bireyin kendi mahrem alanını ihlâl etmesi olarak değerlendirilir. Kur'ân da , Lut kavminin bu tutumunun fitrata aykırılığı “Kadınları bırakıp da cinsel tatmin için erkeklere yanaşıyorsunuz...”¹¹⁶ ayetiyle ile apaçık ifade edilmiştir. Burada dikkat çekilen nokta, şehvetin yaratılışın öngördüğü sınırlar dışında kullanılmasıdır. Bu sapma, bireyin kendi mahremiyetini ihlâl ettiği bir davranış olarak görülmektedir.

İnsanın bedensel arzularını sınırsızca yönlendirmesi, sadece bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal ve nesiller arası bir mesele halini alır. Zira mahremiyetin tahribi, yalnızca kişisel bir sınır ihlali değil; gelecek kuşakların psikolojik, ahlaki ve toplumsal güvenliğini tehdit eden bir boyut kazanır. Eşcinsel davranışlar İslam'da sadece kişisel bir tercih değil, fitrata ve mahremiyetin korunmasına aykırı toplumsal bir bozulma olarak değerlendirilir.¹¹⁷

Kur'an insanın bedenine saygı göstermesini öğütlerken, hadisler de hangi fiillerin bu doğal yapıyı zedeleyici nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Allah Rasûlü bu durumu şöyle ifade etmektedir.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَأَشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ.

İbn Ömer'den (r.a.) nakledildiğine göre, Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Allah (başkasının saçından kendisine) saç ekleyen ve ekleten, dövme yapan ve yaptıran kadını rahmetinden uzaklaştırmıştır.”¹¹⁸

Bu hadis, insanın doğasına uygun hareket etmeyi, yaratılışındaki saflığı ve doğal hali korumayı öğütlemektedir. Saç ekleme ve dövme gibi müdahaleler, insanın Allah tarafından yaratılan doğal düzenine karşı bir değişiklik olarak kabul edilmektedir. Hadis, bu tür uygulamaları yasaklamış ve onları rahmetten uzaklaştırıcı bir davranış olarak nitelendirmiştir.

¹¹⁵ Nurten Zeliha Şahin, “Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 167.

¹¹⁶ el-A'râf 7/81.

¹¹⁷ Şahin, “Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni”, 167.

¹¹⁸ Buhârî, “Libâs”, 83 (No. 5937); Müslim b. Haccâc, “Libâs”, 115; İbn Mâce, “Nikah”, 52 (No. 1987); Tirmizî, “Libâs”, 25 (No. 1759); “Edeb”, 41 (No. 2783); Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), “Zinet”, 26 (No. 9320); “Zinet”, 27 (No. 9324).

İslâm âlimleri, bedenle ilgili yapılan bazı müdahaleleri, ilgili hadis ışığında değerlendirmiş ve bu tür uygulamaların dinen caiz olmadığını ifade etmişlerdir. Örneğin, bir kimsenin kendi saçına başka birinin saçını eklemesi veya başkasının saçından yapılmış peruk kullanması, aldatma unsuru taşıdığı ve fitrî yapıya müdahale anlamına geldiği gerekçesiyle uygun görülmemiştir. Benzer şekilde, dövme de vücuda iğne batırılarak deri altına boyalı maddelerin yerleştirilmesiyle yapılan ve câhiliye döneminden beri bilinen bir uygulama olarak hem sağlık açısından riskler barındırdığı hem de yaratılıştaki doğal yapının kalıcı biçimde değiştirilmesi anlamına geldiği için İslâm dini tarafından yasaklanmıştır.¹¹⁹ Bu tür müdahaleler, İslâm'ın fitratı koruma ilkesine aykırı bulunmuştur.

İslam açısından, insan bedenine müdahale etmenin iki temel boyutu vardır. İlk olarak, bu tür müdahaleler Allah'ın yarattığını beğenmemektir. Yaratılışı tıbbi bir gereklilik dışında değiştirmek, Allah'ın yaratma kudretine bir saygısızlık olarak kabul edilmektedir.¹²⁰ Bu, insanın Allah'ın yaratmış olduğunu beğenmemesi ve kendi istekleri doğrultusunda değiştirme arzusundan kaynaklanmaktadır. İkinci olarak, yaratılışı değiştirmek, insanları aldatma amacı güdebilmektedir. Bu, toplum içindeki bireylerin birbirlerine karşı dürüstlük ve samimiyetle ilişkilerini zedelemektedir. Yaratılışını değiştiren birey, bu değişiklikle başkalarına farklı bir kimlik sunarak onları yanıltmaktadır. Nisa Sûresi'nde Allah'ın yarattığını değiştiren filin şeytan tarafından insanlarda görmek istenen bir davranış olarak tanımlanmasının nedeni, bu eylemin hem Allah ile hem de insanlar arasındaki ilişkileri olumsuz şekilde etkilemesidir. Bu tür bir müdahale hem ilahi düzenle hem de toplumsal dürüstlikle çelişmektedir. Yaratılışı değiştirmek hem Allah'a hem de insanlara karşı bir tür sorumluluk ihlali anlamına gelmektedir. Bu, İslam'ın doğal yaratılışa verdiği değeri ve insanın yaratılışındaki saflığı koruma ilkesine aykırıdır.¹²¹

1.1.1.2. Beden Mahremiyeti-Şiddet İlişkisi

Beden, bireyin hem fiziksel varlığı hem de toplumsal kimliği açısından önemlidir. Tarih boyunca beden, iktidar ve kontrolün alanı olurken; şiddet, yalnızca fiziksel zarar değil, bedeni biçimlendirme ve bastırma aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle beden ve şiddet ilişkisi,

¹¹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı DİB, *Din İşleri Yüksek Kurulu* (Erişim 24 Haziran 2025).

¹²⁰ “Allah şeytanı lânetlemiştir, o da ‘Kullarından belli bir pay alacağım, onları mutlaka saptıracağım, onları boş kuruntulara kaptıracağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar, emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler’ demiştir. Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinen kimse elbette apaçık bir ziyana düşmüş olur.” en-Nisâ 4/118-119.

¹²¹ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1420/1999), XI/223.

dini, bağlamlarda incelenmesi gereken önemli bir konudur.

Günümüzde hâlâ karşımıza çıkan şiddet, hakaret, küfür, psikolojik baskı, tehdit, fiziksel saldırı ya da yaralama ve öldürmeye kadar varan eylemler, şiddetin beden üzerindeki etkilerinin farklı boyutlarını ortaya koyar. Öfke, kırgınlık ve nefret gibi duygular insanın doğasında bulunan hislerdir. Ancak bu duyguların kontrolsüz biçimde dışa vurulması, kişinin hem kendi bedenine hem de diğer bireylere zarar vermesine neden olabilir. Bu tür aşırılıklar, fitratin sınırlarını aşmak anlamına gelir ve dinî açıdan onaylanmaz. İslam, canlılara yönelik her türlü şiddeti reddeder. Hangi türden olursa olsun hayvan, bitki, çocuk, yaşlı, kadın ya da erkek hiçbir varlığa zarar vermeyi meşru görmez. Canlılara yönelik merhamet ve şefkat, İslam'ın temel ilkeleri arasında yer alır. Bedene zarar verecek şekilde şiddet uygulamak hem bireyin içsel dengesini bozar hem de toplumsal barışı tehdit eder.¹²² Hz. Peygamber, hayatı boyunca hiçbir insana fiziksel şiddet uygulamamış; aksine, şiddet yolunu tercih edenleri bu tutumlarından vazgeçmeleri için hem sözlü hem fiilî olarak uyarmıştır. Allah Rasûlün'ün şu sözünde bu durum şöyle ifade edilmektedir.

أَنَّ الرُّبَيْعَ بِنْتَ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ أَخْبَرَتْهُ: أَنَّ ثَابِتَ بْنَ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ فَكَسَرَ يَدَهَا، وَهِيَ جَمِيلَةٌ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي، فَأَتَى أَخُوَهَا يَشْتَكِيهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى ثَابِتٍ فَقَالَ لَهُ: خُذِ الَّذِي لَهَا عَلَيْكَ وَخَلِّ سَبِيلَهَا، قَالَ: نَعَمْ، فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْ تَتَرَبَّصَ حَيْضَةً وَاجِدَةً، فَتَلْحَقَ بِأَهْلِهَا.

Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'nın bildirdiğine göre Sabit b. Kays b. Şemmas karısını dövmüş ve kolunu kırmıştı. Karısı Cemile b. Abdullah b. Übey idi. Bu kadının erkek kardeşi Rasûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem)'e gelerek, şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.s.), Sabit'e haber göndererek çağırttı ve ona: Hulu bedelini ondan al ve onu serbest bırak buyurdu. Sabit b. Kays'ta: Peki dedi. Rasûlullah (s.a.s.): Kadına bir hayz süresi beklemesini ve sonra da ailesi yanına dönmesini emretti.¹²³

Sahâbeden Sâbit b. Kays b. Şemmâs, eşine yönelik fiziksel şiddette bulunmuş ve bu şiddet sonucunda kadının kolu kırılmıştı. Durumu öğrenen Hz. Peygamber, Sâbit'i bizzat huzuruna çağırarak ve eşine böyle bir zarar verdiği için onu boşamasını emretmiştir. Bu olay, İslam'ın aile içi şiddete karşı tavrını net bir şekilde ortaya koyar. Peygamberimiz, kadına yönelik fiziksel müdahaleyi asla görmezden gelmemiş, aksine bu tür davranışların ciddi sonuçlar doğuracağını fiilen göstermiştir. Buradaki müdahale, sadece bir bireyi değil, toplumsal düzeyde adaletin ve merhametin korunmasını da hedeflemiştir.

¹²² İlyas Uçar, "Hz. Muhammed (s.a.v.) Döneminde Medine'de Bedene Yönelik Müdahaleler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (18 Haziran 2019), 177-178.

¹²³ Nesâî, "Talak", 53 (No. 3497).

Sahâbîlerden Ebû Mesûd el-Bedrî, yaşadığı çarpıcı bir olayı şöyle anlatır: Bir gün kölemi döverken arkamdan bir ses duydum: “Ebû Mesûd!” diye sesleniliyordu. Döndüğümde karşımda bizzat Rasûlullah’ı (s.a.s.) gördüm. Bana şöyle dedi: “Şunu unutma Ebû Mesûd, Allah’ın senin üzerindeki kudreti, senin bu köle üzerindeki gücünden çok daha büyüktür.” Bu uyarının etkisiyle derin bir pişmanlık yaşayan Ebû Mesûd, elindeki kırbağı hemen yere bırakmış ve o an kölesini özgürlüğüne kavuşturmuştur.¹²⁴ Bu olay hem merhametin hem de adaletin İslam’daki yerini çarpıcı biçimde ortaya çıkarmıştır. Peygamber’in bu müdahalesi, sadece bireysel davranışlara değil, güç ilişkilerine ve insan onuruna dair temel bir ilkeye vurgu yapmaktadır.

Cahiliye dönemine ait uygulamalardan biri olan ve öldürülen düşman askerlerinin bedenlerine zarar vermek, organlarını kesmek suretiyle yapılan işkence (müsle), Hz. Peygamber, tarafından kesin bir şekilde reddedilmiştir. Uhud Savaşı’nda sahâbîlerin naaşlarının vahşice parçalanması karşısında derin üzüntü duyan Hz. Peygamber, bir an için buna misliyle karşılık vermeyi düşünmüş ve “Ben de onların otuzuna müsle yapacağım” demiştir. Ancak hemen ardından nazil olan ayet¹²⁵ ile bu düşünceden vazgeçmiş ve bir daha böyle bir niyeti asla taşımamıştır.

Hiz. Peygamber, sadece kendisi böyle davranışlardan uzak durmakla kalmamış, sahabelerini de aynı şekilde uyararak bu tür uygulamaları kesin olarak yasaklamıştır. Bu tavır, İslam’ın savaşta dahi insana ve ölü bedenine saygı ilkesini ne denli önemseydiğini ve öfke anında bile adaleti ve merhameti önceliğini açıkça ortaya koymuştur.

1.1.1.3. Beden Mahremiyeti-Mükerremlik İlişkisi

İslam’ın insan bedenine yüklediği değer, “mükerremlik” kavramı ile temellendirilir. “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık”¹²⁶ ayeti, bu özel konumu açıkça ortaya koyar. İnsana bahşedilen bu saygınlık, onun bedenine yönelik her türlü keyfi müdahaleyi reddeder ve ona dokunulmazlık kazandırır. İslam hukuk literatüründe sıkça geçen “hurmetlik” kavramı da bu dokunulmazlığın hukuki karşılığıdır.¹²⁷ Bu anlayışa göre insan bedeni kutsal bir emanet, onun dokunulmazlığı ise ilahi bir teminattır. İsrâ Sûresi’nin 33. ayetinde Yüce Allah şöyle buyurur: “Allah’ın, haklı bir gerekçe olmadıkça öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız

¹²⁴ Müslim b. Haccâc, “Eymân”, 34.

¹²⁵ “Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın, fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır.” en-Nahl 16/126.

¹²⁶ el-İsrâ 17/70.

¹²⁷ “Hurmet: Haramlık, saygınlık; çiğnenmesi şeran caiz olmayan yasak.” Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 205.

yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir; ancak o da (kısas uygularken) sınırı aşmasın. Çünkü o zaten desteklenmiştir.”¹²⁸ Bu ayet, yalnızca bireyin yaşam hakkına değil, aynı zamanda bu hakkın hukuki açıdan korunmasına dikkat çekmiştir.

İslam’da insan bedeninin mahremiyeti, onun onurlu ve dokunulmaz varlık oluşunun doğal bir sonucudur. Bu anlayışa göre, insanın kendisi gibi bedenine ait hiçbir parça da bir alım-satım veya sözleşme konusu olamaz. Zira bir bedensel unsurun ticari ya da hukuki bir işlemde nesne hâline getirilmesi, insanı değersizleştirip herhangi bir eşyayla aynı seviyeye indirger. Bu da İslam’ın insana tanıdığı yüce konumla bağdaşmaz. Modern hukuk sistemlerinde insan bedenine ait parçalar, işlevlerini veya özgünlüklerini yitirip yitirmediklerine göre sınıflandırılırken; İslam hukuku böyle bir ayrım gözetmeksizin, bedenin her bir parçasını insanın bizzat kendisi kadar değerli ve dokunulmaz kabul eder. Saç, tırnak gibi bedenle doğrudan ilişkili unsurlar da kişiye özeldir, mahremdir. İslam geleneğinde bu parçalar saygı gereği rastgele atılmaz, aksine itina ile gömülür; çünkü ait oldukları insan gibi, kendileri de mükerrem kabul edilir.¹²⁹

İslam’a göre insanın saygınlığı yalnızca hayatta olduğu sürece değil, ölümünden sonra da devam eder. İnsan bedenine yönelik mahremiyet ve dokunulmazlık ilkesi, vefat ettikten sonra dahi geçerliliğini korur. Hz. Peygamber’in “Ölünün kemiğini kırmak, diri birinin kemiğini kırmak gibidir”¹³⁰ hadisi, vefat eden bir kimsenin bedenine yapılan her türlü müdahalenin, hayattayken yapılandan farksız kabul edildiğini ortaya koyar. Bu da insanın bedeniyle birlikte taşıdığı izzetin, hayatın sona ermesiyle yok olmadığını, aksine korunmaya devam etmesi gerektiğini açıkça gösterir.

Nitekim Hz. Fatıma’nın ölümüne yakın vasiyeti mükerremlik konusuna dikkat çekmektedir.

Ölüm anı yaklaştığında, Hz. Fâtıma, Esmâ bint Umeys’e şöyle dedi:

“Ey Esmâ! Kadınlara yapılan cenaze uygulamasını çirkin buluyorum; çünkü kadının üzerine sadece bir örtü atılıyor ve bu da onun beden hatlarını belli ediyor.”

Esmâ şöyle cevap verdi: “Ey Allah Rasûlü’nün kızı! Sana Habeşistan’da gördüğüm bir şeyi göstereyim mi?” Sonra yaş hurma dallarını getirdi, onları eğip büktü, üzerine bir örtü serdi. Bunun üzerine Fâtıma şöyle dedi:

“Bu ne kadar güzel ve zarif olmuş! Ben vefat ettiğimde beni sen ve Ali yıkayın,

¹²⁸ el-İsrâ 17/33.

¹²⁹ Şahin, “Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni”, 169.

¹³⁰ İbn Mâce, “Cenâiz”, 63 (No. 1616); Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 24 (No. 3207).

başkasını içeri sokmayın.”

Hız. Fâtıma vefat edince, Hız. Âişe gelmek istedi, fakat Esmâ ona engel oldu. Bunun üzerine Hız. Âişe, Esmâ’dan şikayetçi olarak Hız. Ebû Bekir’e gitti ve şöyle dedi:

“Bu Hıms kabilesinden kadın (Esmâ), bizi Allah Rasûlü’nün kızının yanına girmekten alıkoyuyor!”

Hız. Ebû Bekir kapıya gelip şöyle seslendi:

“Ey Esmâ! Neden Peygamber’in hanımlarının, onun kızının yanına girmesine engel oldun? Hem de ona bir tabut (cenaze sedyesi) yaptığın halde?”

Esmâ şöyle cevap verdi: “Kendisi bana, kimsenin içeri alınmamasını ve bu tabutun yapılmasını emretti.” Hız. Ebû Bekir de dedi ki: “O hâlde, sana emredileni yerine getir.”¹³¹

Hız. Fâtıma’nın, vefatından sonra bedeninin dış hatlarını belli edecek şekilde örtülmehten rahatsızlık duyması ve bu durumun önüne geçmek adına özel bir örtü düzeni talep etmesi, İslâm’ın insan bedenine yüklediği saygınlığın, ölümden sonra da korunması gerektiğine dair çok güçlü bir örnektir. Bu hassasiyet, yalnızca kişisel bir tercih değil, insanın yaratılış itibarıyla sahip olduğu izzeti nefsin ve mükerremlik anlayışının doğal bir uzantısıdır. Fâtıma’nın bedenine dair mahremiyeti yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da koruma arzusu, insanın bedeni üzerinden teşhir edilmeden ve değersizleştirilmeden ebediyete uğurlanması gerektiğini vurgular. Bu tutumu, sadece bireysel bir edep ve haya ifadesi değil, aynı zamanda İslâmî değerlerin insan onurunu her durumda önceleyen yaklaşımının da canlı bir yansımasıdır. Hız. Fâtıma’nın bu vasiyeti, İslâm’ın beden mahremiyetine ve insana yüklediği ontolojik değere dair tarihî ve ahlâkî bir mesaj taşımaktadır.

1.2. Beden Mahremiyeti

Beden mahremiyeti, bireylerin bedenlerine ilişkin hakları ve bu hakların korunması anlamına gelir. Bu kavram, kişinin bedeninin izni olmaksızın dokunulamayacağı, özel alanlarının ihlal edilmeyeceği ve bedensel bütünlüğünün korunması gerektiğini vurgular.

¹³¹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), “Cenâiz”, 116 (No. 6930); Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiyâ'* (Mısır: Matbaatü's-Sa'ade, 1394/1974), II/43; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî Zehebî, *Siyeru âlâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut - Kamil el-Harrat (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405), II/128; Ebû Ömer Cemâlüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr, *el-İstiab fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Darü'l-Cil, 1412/1992), VII/221; Ebu'l-Hasen İ'zuddin İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvaz - Adil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994), IV/1897; Cûzekânî bu meşhur ve hasen bir hadistir demiştir. Ebû Abdillâh Hüseyn b. İbrâhîm b. Hüseyn el-Hemedânî el-Cûzekânî, *el-Ebâtîl ve'l-menâkîr ve's-sihâh ve'l-meşâhîr*, thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Ferîvâî (Riyad: Dâru's-Sumey'î li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1422/2002), II/82.

Beden mahremiyeti, cinsel, fiziksel ve duygusal saldırılara karşı bir koruma sağlar ve bireylerin kendi bedenleri üzerindeki kontrolünü güvence altına alır. Özellikle çocuklar ve savunmasız gruplar için bu mahremiyetin önemi büyüktür.

Mahremiyetin korunmasında temel ilkelerden biri tesettürdür. Bu bölümde tesettür konusu detaylı şekilde ele alınacaktır.

1.2.1. Tesettür/Örtünme

İslam, örtünmeye dair kendine özgü bir anlayış ve edep sistemi ortaya koymuştur. Bu anlayışa göre insan bedeni, teşhir ve tahrik amacıyla değil, örtülmesi ve nefsin dizginlenmesi gayesiyle giydirilir. Tesettürle ilgili hükümlerde, özellikle kadınlara yönelik özel bir örtünme düzeninin varlığı İslam bilginleri tarafından tarih boyunca ortak bir kabul görmüştür.¹³²

Yüce Allah (c.c.), Hz. Adem'in kıssasını anlatırken, onun edep yerlerinin açılması üzerine cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştığını zikretmiştir. Bunun ardından, insanların avret mahallerini örtmeleri için elbiseyi yarattığını beyan etmiş ve bu sayede tesettüre ulaşmalarını sağladığı için onlara büyük bir lütufta bulunduğu dikkat çekmiştir.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ النَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ

“Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindendir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”¹³³

Cessâs (ö. 370/981) ayet hakkında şu yorumu yapmıştır. “Bu, “Ey insanlar! Rabbinize gelmekten sakının”¹³⁴ hitabında olduğu gibi, Hz. Peygamber zamanındaki tüm insanları ve ondan sonra gelen tüm mükellefleri kapsayan genel bir hitaptır. Bu hitap, varlık şartı ve akıl olgunluğuna ulaşma şartını taşımayanlar hariç tutulmak üzere, genel bir uyarıdır. Allah Teâlâ'nın “Ey Ademoğulları! Biz size avret yerlerinizi örtecek bir elbise indirdik” ve “Cennetin yapraklarından örtmeye başladılar” buyurması, avret yerlerinin örtülmesinin farz olduğuna işaret eder. Çünkü Allah, bizlere avret yerlerimizi örtecek elbiseler verdiğini bildiriyor.”¹³⁵ Aşağıda izah etmeye çalıştığımız hadislerde bu görüşünü desteklemektedir.

عَنْ بَهْزُ بْنُ حَكِيمٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ قَالَ : أَحْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُكَ. فَقَالَ الرَّجُلُ يَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ قَالَ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَاهَا أَحَدٌ فافْعَلْ. قُلْتُ وَالرَّجُلُ يَكُونُ خَالِيًا . قَالَ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا

¹³² Suat Erdem, “İslâm Fıkıhında Tesettür”, *EKEV Akademi Dergisi* 64 (30 Ekim 2015), 253.

¹³³ el-A'râf 7/26.

¹³⁴ en-Nisâ 4/1.

¹³⁵ Ebî Bekr Ahmed er-Râzi el-Cessâs, *Âhkâmü'l-Kur'ân*, thk. Abdüsselam Muhammed Ali Şahin (Beyrut: Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1415/1994), IV/203.

Behz b. Hakîm (r.a.), dedesinden rivâyette şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Rasûlü! dedim, örtülmesi gereken yerlerimizi kime karşı örtelim dedim, şöyle buyurdular: “Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört.” Erkek erkekle beraber olursa nereler örtülmeli diye sorunca: “Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!” Sonra ben kişi tek başına olunca ne yapması gerekir dedim; “Kendisinden haya edilip utanılmaya en layık olan zat Allah’tır” buyurdular.¹³⁶

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ، وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ، وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ.

Abdurrahman b. Ebû Saîd el-Hudrî’nin, babasından naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Bir örtünün altında erkek erkeğin, kadın da kadının tenine dokunamaz.”¹³⁷

Hadis-i şeriflerden anlaşılacağı üzere, Hz. Peygamber’in bedeninin örtülmesi ve korunması yönündeki uyarıları, mahremiyetin yalnızca cinsiyetler arası ilişkilerle sınırlı olmadığını; hemcinsler arasında da geçerli olduğunu göstermektedir. Mahremiyet, yalnızca karşı cinsle değil, hemcinsle olan ilişkilerde de dikkat edilmesi gereken bir alandır. Ayrıca bu mahremiyet, yalnızlıkta bile sürdürülmesi gereken bir sorumluluk alanı olarak tanımlanmaktadır. Böylece birey hem ilahî denetim bilinciyle hem de sosyal hayatta karşılıklı saygı ve sınır gözetme duyarlılığıyla hareket etmeye yönlendirilmiş olur.

Kurtubi (ö. 671/1273), Allah Teala’nın “Ey Ademoğulları, size çirkin yerlerinizi örtecek bir elbise indirdik”¹³⁸ ayeti hakkında alimlerin birçoğunun bu ayetin avret yerlerini örtmenin vacip olduğuna delil olduğunu söylemiştir. Çünkü Allah, “avret yerlerinizi örtecek” demiştir. Bazı alimler ise bu ayette sadece nimet verildiğinin belirtildiğini, avret yerlerini örtmenin vacip olduğuna dair bir delil olmadığını söylemişlerdir. Ancak, birinci görüş daha doğrudur.¹³⁹

Bu âyet-i kerîme üç ana konuyu ele almaktadır:

1. Giyimin Amaçları: Ayette, Allah’ın Âdem’in çocuklarına (yani insanlara) mahrem yerlerini örtecek giysiler verdiği belirtilmektedir. Burada, bedeninin örtülmesi ve korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, elbiselerin insanları süslenme ve güzelleşme amacıyla da

¹³⁶ İbn Mâce, “Nikah”, 27 (No. 1920); Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2 (No. 4017); Tirmizî, “Edeb”, 21 (No. 2869); “Edeb”, 40 (No. 2894).

¹³⁷ Müslim b. Haccâc, “Hayız”, 74; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2 (No. 4018); Tirmizî, “Edeb”, 38 (No. 2793).

¹³⁸ el-A’râf 7/26.

¹³⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim İtfeyyîş (Kahire: Dâru’l-Kütûbi’l-Mısriyye, 1384), VII/182.

kullanıldığı ifade edilmektedir.

2. Takvâ Elbisesi: Ayet, fiziksel elbiselerin yanı sıra “takvâ elbisesi” kavramını da öne çıkarmaktadır. Takvâ, Allah’a karşı saygı ve korkuyu ifade eder ve bu, ruhsal ve ahlaki bir temizlik ve korumayı simgelemektedir. Takvâ elbisesi, kişinin Allah’ın emirlerine uygun yaşamasını ve ahlaki değerleri korumasını ifade etmektedir. Bu elbise, fiziksel giysilerden daha değerlidir ve kişinin ruhsal arınmasını temsil etmektedir.

3. Öğüt ve Düşünme: Ayetin sonunda, bu hususların Allah’ın âyetleri olduğu belirtilmekte ve insanlardan bu konular üzerine düşünmeleri ve öğüt almaları beklenmektedir. Yani, giyimin sadece fiziksel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda manevi ve ahlaki bir boyutunun olduğu vurgulanmaktadır.

Ayette üç çeşit elbiseden söz edilmektedir: Birincisi, yalnızca örtünme ihtiyacını karşılayan basit elbisedir. İkincisi hem örtünmeyi hem de estetik bir görünüm sağlamayı amaçlayan kaliteli ve düzgün elbisedir. Üçüncüsü ise takvâ elbisesidir. Örtünmenin yanı sıra ziynet amacı taşıyan elbisenin de Allah’ın bir nimeti olarak sunulması, kötü ve dağınık giyimi takvâ göstergesi sayan anlayışın doğru olmadığını gösterir. Takvâ elbisesi tefsirlerde; koruyucu giysi, savaş zırhı, sâlih amel, iffet, güzel ahlâk ve tevhid gibi anlamlarla açıklanmıştır. Ayet, takvânın hayâ ile ilişkisine dikkat çeker; takvâyı ruhu kötü duygulardan koruyan ve güzelleştiren bir erdem olarak tanıtır. Nasıl ki elbise bedeni koruyup güzelleştiriyorsa, takvâ da ruhu kötülüklerden arındırır ve süsler. Bu yüzden, takvâ sahibi biri kaba, haksız, edepsiz veya şehvet düşkününü biri olamaz. Kur’an-ı Kerîm’de takvâ kavramı iki temel anlamı içerir: Birincisi, yanlış inançlardan, kötü huy ve davranışlardan sakınmak; ikincisi ise her davranışta Allah’a karşı derin bir saygı ve sorumluluk bilinci taşımaktır. Takvâ, tüm erdemleri kuşatan kapsamlı bir fazilettir ve ayette vücudu koruyan maddî elbise gibi, ruhu koruyup süsleyen bir takvâ elbisesine benzetilmektedir. Özetle, bu ayet hem bedenî hem de ruhsal elbiselerin önemini ortaya koymakta ve insanları her iki alanda da dikkatli ve bilinçli olmaya teşvik etmektedir.¹⁴⁰

Kur’ân’da Hz. Âdem ve Havva’nın kıssası, onların Allah tarafından belirlenen sınırı aşırıp yasaklanmış eylemi gerçekleştirmeleri sonucunda cennetten çıkarılmalarıyla ilgilidir. Bu kıssada, hata yaptıkları anda ayıp yerlerinin açığa çıktığı ve hemen üzerlerini örtme ihtiyacı hissettikleri vurgulanır. Bu durum, örtünmenin insanın fitratında (doğasında) olduğunu, mahremiyet duygusunun manevi bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığını ve örtünme geleneğinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu gösterir.¹⁴¹

¹⁴⁰ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, XIV/221; Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, II/513.

¹⁴¹ Apaydın, “Tesettür”, XL/538.

Bu kıssa, İslam'ın insan tabiatına uygun olan örtünme ve mahremiyet konusundaki öğretilerini destekler niteliktedir. İnsanın yaratılışından itibaren var olan bu ihtiyaç, toplumların kültürel ve dini yapısına göre şekillenmiş, ancak temelde aynı kalmıştır. Bu da örtünmenin, sadece kültürel bir olgu değil, insanın manevi ve fitri bir ihtiyacı olduğuna işaret etmektedir. İslam'da örtünme, kişinin kendini ve başkalarını manevi ve ahlaki açıdan koruma aracı olarak kabul edilir, bu yüzden de İslam ahlakının önemli bir parçasıdır.

Kur'ân-ı Kerim de kadının örtünmesine temel teşkil eden ayetler Nûr Sûresi'nin 30 ve 31. ile Ahzab Sûresi'nin 59. ayetidir.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır.”¹⁴²

Kaynaklarda Nur Sûresi'nin 30. ayetinin nüzul sebebiyle ilgili sadece şu rivayet aktarılmıştır: “İbn Merdûye'nin Hz. Ali'den rivayetle tahrir ettiği bir haberde o şöyle anlatıyor: Rasûl-i Ekrem'in (s.a.s.) asr-ı saadetinde Medine-i Münevvere yollarından birisinde yolda yürümekte olan bir adam yine yolda yürümekte olan bir kadına bakmış ve şeytan her ikisine de vesvese vererek birbirlerine beğenen bir gözle baktıklarını düşündürmüştü. Onlar böyle birbirlerine bakarken önüne bakmayan adamın karşısına birden bir duvar çıkıvermiş de duvara çarpmış ve burnu yarılıp kanamaya başlamış. Nasıl bir suç işlediğinin o anda farkına varan adam: “Vallahi Rasûl-i Ekrem'e (s.a.s.) varıp ne olduğunu anlatmadan bu yaramın çaresine bakmayacak, kanı da silmeyeceğim.” demiş ve Hz. Peygamber'e gelerek olanı biteni anlatmıştı. Allah'ın Rasûlü (s.a.s.): “İşte bu işlediğin günahın cezasıdır.” buyurmuş ve bunun üzerine Allah Teâla bu âyet-i kerimeyi indirmiştir.”¹⁴³

Ayetin nüzul sebebi dikkate alındığında, mümin erkeklerin harama bakmaktan sakınmaları gerektiği açıkça görülmektedir. "Gözlerini haramdan sakınmaları" emri, bakışların kontrol altına alınmasını ve özellikle şehvet uyandırıcı bakışlardan uzak durulmasını ifade eder. Ayetin devamında yer alan "iffetlerini korusunlar" ifadesi ise, bu bakışların sadece bir görsel temasla sınırlı kalmadığını, insanın iç dünyasını ve davranışlarını da etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Burada sadece bireysel bir disiplin değil, toplumun genel ahlakını korumaya yönelik bir hassasiyet de söz konusudur. “Bu onlar için daha arındırıcıdır” ifadesi, bu tavrın

¹⁴² en-Nûr 24/30.

¹⁴³ Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî*, thk. Alî Abdubârî Atiyye (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 9/334; Ebü'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr* (Beyrut: y.y., ts.), 6/177.

insanın hem kalbini hem de davranışlarını temizlediğine işaret etmektedir. Ayetin sonunda Allah'ın insanların yaptıklarından haberdar olduğunun vurgulanması ise, bu tür davranışların sadece toplumsal kurallarla değil, Allah'ın gözetimiyle de ilişkili olduğunu hatırlatmaktadır.

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ خُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّالِبِينَ غَيْرَ أُولِي إِلَازِمَةٍ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الَّتَقِلَ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَتِ الْنِسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, başka kadınlar, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, *kadınların* cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz Allah'a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa ersersiniz!¹⁴⁴

Nur Sûresi'nin 30. ayetinin akabinde gelen 31. Ayetin nüzul sebebiyle ilgili şu rivayet aktarılmıştır:

“İbn Ebi Hatim, Mukatil'den bildirir: Bize bildirildiğine göre Cabir b. Abdillâh el-Ensari şöyle anlatmıştır: Esmâ bint Murşid, Haris oğullarının yanında bulunan bir hurmalığında idi. Ayaklarındaki halhalları ile, göğüsleri ve saç örgüleri görünen izarsız kadınlar yanına geldi. Bunun üzerine Esmâ: “Bu ne kötü bir şeydir!” deyince, Yüce Allah: “Mümin kadınlara da söyle...” âyetini indirdi.”¹⁴⁵

Konuyla ilgili olarak Ahzab sûresinde şöyle buyrulmaktadır. “Ey peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir.”¹⁴⁶

Ahzâb Sûresi'nin 59. ayetinde, Allah, Hz. Peygamber'e hitap ederek, müminlerin kadınlarının dış giysilerini üzerlerine almalarını buyurur. Ayet, kadının tanınmasını, rahatsız edilmemesini hedeflemekte böylece kadının toplumsal hayatta saygı ve güven içinde var olmasını sağlamaktadır.

Ayetin sonundaki “Allah ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir” ifadesi ise, Allah'ın merhametine ve bağışlayıcılığına vurgu yaparak, kullarının hatalarını bağışlayacağını

¹⁴⁴ en-Nûr 24/31.

¹⁴⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 6/177.

¹⁴⁶ el-Ahzâb 33/59.

ve onlara doğru yolu göstereceğini belirtir. Bu da İslam'ın, insanların hatalarına karşı hoşgörülü ve onlara rahmet kapılarını açık tutan bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir.¹⁴⁷

Ahzâb Sûresi'nin bu ayeti, İslam'ın kadınların toplumdaki yerini, güvenliğini ve onurunu korumak adına belirli bir giyim standardı öngördüğünü ifade etmekte ve insan hayatındaki uygulamasını derinlemesine anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Hiz. Peygamberimiz örtünmenin nasıl, ne şekilde ve sınırlarını Müslümanlara detaylı bir şekilde öğretmiştir. Bu öğretinin kapsamını anlamak için, hadislerde yer alan açıklamalar incelendiğinde örtünme ile ilgili detaylı talimatların verildiği görülmektedir. Bu hadislerde, Müslüman kadınların ve erkeklerin hangi bölgelerinin örtülmesi gerektiği, hangi durumlarda örtünmenin farz olduğu ve örtünme ile ilgili diğer kurallar açıkça beyan edilmiştir. Hadislerde verilen bu bilgiler, İslam dininde örtünmenin nasıl olması gerektiğine dair önemli bir rehber niteliğindedir. Her zaman ve durumda tesettürün önemini, Allah Rasûlü şu sözleriyle ifade etmiştir:

عَنِ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: أَقْبَلْتُ بِحَجَرٍ أَثْقَلُهُ ثَقِيلٌ وَعَلَيَّ إِزَارٌ خَفِيفٌ قَالَ فَانْحَلَّ إِزَارِي وَمَعِيَ الْحَجَرُ لَمْ أَسْتَطِيعَ أَنْ أَضَعَهُ حَتَّى بَلَغْتُ بِهِ إِلَى مَوْضِعِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ارْجِعْ إِلَى ثَوْبِكَ فَخُذْهُ وَلَا تَمْشُوا عُرَاةً.

Misver b. Mahreme anlatıyor: “Bir gün ağır bir taş taşıyordum ve üzerimde ince bir peştamal vardı. Taş kucağımdayken peştamalımdı çözüldü ve onu yerine götürene kadar kucağımdan bırakamadım. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.s.), “Dön de elbiseni al. Sakın çıplak dolaşmayın!” buyurdu.”¹⁴⁸

Hadiste geçen “Kendi elbiseni giy” ifadesi, belirli bir kişiye özel olarak hitap ederken, ardından “çıplak olarak yürümeyin” ifadesiyle tüm ümmete yönelik genelleme yapılmıştır. Bu açıklama, başlangıçta belirli bir kişiye özel bir talimat olarak verildiğini, ancak ardından bu talimatın tüm toplumu kapsadığını ifade etmektedir.

Hiz. Âişe, ilk muhacir kadınların tesettüre ne derece önem verdiklerini ve Yüce Allah'ın emrine itaati uygulamak adına Hiz. Peygamber'den şöyle rivayet etmiştir.

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَتْ: بَرَحَ اللَّهُ نِسَاءَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُولَى، لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ) شَقَقْنَ مُرُوطَهُنَّ فَأَخْتَمَرْنَ بِهِ.

Hiz. Âişe (r.a.) anlatıyor: “Allah ilk muhacir kadınlara rahmet eylesin. Allah, “Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar.”¹⁴⁹ âyetini indirince, onlar (dışarıda giydikleri uzun) elbiselerinin kenarından kesip elde ettikleri parça ile derhâl başlarını

¹⁴⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, XIV/244.

¹⁴⁸ Müslim b. Haccâc, “Hayız”, 78.

¹⁴⁹ en-Nûr 24/31.

örttüler.”¹⁵⁰

Nûr Sûresi’nin 31. ayeti, Müslüman kadınlara yönelik giyim kurallarını içerir. Bu ayet, kadınların başörtülerini yakalarının üzerine kadar sarkıtarak göğüslerini örtmelerini emreder. Ayet, tesettürün nasıl olması gerektiğine dair net bir talimat verir.¹⁵¹

Hiz. Âişe (r.a.), ilk muhacir kadınların ayetin inmesinden sonra hemen ayetin gereğini yerine getirdiklerini ve başörtülerini doğru bir şekilde taktıklarını anlatmaktadır. Hadis, sahabe kadınlarının Allah’ın emirlerine olan itaatlerini ve hızlı bir şekilde uyguladıklarını göstermektedir.

فَاخْتَمَرْنَ kelimesi, yüzlerini örtmek anlamına gelir. Bunu yapmanın yolu, kadının başörtüsünü başına koyup sağ tarafından sol omzuna doğru sarkıtmasıdır. Bu peçe takma olarak bilinen bir yöntemdir.¹⁵² İlk muhacir kadınlar, ayetin inmesinden hemen sonra mevcut elbiselerinin kenarından parçalar kesip başlarını örterek bu emre uyduklarını göstermişlerdir. Bu, onların dinî hassasiyetlerini ve Allah’ın emirlerine olan bağlılıklarını göstermektedir.

Dilbilimci Farâ, kadınların cahiliye dönemindeki başörtüsü takma tarzını ve İslam’ın bu tarzı nasıl değiştirdiğini açıklamaktadır. Ona göre, cahiliye döneminde kadınlar başörtülerini arkalarından sarkıtıp ön taraflarını açık bırakmaları nedeniyle kendilerini (başlarını) tamamen örtmeleri emredilmiştir.¹⁵³

Hiz. Âişe’nin (r.a.) rivayet ettiği bu hadis, ilk muhacir kadınların tesettür konusundaki hassasiyetlerini ve Allah’ın emirlerine olan bağlılıklarını göstermektedir. Bu, Müslüman kadınlar için de örnek teşkil etmekte ve tesettürün önemini vurgulamaktadır. Ayrıca kadınların giyiminde, vücut hatlarını belli etmeyecek ve dikkat çekmeyecek şekilde örtünmeleri gerektiği belirtilmiştir. Tesettür, sadece başın örtülmesi değil, aynı zamanda vücudun da uygun şekilde örtülmesi anlamına gelir. Kadınların sadece başlarını değil, aynı zamanda boyunlarını da örtmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, İslam’ın tesettür anlayışının bir parçasıdır ve Müslüman kadınlar için dikkat edilmesi gereken bir husustur.

İnsan bedeninde başkalarının görmemesi gereken, açıkta olmasından utanılması gereken ve dini açıdan günah kabul edilen bölgeler avret yerleri olarak tanımlanır. Bu organlar,

¹⁵⁰ Buhârî, “Tefsîr”, 24 (No. 4758); Ebû Dâvûd, “Libas”, 34 (No. 4102).

¹⁵¹ Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 70.

¹⁵² Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb (Mısır: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1380), VIII/490; Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi 'i's-sahîh Sahîh-i Buhârî*, thk. Rıdvân Câmi' Rıdvân (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), VII/2964; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, *İrşâdü's-sârî* (Mısır: el-Matba'a el-Kubrâ el-Emîriyye, 1323), 10/VII/271.

¹⁵³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, VIII/490; Süyûtî, *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi 'i's-sahîh Sahîh-i Buhârî*, VII/2964.

bakılması veya dokunulması yasak olan avret mahalli olarak da bilinir. Avret yerlerinin örtülmesi her zaman ve her insan için zorunlu bir davranıştır. Ancak, örtülmesi gereken bu bölgeler, kişinin cinsiyetine bağlı olarak, yani erkek veya kadın olmasına göre değişiklik göstermektedir. İslam âlimlerine göre, erkeklerde avret yerleri göbek ile diz kapağı arasındaki bölge olarak kabul edilirken, kadınlar için ise el, yüz ve ayaklar hariç tüm vücut avret bölgesi olarak sayılmıştır.

İslam hukukçularının çoğunluğu, erkeklerin örtülmesi gereken bölgelerini göbekten diz kapağına kadar olan kısım olarak kabul etmiş ve bu bölgenin örtülmesini zorunlu görmüştür.¹⁵⁴ Rasûlullah (s.a.s.), Cerhed'in yanından geçerken uyluğunun açık olduğunu fark etti ve ona dönerek, "Uyluğunu ört, çünkü uyluk avrettendir."¹⁵⁵ buyurarak ikaz ettiği görülmektedir. Bu rivayetler bir arada değerlendirildiğinde, erkeklerin göbek ile diz kapağı arasındaki bölgeyi açmalarının haram olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, erkeğin eşi hariç diğer kadınların ve tüm erkeklerin, zaruret olmadıkça bu bölgeye bakmaları da dinimizce haram kabul edilmiştir.¹⁵⁶

İslam âlimlerinin büyük bir çoğunluğu, kadının örtünmesi gereken yerler konusunda eller ve yüz dışında kalan tüm vücudun örtülmesi gerektiği hususunda görüş birliğine varmıştır.¹⁵⁷ Bu anlayış, kadının mahremiyetini koruması ve toplumsal hayatta İslami kurallara uygun bir şekilde yer alması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.

Tesettürün niteliğinin nasıl olması gerektiği Allah Rasûlü'nün şu hadisi şerifinde şöyle ifade edilmiştir.

Hiz. Âişe'nin naklettiğine göre, Ebû Bekir'in kızı Esmâ, ince bir elbise ile Rasûlullah'ın huzuruna gelmiştir. Bu durumu gören Hiz. Peygamber, ondan yüzünü çevirmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey Esmâ! Kadın ergenlik çağına ulaştığında, -ellerini ve yüzünü işaret ederek- şu kısımlar hariç, vücudunun geri kalanının yabancılar tarafından görülmesi uygun değildir."¹⁵⁸ Bu hadisten kadının elleri ve yüzü hariç tüm vücudun avret olduğunu çıkarabiliriz.

¹⁵⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1410/1990), I/108; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrahmân el-Mısrî el-Karâfi, *ez-Zahîre fî'l-fıkh*, thk. Muhammed Hacci - Said A'rab (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l İslâmî, 1994), II/102; Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye*, thk. Tallâl Yûsuf (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1431), III/369; Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1356/1937), I/45.

¹⁵⁵ Ebû Dâvûd, Hamam", 1 (No. 4015); "Libas", 37 (No. 4114); Tirmizî, "Edep", 39 (No. 2814); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvut, - Âdil Mürşid (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), II/405.

¹⁵⁶ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1431), X/148.

¹⁵⁷ Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1431), I/61; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr*, I/45; Serahsî, *el-Mebsût*, X/148.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, "Libas" 34 (No. 4104).

Bu konudaki ayet ve hadisleri inceleyen İslam hukukçuları, kadın ve erkeklerin avret yerlerinin hem namazda hem de namaz dışında örtülmesinin farz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bu bölgelerin açılmasının haram olduğunu vurgulamaktadırlar.

Örtünme, sadece bedenin belirli bölgelerini nesnelerle kapama eylemi olmanın ötesindedir. Bu uygulama, bireyin kişiliğinin zarar görmeden ve sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlayarak, değerlerin korunmasına ve kişinin öz benliğinin güçlenmesine katkıda bulunmakta ve sosyal çevrede diğerleriyle bilinçli bir mesafe koyarak kişiye özgürlük alanı sağlamaktadır.

İslam'ın birçok emri ve yasağı, bireyin cinsiyeti yerine şahsiyeti üzerinden değerlendirilmelidir. Özellikle örtünme emri bu anlayışı net bir şekilde ortaya koyar. Kadınların örtünmesi gereken bölgeler erkeklere kıyasla daha fazladır; bu durum, kadının dişiliğiyle değil, kişiliğiyle öne çıkmasını sağlayan önemli bir yoldur.

İslam'ın emrettiği örtünme, beden mahremiyetinin korunmasında büyük bir rol oynar. İnsan bedeni hürmete değer olup teşhir edilmemelidir. Emredilen şekilde örtünme, kişiye mahremiyetini koruma konusunda önemli bir adım attırır. Tesettür bir mahrumiyet değil, aksine bireye kendi bedenine dair özgürlük alanı sağlayan bir olgudur.

1.2.1.1. Tesettürün Psikolojik ve Sosyal Boyutları

Tesettürün sosyolojik boyutlarını incelemek, örtünmenin yalnızca dini bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bir olgu olarak ele alınmasını gerektirir. Örtünmenin kökeni insanlık tarihinin en erken dönemlerine kadar dayanabilmektedir. Kadının örtünmesi, kimi zaman dini gerekçelere dayansa da çoğu zaman sosyal statüyü simgeleme, topluluk aidiyetini ifade etme ya da belirli bir kimliği yansıtma gibi farklı amaçlarla da ortaya çıkmıştır. Örtünme; kimi durumlarda toplumsal bir hiyerarşiyi, kimi zaman kadınların kolektif kimliğini belirleme amacını, kimi zaman da dini inançlara dayanan bir anlayışı yansıtmaktadır. Üstelik bu dini gerekçeler yalnızca İslam'a özgü değildir; örtünme pratiği, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi diğer semavi dinlerde de kadim bir gelenek olarak yer almıştır.¹⁵⁹ Günümüzde ise başörtüsü ve tesettür, özellikle Müslüman toplumlarda dini ve geleneksel yönleriyle dikkat çeken sosyolojik bir gerçeklik halini almıştır. Bununla birlikte, tesettürün biçimsel yansımaları; yöresel kültür, mezhepsel farklılıklar, bireysel inanç düzeyi gibi etkenlerin yanı sıra kentleşme, eğitim seviyesi, ideolojik yönelimler, estetik anlayışlar ve moda gibi pek çok faktörden

¹⁵⁹ Büşra Özüdoğru, "Tesettür Algısının Değişimi: Üç Nesil İncelemesi", *Sosyoloji Divanı (Dergi)* VII/13 (2019), 111.

etkilenerek çeşitlilik göstermektedir.¹⁶⁰

Tesettür, bireyin hem kendi nefsi ve yaratılış özellikleriyle ilgili bir sorumluluğu hem de içinde yaşadığı topluma karşı yerine getirmesi gereken ahlaki bir yükümlülüğü ifade eder. Bu yönüyle tesettür, yalnızca kişisel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve manevi huzurun korunmasına katkı sağlayan bir davranış biçimidir. Bu ilkelere riayet eden fert ve toplumlar hem dünyevi hem de uhrevi pek çok zarardan korunmuş olurlar.

Bireylerin tercih ettikleri giysi ve aksesuarların hem kişisel ruh halleri hem de toplumun genel psikolojisi üzerinde kayda değer etkiler oluşturduğu gözlemlenmektedir. Giyim tarzı, yalnızca başkalarının kişi hakkında geliştirdiği algıları şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda bireyin kendi duygu durumunu ve davranış biçimlerini de doğrudan etkiler. Psikoloji literatüründe “giyilmiş algı” (enclothed cognition) olarak ifade edilen bu durum, bireyin kıyafetleri aracılığıyla içine girdiği psikolojik süreci ve tutumlarını da belirlemektedir. Örneğin; bir polis memuru, asker, doktor ya da imam, günlük hayatta sivil kıyafetler içerisindeyken sergilediği tavırdan farklı olarak, mesleki kimliğini temsil eden üniformayı giydiğinde daha disiplinli, ciddi ve sorumluluk sahibi bir duruş sergiler. Bu değişim sadece bireyin iç dünyasıyla sınırlı kalmaz; toplumun ona yönelik bakışını da etkiler. Dini kimliği temsil eden sarık ve cübbe gibi sembolik kıyafetler taşıyan bir imam, cemiyet içerisinde daha fazla dikkat ve saygı uyandırırken; bu hususa özen göstermeyen bir imam aynı karşılığı göremeyebilir. Tüm bu örnekler, kıyafetin yalnızca fiziksel bir örtünme aracı olmadığını; aksine bireyin kimliğini, görevini ve sosyal etkileşimini yansıtan çok yönlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁶¹

Tesettürlü kadının görünüm ve kimliğinde yaşanan dönüşümün önemli nedenlerinden biri, şehirleşmenin yaygınlaşmasıdır. Modernleşme sürecinin temel sonuçlarından biri olan şehirleşme, bireylerin toplumsal hayatta giyim tarzları üzerinden kimlik oluşturma ve statü kazanma süreçlerini hızlandırmıştır. Modern tesettür anlayışının ortaya çıkmasında şehir hayatının etkisi yadsınamaz bir rol oynamıştır. Eğitim imkânlarına erişen, şehirde yaşamaya başlayan, yurtdışına seyahat eden, modayı takip eden, iş dünyasına adım atan ve belirli alanlarda uzmanlaşan yeni nesil tesettürlü kadınlar; geçmişte Batı karşısında farklılık vurgusu yapan kadın tipolojisinden farklı bir toplumsal duruş sergilemeye başlamıştır. Geleneksel

¹⁶⁰ Bekir Berat Özipek, “İnsan Hakları ve İhlaller Ekseninde Bir Örnek: Türkiye’de Başörtüsü Yasağı Sorunu”, *Örtülemeyen Sorun Başörtüsü: Temel Boyutları İle Türkiye’de Başörtüsü Yasağı Sorunu*, ed. Neslihan Akbulut (İstanbul: Akder Yayınları, 2008), 13.

¹⁶¹ Mustafa Ceviz, *Tefsir ve Fıkıh Bağlamında Tesettür Ayetlerinin Değerlendirilmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 29.

tesettür anlayışında kadın; annelik rolüyle kutsanmış, evine olan bağlılığı ve eşine sadakatiyle tanımlanırken, modern tesettürlü kadın ise sanattan siyasete, edebiyattan spora, iş dünyasından moda dünyasına kadar pek çok alanda aktif biçimde varlık göstermekte ve birey kimliğiyle ön plana çıkmaktadır. Artık tesettürlü kadın yalnızca evine hapsolmuş, annelikle özdeşleşmiş bir figür değil; aynı zamanda toplumsal hayatın pek çok yönünde aktif rol üstlenen, çok yönlü bir birey konumundadır.¹⁶²

Tesettür, Müslümanların kimliği, şahsiyeti, izzeti, kalkanı ve vakarıdır. Günümüzde dijital mecralar üzerinden paylaşılan kişisel veriler, mahremiyet algısını derinden etkilemektedir. Özellikle tesettürlü bireylerin sosyal medya platformlarında paylaştıkları görseller, mahremiyetin sınırlarını bulanıklaştırmakta ve bireysel korunma bilincini zayıflatmaktadır. Bu durum, özel olanın kamusal alana taşınmasıyla, mahremiyetin içeriğinin dönüşümüne neden olmaktadır. Görsel olarak örtünen bireylerin, ruhsal anlamda da bir mahremiyet bilinci taşıyıp taşımadıkları sorusu önem kazanmaktadır. Zira mahremiyet yalnızca bedensel örtünme ile sınırlı değildir; kişinin içsel dünyasını koruması, dijital davranışlarına yansıttığı sınır bilinci ve gizlilik tercihleri de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Tesettür, fiziksel bir sembolden öte, bireyin kendini ve sınırlarını koruma iradesiyle bütünleştiğinde gerçek anlamına ulaşmaktadır.

1.2.1.2. Hayâ Bağlamında Tesettür

Hayâ, insanı hem açık hem de gizli kötülüklerden uzak tutan, onu daima iyilik ve güzelliğe yönlendiren kıymetli ahlaki erdemlerdendir. Bu erdem, kişinin haram olan her şeyden sakınmasını, özellikle de mahremiyetin gerektirdiği hassasiyet ve saygıyı gözetmesini sağlar. Başkalarının özel alanlarına müdahale etmekten kaçınmak, mahremiyetin sınırlarını bilinçli bir şekilde korumak bu faziletlerin doğal bir sonucudur.¹⁶³

Hayâ, Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadis-i şeriflerde önemle vurgulanan, üzerinde hassasiyetle durulan ahlaki bir değerdir. Nitekim Yüce Allah bir ayet-i kerimede bu hususa şöyle dikkat çekmektedir.

“O (şeytan),size ancak kötülüğü, çirkinliği (hayâsızlığı), Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemenizi emreder.”¹⁶⁴

Mümin bir kimse, içinde bulunduğu şartlar ne olursa olsun, edep ve hayâdan taviz

¹⁶² Özudoğru, “Tesettür Algısının Değişimi”, 112-113.

¹⁶³ Hüsamettin Erdem, “Mahremiyet, İffet ve Hayâ İlişkisi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016, I/62.

¹⁶⁴ el-Bakara 2/169.

vermemeli, saygısız ya da sınır tanımaz bir tutum içerisine girmemelidir. Peygamberlerin hayatlarına bakıldığında, onların gönderildikleri toplumlarda bu ahlaki duruşlarıyla derin bir etki bıraktıkları görülmektedir. Nitekim Hz. Yusuf'un, Mısır Azizi'nin eşine karşı gösterdiği iffetli duruşu¹⁶⁵ ile Hz. Musa'nın, Hz. Şuayb'ın kızlarıyla olan diyalogu hayâ duygusunun etkileyici bir örneğidir. Su kuyusunda hayvanlarını sulamakta zorlanan iki genç kızla karşılaşan Hz. Mûsâ, onların sıkıntısını fark edip yardım etmiş, ardından sessizce geri çekilmiştir. Bu yardımın ardından kızlardan biri, utangaç ve ölçülü bir tavırla yürüyerek Mûsâ'nın yanına gelmiş ve şöyle demiştir: “Babam, senin bizim yerimize hayvanları sulamana karşılık ücret vermek üzere seni çağırıyor. Mûsâ, onların babası Hz. Şuayb'ın yanına vardığında başından geçen olayları anlattı. Şuayb ise onu teselli ederek, “Korkma! Artık o zalim topluluktan kurtuldun.”¹⁶⁶ diyerek ona güven vermiştir. Bu kıssa, Hz. Mûsâ'nın hayâsı ve iffetli duruşunu, aynı zamanda karşısındaki kızın da ölçülü ve edepli yaklaşımını gözler önüne serer. Kur'ân'ın bu anlatımı, hayâ ve mahremiyet konularında derin bir hassasiyeti işaret etmektedir.

Hayâ ve utanma duygusu, peygamberlerin en temel ahlaki özelliklerinden biri olup¹⁶⁷ onların örnekliğinde ümmetlerine sıkça tavsiye ettikleri bir davranış biçimi olmuştur. Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

“İman, yetmiş küsur parçadır. Hayâ da imandan bir parçadır.”¹⁶⁸ Hayâ ile imanın birbirini tamamlayan iki temel değer olduğunu vurgulayan Hz. Peygamber, bu iki hasletten biri eksik olduğunda diğerinin de kalamayacağını bildirmiştir.

Hayâ, tüm insanlık için evrensel bir erdem olmakla birlikte, İslam'da çok daha özel bir anlam taşır. Zira hayâ, dinimizde yalnızca ahlaki bir değer değil, aynı zamanda imanın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bu gerçeği şu sözleriyle açıkça ifade etmiştir: “Hayâ, imandandır; iman sahibi kimselerde cennete girer.”¹⁶⁹

Hz. Peygamber, müminlere öncelikli olarak Allah'tan hayâ edilmesi gerektiğini hatırlatmış, bunun nasıl olacağını ise bizzat kendi örnekliğiyle ve sözleriyle öğretmiştir.

Bir gün Hz. Peygamber ashabına hitaben, “Allah'tan gereğince hayâ edin!” buyurmuştu. Sahabe bu söz üzerine, “Ey Allah'ın Resûlü, hamdolsun biz Allah'tan hayâ ediyoruz.” dediklerinde, Hz. Peygamber onlara hayânın derin anlamını şöyle açıkladı: “Bu, sizin düşündüğünüz gibi yüzeysel bir utanma değildir. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek; baş ve başa

¹⁶⁵ Yûsuf 12/23-28.

¹⁶⁶ el-Kasas 28/25.

¹⁶⁷ Tirmizî, “Nikâh”, 1 (No. 1080).

¹⁶⁸ Müslim b. Haccâc, “İmân”, 57.

¹⁶⁹ Tirmizî, “Birr”, 65 (No. 2009).

bağlı organları, karın ve karna ait uzuvları haramdan korumak, ölümü ve ardından gelen çürümeyi sıkça hatırd tutmaktır. Kim ahireti gerçekten arzu ediyorsa, dünya hayatının süsüne aldanmaz. İşte bu şekilde davranan kişi, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur.”¹⁷⁰

Hiz. Peygamber'in yüce ahlâkını kendilerine rehber edinen sahabe arasında, hayâ duygusuyla öne çıkan birçok güzide isim vardı. Bunların başında da hayâsıyla tanınan Hiz. Osman (r.a.) gelmektedir. Nitekim Rasûlüllah (s.a.s.), onu “Ashabın en hayâlîsî Osman'dır”¹⁷¹ (وأصدقهم حياء عثمان) sözleriyle bizzat övmüştür.

Bir gün Hiz. Osman, Allah Rasûlünü (s.a.s.) ziyaret etmek üzere yanına gelmişti. O esnada Peygamberimiz odasında uzanmış bir halde istirahatteydi. Daha önce Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ömer içeri girdiklerinde bu hâlini değiştirmeyen Hiz. Peygamberimiz, Hiz. Osman içeri girdiği anda hemen toparlanıp doğrulmuştu. Bu durumu merak eden Hiz. Âişe (r.a.), “Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Bekir ve Ömer'e göstermediğiniz bu ihtimamı Osman'a neden gösterdiniz?” diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.s.) şu hikmetli cevabı verdi: “Meleklerin bile haya ettiği bir kişiye ben nasıl haya göstermeyeyim? Osman öyle hayâ sahibidir ki, eğer o hâlde içeri girseydi, hayâsından dolayı derdini tam olarak anlatamazdı.”¹⁷²

Hayâ, insanın iç dünyasında kötülükleri frenleyen en güçlü manevi denetim mekanizmalarından biridir. Bu duygunun bir kişide körelmesi, onu utanmadan her türlü yanlış ve ahlaksız davranışı yapabilecek hale getirebilir. Hiz. Peygamber, “Eğer utanmıyorsan, dilediğini yap”¹⁷³ buyurarak hayânın ne denli belirleyici bir erdem olduğunu vurgulamıştır. Zira Allah korkusu taşımayan ve insanlara karşı yüzü kızarmayan biri, kötülükten sakınma konusunda da zayıf kalır.

Bu noktada hayâ ile iman arasında güçlü bir bağ olduğu görülür. Allah Rasûlü (s.a.s.), bu iki değerın bir bütün olduğunu ifade eder ve biri yok olduğunda diğersinin de zayıflayacağını bildirir. Hayânın kaybı, sadece bireysel değil, toplumsal yozlaşmanın da kapısını aralar. Zamanla hayâ duygusunu yitiren kimselerin güvenilirlik, merhamet ve saygı gibi temel ahlaki değerlerden de uzaklaştıkları, en nihayetinde toplum içinde hoş karşılanmayan bireyler hâline geldikleri gözlemlenir.

Hayâ duyğusunun korunması ve kalıcı hale gelmesi için dikkat edilmesi gereken en temel hususlardan biri, kişinin mahremiyetine riayet etmesi ve örtünmeye özen göstermesidir. Hiz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın hem hayâ sahibi hem de halim olduğunu; ayıpları örtmeyi

¹⁷⁰ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyâme”, 24 (No. 2458).

¹⁷¹ İbn Mâce, “Sünnet”, 11 (No. 154); Tirmizî, “Menakıb”, 33 (No. 3790).

¹⁷² Müslim b. Haccâc, “Fedâilü's-Sahâbe”, 27.

¹⁷³ Buhârî, “Edeb”, 78 (No. 6120).

sevdiğini ve hayâyı, örtünmeyi faziletli bir davranış olarak benimsediğini ifade etmiştir.¹⁷⁴ Hayânın sürekliliğini sağlamak ise, önce bireyin kendi bedenini dinin çizdiği sınırlar içinde koruması, ardından da başkalarının mahremiyetine saygı göstermesiyle mümkün olur. Bu da başkalarının özel alanlarına müdahale etmemeyi, gözleri haramdan sakınmayı ve gördüğü mahrem bir durumu ifşa etmemeyi gerektirir.

Hayâ, müminin karakterinden ayrılmaz bir parça olup, kişiyi daima iyiliğe, güzelliğe ve erdemli davranışlara yönlendiren temel bir ahlaki değerdir. İnsanlık tarihi boyunca gönderilen tüm ilahi dinler; konuşma, davranış ve tutumlarda hayâlî olmayı teşvik etmiştir. Edep ve ahlâkın yapı taşlarından biri olan hayâ, kültürümüzde de nesiller boyunca yüce bir fazilet olarak benimsenmiş ve yüceltilmiştir. Ne var ki, çağımızda ahlaki değerlerin hızla zayıfladığı bir ortamda, hayâ da eski itibarını yitirmeye başlamıştır. Önceleri hayâ sahibi olmak övülen, saygı gören bir özellikken; günümüzde kimi çevrelerde hayâlî davranışlar zayıflık, çekingenlik ya da bir eksiklik gibi yorumlanır hâle gelmiştir. Artık edebe aykırı sözleri herkesin içinde dile getirmek ya da sınır tanımayan davranışları pervasızca sergilemek, bazıları tarafından cesaret, özgüven ya da bireysel özgürlüğün göstergesi olarak sunulmaktadır. Oysa yalnızca insana özgü olan hayâ duygusunun yitirilmesi, bireyin onurunu zedeleyerek onu değer kaybına uğratar. Toplum düzeninin temelini oluşturan karşılıklı saygıyı yok eder; mahremiyetin sınırlarını belirsizleştirerek sosyal yapının çözülmesine neden olur. Nitekim dilimizde, utanması gereken hâlleri çekinmeden sergileyen kişiler için kullanılan “ar damarı çatlamış” ifadesi, hayâsızlığın insanın fitratını bozan ciddi bir bozulma olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1.2.2. Tuvalet ve Banyoda Mahremiyet

Mahremiyetin en temel tezahürlerinden biri, bireyin bedenine ve özel alanına ilişkin koruma bilincinin özellikle tuvalet ve banyo gibi mahrem mekanlarda gözetilmesidir. İslam dini, bireysel haya duygusunu ve toplumsal edep anlayışını dikkate alarak bu tür mekanlarda mahremiyetin korunmasını önemli bir ilke olarak kabul etmektedir. Söz konusu alanlar, bedenin örtülmesi, kişisel gizliliğin sağlanması ve cinsî sınırların muhafazası bakımından özel bir öneme sahiptir. Hz. Peygamber’in çeşitli hadislerinde, bu mekânlarda uyulması gereken edepler ayrıntılı biçimde ifade edilmiş; mahremiyetin ihlâl edilmemesi gerektiğine özellikle dikkat çekilmiştir. Bu bölümde, tuvalet ve banyo gibi mahrem alanlara dair mahremiyetin sınırları ilgili hadisler çerçevesinde incelenecektir.

¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Hamâm”, 1 (No. 4017); Tirmizî, “Edeb”, 22 (No. 2769).

1.2.2.1. Tuvalet Eğitiminde Mahremiyet

Çocuğa erken yaşlarda kazandırılan tuvalet kültürü, sadece hijyen ve öz bakım becerilerini öğretmekle kalmaz, aynı zamanda mahremiyet bilincinin gelişimine de önemli katkılar sağlar. Bu yüzden, “vücudum çıplak görünmemeli” refleksi, çocuğun kendini koruma ve mahremiyetine saygı gösterme bilincinin ilk adımlarından biridir. Özellikle dört yaşından itibaren, çocukların tuvalet ihtiyaçlarını kendi başlarına gidermeye başlamasıyla birlikte, bu refleksin benimsetilmesi büyük bir önem taşır.¹⁷⁵

Anne-babaların bu süreçte çocuğu doğru bir şekilde yönlendirmesi gerekir. Çocuğun tuvalet ihtiyacını giderdiği esnada yanında durmamaları, ona bağımsızlık kazandırırken aynı zamanda mahremiyetin önemini kavramasına yardımcı olur. Tuvalet kapısının kapalı tutulması, çocuğa bu alanın özel ve kişisel bir alan olduğunu, buradayken başkalarının görmemesi gerektiğini öğretir. Bu tür uygulamalar, çocuğun sadece fiziksel olarak kendini koruma bilincini değil, aynı zamanda psikolojik olarak da özgüvenini artırır. Ayrıca, çocuğa bu tür alışkanlıkları kazandırmak, ilerleyen yaşlarda toplum içinde mahremiyet kurallarını anlama ve uygulama konusunda da bir temel oluşturur. Mahremiyet bilincinin erken yaşlarda kazandırılması, çocuğun hem kendine hem de başkalarına saygı duymasını sağlar ve sosyal ilişkilerinde sınırları belirlemesine yardımcı olur.¹⁷⁶

Tuvalet eğitimi sırasında çocuğa mahremiyetin önemini öğretmek, onun hem bedensel hem de duygusal gelişimine olumlu katkılar sunar. Anne-babaların bu süreçte tutarlı ve dikkatli bir şekilde rehberlik etmesi, çocuğun sağlıklı bir mahremiyet anlayışı geliştirmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Tuvalet eğitimi, çocuğun bedensel gereksinimlerini kontrol etmeyi öğrenmesinde, temizlik bilinci kazanmasında ve bağımsızlık duygusunu geliştirmesinde kritik bir rol oynar. Aynı zamanda, bu süreç çocuğun özgüvenini pekiştirir ve başarı duygusunu tatmasına olanak tanır. Ancak, tuvalet eğitiminin en önemli boyutlarından biri mahremiyetle olan ilişkisidir. Çocuğun mahremiyet algısının gelişmesi, bu süreçte atılan adımlarla şekillenir ve gelecekteki kişisel sınırlarını belirlemesine katkı sağlar.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Fatma Zehra Borazan, *Riyazü's-Salihin'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 65; Evşen Adıyavuz, “Mahremiyet Eğitimi Verilirken Dikkat Edilmesi Gerekenler”, Blog, *Eskülap Danışmanlık* (Erişim 11 Ağustos 2024).

¹⁷⁶ Semiha Çakır, *4-6 Yaş Aralığındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü (Sivas Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 61; Musa Şahin, *Çocuklarda Mahremiyet Bilinci* (Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023), 31.

¹⁷⁷ Martı, *Dünü ve Bugünüyle İslâm'da Mahremiyet*, 20.

Tuvalet terbiyesi, çocuğa bedeninin özel olduğunu ve bu mahremiyetin korunması gerektiğini öğretmek için bir fırsattır. Çocuğun tuvalet ihtiyacını giderirken yalnız bırakılması ve tuvalet kapısının kapalı tutulması, onun kendine ait bir alanı olduğunu ve bu alana saygı gösterilmesi gerektiğini anlamasına yardımcı olur. Eğer ebeveynler, çocuğun tuvalet ihtiyacını giderdiği esnada yanında bulunur ya da kapıyı aralık bırakırsa, bu durum çocuğun mahremiyetinin her an ihlal edilebileceği hissini pekiştirebilir. Bu da çocuğun kişisel sınırlarını koruma konusunda zorluklar yaşamasına neden olabilir.¹⁷⁸

Ebeveynlerin, çocuğun tuvalet ihtiyacını giderirken mahremiyetine saygı göstermesi, ona güvende hissetme duygusunu kazandırır. Bu süreçte, gerekiyorsa tuvaletin kapısının önünde beklemek ve çocuğa gerektiğinde yardım edebileceğini hissettirmek önemlidir. Ancak, bu yardımın çocuğun izni ve rızası olmadan içeri girilerek yapılmaması gerektiği unutulmamalıdır. Bu tür davranışlar, çocuğa mahremiyetin değerli olduğunu ve herkesin bu sınırlara saygı duyması gerektiğini gösterir.

Allah Rasûlü'nün aşağıdaki hadisleri de bize bu konuda yol göstermektedir.

حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَخْرُجُ الرَّجُلَانِ يَضْرِبَانِ الْغَائِطَ كَاشِفَيْنِ عَنْ عَوْرَتَيْهِمَا يَتَحَدَّثَانِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمُفِّتُ عَلَى ذَلِكَ.

Ebû Said (r.a.)'dan: Peygamber (s.a.s.)'in şöyle dediğini işittim: “İki kimse konuşarak ve avret yerleri açık olarak birlikte abdest bozmağa çıkmasınlar. Çünkü Allah Teâlâ böyle bir duruma gazap eder.”¹⁷⁹

Hadisin işaret ettiği konu; kişinin ihtiyaç anında mahrem yerini açması caiz değildir. Aynı şekilde bu sırada konuşmak da yasaktır; çünkü ihtiyaç gidermek için kullanılan yer, konuşmak için uygun bir yer değildir. Ancak bir zorunluluk hali olabilir, örneğin kör bir kişi deliğe düşmek üzereyken konuşmak gerekebilir. Bunun dışında, konuşmamalıdır; çünkü orası konuşmak için uygun bir yer değildir. Buna göre, kişinin mahrem yerini açması ya da iki kişinin ihtiyaçlarını giderirken mahrem yerlerini açmaları ve bu sırada konuşmaları hepsi yasaktır.¹⁸⁰

Bu hadis tuvalet olmadığı zamanlarda Hz. Peygamber'in her konuda olduğu gibi bu konuda da toplumu eğitmesi ve mahremiyetin her yerde devam edeceğini vurgulaması

¹⁷⁸ Çakır, 4-6 Yaş Aralığındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü (Sivas Örneği), 61; Martı, Dünü ve Bugünüyle İslâm'da Mahremiyet, 20.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, (No. 15); Nevevî bu hadise hasen hükmünü vermiştir. Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb* (Mısır: İdâretü't-Tıbbâ'a el-Müniriyye, 1344/1348), II/87-88; Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Hulâsatü'l-ahkâm fî min mühimmati's-sünen ve kavâ'idü'l-İslâm*, thk. Hüseyin İsmâil el-Cemel (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1418), I/159; Elbânî bu hadise zayıf hükmünü vermiştir. Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh* (el-Mektebetü'l-İslamiyye, ts.), 914.

¹⁸⁰ Abdülaziz b. Abdillâh er-Racihi, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 1432, II/3.

olarak düşünülebilir. Bugün tuvalet imkanının olmadığı bahçelerde açık alanlarda ihtiyaç giderme zorunluluğu olduğunda da mahremiyete dikkat etmek için gerekli tedbirleri almak gerekmektedir. Böylece İslam'ın kesinlikle yasakladığı farklı cinsiyet eğilimlerine ve her türlü yanlış ve ifsat edici olgulara karşı Hz. Peygamber'in hadislerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

Kişi ihtiyacını giderirken sessiz olmalı, konuşmamalı ve Allah'ı anmamalıdır. Fakat konuşmaya mecbur kalırsa veya konuşmayı gerektiren bir durum varsa, bu durumda sadece ihtiyaç duyulan kadar konuşmalıdır.¹⁸¹

İki kişinin tuvalet ihtiyacını giderirken yan yana gelmemeleri ve birbirlerinin mahrem yerlerine bakmamaları gerektiğini öğütleyen bu tavsiyeler, İslam'ın mahremiyet konusunda ne kadar hassas olduğunun bir göstergesidir. Bu hadis, yetişkinler ve çocuklara mahremiyet bilincini aşılama önemli bir kılavuz niteliğindedir.

Def-i hacet esnasında riayet edilmesi gereken hususlar Allah Rasûlü'nün şu sözleriyle ifade edilmektedir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: أُرَدِّقُنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ فَأَسْرَأَ إِلَيَّ حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَحَبَّ مَا اسْتَنْتَزْتُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَاجَتِهِ هَدَفَ أَوْ حَائِشَ نَحْلٍ.

Abdullah b. Cafer (r.a.) şöyle demiştir: “Günün birinde Rasûlüllah (s.a.s.) beni terkisine hayvanının arkasına aldı ve kimseye söylemeyeceğim bir sır verdi. Rasûlüllah (s.a.s.)'in abdest bozmak için saklanacağı en uygun yer tepe arkası veya hurma bahçelerinin duvarlarının arkası idi.”¹⁸²

Hadiste, abdestin bozulmasının herkesin görebileceği açık bir yerde yapılmasının uygun olmadığı, Hz. Peygamber'in bu konuda gösterdiği hassasiyeti net bir şekilde anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberimiz, ihtiyacı giderirken mahremiyete büyük önem vermiş ve bu konuda ümmetine en güzel örnek sunmuştur.¹⁸³

Def-i hacet esnasında mahremiyet kurullarına dikkate edilmesi Allah Rasûlü'nün şu sözleriyle ifade edilmektedir.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَرَادَ حَاجَةً لَا يَرْفَعُ ثَوْبَهُ حَتَّى يَدْنُو مِنَ الْأَرْضِ.

İbn Ömer (r.a.) rivayet edildiğine göre, “Hazret-i Peygamber (s.a.s.), (def-i hacete

¹⁸¹ Abdülmuhsin b. Hamd el-Bedr, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 1432, VI/12.

¹⁸² Müslim b. Haccâc, “Hayz”, 79; Ebû Dâvud, “Cihad”, 47 (No. 2539); İbn Mâce, “Taharet”, 24 (No. 340).

¹⁸³ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1392), IV/35; Merzuk b. Heyas Ali Merzuk ez-Zahrani, *Şerhu Müsnedi Dârimî*, 1442/2021, II/329; Borazan, *Riyazü's-Salihîn'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi*, 65.

çıktığında) yere yaklaşmadıkça elbisesini kaldırmazdı.”¹⁸⁴

Bu edep, İslam alimlerinin oybirliğiyle müstehap (yapılması tavsiye edilen) olarak kabul edilmiş olup, farz (zorunlu) değildir. Bu nedenle kişinin ihtiyacı için oturmak istediğinde, ayakta iken avret yerini açmamasıdır. Zira zaruret olmadıkça avret yerlerinin açığa çıkarılması yasaktır ve yere yakın olma hali dışında bir zorunluluk yoktur.¹⁸⁵

Helâ, istibrâ ve istincâ gibi temizlik işlemlerinin gerçekleştirileceği alanların, kişisel mahremiyeti koruyacak şekilde inşa edilmesi zaruridir. Özellikle abdest alma mekânlarının da mahremiyeti temin edecek bir yapıya sahip olması gerekmektedir.¹⁸⁶ Rivayetler, İslam öncesi Arap toplumunda ve yakın döneme kadar Batı Avrupa’da evlerde helâ bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu dönemlerde, ihtiyaç halinde bireylerin, yerleşim yerlerinin dışına çıkarak kimsenin göremeyeceği kadar uzak bir alanda ihtiyaçlarını giderdikleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber ve eşlerinin de, tesettür ayetinin inzalinden önce aynı uygulamayı sürdürdükleri rivayet edilmektedir.¹⁸⁷ Tesettür ayetinin nüzûlünden sonra kadınların dışarı çıkmalarının mahzurlu görülmesi üzerine, evlerde helâ inşasına başlanmıştır.¹⁸⁸ Semhûdî’nin kaydettiği bir rivayete göre, bu dönemde inşa edilen ilk helâlardan biri, Hz. Âişe’nin hücresi ile kızı Hz. Fâtıma’nın hücresi arasındaki boşlukta yer almıştır.¹⁸⁹ Böylelikle sünnet, mesken tasarımına yönelik yeni mekânlar ihdas etmekle kalmamış¹⁹⁰, aynı zamanda helâların yönünü de belirtmiştir.¹⁹¹

Tuvalet eğitimi, çocuğun hem bedensel gelişimini destekleyen hem de mahremiyet bilincini güçlendiren bir süreçtir. Ebeveynlerin bu süreci özenle ve dikkatle yönetmesi, çocuğun

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Taharet”, 6 (No. 14); Tirmizî, “Taharet”, 10 (No. 14); Elbânî bu hadise sahih hükmünü vermiştir. Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd* (Kuveyt: Garas li’n-Neşr, 1423/2002), I/38.

¹⁸⁵ Ebû’l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Hüseyin b. Hasen er-Remlî İbn Raslan, *Şerhu Süneni Ebi Davud*, thk. Halid er-Ribât (Mısır: Dâru’l-Felâh, 1437/2016), I/347; Ebû’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-İknâ* (İran: Darü’l-İhsan li’n-Neşr ve’t-Tevzi, 1420), 26; Nevevî, *el-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb*, II/83.

¹⁸⁶ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, 303.

¹⁸⁷ Kaynaklarda yer alan rivayetlere göre, Medineli kadınlar mahremiyet duygusunun bir gereği olarak, gece karanlığından yararlanarak gündüz vakitlerini değil, akşam saatlerini tercih eder ve ihtiyaçlarını gidermek üzere şehir dışındaki “Menâsî” adı verilen özel bölgelere yönelirlerdi. Bu uygulama, yalnızca mahremiyetin korunması değil, aynı zamanda haya duygusunun sosyal hayattaki yansıması olarak da değerlendirilebilir. Hz. Peygamber’in de benzer bir hassasiyetle hareket ettiği, ihtiyaç hâsıl olduğunda şehirden öylesine uzaklaştığı, hatta Mekke’ye yaklaşık iki fersah mesafedeki Muğammis denilen noktaya kadar gittiği rivayetlerle belirtilmektedir. Hz. Âişe’nin (ö. 58/678) İfk hadisesini anlatırken verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre, Medine’de henüz ev içlerine veya yakınına tuvalet inşa edilmemiştir. Kadınlar, ihtiyaçlarını gidermek için evlerinden oldukça uzak bir bölgelere gitmekteydiler. Müslim b. Haccâc, “Tevbe”, 56.

¹⁸⁸ Tahsin Koçyiğit, “Medine’deki Uygulamalarından Hareketle- Hz. Peygamber’in Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (01 Aralık 2013), 79.

¹⁸⁹ Ebû’l-Hasen Nürüddin Ali b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali el-Hasenî es-Semhûdî, *Vefâu’l-Vefâ bi Ahbâri Dâri’l-Mustafâ*, thk. Halid Abdülgani Mahfuz (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1419), II/57.

¹⁹⁰ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), II/66.

¹⁹¹ Buhârî, “Vudu”, 11 (No. 144); İbn Mâce, “Taharet”, 17 (No. 317); Ebû Dâvûd, “Taharet”, 4 (No. 8).

kendine ait sınırları tanımaya ve bu sınırları korumasına yardımcı olur. Bu da çocuğun sağlıklı bir özgüven ve mahremiyet anlayışı geliştirmesini sağlar.

1.2.2.2. Banyo Eğitiminde Mahremiyet

Çocuğun kişisel temizliği ve banyo alışkanlıkları hem bedensel hem de ahlaki gelişim açısından son derece önemlidir. Bu süreç, çocuğun mahremiyet bilincinin şekillenmesinde ve kendine saygı duymasının temellerinin atılmasında kritik bir rol oynar. Ebeveynlerin çocuğun banyo sürecine nasıl yaklaştığı, onun ileride mahremiyet ve kişisel sınırlarla ilgili tutumlarını doğrudan etkileyebilir.

Çocuğun banyosu sırasında anne veya babanın rehberlik etmesi, çocuğun temizliği doğru bir şekilde öğrenmesi açısından gereklidir. Ancak bu süreçte, çocuğun mahremiyetine saygı göstermek de en az hijyen kadar önemlidir. Anne veya baba ile banyo yapmak ya da kardeşleri aynı anda yıkamak, çocuğun mahremiyet bilincinin zedelenmesine yol açabilir. Çocukların birbirleriyle ya da ebeveynleriyle aynı anda banyoda bulunmamaları en doğru yaklaşımdır. Eğer mecburi bir durumda kardeşler bir arada yıkanacaksa, bu durumda iç çamaşırlarının çıkarılmaması önerilir. Bu, çocukların birbirlerinin bedenlerine karşı saygılı olmalarını ve mahremiyet sınırlarını erken yaşlarda öğrenmelerini sağlar. Benzer şekilde, iki yaşından itibaren ebeveynlerin de çocuğu yıkarken onun iç çamaşırını çıkarmamaya özen göstermesi, çocuğun mahremiyetine gösterilen saygıyı pekiştirir. Bu durum, çocuğun bedeninin özel olduğunu ve bu özel alanların korunması gerektiğini öğrenmesi açısından kritik bir adım teşkil eder.¹⁹²

Banyo sırasında özel alanların temizliği, çocuğun bireysel sorumluluklarını öğrenmesi için bir fırsat sunar. Bu süreçte, çocuğun kendi temizliğini yapmasına izin vermek ve ebeveynlerin bu esnada arkasını dönerek mahremiyete saygı gösterdiğini hissettirmesi, çocuğun kendine olan güvenini artırır. Çocuk, bu şekilde hem bedensel temizliğin önemini kavrar hem de mahremiyetin bir değer olarak ne kadar önemli olduğunu anlar. Bu yaklaşım, çocuğun ilerleyen yaşlarda kendine ve başkalarına saygı duyan bir birey olarak yetişmesine katkıda bulunur.¹⁹³

Çocukların mahremiyet bilinci geliştikçe, banyo alışkanlıkları da buna paralel olarak değişmelidir. Yedi yaşından itibaren çocuklar, genellikle kendi banyolarını tek başlarına yapabilecek olgunluğa ulaşmış olurlar. Bu yaştan itibaren, çocuğun banyosunu kapalı bir kapı

¹⁹² Rümeysa Çoban, "Simurg Psikoloji", *Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi* (Erişim 11 Ağustos 2024).

¹⁹³ Martı, *Dünü ve Bugünüyle İslâm'da Mahremiyet*, 20.

ardında, tamamen kendi başına yapması teşvik edilmelidir. Bu, çocuğun bağımsızlık duygusunu pekiştirirken aynı zamanda mahremiyet bilincini de güçlendirir. Çocuğun, banyonun kapısını kapatarak kendi kişisel alanını oluşturması, onun özel hayatına saygı gösterilmesi gerektiğini anlaması açısından önemlidir.¹⁹⁴

Ebeveynlerin banyo sürecinde çocuğa gösterdiği tutum ve davranışlar, nebevî terbiyenin bir parçası olarak değerlendirilebilir. İslam’da mahremiyet hem fiziksel hem de manevi açıdan büyük bir değer taşır ve çocuklara bu bilincin kazandırılması ebeveynlerin sorumluluğudur. Ebeveynlerin, çocuğu yıkarken veya banyoda bulunduğunda mahremiyetine saygı göstermeleri, çocukta bu bilincin kökleşmesine yardımcı olur. Çamaşırın çıkarılmaması, başın hafifçe çevrilmesi gibi küçük ama etkili jestler, çocuğa mahremiyetin ne kadar önemli olduğunu öğretir.

Çocuğun banyo sürecinde mahremiyetine saygı gösterilmesi, onun hem bedensel temizliği hem de ahlaki gelişimi açısından hayati bir önem taşır. Anne ve babaların bu süreçte bilinçli davranmaları, çocuğun ilerleyen yıllarda kendine ve başkalarına karşı saygılı bir birey olmasını sağlar. Mahremiyet bilincinin erken yaşlarda kazanılması, çocuğun sağlıklı bir özgüven geliştirmesine ve toplum içinde sınırlarını belirleyebilmesine olanak tanır. Nebevî terbiyenin bir gereği olarak, çocuğun mahremiyetine gösterilen bu özen, onun hem bu dünyada hem de ahirette mutlu ve huzurlu bir birey olarak yetişmesine katkıda bulunur.¹⁹⁵

Banyoda mahremiyet kurallarına dikkat edilmesi Allah Rasûlü’nün şu sözleriyle açıklanmaktadır.

عَنْ يَغْلَى: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأَى رَجُلًا يَغْتَسِلُ بِالْبِرَارِ، فَصَعِدَ الْمُنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَلِيمٌ حَيٌّ سَتِيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ.

Ya’lâ b. Ümeyye tarafından nakledildiğine göre, Allah’ın Rasûlü (s.a.s.) açıkta gusleden bir adam gördü. Bunun üzerine minbere çıktı. Allah’a hamdedip, O’nu övdükten sonra şöyle buyurdu: “Allah halîmdir, hayâ sahibidir, kusurları örtendir. Hayâyı ve örtünmeyi sever. Biriniz gusledeceğinde (ayıp yerlerini kimsenin görmeyeceği şekilde) örtünsün.”¹⁹⁶

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَغْتَسِلَنَّ أَحَدُكُمْ بِأَرْضِ فَلَاةٍ، وَلَا فَوْقَ سَطْحٍ لَا يُوَارِيهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَى، فَإِنَّهُ يُرَى.

Abdullah b. Mes’ûd’dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur.

¹⁹⁴ Esmâ Akcan, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi”, *Akdeniz Ü. Toplumsal Duyarlılık Merkezi Bülteni* 10/82 (2016), 1.

¹⁹⁵ Şahin, *Çocuklarda Mahremiyet Bilinci*, 31.

¹⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Hamâm”, 1 (No. 4012); Nesâî, “Gusûl”, 7 (No. 406).

“Sakın herhangi biriniz açık alanda ya da kendisini gizlemeyen (veya etrafı açık) bir çatı üstünde gusletmesin. O, başkalarını görmese bile kendisi görülebilir.”¹⁹⁷

Allah örtünme emriyle eşref-i mahlukat olan insanın kıymetini artırmıştır. İnsan haya ve örtünmeyle daha da kıymetli olur. Rabbine meleklerle ve kendine olan edep ve saygısından dolayı yalnızken de örtünmelidir.

Allah Rasûlü’de hayatında bizzat mahremiyet kurallarını en güzel şekilde uygulamıştır, bu kurallar şu hadisi şerif ile ümmete bildirilmektedir.

أَنَّ أَبَا مَرْثَةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيٍّ بَنَتْ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيٍّ بَنَتْ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَقَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ فَقَالَ : مَنْ هَذِهِ . فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِيٍّ .

Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hânî’den nakledildiğine göre “Ben fetih yılı Rasûlüllah’ın yanına gittim ve O’nu yıkanır hâlde buldum. Fâtıma da O’nu perdeliyordu.”¹⁹⁸

Hadiste, Peygamber’in yıkanma gibi kişisel bir ihtiyacını giderdiği sırada, kızı Fâtıma tarafından perdelenmiş olması, beden mahremiyetine verdiği önemi açıkça gösterir. Bu durum, Peygamber’in mahrem alanlarını koruma konusunda topluma örnek teşkil ettiğini gösterir. Üstelik bu koruma sadece yabancılara karşı değil, aile içi ilişkilerde de gözetilmiştir. Fâtıma’nın, babasının mahremiyetini korumak üzere bir perde görevi görmesi, aile üyelerinin birbirlerinin özel alanlarına saygı göstermesi gerektiğini ortaya koyar. Bu rivayet, Hz. Peygamber’in beden mahremiyetine verdiği değeri, aile bireylerinin mahremiyet konusundaki duyarlılığını ve İslam’ın hem bireysel hem toplumsal düzeyde mahremiyet bilinci oluşturma çabasını ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber’in örneğinde aile fertlerinin birbirlerinin mahremiyetine riayet etmesi günümüzde sık rastlanan aile içi ensest ilişkilerini önleme ve toplumu bu tür ifsat edici olgulardan koruması adına çok önem arz etmektedir.

Bu hadisten yola çıkarak, çocuğun temizlik gibi özel bakım süreçlerinde mahremiyet bilincini desteklemek için ebeveynlerin dikkat etmesi gereken bazı önemli noktalar vardır. Çocuğun özel bölgelerine bakmamak, ona özel alanın korunmasına özen göstermek, çocuğun mahremiyet ve kişisel sınırlarla ilgili sağlıklı bir anlayış geliştirmesine yardımcı olabilir.¹⁹⁹ Aynı şekilde, tuvalet veya banyoda ebeveynlerin özel bölgelerinin çocuklar tarafından görülmesine izin verilmemesi de bu bilinci güçlendirir. Çocukların bu tür meraklarını olumsuz

¹⁹⁷ İbn Mâce, “Tahâret”, 113 (No. 615); Elbânî bu hadise zayıf hükmünü vermiştir. Elbânî, *Za’îfu’l-Câmi’i’s-sağîr ve ziyâdâtüh*, 917.

¹⁹⁸ Buhârî, “Gusûl”, 21 (No. 276); Müslim b. Haccâc, “Hayz”, 70; Tirmizî, “İstizan”, 40 (No. 2734); Nesâî, “Tahâret”, 143 (No. 224).

¹⁹⁹ Zeynep Türkyılmaz, *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Mahremiyet Eğitime Dair Bilgilerinin İncelenmesi (Üsküdar Örneği)* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 72.

bir şekilde karşılamak yerine, nazik bir şekilde bu bölgelerin kişisel olduğunu ve başkalarına gösterilmemesi gerektiğini açıklamak, onların mahremiyet anlayışını geliştirir. Bu yöntemle, çocuklara özel alanın korunması gerektiği ve bu konuda saygının önemini öğretmek mümkün olacaktır. Bu tür bir eğitim, çocuğun hem kendi mahremiyetini hem de başkalarının mahremiyetine saygı göstermeyi öğrenmesini sağlar. Ayrıca, bu konuyu konuşurken ve öğretirken, çocuğun yaşına ve anlama kapasitesine uygun bir dil kullanmak da önemlidir.²⁰⁰

1.3. Göz Mahremiyeti

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın insanlara doğru yolu göstermesi için gönderdiği bir rehberdir ve insanların davranışlarını, düşüncelerini ve niyetlerini kapsayan geniş bir ahlaki çerçeve sunar. İnsanların fiilleri, yani yaptıkları eylemler, bu ilahi rehberde yanlış ve doğru davranışlar ayrıntılı bir şekilde beyan edilmiştir. Bu fiillerin kapsamına, insanların bakışları da dahildir.²⁰¹

İslam, gözlerin bakışlarını kontrol etmenin önemine büyük bir vurgu yapar. Bakış, insanın zihnini ve kalbini etkileyen, ahlaki durumunu şekillendiren bir eylemdir. Kur'an'da bu konuya özel olarak değinilir. Nur Sûresi'nin 30. ve 31. ayetlerinde, Allah, mümin erkeklere ve kadınlara gözlerini haramdan sakınmalarını ve iffetlerini korumalarını emreder:

Kur'an-ı Kerim, insanın duyuları ve organları üzerinde sahip olduğu sorumlulukları açıkça vurgulayan birçok ayet içermektedir. İsrâ ve Fussilet surelerinde peş peşe gelen ayetler, göz, kulak ve tenin korunması ve bunlar üzerindeki ilahi sorumluluklarımızı hatırlatması açısından son derece önemlidir.²⁰² Bu ayetler, İslam ahlakının temel ilkelerini ve müminlerin günlük hayatlarında dikkat etmeleri gereken esasları belirler.

İsrâ Sûresi'nde, Yüce Allah, insanın sahip olduğu duyuların (göz, kulak ve kalp) hem bu dünyada hem de ahirette kendisinden hesap sorulacak olan büyük nimetler olduğunu belirtir. Bu duyuların kullanımı, bir müminin ahlakî ve dinî sorumluluklarının merkezinde yer alır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“...Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”²⁰³ Bu ayet, insanın sahip olduğu duyuların sadece birer biyolojik araç olmadığını, aynı zamanda ahlaki bir

²⁰⁰ Muhammed Esat Altıntaş, “Ailede Mahremiyet Eğitimi”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*, ed. Şule Albayrak (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 418; Borazan, *Riyazü's-Salihîn'de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi*, 66.

²⁰¹ Çeşmeci, *Kur'an'da Mahremiyet Tasavvuru*, 41.

²⁰² Güllük, “Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkhi Bir Analiz”, 109.

²⁰³ el-İsrâ 17/36.

sorumluluk taşıdığını ifade eder. Göz, kulak ve kalp gibi duyular, insanı doğruya veya yanlışla yönlendiren önemli araçlardır. Bir mümin, bu duyularını Allah'ın rızasına uygun bir şekilde kullanmalı ve onları haramdan korumalıdır. Gözlerin harama bakmaktan sakındırılması, kulakların kötü sözleri dinlemekten uzak tutulması ve kalbin kötü niyetlerden arındırılması, İslam ahlakının temel esaslarındandır.²⁰⁴

Fussilet Sûresi'nde ise, insanların sahip oldukları organların kıyamet günü aleyhlerinde şahitlik edeceği vurgulanır:

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.”²⁰⁵ Bu ayet, müminlere dünyadaki eylemlerinin ahirette karşılıklarına çıkacağı ve sahip oldukları duyuların ve organların, Allah'ın huzurunda onların lehine veya aleyhine şahitlik edeceği gerçeğini hatırlatır. Bu, insanın bedenini ve duyularını nasıl kullandığı konusunda ne kadar dikkatli olması gerektiğini açıkça ortaya koyar. Kıyamet günü, her bir organımızın şahitliği, yaptığımız her eylemin kaydedildiği ve hesaba çekileceğimiz bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bu organları kötüye kullanmaktan kaçınmak, müminin ahlaki sorumluluğunun bir parçasıdır.²⁰⁶

Bu ayetler, insana, dünyada sahip olduğu her şeyin birer emanet olduğunu ve bu emanetlerin ahirette hesabının sorulacağını hatırlatır. Gözlerin haramdan sakındırılması, kulakların kötü sözlere kapatılması ve bedenin her türlü günah fiilinden uzak tutulması, bu sorumluluğun bir gereğidir. İslam'da, müminin kendine, duyularına ve bedenine karşı sorumluluğu, onun Allah'a olan itaatinin ve ahlaki bütünlüğünün bir yansımasıdır.

İsrâ ve Fussilet surelerinde belirtilen bu ayetler, müminlerin hayatlarını nasıl sürdürmeleri gerektiği konusunda yol göstericidir. Bu ayetler, insanın her bir duyusu ve organı üzerinde dikkatli ve bilinçli bir şekilde hareket etmesini öğütler. İnsanın kendisine verilen bu nimetleri, Allah'ın koyduğu sınırlar içinde kullanması, dünya hayatının bir sınav olduğunu ve her eylemin bir karşılığının olacağını hatırlatmaktır. Bu bilinçle hareket eden bir mümin hem dünya hem de ahiret hayatında Allah'ın rızasına uygun bir hayat sürme yolunda ilerlemesi gerekmektedir.

Ayetler, müminlerin gözlerini kontrol altında tutmalarını emrederek, bakışın ahlaki bir

²⁰⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, XIV/593; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, V/74; Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, V/28; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, X/257; Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bidevi (Beyrut: Darü'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998), II/256.

²⁰⁵ Fussilet 41/20.

²⁰⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, XX/407; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, VII/170; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, X/349; Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, III/232.

sorumluluk olduğunu vurgulamaktadır. Gözlerin kontrolsüz bakışı, insanı harama yaklaştırabilir ve nihayetinde ahlaki zayıflığa neden olabilir. Gözleri harama bakmaktan sakındırılması, kalbin ve nefsin temizliğini koruma açısından önemlidir.

İnsanların bakışları, onların niyetleri ve ahlaki duruşları hakkında çok şey söyler. Kur'an, müminleri, bakışlarını kontrol ederek nefsin isteklerine karşı direnmeye teşvik eder. Gözün sakınılması, sadece fiziksel bir eylem değil, aynı zamanda kalbin de Allah'a bağlılığını ve itaatini gösteren bir ibadettir.

İslam'da bakışların muhafazası, kişinin Allah'a olan sadakatının ve ahlaki bütünlüğünün bir ifadesidir. Kur'an-ı Kerim, insanların fiillerini sadece dışsal eylemlerle sınırlı tutmaz; bakışlar, düşünceler ve niyetler de ilahi emirlerin bir parçasıdır. Müminlerin gözlerini haramdan sakınmaları, iffetlerini korumaları ve kalplerini temiz tutmaları, İslam'ın temel ahlaki ilkelerinden biridir. Bu, kişinin hem dünya hem de ahiret saadeti için gerekli olan bir davranış biçimidir.

Bedenin tesettürü nasıl bir örtü veya elbise ile sağlanıyorsa, gözlerin de mahremiyeti ve tesettürü göz kapaklarının kontrolü ve bakışların muhafazası ile sağlanır. Bu yaklaşım, İslam'ın insanın sadece dış görünüşünü değil, aynı zamanda iç dünyasını da koruma altına aldığını ifade eder. Gözün “göz kamerası” olarak tanımlanması, bakışların kaydedici bir işlev gördüğünü ve bu kaydedilen görüntülerin, kişinin ahirette aleyhine delil olabileceği vurgusunu taşır. İslam, müminlere gözlerini kontrol etmelerini, harama bakmaktan kaçınmalarını ve göz kapaklarını bir örtü gibi kullanmalarını emreder. Bu, gözün mahremiyetini sağlamak ve kalbin saflığını korumak için bir gerekliliktir.²⁰⁷

Göz tesettürü, kişinin yalnızca fiziksel olarak neye baktığıyla değil, aynı zamanda kalbi ve zihniyle de neye yöneldiğiyle ilgilidir. Bir mümin, gözlerini harama bakmaktan alıkoymak zorundadır; çünkü harama bakış, kalpte fitne ve fesat tohumlarının yeşermesine neden olabilir. Gözlerin yönetilmesi ve kontrol edilmesi, insanın nefsin ve ahlakını korumanın önemli bir yoludur. Zorunlu olarak mahrem olmayan bir görüntüye bakılması gerekiyorsa bile, müminin kalbi ve şuurunu bu görüntülerden uzak tutması, bilinçli bir şekilde basiretini ve dikkatini bu tür manzaralara karşı kapatması gerekir.

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde göz muhafazasının önemi birçok yerde vurgulanmıştır. Hadislerde de Hz. Peygamberimiz, bakışların tehlikeli olabileceğini ve harama giden yolda ilk adımı oluşturabileceğini hatırlatarak, müminlerin gözlerini korumaları gerektiğini

²⁰⁷ Güllük, “Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkıhî Bir Analiz”, 109.

vurgulamıştır.

عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ يَا عَلِيُّ لَا تُتَّبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ.

İbn Büreyde (r.a.) babasından rivayet ettiğine göre: Hz. Peygamberimiz, Hz. Ali'ye: “Ya Ali bakışı bakışa tabi kılma, kasıtlı olmadığı için birinci bakış sana caizdir. Fakat diğer bakışlar sana helâl değildir,” buyurdu.²⁰⁸

Mahrem olmayan kadınlara bakmanın mahremiyet kurallarını ihlal etmek demek olduğu Allah Rasûlü'nün hadisinde şöyle ifade edilmektedir

عَنْ جَرِيرٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَظْرَةِ الْفَجَاءَةِ فَقَالَ: اصْرَفْ بَصَرَكَ.

Cerir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.)'e (mahrem olmayan kadınlara) ani bakışlardan sordum. Peygamber (s.a.s.) “Gözlerini başka tarafa çevir” buyurdu.²⁰⁹

Bu hadislerdeki temel mesajı şudur: İlk bakış, insanın kontrolü dışında ve istemsiz olarak gerçekleştiğinden, bu durumdan dolayı kişiye bir yükümlülük verilmez. Ancak, kişi bu noktadan sonra dikkatli olmalı, bakışını bilinçli olarak devam ettirmemeli ve gözlerini tekrar yönlendirmekten sakınmalıdır. Çünkü ilk bakış, mazur görülür ve hoşgörülle karşılanabilir, ancak ikinci kez bakmak, artık niyet ve irade içerdiği için uygun olmayan bir davranış olarak değerlendirilir. Hadis, kişinin niyetinin ve iradesinin davranışlarına nasıl yön vermesi gerektiğine dair önemli bir uyarı sunar.²¹⁰

Kişilerin gözlerini haramdan korumalarının önemi Allah Rasûlü'nün şu hadisinde şöyle ifade edilmektedir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَنْعَمَ ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخِرِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ قَرِيبَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا ، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ ، أَفَأَحْجُّ عَنْهُ قَالَ : نَعَمْ . وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ .

Abdullah b. Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: “el-Fadl, Rasûlüllah'ın redîfi (yani hayvan üstünde Peygamber'in arka tarafına binmiş kimse) idi. Hasam kabilesinden genç bir kadın Rasûlüllah (s.a.s.)'e geldi. Bu sırada Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Peygamber

²⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 43 (No. 2149); Tirmizî, “Edeb”, 28 (No. 2777).

²⁰⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 43 (No. 2148).

²¹⁰ Bedr, *Şerhu Süneni Ebi Dâvud*, 247; Muhammed bin İzzeddin Abdüllatif b. Abdülaziz b. Emin b. Firiştâ er-Rûmî- el Hanefî, *Şerhü Mesabihis Sünne*, thk. Nureddin Talib (Kuveyt: İdaretü's-Sekafetil's-İslamiyye, 1433/2012), III/550; Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih* (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1422/2002), V/2054.

de Fadl'ın yüzünü (eliyle kadından) başka tarafa çevirmeye koyuldu.”²¹¹

Hadiste, Hz. Peygamber'in, Fazl b. Abbas'ın Has'am kabilesinden bir kadına baktığını fark ettiğinde, yüzünü çevirmesi yabancı bir kadına bakmanın uygun olmadığını vurgular. Bu olay, bir kadının sesini duymanın ise bir sakınca teşkil etmediğini de ortaya koyar. Aynı zamanda, kötülükle karşılaşıldığında kişinin imkanları dahilinde müdahale etmesi gerektiğine dair önemli bir ders içerir. Hz. Peygamber'in Fazl'ın bakışını el ile yönlendirmesi, kötülüğü ya da yanlış fiili müdahaleyle önlemenin etkili bir yöntem olduğunu gösterir.²¹²

Yollarda oturmanın kurallarını Allah Rasûlü şu hadisi şerifinde şöyle ifade etmektedir.
عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو طَلْحَةَ كُنَّا فُغُودًا بِالْأَنْبِيَةِ نَتَحَدَّثُ فَبَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ عَلَيْنَا فَقَالَ: مَا لَكُمْ وَلِمَجَالِسِ الصُّعَدَاتِ اجْتَبِئُوا مَجَالِسِ الصُّعَدَاتِ. فَقُلْنَا إِنَّمَا قَعَدْنَا لِغَيْرِ مَا بَاسٍ قَعَدْنَا نَتَذَكَّرُ وَنَتَحَدَّثُ. قَالَ : إِمَّا لَا فَأَدُّوا حَقَّهَا غَضُّ الْبَصَرِ وَرَدُّ السَّلَامِ وَحُسْنُ الْكَلَامِ.

İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'dan, o da babasından naklen rivâyet etti. Ebû Talha şunları söyledi: Biz avlu içlerinde oturup konuşuyorduk, derken Rasûlüllah (s.a.s.) gelerek başımızda durdu ve:

“Size ne oluyor ki, yollarda oturuyorsunuz. Yollarda oturmaktan kaçınınız!” buyurdular. “Biz ancak zararsız şeyler için oturduk müzakere ediyor ve konuşuyoruz,” dedik.

“Eğer bırakmayacaksanız hakkını bari verin! (Onun hakkı) Gözü yummak, selâmı almak ve güzel sözdür.” buyurdular.²¹³

Bu hadis, Hz. Peygamber'in yollarda oturmanın tehlikelerine dikkat çekerek, Müslümanları bu tür davranışlardan kaçınmaları konusunda uyardığını belirtir. O dönemde yollar, insanların sürekli geçtiği kamusal alanlar olduğundan, buralarda oturmak mahremiyeti ihlal edebilir ve gereksiz tartışmalara veya dedikodulara yol açabilirdi. Hz. Peygamber, bu tür davranışlardan uzak durmayı tavsiye ederek hem sosyal düzenin hem de ahlaki değerlerin korunmasını hedeflemiştir.

Hz. Peygamber'in yollar üzerinde oturmayı yasaklaması, bu fiilin doğrudan haram oluşundan değil; yol üzerinde bulunmanın beraberinde getirebileceği mahzurlar nedeniyle böyle bir uyarıda bulunmasındandır. Zira yollar, kamusal alanlardır ve bu alanlarda oturmak, bireysel hakların yanında kamunun da hukukunu ilgilendirir. Sahâbîler, geleneksel alışkanlıkları gereği evlerinin önündeki sokaklara oturur hem dünyevî meselelerini hem de dinî konuşmalarını bu alanlarda gerçekleştirirlerdi. Sosyal ilişkilerini yürütür, alışveriş,

²¹¹ Buhârî, “Hac”, 1 (No. 1513); Müslim b. Haccâc, “Hac”, 405; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 25 (No. 1809); Nesâî, “Menâsik”, 12 (No. 3607).

²¹² Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*, IX/98.

²¹³ Müslim b. Haccâc, “Selâm”, 2.

istişare ve diğer toplumsal etkileşimlerini buralarda sürdürürlerdi. Bu uygulamanın zaruret olduğunu dile getirdiklerinde, Hz. Peygamber’de onlara yolun birtakım hakları olduğunu hatırlatma ihtiyacı hissetmiştir. Nitekim yol, yalnızca bir grubun değil, herkesin ortak kullanımına açık bir mekandır. Bir kimsenin yahut bir grubun, bu alanı meşgul ederek diğer insanların haklarını ihlâl etmesi uygun değildir. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.), Müslümanları kamu alanında bulunurken dikkat etmeleri gereken birtakım ahlaki sorumluluklara yönlendirmiştir. Hadiste geçen “gözleri yummak” ifadesi, sadece bakışları kısmak değil, esasen harama düşmemek için gözü kontrol altında tutmak anlamına gelmektedir. Zira yoldan geçen kadınlara bakmak gibi fiiller, fitneye ve günaha sebebiyet verebilir.²¹⁴ Günümüz bağlamında bu hadisten çıkarılabilecek önemli ilkelerden biri de kamusal alanlarda Müslümanların sorumluluk bilinciyle hareket etmesidir. Örneğin trafikte araç kullanırken karşılaştığı yayaya yol vermek, sıkışan bir araca kolaylık sağlamak, ambulansa veya itfaiyeye geçiş önceliği tanımak, yaya geçidinde bekleyenlere öncelik vermek gibi davranışlar birer “isar” (başkasını kendine tercih) örneği olup, bir Müslümanın ahlaki olgunluğunu yansıtmaktadır. Hz. Peygamber’in bu uyarısı hem bireysel hem toplumsal düzeyde Müslümanların davranışlarını şekillendiren evrensel bir ilke sunmaktadır.

1.4. Kadın ve Erkek İlişkilerinde Mahremiyet

İslam’da mahremiyet ve örtünme kuralları hem kadınlar hem de erkekler için belirli sınırlar çizer. Bu kurallar, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde saygı ve güvenin korunmasına yardımcı olmayı amaçlar. İslam’da mahremiyet, bireylerin kendilerini güvende ve rahat hissetmelerini sağlayan bir değerdir. Kadın ve erkeklerin toplumsal hayatta bir arada bulunurken belirli sınırlar içinde hareket etmeleri beklenir. Bu sınırlar hem fiziksel hem de duygusal mahremiyeti korumaya yöneliktir. Her iki cins için de toplum içinde uyması gereken kurallar vardır. Erkekler için bakışlarını kontrol etmek, kadınlara saygılı davranmak ve onları rahatsız edecek tutum ve davranışlardan kaçınmak önemlidir. Kadınlar için ise örtünme ve tesettür kuralları daha ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Bu kurallar, kadının bedenini yabancı erkeklerin bakışlarından korumayı amaçlar. İslam’da kadının örtünme ölçüleri, toplumdaki rolü ve karşılaşabileceği durumlar göz önüne alınarak detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca vücudu gösteren şeffaf ve ince kıyafetler giymemesi ve başını örtmesi, yaygın kabul gören kurallar arasındadır. Bu, kadının hem kendi mahremiyetini korumasına yardımcı olur hem de

²¹⁴ Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Riyazü’s Salihin*, çev. Yaşar Kandemir - Raşit Küçük (İstanbul: Erkam Yayınları, 2011), II/89-91.

toplumda saygı görmesini sağlar. Kadının örtünme ve mahremiyet konusundaki kurallarının erkeklere göre daha fazla değerlendirilmesinin sebebi, toplumsal dinamikler ve kadının fiziksel özelliklerinin korunması gerekliliğidir. Bu durum, kadının daha fazla korunma ve saygı görmesi gerektiği inancından kaynaklanır. Özetle, İslam’da mahremiyet sınırları ve örtünme kuralları, toplumsal hayatın düzenlenmesinde önemli bir yer tutar. Bu kurallar hem kadınların hem de erkeklerin birbirlerine olan saygısını artırmayı ve toplumda huzurlu bir hayat sürdürmeyi hedefler.²¹⁵

İslam dini, sosyal hayatta kadın ve erkeğin bir arada bulunmasını belli bir disiplin çerçevesinde ele alır ve bazı davranışları tedbir amacıyla yasaklar. Bu kuralların temelinde, kadın ve erkeğin birbirine olan ilişkilerinin, toplumsal düzenin ve ahlakın korunması için belirli sınırlar içinde tutulması yer alır. Bu sınırlar, her iki cinsin de birbirine karşı sorumluluklarını ve birbirini kötü düşüncelere sevk edebilecek davranışlardan kaçınma gerekliliğini içerir. Allah Rasûlü dokunmanın da zinaya götürebileceğini ifade ederek şöyle buyurmuştur. “Elin zinası dokunmaktır” Aralarında evlenme yasağı olmayan kadın ve erkeğin birbirine dokunmaları, İslam’a göre, büyük günahlardan biri olan zinaya yol açabileceği ihtimaliyle caiz görülmemektedir. Bu durum, toplum içinde kadın ve erkeğin davranışlarının nasıl olması gerektiğine dair genel bir kuralın varlığına işaret eder: Müslüman kadın ve erkeğin, sosyal hayatta İslam’ın öngördüğü ölçülere göre hareket etmeleri beklenir. Bu ölçülerden biri de, bir Müslüman kadının hem kıyafet hem de davranışlarıyla gayrimüslim kadınlardan ayırt edilebilir olmasıdır. Bu, Müslüman kadının, dikkat çekici hareketlerden ve karşı cinsi kötü düşüncelere sevk edebilecek her türlü davranıştan kaçınması gerektiği anlamına gelir.²¹⁶

Kur’an-ı Kerim, bu durumu bir örnekle açıklayarak kadınların, ziynetlerini göstermek amacıyla ayaklarını yere vurarak yürümelerini öğütler.²¹⁷ Bu davranış, normal şartlarda helal olabilir; ancak, eğer bu hareket karşı cinsi tahrik edici bir şekilde yapılırsa, haram sayılmaktadır. Burada önemli olan, davranışın kendisinden çok, o davranışla ulaşılmak istenen kötü niyettir. Ziynetin sesini duymak bile, onu görmek gibi kabul edildiği için, bu tür davranışlar yasaklanmıştır.²¹⁸

Kur’an, Müslümanlara genel ahlak prensipleri sunar ve bu prensipleri açıklamak için somut örnekler verir. Bu genel prensiplerden biri de Müslüman kadın ve erkeğin, karşı cinsin

²¹⁵ Çeşmeci, *Kur’an’da Mahremiyet Tasavvuru*, 44.

²¹⁶ İbrahim Yıldız, “Kur’ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (15 Aralık 2019), 102-103.

²¹⁷ en-Nûr 24/31.

²¹⁸ Yıldız, “Kur’ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi”, 102-103.

dikkatini çekebilecek ve onları günaha sürükleyebilecek davranışlardan kaçınmaları gerektiğidir. Bu kapsamda, kadınların güzelliklerini ortaya çıkaracak şekilde yürümeleri ya da başka herhangi bir davranışta bulunmaları, dikkat çekme amacı taşıyorsa haram sayılmaktadır. Aynı prensip, erkekler için de geçerlidir; onlar da kadınların dikkatini çekecek her türlü davranıştan kaçınmalıdır. Bu yaklaşım hem bakışlar hem konuşmalar hem de giyim-kuşam açısından geçerlidir ve İslam ahlakının temelini oluşturan bir disiplin anlayışını yansıtır.

İslam dininin sosyal hayatta cinsiyetler arası ilişkilere getirdiği kurallar, toplumsal ahlakı koruma amacına hizmet eder ve her iki cinsin de bu kurallara riayet etmesi beklenir. Hem kadın hem de erkek, davranışlarında dikkatli olmalı ve toplumun huzurunu bozabilecek, karşı cinsi tahrik edebilecek her türlü hareketten kaçınmalıdır.

İslam’da “halvet” yani mahremi olmayan bir kadın ve bir erkeğin kapalı bir mekânda baş başa kalması, dinen sakıncalı ve yasak kabul edilen bir durumdur. Bu yasak, kişilerin hem kendilerini hem de karşılarındaki kişiyi koruma amacı taşır. Halvet, insanları istemeden de olsa günaha düşürebilecek bir durum oluşturabilir. İslam ahlakında bu tür ortamlardan kaçınılması, kişinin hem kendi namusunu hem de karşı tarafın iffetini muhafaza etmesi açısından önemlidir. İslam’da mahrem olmayan bir kadınla erkeğin baş başa kalması, toplumun ahlaki değerlerini koruma ve bireyleri günaha teşvik edebilecek durumlardan uzak tutma çabasının bir parçasıdır. Şeytanın bu tür durumlarda insanları vesveseye düşürerek günaha sevk edebileceği uyarısı, bu yasağın temel nedenlerinden biridir. Buna ek olarak, İslam’da bireyin yalnızca kendi niyetine güvenmesi yeterli görülmez; önemli olan, herhangi bir harama yol açabilecek durumlardan tamamen uzak durmaktır. Bu, kişinin kendi iradesini ve karşı tarafın güvenliğini tehlikeye atmamak için alınmış bir önlemdir. Ayrıca, toplumdaki yanlış anlamaların ve fitnelerin önüne geçmek amacıyla da bu tür durumlardan kaçınılması gerektiği belirtilir. İslam’da halvetin yasaklanmasının altında yatan sebep hem bireylerin hem de toplumun ahlaki duruşunu korumak, harama giden yolları kapatmak ve müminlerin Allah’ın koyduğu sınırlar içinde kalmasını sağlamaktır. Bu, İslam’ın ahlaki düzenin korunmasına verdiği önemin bir göstergesidir.²¹⁹

Cerîr b. Abdullah’tan nakledildiğine göre o şöyle demiştir. “Rasûlüllah (s.a.s.)’e, yabancı bir kadına kasıtsız olarak ani bakış hakkında sordum. Bana, bir daha bakmamamı emretti.”²²⁰

Hadiste, Hz. Peygamber bir Müslümanın kasıtsız olarak yabancı bir kadına bakması

²¹⁹ Yıldız, “Kur’ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi”, 105.

²²⁰ Müslim b. Haccâc, “Adab” 45.

durumunda, bu bakışın sürdürülmemesi gerektiğini emretmiştir. Bu uyarı, İslam'ın gözün zinası olarak da bilinen bakışla günaha düşmeyi önlemek için aldığı bir tedbirdir. İnsanın kalbi, baktığı şeylerden etkilenir; gözler, insanın kalbine açılan pencereler gibidir. Kasıtsız bakışlar, insanın kalbinde istenmeyen duyguların uyanmasına neden olabilir. İslam, ilk bakışın kasıtsız olabileceğini kabul eder, ancak bu bakışın tekrarını ve devamını yasaklar. Bakışın kalpte oluşturacağı fitneyi önlemek için, müminin gözlerini haramdan koruması, İslam'ın üzerinde titizlikle durduğu bir ilkedir. Bu yaklaşım, insanın manevi temizliğini koruma ve toplumsal ahlakı muhafaza etme amacını taşır.

Ukbe b. Amir (r.a.)'den nakledildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) “Bir erkekle (yabancı) bir kadın baş başa kalmasın ki onların üçüncüsü şeytan olmasın.”²²¹ Yine başka bir rivayette ise Rasûlullah (s.a.s.) “Allah’a ve âhiret gününe imân eden, yanında mahremi olmayan (yabancı) bir kadınla baş başa kalmasın. Zira onların üçüncüsü şeytan olur.” buyurmuştur.²²²

İslam, bir erkekle bir kadının yalnız kalmasını, şeytanın aralarına girerek onları günaha teşvik etme olasılığı nedeniyle tehlikeli görür. İnsanın nefesine karşı zayıf olduğu anlar, şeytanın etkisi altına girme riskini artırır. Yalnızlık, kişilerin iç dünyalarında zaaflarının ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu da onları günaha sürükleyebilir. İslam'da baş başa kalmak gibi durumlara karşı güçlü bir uyarı vardır. Bu uyarı, sadece bir fiili yasaklamaktan öte, Müslümanları sürekli olarak ahlaki farkındalık içinde olmaya teşvik eder. Müslüman, bu tür yalnız anlarda nefesine hâkim olamayabileceğini düşünerek, Allah'ın sınırlarını aşmaktan kaçınmalı ve böyle bir duruma düşmemek için önlemler almalıdır. İslam, kişinin kendi iradesine olan güvenine rağmen, sınırları zorlamaktan kaçınmasını ve en güvenli yol olarak haramdan tamamen uzak durmayı önerir.

Bu hadis, İslam'da mahremiyet ve kişisel sınırların korunması konusundaki titizliği bir kez daha gözler önüne serer. Mahrem olmayan bir kadınla baş başa kalmak zaruri haller dışında (iş ortamı, niyet) İslam'da yasaklanmış bir durumdur, çünkü bu, şeytanın araya girerek insanları günaha sevk etmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir. İslam'da, kişinin nefisini kontrol etmesi ve haramdan kaçınması esastır. Bu tür durumlarda yalnız kalmak, kişiyi farkında olmadan tehlikeli bir duruma sokabilir. İslam, bu tür tehlikeleri önlemek için, Müslümanların hayatlarında kesin sınırlar koyar. Bu sınırlamalar, insanın hem dünya hem de ahiret saadetini koruma amacı taşır. Mümin, böyle bir durumda şeytanın vesvesesine kapılmamak ve günaha düşmemek için, Allah'ın koyduğu sınırları muhafaza etmeli ve bu tür ortamlardan kaçınmalıdır.

²²¹ Buhârî, “Nikah”, 110 (No. 4934-4935); Müslim b. Haccâc, “Selam” 19; Tirmizî, “Emzirme”, 16 (No. 1171).

²²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, XXIV/461 (No. 15695).

Bu yaklaşım, bireyin kendi iradesine olan güveninin yanıltıcı olabileceğini ve insanın zayıf noktalarını göz ardı etmemesi gerektiğini öğretir. Bu hadis, ahlaki ve dini açıdan güvenliğin, kişinin kendi iradesine olan güveninden daha önemli olduğunu hatırlatır.

Kendisine helal olmayan yabancı bir kadına dokunmanın kişiyi ne gibi sonuçlara götüreceğini ifade etmek için Allah Rasûlü şöyle buyurmaktadır:

عن مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ رَجُلٍ بِمَخِيطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لَا تَحِلُّ لَهُ.

Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur. “Sizden birinizin başına demirden bir iğne batırılması, kendisine helal olmayan (yabancı) bir kadına dokunmasından daha hayırlıdır.”²²³ Hadiste, bir erkeğin kendisine helal olmayan bir kadına dokunmasının ne kadar ciddi bir günah olduğu vurgulanır. Bu uyarı, İslam'ın kişisel temas konusunda ne kadar hassas olduğunu gösterir. İslam'da, dokunma fiili, aradaki mesafenin ve saygının korunmasını simgeler. Bir erkeğin yabancı bir kadına dokunması, İslam'ın ahlaki sınırları açısından kabul edilemez bir eylem olarak değerlendirilir. Hadiste geçen “demirden bir iğne” benzetmesi, bu günahın ne kadar büyük ve ağır olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu benzetme, müminin, kendisine haram olan bir fiilden sakınması gerektiğini ve böyle bir eylemin getireceği manevi zararın, fiziksel acıdan çok daha büyük olduğunu anlatır. İslam, insanın nefsinin ve karşısındaki kişinin onurunu korumasını emreder; bu da dokunma gibi fiillerin tamamen terk edilmesini gerektirir. Bu, aynı zamanda İslam'ın insan ilişkilerinde saygı ve haysiyeti ne kadar önemseydiğini de ortaya koyar.

Konuyla ilgili hadislerin bunu izah ettiği anlaşılmaktadır. Bu hadisler, İslam'ın insan ilişkilerinde sınırları koruma ve ahlaki duruşu muhafaza etme konusundaki hassasiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Müslümanlar için bu uyarılar, dünya hayatında karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı bir kalkan niteliğindedir. İslam, insanları ahlaki açıdan güçlü ve sağlam bir duruş sergilemeye, haramdan kaçınmaya ve Allah'ın rızasına uygun bir hayat sürmeye davet eder. Bu hadisler, bu çağrıyla somutlaştıran ve Müslümanların günlük hayatlarına rehberlik eden önemli öğütlerdir.

1.5. Toplumsal Hayatta Beden Mahremiyeti

Düğünler hem ailelerin hem de toplumun katıldığı bir kutlama olduğu için, mahremiyetin ihlal edilme riski yüksek olan ortamlardan biridir. Düğünlerde kadınların

²²³ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), XX/211 (No. 486-487).

süslenerek açıldığı ve bu halin erkek misafirlerle aynı ortamda gerçekleştiği durumlar, İslami mahremiyet anlayışına ters düşmektedir. Kadın ve erkeklerin bir arada bulunması, dans etmesi, oynaması gibi durumlar mahremiyet sınırlarının aşılmasına sebep olabilmektedir. Düğün bir ibadettir. Nikâh bir sünnettir.²²⁴ Bu sünneti yerine getirirken günaha girmemek, Allah'ın rızasını kazanmak asıl gayemiz olmalıdır. Sosyal medyada her şeyin paylaşılması, kadınların mahrem görüntülerinin yayılması gibi durumlar da büyük veballere sebep olabilmektedir.

Hastanın özel hayatının korunması çerçevesinde, beden mahremiyetine özen gösterilmesi, kişisel bilgilerinin gizli tutulması ve sağlık verilerinin güvenli şekilde muhafaza edilmesi, uzun süredir kabul gören temel ilkelerden biridir. Bu alanda uluslararası ölçekte birçok düzenleme yapılmıştır. Örneğin, 1981 tarihli Lizbon Bildirgesi'nin 4. maddesinde, hastanın hem tıbbi hem de özel hayatına dair bilgilerin gizliliğine hekim tarafından saygı gösterilmesini talep etme hakkı açıkça tanınmıştır. Benzer şekilde, 1995 Bali Bildirgesi'nin 8 (a) maddesi, hastaya ait sağlık durumu, tanı, tedavi süreci ve kişisel veriler gibi bilgilerin, kişinin vefatından sonra dahi gizli tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'nin 10. maddesi de bireylere, sağlıklarına ilişkin bilgilerin gizliliği konusunda özel yaşamlarına saygı gösterilmesini isteme hakkını tanımaktadır. Bunlara ek olarak, 2002 tarihli Hasta Haklarına İlişkin Avrupa Statüsü'nün "Temel Doküman" adlı ikinci bölümünde yer alan "özel hayat ve gizlilik hakkı" başlıklı altıncı maddede, bireylerin sağlık durumları ya da uygulanan tıbbi ve cerrahi müdahalelere ilişkin bilgilerin gizli kalması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı düzenlemede, bu bilgilerin sadece uygun ortamlarda paylaşılması, tıbbi müdahalelerin kişisel gizliliğe saygı çerçevesinde gerçekleştirilmesi ve yalnızca müdahale için gerekli kişilerin bulunmasına dikkat edilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Bu hükümler, hastaların mahremiyet hakkının evrensel düzeyde güvence altına alındığını göstermektedir.²²⁵

Sağlık hizmetlerinde bedene saygı, yalnızca bir insan hakkı meselesi değil, aynı zamanda hasta ile sağlık çalışanı arasındaki güven ilişkisinin temelini oluşturan kritik bir unsurdur. Bu güven ortamı sayesinde hasta, kendisini emniyette hisseder ve doğru sağlık hizmeti alabilmek için gerekli olan bilgileri açık yüreklilikle paylaşabilir. Çünkü bireyler, sağlık hizmeti alma süreci boyunca başvuru, muayene, tetkik, yatış, taburculuk, takip ya da tıbbi müdahaleler gibi birçok aşamada kişisel ve mahrem bilgilerini sağlık çalışanlarıyla paylaşmak durumunda kalırlar. Bu noktada, hastalar hekimlerin mesleki sorumluluklarına ve etik ilkelere

²²⁴ İbn Mâce, "Nikâh", 1 (No. 1846).

²²⁵ Yakup Korkmaz, "Hasta Hakkı Olarak Özel Hayatın Korunması Bağlamında Beden Mahremiyeti", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 15 (24 Haziran 2020), 577.

olan bağılılığına güvenerek, başkalarıyla paylaşamayacakları sırlarını ve en mahrem alanlarını bile gönül rahatlığıyla açabilirler. Hekimler, hasta ile kurdukları ilişkide hem yasal düzenlemelere hem de etik kurallara titizlikle uymalı; hastaların inançlarına, düşüncelerine ve bireysel-toplumsal hassasiyetlerine saygı göstermelidir.²²⁶

Hastaların mahremiyetine özen gösterilmesi, sağlık hizmetlerinin sunumunda temel ilkelerden biridir. Bu konuda en kapsamlı yasal çerçeve, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 21. maddesinde yer almaktadır. “Mahremiyete saygı” başlığını taşıyan bu maddede, hastanın kişisel gizliliğinin korunmasının esas olduğu, her türlü tıbbi müdahalenin bu hassasiyet gözetilerek gerçekleştirilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir.²²⁷ Aynı şekilde, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'nin 7. maddesinde de bu ilke detaylandırılmıştır. Söz konusu maddeye göre, “poliklinik hizmetlerinde gizliliğin korunması esastır; gelenek ve ahlak kurallarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Hastalar bireysel olarak muayene edilir ve muayene sırasında yalnızca ilgili sağlık personeli odada bulunabilir. Ancak hasta arzu ederse, ailesinden bir birey ya da yakını da yanında bulunabilir.”²²⁸ Bu düzenlemeler, hasta mahremiyetinin sadece hukuki değil, aynı zamanda insani bir sorumluluk olduğunu ortaya koymaktadır.

Mahremiyet hakkının korunması, İslam ahlâkının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilir. Hz. Peygamber'in şu hadisi meseleyi özlü biçimde ortaya koymaktadır:

“Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların emin olduğu kişidir.”²²⁹

Bu hadis, belirli bir meslek grubunu değil, tüm Müslümanları kapsayan evrensel bir ahlak anlayışını ortaya koyar. Hem sözlü hem de fiilî davranışlarla başkalarına zarar vermemek, ideal Müslüman şahsiyetinin bir göstergesi olarak sunulmuştur. Konunun sağlık alanına bakan yönü ise daha özel bir çerçevede değerlendirilmelidir. Tanı ve tedavi amacıyla sağlık çalışanlarıyla paylaşılan bilgilerin gizliliği, bu ahlaki sorumluluğun pratik bir uzantısıdır. Zira tıbbi verilerin ifşa edilmesi, hastaların psikolojik ya da sosyal zarar görmelerine yol açabilir. Bu risk, sağlıkta mahremiyetin korunmasını yalnızca mesleki bir yükümlülük değil, aynı zamanda dinî ve ahlaki bir vecibe hâline getirir. Mahrem bilgilerin korunması hem bireyin onurunun hem de toplumsal güvenin muhafazası açısından büyük önem taşır.²³⁰

İslam, insanı hayatının her döneminde olduğu gibi, ölümünden sonra da değerli ve

²²⁶ Sultan Alan - Hasan Erbay, “Tıp Etiği Açısından Ambulans Hizmetlerinde Hasta Mahremiyeti”, *Akademik Acil Tıp Dergisi* 10/1 (2011), 34.

²²⁷ Hasta Hakları Yönetmeliği (HHY), *Resmî Gazete* 23420 (01 Ağustos 1998), md. 21.

²²⁸ Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği (Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği), *Resmî Gazete* 17927 (13 Ocak 1983), md. 7.

²²⁹ Buhârî, “İman”, 4 (No. 10); Müslim b. Haccâc, “İman”, 65.

²³⁰ Serra Ağırman Yılmaz, “Elinden, Dilinden Emin Olunan Sağlık Çalışanı” 24 (Şubat 2023), 51.

saygın kabul eder. Bir müminin vefat etmesiyle birlikte onun bedeni, artık bir ceset değil; muhterem ve hürmete layık bir emanettir. Bu emanetin hak ettiği şekilde muamele görmesi dinimizin bir gereğidir. Nitekim Hz. Peygamber, yanından geçen bir cenazeyi gördüğünde ona hürmeten ayağa kalkmıştır. Cenazenin bir gayrimüslime ait olduğu kendisine bildirildiğinde ise, “O da bir insan değil mi?”²³¹ şeklindeki cevabıyla, insanın sırf insan olması sebebiyle saygıyı hak ettiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu tutumu, insan onuruna gösterilmesi gereken saygının din, inanç veya kimlik farkı gözetilmeksizin evrensel olduğunu vurgulamaktadır.

Cenazenin hazırlanışı sırasında gösterilmesi gereken özen, yalnızca bir temizlik ve defin işlemi değil; aynı zamanda bir edep, mahremiyet ve sorumluluk bilincidir. Vefat eden kişi, kibleye ayakları gelecek şekilde, genellikle buharlanmış teneşir üzerine sırt üstü yatırılır. Başının altına hafifçe destek konulması ve başının az da olsa yukarı kaldırılması sünnete uygundur.²³²

Ölünün üzerindeki elbiseler çıkarılırken, avret mahalline, yani diz ile göbek arası bölgeye özel bir örtü serilir. Bu alan sağken nasıl korunuyorsa, ölümünden sonra da aynı mahremiyet titizlikle gözetilir. Bu bölgeye bakmak ve dokunmak, dinen kesin olarak yasaktır. Cenaze yıkayan kişinin hem edep duygusuyla hem de dini hassasiyetle hareket etmesi gerekir.²³³

Kadın cenazeler taşınırken, mahremiyetin korunabilmesi için bedenin sağlam ve kalın bir örtüyle sarılması tavsiye edilmiştir. Böylece hem taşıma esnasında sarsıntı engellenmiş olur, hem de bakışlardan korunmuş olur.²³⁴

Hz. Peygamber, Hz. Ali’ye hitaben şöyle buyurmuştur: “Uyluğunu açma ne dirinin ne de ölünün uyluğuna bakma.”²³⁵

Yine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Kim bir Müslüman’ın cenazesini yıkar ve gördüğü şeyleri gizlerse, Allah Teâlâ ona kırk defa mağfiret eder.”²³⁶

Bu hadisler, ölünün mahremiyetine ne kadar önem verilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Cenaze yıkayan kişi, gördüğü hoş olmayan bir durumu asla ifşa etmemelidir. Çünkü ölüm bile bir insanın onurunu ortadan kaldırmaz. Müslümanın örtülmesi gereken mahremiyeti, mezara varıncaya dek korunmalıdır.

²³¹ Müslim b. Haccâc, “Cenaiz”, 78.

²³² Hayreddin Karaman vd. (ed.), *İlmihal 1 İman ve İbadetler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002), 356-357; Komisyon, *Cenaze Hizmetleri Rehberi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008), 26.

²³³ Komisyon, *Cenaze Hizmetleri Rehberi*, 28; Komisyon, *Hadislerle İslam*, VII/561.

²³⁴ HDV Hollanda Diyanet Vakfı, “Cenazeye Son Görevler” (02 Ekim 2017).

²³⁵ İbn Mâce, “Cenâiz”, 8 (No. 1460).

²³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata (Beyrut: Darül Kütübîl İlmiyye, 1411/1990), I/516.

H. Mus'ab b. Umeyr'in Őhit edildikten sonra cesedi örtülmek istendiğinde, örtü baş tarafına çekildiğinde ayakları, ayaklarına çekildiğinde başı açılıyordu. Bu durum H. Peygamber'e bildirildiğinde, Allah Rasûlü (s.a.s.), baş tarafının örtüyle kapatılmasını, ayaklarının ise ızdır adı verilen otlarla gizlenmesini emretmiştir.²³⁷ Bu rivayet, vefat etmiş bir mümine gösterilmesi gereken saygının ve mahremiyetin ne derece önemli olduğuna güzel bir örnektir.²³⁸

²³⁷ Müslim b. Haccâc, "Cenâiz", 44.

²³⁸ Komisyon, *Hadislerle İslam*, VII/562.

II. BÖLÜM

2. HADİSLERDE AİLE MAHREMİYETİ

2.1. Aile Kavramı ve İslam’da Aile

Aile kelimesi Arapça bir kelime olup a-v-l veya a-y-l kökünden türemiştir.²³⁹ Arap lügatinde aile anlamı taşıyan birçok kelime vardır. Bunların başında beyt, ehl, âl kelimeleri gelmektedir²⁴⁰. Beyt kelimesi kişinin eşi, ailesi, karısı,²⁴¹ ehl kelimesi ev halkı, kişinin eşi, dostu akrabaları,²⁴² âl kelimesi ise kişinin eşi, çocukları, dost, arkadaş ve sorumlu olduğu kişiler²⁴³ gibi anlamlarda kullanılmıştır. TDK Türkçe sözlükte “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik”²⁴⁴ olarak tanımlamıştır.

Aile, “kan bağılılığı, evlilik ve diğer yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerin psikolojik, sosyal, ekonomik ve cinsel gereksinmelerinin karşılandığı temel toplumsal birimdir.”²⁴⁵

Aile, toplumun en temel yapı taşlarından birisidir. Dünya hayatının başlangıcından beri varlığını sürdürmektedir. Âdem ve Havva, bu aile birliğinin ilk üyeleridir. Aile hem bireyler hem de toplum için birçok önemli işlevi yerine getirir. En başta, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan güvenli bir alan oluşturarak huzurlu bir ortam sağlar.²⁴⁶

Müminler Hz. Peygamber’in ifade ettiği üzere dünya hayatında bir yolcu gibidirler.²⁴⁷ Bu yolculukta onların en önemli sığınağı ise ailedir. Aile, sadece maddi ihtiyaçların değil, aynı zamanda manevi ihtiyaçların da karşılandığı kutsal bir müessesedir.²⁴⁸

²³⁹ Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyanûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît (Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi)*, ed. Mustafa Koç - Eyüp Tanrıverdi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014), V/4664; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XI/481-483; Akif Dursun, “Aile Kavramı, İslâm Hukukunda ve Türk Hukukunda Ailenin Tanımı ve Kapsamı”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/13 (30 Eylül 2022), 409.

²⁴⁰ Ahmet Küçük, “Günümüzde Aile ve Kur’ân’dan Örnek Aileler”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (31 Ekim 2019), 416.

²⁴¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, II/15.

²⁴² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XI/28.

²⁴³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XI/37.

²⁴⁴ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Aile” (Erişim 07 Mayıs 2024).

²⁴⁵ H. Yunus Apaydın, “İslam Hukukunda Aile”, *Günümüzde Aile Sempozyumu*, (2007), 137.

²⁴⁶ Mehmet Âkif Aydın, “Aile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), II/199.

²⁴⁷ Buhârî, “Rikak”, 3 (No. 6412); İbn Mâce, “Zühd”, 3 (No. 4114).

²⁴⁸ Emine Demil, “Hadisler Bağlamında Aile Mahremiyeti”, *Akdeniz 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* (Mersin: UBAK Publications, 2022), 146.

Kur'an'da aile kurumu ile ilgili birçok ilahî mesaj bulunmaktadır. Bu aileler arasında iyi aile modelleri olduğu gibi, kötü aile modelleri de vardır.²⁴⁹

Aile içi sevgi, saygı, istişare ve sorumluluk paylaşımı Kur'an'da teşvik edilen değerler arasındadır. Nitekim bazı aileler hem bireysel dindarlığın hem de aile bütünlüğünün örnekliğini ortaya koyarak ön plana çıkarılmıştır. Bu aileler, ideal aile yapısının ilkelerini öğreten örnek niteliğindedir.

Hiz. İbrahim (a.s.), eşi Hacer ve oğulları Hiz. İsmail (a.s.) ile sergiledikleri tutum, ideal bir aile yapısına örnek teşkil etmektedir. “Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, “Yavrucuğum” dedi, “Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?” Dedi ki: “Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın.”²⁵⁰ Sâffât sûresinde aktarılan kurban hadisesi, baba ile oğul arasında imana dayalı bir uyumu gözler önüne sermektedir. Hiz. İbrahim'in Allah'tan aldığı ilahî emri oğluna ilettiğinde, Hiz. İsmail'in bu emre gönüllü olarak rıza göstermesi, aile içi dini uyumun ve teslimiyetin ne derece güçlü olduğunu göstermektedir. Bu ayet, aile yapısında hem ebeveynin hem de çocuğun tevhid ekseni bir duruş sergilediğini ve Allah'a teslimiyet temelinde şekillenen bir inanç birliği içerisinde hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, imanın aile bireyleri arasında ortak bir değer ve yön belirleyici unsur olarak işlev gördüğünü göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Hiz. Zekeriyâ (a.s.) ve eşi de olumlu aile modeline örnek olarak değerlendirilebilir. “Rabbim! Ben sana ettiğim dualarda hiç eli boş dönmedim. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum; karım da kısırdır. Tarafından bana yerimi alacak bir halef ver; o, Ya'kûb hânedanına da vâris olsun; rabbim, onu rızana erdir!”²⁵¹ Evlat sahibi olma arzularını sabırla ve dua ile Allah'a arz etmeleri, ailede manevî bağların ve tevekkülün önemini ortaya koymaktadır. Nihayetinde, Kur'an'da övgüyle anılan Hiz. Yahya gibi bir evlada sahip olmaları bu sabrın ve duasal yönelişin karşılıksız kalmadığını göstermektedir.

Hiz. Lokman'ın oğluna yönelik nasihatleri üzerinden de aile içi rehberlik ve ahlaki eğitim örneklendirilmektedir.

Lokmân oğluna öğüt verirken ona şöyle dedi: “Sevgili oğlum! Allah'a ortak koşma; çünkü O'na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır. Yavrucuğum, namazını özenle kıl, iyi olanı emret, kötü olana karşı koy, başına gelene sabret. İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir. Gurura kapılarak insanlara burun kıvrma, ortalıkta çalım satarak yürüme; unutma ki Allah gurura kapılıp kendini beğenen hiç kimseyi sevmez. Yürüyüşünde ölçülü ol, sesini yükseltme;

²⁴⁹ Murat Padak, “Kur'an'da Aile Hayatı”, *Diyanet Aylık Dergi* 347 (2019), 11; Küçük, “Günümüzde Aile ve Kur'an'dan Örnek Aileler”, 424.

²⁵⁰ es-Sâffât 37/102.

²⁵¹ Meryem 19/4-6.

çünkü seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır.²⁵²

Ayette geçen “yavrucuğum” hitabı, aile bireylerinin birbirlerine karşı sevgi, şefkat ve saygı göstermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu ifade, aile bireylerinin karşılıklı olarak birbirlerinin gönlünü kazanma, aralarındaki duygusal bağı pekiştirme ve her bir ferdin şahsiyetine saygı gösterme sorumluluğuna sahip olduklarını vurgulamaktadır.

Lokman Sûresi’nde yer alan bu öğütler, bir ebeveynin evladına yalnızca dünyevi değil, aynı zamanda uhrevi sorumluluklar kazandırma yönündeki çabasını yansıtmaktadır. Bu yönüyle, Kur’an’da sadece ibadet ve iman bağı değil, aynı zamanda akıl ve hikmet temelli bir aile anlayışı da teşvik edilmektedir.

Kur’an’da örnek olarak sunulan Hz. Lût (a.s.) ve Hz. Nuh (a.s.), eşleri arasındaki durum dikkat çekicidir. Hz. Lût ve Nuh kavimlerini tevhide davet etmiş, onları ahlaki yozlaşmadan vazgeçirmeye çağırmışlardır. Ancak hem kavimleri hem de eşleri bu çağrılara kulak asmamış, iman etmeyi reddetmişlerdir. Kur’an’da bildirildiği üzere bu sapkın topluluklar, ilahi azapla helâk edilmiştir. Bu topluluk içerisinde, peygamber eşi olmasına rağmen inanç yönüyle Hz. Lût ve Nuh’dan ayrılan eşleri de yer almıştır. Kur’an’da bu iki kadın, inanmayan kadınlara örnek olarak verilmiştir. “Allah, inkâr edenlere Nûh’un karısıyla Lût’un karısını örnek verdi. Onlar, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhı altındaydılar; fakat onlara hıyanet ettiler. Kocaları Allah’tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, “Ateşe girenlerle birlikte siz de girin denildi.”²⁵³

Kur’ân-ı Kerim de aile ve aile hayatı konusu da geniş bir şekilde ele alınmıştır. Aşağıda vermiş olduğumuz ayetlerin bunu beyan ettiği görülecektir.

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”²⁵⁴ Yüce Rabbimiz bu âyeti kerîme de aileyi sevgi, saygı, muhabbet ve ünsiyet olarak tarif etmiştir.

Kur’ân-ı Kerim de peygamberlerin hayırlı evlat için yaptıkları dua örnekleri görürüz. “Bana kendi tarafından; bana ve Yakup hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaştırmış bir kimse kıl!”²⁵⁵ “Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla.”²⁵⁶ Evliliğin en büyük meyvesi çocuktur. Evde çocuk sesinin yankılanması anne ve babaya huzur getirir. Bu ayetlerde evlat hasreti çeken ailelere duadan ümit kesmemeleri

²⁵² Lokmân 31/13-19.

²⁵³ et-Tahrîm 66/10.

²⁵⁴ er-Rûm 30/21.

²⁵⁵ Meryem 19/6.

²⁵⁶ es-Sâffât 37/100.

öğretilmiştir.

Aile fertleri birbirine karşı sorumludur. “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...”²⁵⁷ Yüce Rabbimiz bu âyeti kerîme de Müslümanlara, kendilerini ve ailelerini cehennem ateşinden korumalarını emretmiştir. “Kişinin ailesini cehennem azabından koruması, onları Allah’a itaate yönlendirmesi ve isyan etmelerinden sakındırmasıyla mümkündür. Aile fertlerine rehberlik ederek ilahi buyruklar doğrultusunda bir hayat sürmelerine öncülük eder, bu konuda onlara destek olur. Şayet onlardan Allah’a karşı geline bir tutum görürse, bu duruma sessiz kalmaz uyarır, düzeltmeleri için çaba gösterir. Böylelikle onları hem dünyevi hem uhrevi felaketten korumuş olur.”²⁵⁸

Allah Teâlâ karı ve kocayı birer elbise olarak nitelendirmiştir. “Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtünüz.”²⁵⁹ Bir elbise nasıl vücudun belirli bölgelerini örtüyor ise eşlerde kusurları ve avret yerlerini örterek birbirlerine güzellik katmalıdırlar.

Hz. Peygamber’in aile içindeki tutumu, sevgi, merhamet ve adalet ekseninde şekillenmiş; aile fertleriyle kurduğu ilişkiler, İslam’da ideal aile modelinin pratik yansımaları olmuştur. Nitekim Allah Rasûlü “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanıyım!”²⁶⁰ buyurarak müminlere aile hayatında huzur bulacakları yolu göstermektedir.

610 yılı Ramazan ayında, Hz. Peygamber, Hira Mağarası’nda gelen ilk vahiy ile peygamberlik görevine mazhar olmuştur. Cebrail (a.s.) ile yaşadığı bu olağanüstü karşılaşmanın ardından derin bir şaşkınlık ve endişe duyan Peygamberimiz, ne olduğunu tam olarak kavrayamadan hızla evine dönmüş ve eşi Hatice’nin yanına sığınmıştır. “Ey Hatice, bana ne oluyor?” diyerek yaşadıklarını aktarmış, yaşadığı bu yoğun ruh halini paylaşmıştır. Hz. Hatice ise büyük bir sükûnet ve içtenlikle onu teskin etmiş; “Hayır, vallahi! Allah seni asla utandırmaz. Zira sen, akrabalık bağlarını gözetir, daima doğruyu söylersin; yoksullara el uzatır, elindekini paylaşır, misafiri ağırlarsın ve haksızlığa uğrayanlara destek olursun.” diyerek eşinin teselli etmiştir. Onun bu sevgi, anlayış ve destek dolu yaklaşımı, Allah Rasûlü bir nebze rahatlamıştır.²⁶¹ Hudeybiye Antlaşması sonrasında yaşadığı zorlu süreçte eşi Ümmü Seleme’nin görüşüne başvurarak önemli bir çözüm yolu bulmuştur. Eşinin fikrine başvuran Hz. Peygamber ashabına örnek olmuştur.

²⁵⁷ et-Tahrîm 66/6.

²⁵⁸ Taberî, *Câmiu’l-beyân an te’vili âyi’l-Kur’ân*, XXIII/104.

²⁵⁹ el-Bakara 2/187.

²⁶⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 63 (No. 3895).

²⁶¹ Buhârî, “Bed’ü’l-vahy”, 1 (No. 3).

H. Peygamber onlarla vakit geçirerek, sevgisini hem sözlü hem de fiilî olarak ifade etmiş²⁶², değer verdiğini yalnızca sözle değil, davranışlarıyla da hissettirmiştir.²⁶³ Aile bireyleri bir hata yaptığında cezalandırmak yerine affetmeyi tercih etmiş²⁶⁴, uyarıda bulunması gerektiğinde ise bunu kırıncı ve sert bir üsluptan uzak, nazik bir şekilde gerçekleştirmiştir.²⁶⁵ Ne sözlü ne de fiziksel şiddete başvurmamış²⁶⁶, ailesiyle olan ilişkisinde her zaman şefkat ve nezaket ön planda olmuştur. Ayrıca, yapacağı işlerde eşleriyle istişare etmiş, onların görüşlerini dikkate alarak ortak akla değer vermiştir.²⁶⁷

Allah Rasûlû'nin şu hadisi şerifi aile hayatımızda bize yol gösterici niteliktedir. Esved b. Yezîd anlatıyor: "Âişe"ye (r.a.), "Hz. Peygamber evinde ne yapardı?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Ailesinin işlerini görür, ezanı duyunca (namaz için dışarı) çıkardı."²⁶⁸ Günlük ev işlerine dâhil olup sorumluluk alması, aile içindeki dayanışma ve paylaşım ilkesinin en güzel örneklerinden biridir. Bütün bu tavırlar, onun aile hayatında yalnızca rehber değil, aynı zamanda hassas ve duyarlı bir eş olduğunu da ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki zikretmiş olduğumuz ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere Kur'ân-ı Kerim ve sünnet aileye, aile hayatına, evliliğe, eşler arası ilişkiye, çocuk sahibi olmaya ve anne babanın ailesi üzerinde sorumlu olduğuna dikkat çekmektedir.

2.2. Aile Mahremiyeti

Toplumsal yapıyı şekillendiren din, gelenek, örf, norm ve değer sistemleri gibi unsurlar, bireyin sosyalleşme sürecinde temel belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bu etkilerin bireyde ilk kez tecrübe edildiği ve içselleştirildiği ortam ise ailedir. Sosyalleşme, bireyin toplumun işleyişini, kurallarını ve değerlerini kavrayarak toplumsal düzenle uyumlu bir şekilde yaşamayı öğrenmesini sağlayan kritik bir süreçtir. Özellikle çocukluk dönemi, bu sürecin en yoğun ve etkili yaşandığı evreyi ifade etmektedir. Aile ortamı, bireye yalnızca toplumsal değerleri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda mahremiyet bilincinin temellerinin atıldığı, sınırların ve özel alanların öğretildiği bir eğitim sahası işlevi görmektedir. Bu yönüyle aile hem mahremiyetin korunduğu hem de bireyin normatif davranış kalıplarını edindiği birincil sosyal kurum olarak öne çıkmaktadır. Aileye ait sırlar, değerler ve yaşanan sorunlar kamusal alana

²⁶² Müslim b. Haccâc, "İdeyn", 18.

²⁶³ Buhârî, "Edeb", 111 (No. 6201).

²⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Sünnet", 4 (No. 4602).

²⁶⁵ Tirmizî, "Tefsîru'l Kur'ân", 33 (No. 3219).

²⁶⁶ Müslim b. Haccâc, "Fedâil", 79.

²⁶⁷ Buhârî, "Şurû", 15 (No. 2731).

²⁶⁸ Buhârî, "Nafakât", 8 (No. 5363).

taşınmadığı sürece, aile mahremiyeti korunmuş sayılır. Aile, mahremiyet kültürünün en güçlü şekilde üretildiği, aktarıldığı ve muhafaza edildiği temel yapıdır.²⁶⁹

Bununla birlikte, aile kurumu sürekli olarak toplumsal ve ekonomik dinamiklerin etkisiyle şekillenmekte ve dönüşüm geçirmektedir. Ancak tarihsel süreç içerisinde, ailenin temel işlevlerinde gözlemlenen değişimlerin en belirgin olanı, kapitalist sistemin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren küresel ölçekte yaşanan sosyoekonomik dönüşümler; evlilik yaşının ileri bir döneme ertelenmesi, doğurganlık oranlarının düşmesi, boşanma oranlarının artması ve evlilik dışı birlikte yaşama biçimlerinin yaygınlaşması aile yapısında köklü değişimlere neden olmuştur. Bu dönüşümler, yalnız yaşayan bireylerin sayısındaki artışla birlikte, geleneksel aile yapısının yeniden tanımlanmasına yol açmakta; bu değişim süreci günümüzde de etkisini sürdürmektedir.²⁷⁰

Bireylerin kişisel hayatlarını isteyerek kamusal alana taşımaları ve bu süreci teşvik eden sosyal ve medya pratikleri, özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırların giderek muğlaklaşmasına neden olmaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca bireylerin kendi mahremiyet algısını değil, aynı zamanda kişiler arası ilişkilerin doğasını da etkilemekte; mahremiyete dair sınırların kamusal görünümle yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Özellikle ev içi yaşıntıyı merkezine alan televizyon programları gibi unsurlar, aile mahremiyetine dair anlamların erozyona uğramasına sebebiyet vermiştir. Bu değişen ilişki dinamikleri, aile bireylerinin hem birbirleriyle olan sınırlarını hem de mahremiyet anlayışlarını derinden sarsmış ve dönüşüme uğratmıştır.²⁷¹

Tıpkı özel hayat gibi, aile hayatı da dışarıdan gelebilecek müdahalelere karşı korunma hakkına sahiptir. Aile hayatının korunması, bireylerin aile içi ilişkilerini özgürce kurma ve sürdürme imkânına sahip olmalarını gerektirir. Bu mahremiyetin ihlali, bireysel özgürlüklerin kısıtlanması anlamına geldiği gibi, doğrudan aile bütünlüğüne yönelik bir müdahale olarak değerlendirilmelidir. Aile hayatı yalnızca fiziksel ya da hukuki müdahalelere karşı değil, aynı zamanda mahremiyetin ihlaline yönelik tehditlere karşı da korunmalıdır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 20. maddesinde yer alan “Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulmaz” hükmü, aile mahremiyetinin anayasal güvence altında olduğunu açıkça ortaya

²⁶⁹ Seda Şen, “Çocuğun Mahremiyet Eğitiminde Ailenin Rolü ve Önemi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi* 7/2 (30 Aralık 2023), 18.

²⁷⁰ Şen, “Çocuğun Mahremiyet Eğitiminde Ailenin Rolü ve Önemi”, 18-19.

²⁷¹ Tuba Livberber Göçmen, *Toplumsal Yaşamda Bireylerin Mahremiyet Yönelimleri: Sosyal Ağ Kullanıcıları Üzerine Bir Saha Araştırması* (Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018), 50.

koymaktadır.²⁷²

Aile mahremiyeti, bir ailenin özel hayatına dair bilgilerin gizliliği ve korunması anlamına gelmektedir. Bu, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin, kişisel deneyimlerin ve duygusal durumların başkalarıyla paylaşılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Aile mahremiyeti, bireylerin kendi özel alanlarında güven içinde yaşamalarını, aile dinamiklerinin dışarıdan müdahalelerden korunmasını sağlamaktadır. Ayrıca, aile içindeki iletişim ve güvenin temelini oluşturur. Bu mahremiyet, bireylerin özgürce kendilerini ifade edebilmelerini ve duygusal destek bulmalarını da kolaylaştırmaktadır.

Aile mahremiyeti açısından mesken önemlidir. Mesken, mahremiyeti korumayı kolaylaştırmaktadır. Mesken hakkında vereceğimiz bilgiler aile mahremiyetinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.2.1. Mesken

Bir kişinin kendine özgü ve özel mahremiyet alanını, dini inançları, gelenekleri, görenekleri ve felsefî anlayışı şekillendirir.²⁷³ İnsanın yaşadığı mesken de bu özel alanlardan biridir. Kişi, sosyal hayatta riayet etmesi gereken değerleri meskeninde öğrenir ve bu öğrenme sürecinde sahip olduğu kültürel kodlar da büyük bir etkiye sahiptir. Dini hayatıyla bu kültürel kodlar birleştiğinde, tüm aile fertlerine yayılan ve zamanla topluma etki eden bir değerler bütünü ortaya çıkar.

Mesken Arapça asıllı bir kelime olup kök harfleri s-k-n dir. Sözlükte “sakin olacak, oturulacak yer, oturulan ev, oturmak, ikamet etmek, yaşamak”²⁷⁴ gibi anlamlara gelir. Mesken “bir kişinin veya ailesinin sürekli oturmak amacıyla yerleştiği yer”²⁷⁵ diye tarif edilmektedir.

Mesken, “Bir kişinin barınma amacıyla edindiği, oturmaya elverişli, mutfak vs. gibi ayrıntıları da içeren, insanların mahremiyetini koruyan ve hem dini hem de dünyevi işlerini gerçekleştirmeye uygun olan mekandır.”²⁷⁶

İnsanın huzur bulduğu ilk ev olan cennetten çıkarılmasıyla birlikte, güven ve sükûn

²⁷² Ali Korkmaz, “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2014/3 (01 Eylül 2014), 99.

²⁷³ Yakup Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), II/178.

²⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XIII/211; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî ġaribi'l-Kur'ân*, 417; Mutçalı, *el-Mu'cemü'l-Arabî'l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük*, 396.

²⁷⁵ Hamdi Döndüren, “Mesken”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), XXIX/316.

²⁷⁶ Abdullah Kahraman, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği* (İstanbul: Ebabil Yayınları, 2006), 138; Türk Hukuk Kurumu, *Türk Hukuk Lûgatı* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991), 229.

arayışı devam etmiş; anne karnından dünyaya geldikten sonra da bu arayış sürmüştür. Bu ev arayışı, insanın kendini dış tehditlere karşı koruma ve mahremiyetini, özel alanını güvence altına alma ihtiyacından doğmaktadır.²⁷⁷

Mesken, beyt ve ev, her biri insanın hayatını sürdürdüğü alanı ifade eden kavramlardır. Şekli, planı ve kullanılan malzemesi kültürel, iklimsel ve ekonomik koşullara göre farklılık gösterse de hepsi aynı temel gerçeği yansıtır. Ev, Allah'ın buyurduğu gibi, insanoğlu için huzur ve sükûnet bulacağı bir yerdir.²⁷⁸ İslam'a göre, sosyal hayat içinde çeşitli sınırları gözetmesi gereken insan için ev, rahatlama ve özgürce hareket edebileceği bir alandır. Ev, sosyal yapıda insanın en mahrem alanıdır ve bu alan, bakışlar dahil her türlü müdahaleye kapalıdır. İnsan, kendi mahrem alanını nasıl koruyorsa, başkalarının da bu alanlarını dokunulmaz ve saygıya layık görmelidir.

Mesken mahremiyeti, İslam'da mahremiyet kavramının merkezi unsurlarından biridir. Meskenler, sadece fiziksel korunma sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kişinin ve ailenin mahremiyetini tesis etme işlevini de üstlenir. Mahremiyet algısının şekillendiği ilk yer olan meskenler, aile için güvenli bir sığınak ve koruma alanı sağlar. İslam'a göre, evin dış dünyaya kapalı olan kısmı harem, ev hayatının en mahrem alanıdır.²⁷⁹

2.2.1.1. Mesken-Mahremiyet İlişkisi

İnsanlar, huzurlu bir hayat sürebilmek için maddi dünyalarında kendilerine ait bir mahrem alana ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü hem erkekler hem de kadınlar için başkalarının görmemesi gereken avret yerleri, başka kimselerin bilmemesi gereken özel durumları, duyulmaması gereken sesler ve kokular vardır. Bu nedenle, öncelikle kişiyi koruyup gizleyecek bir ev gereklidir. Mesken yalnızca hayatımızı sürdürdüğümüz, bizi tehlikelerden, aşırı sıcak ya da soğuk gibi çevresel faktörlerden koruyan ve fiziksel ihtiyaçlarımızı giderdiğimiz bir barınak değildir. Aynı zamanda, inancımızı ve ahlaki değerlerimizi koruduğumuz, insanlarla ilişkilerimizi düzenlediğimiz, dışarıda deneyimleyemediğimiz şeyleri yaşama fırsatı bulduğumuz ve özgürlüğümüzü hissettiğimiz bir sığınak olarak da değerlendirilir.²⁸⁰ Seyyid Süleyman Nedvi (1884-1953) bu durumu şu şekilde ifade eder: “İnsanların en büyüğü bile evine

²⁷⁷ Şerif Esendemir, “Yaşlılık ve Mahremiyet”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*, ed. Albayrak (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 283.

²⁷⁸ Altuntaş - Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, en-Nahl 16/80.

²⁷⁹ İder, *İslâm'da Mahremiyet Eğitimi*, 30.

²⁸⁰ Köksal Alver, *Siteril Hayatlar* (Ankara: Hece Yayınları, 2007), 73.

girince, aile içinde sıradan biri gibi davranan, alelade bir insan olur.”²⁸¹

Evin, bireyin doğal bir duygu olan mahremiyeti ilk kez öğrendiği ve geliştirdiği yer olduğunu düşündüğümüzde, mesken ile mahremiyet arasındaki bağın ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bir kişi, ev ortamında bu duyguyu geliştirip ahlaki değerleri koruyarak topluma katılabileceği gibi, mahremiyetten uzaklaşarak bu değerlerden yoksun bir şekilde de toplumda yer alabilmektedir. Bu yüzden, yaşanan evde hem mimari hem de hayat tarzı açısından mahremiyetin korunması, yetiştireceğimiz nesiller ve toplumun sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır.²⁸²

Yüce Rabbimiz’in huzur ve dinlenme yeri olarak nitelendirdiği²⁸³ evlerimizin, gerçekten ruhumuzu sükûnete erdiren, kendimizi güvende hissettiğimiz bir mekân olabilmesi, meskende mahremiyetin tüm yönleriyle korunmasına bağlıdır. Bu mahremiyetin herhangi bir yönünde bir eksiklik olması durumunda, evin gizliliğinin zarar görmesi kaçınılmazdır. Bu da evdeki huzur ve güven ortamını bozarak toplumsal huzuru olumsuz yönde etkileyecektir.²⁸⁴

Birçok ülke ve toplumda, din, inanç ve kültürden bağımsız olarak, ev tasarımlarında mahremiyetin farklı düzeylerde ve yoğunlukta var olduğunu görmek mümkündür²⁸⁵. Örneğin, tarihî kaynaklar harem kısmının sadece İslam devletlerinde ve Osmanlı’da değil, aynı zamanda Asur ve Bizans saraylarında da var olduğunu ortaya koymaktadır.²⁸⁶ İslam kültürünün etkisiyle şekillenen Müslüman toplumlarda mahremiyet, geleneksel mimaride belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Bu topluluklarda, evin en özel alanlarından başlayarak daha kamusal alanlara doğru kademeli bir geçiş gözlemlenmektedir. Yatak odasından misafir odasına, oradan sofaya, avluya ve nihayet sokağa kadar uzanan bu yapı, mahremiyeti koruyarak kamusal alanlara açılma sürecini ifade eder. Evin en içteki özel alanından, çarşıya kadar genişleyen bu halka, mahremiyetin korunmasını esas alır.²⁸⁷

²⁸¹ Raşit Küçük, “Hz. Peygamber’in Özel Hayatı ile İlgili Rivayetler ve Bunların Eğitim Değeri ile Aile Sırlarının İfşa Sınırı”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (İlmî Toplantı)*, ([t. y.]), 405.

²⁸² Nevzat Aydın, “Hz. Peygamberin Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasını Yönelik Esaslar”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), II/II/293.

²⁸³ “Allah size evlerinizi huzur yeri yaptı...” en-Nahl 16/80.

²⁸⁴ Zekiye Sönmez, “Kur’an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), II/460.

²⁸⁵ Kemal Özkurt, “Mahremiyet Anlayışının Mimariye Yansıması”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/346.

²⁸⁶ Mustafa Demirci, “İslam Şehirlerinde Mahremiyetin Mekan’a Yansımaları”, *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, V. Uluslararası Canik Sempozyumu*, ed. Osman Köse (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yay., 2016), I/455.

²⁸⁷ Hatice Gökçen Özkaya, “Osmanlı Evleri Üzerine Yeniden Düşünmek: 18. Yüzyıldan Dahiliyeli-Hariciyeli Beş İstanbul Evi Örneği”, *METU Journal of the Faculty of Architecture* 35/1 (2018), 246.

Geleneksel mimaride, mahremiyetin önemli olduğu büyük konaklar ve saraylarda, haremlik ve selamlık olarak isimlendirilen iki ayrı bölüm bulunmaktadır. Harem, sadece kadınlara ayrılan bir alandır. Bu iki bölüm arasında yer alan mabeyn (eski saray ve konaklarda haremlik ile selamlık arasında bulunan ve her iki tarafa da kapısı olan oda) denilen kısma ise sadece aile reisi girebilir. Evdeki erkek hizmetçilerin hareme girmesi yasaktır. Haremdeki tüm işler cariyeler tarafından yapılırken, erkek hizmetçilerle olan iletişim dolap adı verilen bir mekanizma ile sağlanır. Daha küçük evlerde ise, aile üyeleri; ana, baba, oğullar, gelinler ve amcalardan oluşan karı- kocanın sofaya (hol/koridor) açılan ayrı odalara sahiptirler. Ayrıca gün içinde kadınlar ve çocuklar tarafından kullanılmayan, genellikle ailenin reisinin oturduğu ve erkek misafirlerin ağırlandığı bir baş oda da bulunmaktadır.²⁸⁸

Müslüman toplumunda, evler genellikle içe dönük bir şekilde tasarlanmakta ve dışa bakan pencere sayısı oldukça sınırlı tutulmaktadır. Evlerin inşasında, komşu haklarına özen gösterilerek kapı ile pencerelerin konumu buna göre titizlikle belirlenmektedir.²⁸⁹ Mecelle’ de “İki hane beynindeki duvar, münhedim olup da, birinden diğerinin makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olduğu cihetle, birinin sahibi, müştereken duvarı bina etmek istediği halde, diğerinin sahibi imtina’ eylese, binaya cebr olunmaz. Fakat tahtadan yahut sair nesneden, bi’liştirâk beynlerinde bir sûtire ittihâz etmeleri için, hâkim tarafından cebr olunur.”²⁹⁰ hükmü yer almaktadır. Yani iki ev arasındaki duvar yıkılmış ve bu durum, bir evden diğer evin kadınların bulunduğu alanın görünmesine sebep olmuşsa, duvarın ortak olarak yeniden inşa edilmesini isteyen ev sahibine karşı, diğer ev sahibi bu talebi reddedebilir ve bu durumda zorla duvar yaptırılamaz. Ancak, hâkim tarafından iki tarafın da katılımıyla ahşap veya başka bir malzeme kullanarak araya bir perde veya engel yapılması zorunlu kılınabilir.²⁹¹

Osmanlı döneminde, yüksek bir evin yanındaki daha alçak evin sakinleri, mahremiyetlerinin ihlal edildiğini düşünerek sıkça mahkemeye başvurmuştur. Kaynaklar, bu durumun yaygın olduğunu ve yüksek yapıların mahremiyeti ihlal ettiği gerekçesiyle yıkılabildiğini belirtmektedir. Özellikle kadınların ev, avlu ve sundurma gibi alanlarda geçirdikleri gündelik hayatlarının görünür hale gelmesi, bu tür yapıların sorun teşkil etmesinin başlıca sebebiydi. Böyle durumlarda, mahkemeler genellikle bir keşif heyeti oluşturur, yerinde

²⁸⁸ Deniz Demirarslan, “Osmanlı Barınma Kültüründe Harem Olgusu ve Mekan Tasarımına Etkileri”, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni* 1 (2011), 223-224.

²⁸⁹ Martı, *Dünya ve Bugünüyle İslâm’da Mahremiyet*, 57.

²⁹⁰ Cevdet Paşa Ahmet, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1300), 432 (Madde: 1317).

²⁹¹ Burak Taş, “Mecelle’nin Maslahata İlişkin Hükümünün (58. Madde) Günümüz Hukuku İle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16/2 (20 Ekim 2021), 630.

incelemeler yapar ve bu incelemeler doğrultusunda karar verir. ²⁹²

Bütün bunlar, özellikle Müslüman toplumlarda mesken mahremiyetinin ne kadar önemli olduğunu ve bu hassasiyetin varlığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Günümüzde, Anayasada da mesken mahremiyetini koruma altına alan düzenlemeler bulunmaktadır. “Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.”²⁹³

2.2.1.2. Değişen Mahremiyet Algısının Mesken Üzerindeki Etkileri

Modern mimaride benimsenen yeni yapı anlayışı ve konut tasarımları, mahremiyetin sınırlarını yeniden şekillendirmektedir. Çok sayıda insanın aynı mekânda yaşaması, mesafelerin daralmasına ve seslerin daha kolay iletilmesine neden olarak, evleri mahremiyetin kolayca ihlal edildiği güvensiz yerler hâline getirmektedir.²⁹⁴ Açık mutfaklar, mekânlar arası şeffaf geçişler gibi çağdaş tasarım unsurları, geleneksel mahremiyet anlayışında belirgin bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Günümüzde yaygınlaşan Fransız camlar, geniş pencereler ve stor perdeler; evlerin iç mekânlarını dışarıya daha açık hâle getirerek mahremiyetin sınırlarını değiştirmektedir. Bu durum, özel alanın kamusal alana taşınmasına sebebiyet vermektedir.²⁹⁵

Geçmişte, evlerin daha çok avluya dönük olarak inşa edilmesi, sokağa açılan pencere sayısının sınırlı tutulması ve pencerelerin iç avluya bakacak şekilde yerleştirilmesi gibi uygulamalarla hem görsel hem de işitsel mahremiyetin korunmasına yönelik bir hassasiyetin var olduğu görülmektedir.²⁹⁶ Günümüzde ise benzer amaçlarla sağır duvar kullanımı, ses

²⁹² Demirci, “İslam Şehirlerinde Mahremiyetin Mekan’a Yansımaları”, I/463; Fikret Yılmaz, “XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair”, *Toplum ve Bilim* 83 (2000), 106.

²⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası), *Resmî Gazete* 17863 (18 Ekim 1982), Kanun No. 2709 madde:21,(Değişik: 3/10/2001-4709/6 md.).

²⁹⁴ Gülçâğ Konçe, *Sanatta Mahremiyet Alanı Olarak “Oda” Kavramı* (Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Işık Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 14.

²⁹⁵ Richard Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Serpil Durak - Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 126.

²⁹⁶ Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür* (İstanbul: Metis Yay, 2002), 213-227.

yalıtım teknolojileriyle gürültü geçişinin engellenmesi, binalar arası mesafenin artırılması ve pencerelerin birbirlerinin özel alanlarına müdahale etmeyecek biçimde konumlandırılması gibi mimarî önlemler alınabilmektedir. Ancak tüm bu fiziksel düzenlemelere rağmen, konutta mahremiyetin tam anlamıyla sağlanabildiğini söylemek güçtür. Zira mahremiyet ihlallerinin yalnızca yapısal eksikliklerden değil, aynı zamanda bireylerin tutumları ve mahremiyet bilincindeki zayıflıklardan da kaynaklandığı tespit edilmektedir.²⁹⁷

Modernleşmenin etkisiyle birlikte mesken mahremiyetine dair toplumsal algı ve kavramlarda belirgin değişimler yaşanmaktadır. Özellikle genç kuşak arasında evin özel ve korunması gereken bir alan olduğu düşüncesinin zayıfladığı ya da bu konuda daha esnek bir yaklaşımın benimsendiği gözlemlenmektedir. Günümüzde pek çok kişi, çeşitli sebeplerle evinin içinin başkaları tarafından görülmesini artık rahatsız edici bulmamaktadır. Gözetimin olağanlaştığı çağımızda, geçmişte mahremiyetin sembolü olan haremlik-selamlık ayrımı ya da perdelerin sürekli kapalı tutulması gibi uygulamaların giderek terk edildiği görülmektedir. Balkonlarda rahat giysilerle oturulup samimi davranışlar sergilenmesi²⁹⁸, bireyin, eşiyile ya da ailesiyle yaşadığı özel anlara, ev içi yaşantısına ve kişisel eşyalarına dair paylaşımlar yapması toplumsal bozulmanın boyutunu ortaya koymaktadır.²⁹⁹

Modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni dergiler, reklamlar ve edebî eserler, ev hayatını adeta kamusal denetimin bir parçası hâline getirmiş; bu durum, modern konut hayatının giderek kamusallaşmasına zemin hazırlamıştır.³⁰⁰ Osmanlı toplumunda ise evler, çok sayıda farklı kimliğe sahip bireyin bir araya geldiği bir kamusal alan değil, aksine yalnızca aile bireylerine ait özel bir mekân olarak kabul edilmekteydi. Evlerin haremlik-selamlık biçiminde ayrılması da mimarî düzlemde kamusal alanın önüne geçen bir yapıyı ortaya koymaktaydı. Ancak zamanla, “özel” ve “kamusal” alanlar arasındaki sınırların silikleşmesiyle birlikte mahremiyetin de içeriği boşaltılmış, ticari ve kültürel tüketimin bir parçası hâline gelmiştir. Yazılı ve görsel medyada cinsellik, cinsel taciz, kürtaj, aile yaşantısı ya da iletişimin denetlenmesi gibi konuların gündeme taşınması, mahremiyet algısındaki bu dönüşümün açık göstergeleri arasında yer almaktadır. Özellikle yurt dışı menşeli diziler, yarışma programları, magazin içerikleri ve kadın ya da evlilik temalı televizyon yapımlarıyla birlikte, toplumda mahremiyet anlayışı derin bir değişim geçirmiştir. Aile hayatı ve ev içi düzen, geniş kitlelere sunulurken kamusal

²⁹⁷ Mustafa Yıldırım, “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıdan Mahremiyet”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016, II/427.

²⁹⁸ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, II/288.

²⁹⁹ Dereli, “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, I/542.

³⁰⁰ Nilüfer Göle, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri: İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması* (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 26-27.

görünürlüğe taşınmış; böylece aile mahremiyeti ve kutsallığı ciddi şekilde zarar görmüştür.³⁰¹

2.2.1.3. Konutun Plan ve Tasarımı

Meskenler, sadece bir fiziksel mekân değil, aynı zamanda kimliğimizi ve medeniyet tasavvurumuzu yansıtan bir kültür biçimidir. Planı, tasarımı, yüksekliği ve mimarisi gibi her detayı, ait olduğu medeniyetin izlerini taşımaktadır. Bir mesken inşa edilirken, içinde yaşanacak medeniyetin ilkeleri göz önünde bulundurulur.

Barınma ve korunma ihtiyaçları, insanı mekâna bağımlı kılarken, insanın aynı zamanda bu mekânları ahlaki olarak imar etme sorumluluğu vardır. İmar faaliyetleri, bireylerin ve toplumların değerler sistemine göre şekillenir. Evler, sahiplerinin kimliğini yansıtır ve içinde yaşayan insanları derinden etkileyerek onlara bir var oluş biçimi sunar. İnsan karakterini doğrudan şekillendiren ana unsurlardan biri olmasa da mekân ile insanın idealleri, düşünceleri, değerleri ve davranışları arasında güçlü bir bağ vardır. Biz binaları inşa ederken, aslında kişiliğimizi şekillendiren de bu meskenlerdir.³⁰²

Meskenlerimiz, inançlarımız, değerlerimiz ve kültürümüze uygun şekilde tasarlanması gerekirken, günümüzde evler genellikle içinde yaşayacak kişilerin bireysel ihtiyaçları ve talepleri ile mimarların estetik zevklerine göre şekillendirilmektedir.³⁰³ Modern dünyada değerlerin merkezi kaymaya başladığında, Müslüman bir mimar ya da şehir planlamacısı, bir yapı, konut veya mahalle tasarlarırken medeniyetinin kendisine miras bıraktığı temel prensipleri dikkate almazsa ya kendi tarihinin ucuz kopyalarını üretecek ya da Batı'daki örneklerle benzer, İslami ve vahye dayalı hayat biçimini yok eden yapılar inşa edecektir. Bugün modern ve post-modern parçalanmanın doruğuna ulaşan apartmanlar ve rezidanslar ufukumuzu kaplamış durumdadır.³⁰⁴

Günümüzde, insanların eski dönemin mahremiyeti koruyan mimari özelliklere sahip evleri bulamaması ve konforlu bir hayat arayışının etkisiyle, mahremiyet ihlallerinin sık yaşandığı apartmanlara yöneldikleri görülmektedir.³⁰⁵ Apartman kültürü, yeni bir konut ve

³⁰¹ Fatih Günaydın, “Yerli Dizilerin Sunduğu Mahremiyet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/546; Şevket Pekdemir, “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/137.

³⁰² Ali Şafak, “İslâm Hukuku Açısından Şehircilik ve Aile Meskeni Problemi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1982), 11.

³⁰³ Turgut Cansever, “Mesken Mimarimizin Temel Meseleleri”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz* (İstanbul: Ensar Yayınları, 1995), 52.

³⁰⁴ Enver Gülşen, “Babil Kulelerine Karşı Bir Medeniyet Tasavvuru”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014), 18-22.

³⁰⁵ Çelikoğlu, *Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*, 19.

hayat tarzını temsil ederken, geleneksel olarak “hane/ev/varlığın zırhı/namus mahalli” olarak görülen ev anlayışını da geride bırakmaya başlamıştır.³⁰⁶ Apartmanlar, Batı’dan sadece bir fiziksel yapı modeli olarak değil, aynı zamanda bir kültür ve hayat tarzı olarak da benimsenmiştir. Bu yapıların ortaya çıkışında insanın onuru, şerefi ve haysiyeti değil, sadece kâr ve menfaatler gözetilmiştir. Günümüzde insanlar hem mahremiyeti sağlama hem de diğer nedenlerle müstakil evleri apartmanlara tercih etmektedir.³⁰⁷

Sünnette, meskenin plan ve tasarımına büyük önem verildiği ve evin genişliği, yüksekliği, oda sayısı gibi unsurlarla ilgili belirli kurallar getirilerek mahremiyetin korunmasına özen gösterildiği görülmektedir. Hz. Peygamber’in sözleri ve uygulamaları, İslam mimarisindeki ev modelini şekillendirirken, Medine’deki evi de hem ailesinin yaşantısı hem de işlevi ve fiziksel yapısı açısından bu konuda örnek oluşturmaktadır.³⁰⁸

2.2.1.4. Meskenin Geniş ve Müstakil Olması

Hadislerde ideal bir evin özellikleri arasında genişliğin özellikle vurgulandığı görülmektedir. Bu vurgulama, geniş bir yaşam alanının hem fiziksel rahatlığı hem de ruhsal huzuru destekleyen bir faktör olduğunu gösterir. Geniş bir ev, bireylerin daha ferah bir ortamda yaşamalarını sağlar ve bu da genel hayat kalitesini artırır. İdeal meskenin tasarımında genişlik hem konfor hem de huzur için temel bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Konuyla alakalı olarak “İnsanın mutluluğu ; iyi bir eş, geniş bir ev, iyi bir komşu ve rahat bir binekten (ulaşım aracından) ibarettir.”³⁰⁹ şeklinde gelen hadiste meskenin geniş olmasına vurgu yapılmaktadır.

Meskenin geniş ve müstakil olmasının, mahremiyetin daha iyi korunabilmesi amacıyla tercih edildiğini söyleyebiliriz. Hz. Peygamber’in evi, her biri yaklaşık 100 zira uzunluğunda kare şeklinde bir avlu etrafında sıralanan dokuz odadan oluşuyordu. İlk iki oda, Mescid-i Nebvî’nin inşası sırasında yapılmış, diğerleri ihtiyaç oldukça eklenmiştir. Bu avlu etrafında dışa kapalı, yalnızca avluya açılan odalardan oluşan ev tipi, günümüzde Mısır, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan Yarımadası’ndaki bazı şehirlerde kullanılan ev tiplerine benzemektedir. Rivayetler, Hz. Peygamber’in odalarının yaklaşık 10 x 10 zira boyutlarında kare

³⁰⁶ Lütfi Bergen, “Lüks Hayat: Apartman”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014), 24-26.

³⁰⁷ Semih Akşeker, “Apartmanlar İnsanı Eziyor”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014), 44-46.

³⁰⁸ Komisyon, *Hadislerle İslam*, VII/397.

³⁰⁹ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed el-Mısırî Tahâvî, *Şerhu Muşkili l-Âsâr*, thk. Şuayb el-Arnâût (Müessesetü’r-Risâle, 1415/1994), VII/207.

şeklinde ve duvarlarının 7 veya 8 zira yüksekliğinde olduğunu belirtmektedir.³¹⁰

Sünnette evin genişliğine dair birçok rivayet bulunmaktadır. Örneğin, Ukbe b. Âmir, kurtuluşun nasıl sağlanacağını sorduğunda, Hz. Peygamber ona, “Diline sahip ol, evini geniş tut ve hatalarına pişmanlık duy”³¹¹ şeklinde bir cevap vermiştir. Ayrıca, Hz. Peygamber’in “Yâ Rabbî! Günahlarımı bağışla, evimi genişlet ve rızkımı bereketli kıl”³¹² diye dua ettiği rivayet edilmiştir. Bu bağlamda, “genişlik” kavramının evin bereketi ve bolluğunu simgelemesi muhtemeldir.

Hadislerde genişlik, fiziksel olarak evdeki oda sayısının fazlalığıyla tanımlanırken, manevi açıdan evin içinde Kur’an okunması ve Allah’ı anma yoluyla elde edilen huzur ve bereketle ifade edilmiştir.³¹³

Hadislerde sâlih meskenin özellikleri arasında iyi komşulara sahip olmak, sosyal kurumlara ve mescide yakınlık, huzur ve güven vermesi, iyi bir coğrafi konumda bulunması ve yeterince hava ve güneş alabilmesi gibi unsurlar sayılmıştır. Bu unsurlar, o dönemde ideal bir evin sahip olması gereken temel nitelikleri ifade eder. Ancak “sâlih” olmanın koşulları, her dönemin kendine özgü ihtiyaçları ve gelişmeleri doğrultusunda değişebilir ve gelişebilir. Örneğin, günümüzde güvenlik, enerji verimliliği, teknolojik altyapı gibi unsurlar da sâlih bir meskenin özellikleri arasında sayılabilir. Her dönem, kendi şartlarına uygun ek niteliklerle bu tanımı zenginleştirebilir.³¹⁴

Kötü bir meskenin en belirgin özelliği olarak darlık gösterilmiş olsa da bazı rivayetlerde bu olumsuzluğa dar olması, kötü komşu ve ezan ve kametin duyulamayacağı kadar mescide uzaklık gibi diğer unsurların da eklendiği belirtilmiştir.³¹⁵ Molla Gürânî (ö. 893/1488) ise bu listeye, “havasının kötü olması” gibi bir faktörü de dahil eder.³¹⁶ Bu durum, bir meskenin sadece fiziksel boyutuyla değil, çevresel ve sosyal faktörlerle birlikte değerlendirildiğini göstermektedir. Kötü bir komşu, huzuru bozabilirken; mescide olan uzaklık, dini görevlerin

³¹⁰ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 187; İbrahim Canan, *Hiz. Peygamber’in Sünnetinde Terbiye* (İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2008), 426; Ahmet Ali Bayhan, “Hz. Peygamber’den Zamanımıza İslâm Sanatının Oluşumu ve Gelişiminde Mahremiyet Algısını Rolü”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/324.

³¹¹ Tirmizî, “Zühd”, 60 (No. 2407).

³¹² Tirmizî, “Dua”, 81 (No. 3500); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVII/144, (No. 16599).

³¹³ Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman et-Temîmî ed-Dârimî, *Sunenu’l-Dârimî*, thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî (b.y.: Dârü’l-Muğnî, 1412/2000), “Fezâilü’l-Kur’ân”, 1.

³¹⁴ İbrahim Canan, “Hz. Peygamber’in Mesken Telakkisi”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz* (İstanbul: Ensar Yayınları, 1995), 19.

³¹⁵ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî bi-şerhi sahihi’l-buhârî*, IX/138; Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid ve Menba’u’l-Fevâid* (Kahire: Mektebetül Kudsî, 1414/1994), V/105; Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, II/175.

³¹⁶ Şemseddin Ahmed b. İsmâ’il b. Osman Molla Gürânî, *el-Kevserü’l-cârî ilâ riyâzi ehâdisi’l-Buhârî*, thk. Ahmed İzzu İnâye (Beyrut: Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 1429/2008), VIII/442.

ifasında zorluk çıkarabilir. Havanın kalitesi ise, genel hayat kalitesini doğrudan etkileyen bir diğer önemli faktördür. Meskenin sadece genişliği değil, aynı zamanda çevresi ve havası da göz önünde bulundurulması gereken önemli kriterler arasında yer almaktadır.

Bazı rivayetlerde evin genişliği, evin uğuru olarak ifade edilirken, darlığı ise uğursuzluk olarak değerlendirilmiştir. Dar bir evin, kişiyi mutsuzluğa sürükleyen üç faktörden biri olduğu belirtilmiştir: “İnsanın mutsuzluğuna sebep olan üç şey vardır: Kötü bir eş, kötü bir ev ve kötü bir binek...”³¹⁷ Hz. Peygamber’in, kötü bir evden bahsederken evin darlığını kastettiği de rivayetlerde yer almaktadır. Burada kötü evin özelliklerinden darlığının kastedilmesi Hâkim’in, “Kötü evin özelliği, dar olmasıdır, yani odalarının az olmasıdır”³¹⁸ şeklindeki açıklamasından anlaşılmaktadır. İbn Hacer’in Taberânî’ye atfen belirttiği bir diğer rivayette ise bu darlık, “odaların azlığı” yerine “evin alanının küçüklüğü”³¹⁹ olarak ifade edilmiştir. Hz. Peygamber, bu durumu şöyle açıklamıştır.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ زَيْنَبُ: ... فَجَعَلْتُ أَشْكُو ضَيْقَ الْمَسْكَنِ، فَقَالَ: هَذَا كَمَا صَنَعَتْ امْرَأَةُ عُثْمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ، لَمْ يَسْعَهَا مَا نَزَلَتْ حَتَّى نَزَلَ عَلَى رَأْسِهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَذَلِكَ مَنْ اخْتَطَّ حُطَّةً بِالْمَدِينَةِ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ، فَلَهَا خَطُّهَا، فَوَرِثَتْ نَصِيبَهَا مِنْ دَارِ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَحْرَزَتْ دَارَهَا بِالْمَدِينَةِ.

Ümmü Seleme’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Zeyneb şöyle dedi: “...Evimin darlığından şikâyet etmeye başladım. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Bu, Osman b. Maz’ûn’un hanımının yaptığına benziyor. Ona tahsis edilen yer yetmedi, sonunda (şikâyet ede ede) yer başına kadar indirildi (yani zor durumda kaldı).” Sonra Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Medine’de muhacir kadınlardan kim bir arsa (konut) sınırı belirlemişse, o yer onundur. (Zeyneb de) Abdullah’ın evinden olan miras hissesini aldı ve Medine’deki evine de sahip çıktı.”³²⁰

Hicretten sonra bazı muhacir kadınların evlerin dar olması nedeniyle şikâyet etmeleri üzerine, Hz. Peygamber’in bu konuyla ciddi bir şekilde ilgilenerek muhacirleri ensarın evlerine yerleştirmiş, ardından da Medine’de ev inşa etmeleri için onlara arsa tahsis etmiştir.

Bu rivayetler, bir evin hem alan olarak geniş olması hem de yeterli oda sayısına sahip olması gerektiğini işaret ediyor gibi görünse de belirli bir ölçü veya oda sayısı verilmediğini görüyoruz. Bunun nedeni, ailelerin büyüklüğünün sabit olmamasına bağlanabilir. Zira, bir aile çok sayıda üyeden oluşabileceği gibi sadece karı ve kocadan da ibaret olabilir. Bu yüzden, evin genişliği veya oda sayısı konusunda kesin bir ölçü belirlemek sünnet açısından mümkün

³¹⁷ Buhârî, “Nikâh”, 18 (No. 4805); Müslim b. Haccâc, “Selâm”, 115; Ahmed b. Hanbel, III/55, (No. 1445).

³¹⁸ Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, II/175.

³¹⁹ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî bi-şerhi sahîhi’l-buhârî*, IX/138.

³²⁰ Ebû Dâvûd, “Harâc”, 37 (No. 3080); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, XXIII/321.

olmazdı.

Netice olarak konu mahremiyet açısından değerlendirildiğinde, dar ve küçük konutların mahremiyetin korunmasında yetersiz kalabileceği ve buna bağlı olarak, aile içi değerlerin zedelenebileceği söylenebilir. Aile bireylerinin veya misafirlerin, aynı çatı altında yeterli alan bulunmaması durumunda, günlük hayatın gerektirdiği özel alanlara sahip olamamaları, mahremiyetin ihlal edilmesine yol açabilir. Özellikle, yıkanma ve örtünme gibi dini yükümlülüklerin yerine getirilmesinde bu tür sıkışık yaşam alanları sorun yaratabilir. Bu tür durumların önüne geçmek ve aile bireylerinin huzurunu korumak için, geniş ve müstakil bir meskenin tercih edilmesi, mahremiyetin sağlanması açısından önemli bir adım olacaktır. Konut seçimi sadece fiziki ihtiyaçları değil, aynı zamanda aile içi mahremiyet ve dini değerlerin korunmasını da göz önünde bulundurmalıdır.

2.2.1.5. Odaların Ayrılması

Bir kişinin hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği evinde, kılık ve kıyafet açısından rahat olabilmesi için mutlaka kendine ait bir odaya sahip olması gerekir. Özellikle ergenlik çağına gelmiş çocuklar için, mümkünse her birine ayrı bir oda verilmelidir. Eğer bu mümkün değilse, erkek ve kız çocukları için ayrı odalar tahsis edilmelidir. Aynı odada kalan çocuklar, giyinme, soyunma veya temizlik sırasında birbirlerinin kişisel mahremiyetine müdahale edebilirler. Bu nedenle, çocukların iç çamaşırları ve özel eşyalarını koruyabileceği özel bir alan sağlanmalıdır. Bu alanın, farklı odalarda bulunması en uygun çözüm olacaktır. Alan yetersizliği gibi sebepler bu konunun ertelenmesine yol açmamalıdır; gerekirse, başka bir odada çocuklar için özel bir köşe oluşturulmalıdır. Pedagoglar, iki yaşının, çocuğun annesiyle aynı odada yatmaktan ayrılıp, kendi odasına geçmesi için uygun bir zaman olduğunu belirtmektedir. Çünkü, çocukta meydana gelebilecek bazı ruhsal sorunların, anne-babayla aynı odada yatıp kalkmaktan kaynaklandığı bilinmektedir.³²¹

Meskenle ilgili ayet ve hadislerle baktığımızda, evin içinde bugünkü anlamıyla “oda” olarak adlandırabileceğimiz, ayrı bölümlerden bahsedildiğini görmekteyiz. Burada geniş bir mesken kavramının, sadece evin bulunduğu arsanın genişliği ile sınırlı olmadığı, aynı zamanda oda sayısının fazlalığını da içerdiğini belirtmek mümkündür.

Mahremiyetin ihlal edilebileceği üç özel vakitte, çocukların ve evdeki hizmetçilerin anne-babanın yanına girerken izin istemelerini emreden ayetlerin³²² nüzûl sebebi açıklanırken,

³²¹ Aydın, “Hz. Peygamberin Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunması Yönelik Esaslar”, II/302.

³²² en-Nûr 24/58-59.

o dönemde evlerde perde bulunmadığı ve karı-koca birlikteyken çocuklar ya da hizmetçilerin aniden odaya girdikleri belirtilmiştir. Bunun üzerine, ayetler perde kullanımını emretmiştir.³²³ Bir evin en az iki ayrı odadan oluşması gerektiği, bu odaların birbirinden kapı ya da perdeyle ayrılması gerektiği sonucu çıkarılmaktadır. Bu düzenleme, ebeveynler ve çocuklar için ayrı odalar olarak düşünülebilir.

Bunun yanı sıra, yedi yaşına gelen çocukların yataklarının ayrılmasını emreden hadislerden³²⁴ sadece yatakların değil, buluğa ermiş çocukların, özellikle de kız ve erkek çocukların, odalarının da ayrılması gerektiği sonucu çıkarılabilir.³²⁵ Hz. Peygamber'in buluğa ermiş kızlar için evin bir köşesine "hıdr" adı verilen bir çadır kurduğu da rivayet edilmektedir.³²⁶ Ayrıca, Rasûlullâh'ın, hanımlarının her biri için müstakil odalar yaptırdığı bilinmektedir. Özellikle Hz. Âişe'nin odasında, ihtiyaç halinde kullanılan hurma dallarından örülmüş bir çadırın bulunduğu da kaydedilmektedir.³²⁷

Sünnet perspektifinden bakıldığında, bir Müslüman, misafir ağırlamayı da dikkate almak zorundadır. Hz. Peygamber'in "Allah'a ve ahiret gününe iman eden, misafirine hakkını versin" Sahabeler, "Ey Allah'ın Rasûlü! Misafirin hakkı nedir?" diye sorduğunda, O da "Misafiri bir gün bir gece ağırlamak misafirin hakkıdır, misafirlik ise üç gündür. Bu süreden sonrası ise sadakadır"³²⁸ buyurması, misafir ağırlamanın İslam'da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu hadis, evde misafirleri ağırlayabilecek bir odanın bulundurulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bir kimsenin evinde bulunması gereken yatak sayısı hakkında "Biri erkek için, biri kadın için, biri de misafir için; dördüncüsü ise şeytan içindir."³²⁹ şeklindeki hadis, bir evde mutlaka misafirler için de bir yatak bulundurulması gerektiğini teyit etmektedir.

Bu hadis ihtiyaç fazlası olanın gösteriş ve kibir için edinildiğini kastetmektedir. Dünya hayatının zaruretlerinden olmayan ve sadece süslenme amacıyla kullanılan her şey, mekruh ve zemmedilen davranışlar arasında sayılmaktadır. Bu tür zemmedilen şeylerin tamamı da şeytana nispet edilmektedir. "şeytan içindir" ifadesine gelince eğer bu gösteriş için yapılmışsa, bu şeytanın istediği ve hoşlandığı bir şeydir. Bir başka görüşe göre ise şeytan, o yatağı kendisi için serip kullanmaktadır. Ancak başka bir başka hadiste şöyle buyrulmuştur: İnsan eve girdiğinde

³²³ Ebû Dâvûd, "Edeb", 141 (No. 5191-5192).

³²⁴ Ebû Dâvûd, "Salat", 26 (No. 495).

³²⁵ Canan, "Hz. Peygamber'in Mesken Telakkisi", 21.

³²⁶ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, VII/325.

³²⁷ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, IV/316.

³²⁸ Buhârî, "Edeb", 31 (No. 5673); Müslim b. Haccâc, "Lukata", 14.

³²⁹ Müslim b. Haccâc, "Libâs", 41; Ebû Dâvûd, "Libâs", 45 (No. 4142); Nesâî, "Nikah", 82 (No. 3382).

Allah'ı zikrederse, şeytan kendi arkadaşlarına ve yandaşlarına şöyle der: “Size geceyi geçirme imkânı yok!” Ama eğer Allah'ı zikretmeden girerse, şöyle der: “Geceyi geçirme imkânını yakaladınız! Yetiştiniz!” Yani onlar eve girer ve orada geceyi geçirirler. Ama kişi Allah'ın adını anarsa, içeri giremezler.³³⁰

Ayet ve hadislerden yola çıkarak, bir Müslümanın yaşadığı evde en az iki odanın bulunması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu odalar hem mahremiyetin korunması hem de aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemlidir. Bunun ötesinde oda sayısı için bir sınır yoktur, çünkü her ailenin maddi durumu, ihtiyaçları ve hayat koşulları farklıdır. Dinimiz, kişinin yaşlı anne ve babasına bakma sorumluluğunu da vurgular; bu durum, aile bireylerinin birlikte yaşamasını gerektirebilir. Burada önemli olan, evde yaşayan bireylerin cinsiyetleri ve ergenlik çağına olup olmadıkları gibi unsurları göz önünde bulundurarak, uygun bir yerleşim planı yapmaktır. Evin odalara ayrılması, aslında mahremiyetin korunmasını amaçlayan bir tedbirdir. Bu durum, Hz. Peygamber'in perde çekmek, küçük çapta çadır kurmak gibi uygulamalarından da anlaşılabilir. Mahremiyetin korunması, evin fiziksel yapısının bu amaca uygun hale getirilmesiyle mümkün olur.³³¹

2.2.1.6. Meskenin Yüksekliği

Hz. Peygamber döneminde yerleşik bir kültüre sahip olan Araplar, evlerini genellikle taş ve kerpiç gibi malzemelerle ve tek katlı olarak inşa ediyorlardı. Hz. Peygamber'in gözetiminde yapılan mescit ve çevresindeki odaların tavanları ise oldukça alçak, el değecek yükseklikteydi. Hz. Peygamber'in meskenle ilgili önem verdiği konulardan biri de evin yüksekliğidir. Rasûlullâh (s.a.s.), evin geniş olmasını teşvik ederken, yüksekliği konusunda ise sınırlamalar getirmiştir.³³²

Cibril hadisi olarak bilinen rivayette, Cibril (a.s.) kıyametin ne zaman kopacağını sorduğunda, Peygamberimiz bu konuda bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Cibril, kıyamet alameti olarak “Kim olduğu belirsiz deve çobanlarının yüksek binalar inşa etmekte birbirleriyle yarıştıkları zaman...”³³³ şeklinde bir işaret verir. Bu hadis, yüksek binaların kıyametin alametlerinden biri olarak görülmesi nedeniyle, yüksek yapıların hoş karşılanmadığı düşüncesini akla getirmektedir.

³³⁰ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*, XIV/59; Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *İkmalül-Mulim bi-Fevaidi Müslim*, thk. Yahya İsmail (Mısır: Dârü'l-Vefâ, 1419/1998), VI/597; Bedr, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, III/365.

³³¹ Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, 425.

³³² Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, III/209.

³³³ Buhârî, “İman”, 37 (No. 50); Müslim b. Haccâc, “İman”, 1.

Rasûlullah (s.a.s.), meskenlerin aşırı derecede yüksek olmasını tavsiye etmemiştir. Bir rivayete göre, "Bir kimse binasını yedi zira'dan (yaklaşık 3.5 metre) fazla yükseltirse, ona gökyüzünden bir münadi tarafından "Ey fâsık (Ey Allah'ın düşmanı), nereye gitmeyi arzu ediyorsun?" diye nida edilir" şeklinde uyarıda bulunmuştur.³³⁴

Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur. "Yeni inşa edeceğin binanın yüksekliğini, komşunun binasından daha fazla yüksek yapma; aksi takdirde onun evinin rüzgarını engellemiş olursun. Ayrıca, pişirdiğin yemeklerin kokusuyla komşunu rahatsız etmemeye dikkat et; böyle bir durumda (yani onun dikkatini çekecek bir şey pişirince) ona da bir miktar yemek gönder."³³⁵

Görüldüğü üzere Hz. Peygamberimiz, gösterişli ve büyük evlerin inşasını doğru bulmamakta, sade ve mütevazı bir hayatı teşvik etmekteydi. Onun ve eşlerinin yaşadığı evler, gösteriştan uzak, küçük ve basit yapılar olarak dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, maddi hırslardan uzak durmayı ve sade bir hayatın erdemini yüceltmeyi amaçlamaktadır. Hz. Peygamber'in bu tutumu, modern dünyanın lüks ve gösterişe dayalı hayat tarzına karşı önemli bir ders niteliğindedir.³³⁶

Hz. Peygamber dönemine ait rivayetlere göre, Mekke ve Medine'de bazı evlerin üst katlarının mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, Hz. Hatice'nin, Rasûlullâh'ı Suriye dönüşü Mekke'ye girerken evinin üst katından izlediği³³⁷ ve Medine'ye hicretten sonra, Rasûlullah'ın Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde başlangıçta alt katta konakladığı, sonrasında ise ev sahibinin ısrarı üzerine üst kata geçtiği rivayetlerde belirtilmiştir.³³⁸ Hz. Peygamber'in Medine'deki evlerinden birinin üst katında meşrube ve ulliye olarak bilinen küçük bir odanın bulunduğu, eşlerine dargın olduğu bir dönemde burada kaldığı ve Hz. Ömer'in Rasûlullah'ı ziyaret ettiğinde bu odada bir hasır üzerinde yattığını görüp duyulandığı rivayet edilmiştir.³³⁹ Bu bilgiler, Mekke ve Medine'de o dönemde iki katlı evlerin var olduğunu ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber'in, ihtiyaç durumlarında evdeki darlığı gidermek amacıyla yükseltmelere izin verdiği anlaşılmaktadır. Evinin darlığından yakınan " Evi semâya doğru yükselt ve Allah'tan genişlik iste" buyurmuştur.³⁴⁰

³³⁴ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *Kasru'l Emel*, thk. Muhammed Hayr Ramadân Yûsuf (Beyrut: Dar İbn Hazm, 1417/1997), 165; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, XI/92.

³³⁵ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, IV/315; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, XIX/419.

³³⁶ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: el-Matba'atü's-Salefiyye ve Mektebetühâ, 1379), 230.

³³⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: İmaj Baskı, 2003), I/58.

³³⁸ Osman Keskinoglu - Ali Himmet Berki, *Hâtemü'l-Enbiyâ: Hazreti Muhammed ve Hayatı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012), 200.

³³⁹ Müslim b. Haccâc, "Talak", 30-34.

³⁴⁰ Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*, II/244.

Bu rivayetlerden, bazı durumlarda binaların yükseltilmesine izin verildiği sonucunu çıkarabiliriz. Şârihler, evlerin yükseltilmesinin, alçakta kalan evlere karşı haksızlık yapmak, mahremiyeti ihlal etmek, israf ve gösteriş gibi nedenlerle yasaklandığını belirtmişlerdir. Ancak, bu tür olumsuz durumlar söz konusu olmadığında ve ihtiyaç halinde binaların yükseltilmesinde bir sakınca olmadığı açıklanmıştır.³⁴¹

Enes'in rivayetine göre, Hz. Peygamber bir gün dışarı çıktığında çevredeki evlere kıyasla daha yüksek ve çıkıntılı bir kubbe görür ve "Bu nedir?" diye sorar. Ashâbı, "Bu, Ensâr'dan falancanın kubbesidir" diye cevap verir. Hz. Peygamber manzarayı hoş karşılamasa da sessiz kalır. Ancak, inşaat sahibi gelip selam verdiğinde, Hz. Peygamber selamını almaz ve yüzünü çevirir. Adam birkaç kez daha selam vermeye çalışsa da aynı tepkiyle karşılaşır. Sonunda, Hz. Peygamber'in kendisine kızdığını fark eder ve arkadaşlarına durumu açar. Arkadaşları, "Hz. Peygamber, dışarı çıktığında kubbeni gördü ve buna kızdı" derler. Bir süre sonra Hz. Peygamber, kubbenin yerinde olmadığını fark eder ve "Kubbe ne oldu?" diye sorar. Olanları kendisine anlatırlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Gereksiz her bina, sahibi için bir vebaldir"³⁴² buyurur. Aynı şekilde, amcası Abbas'ın inşa ettiği yüksek odada da benzer bir durum yaşanır. Hz. Abbas, odanın yıkılmaması için sadaka teklif eder, ancak Hz. Peygamber bu teklifi kabul etmez ve "Onu yık" der. İnşaat yıktırılır.³⁴³

Hz. Ömer (r.a.), Humus valisinin evinin üzerine "İlliyye" olarak adlandırılan bir tenezzüh odası inşa ettiğini duyunca hemen ona bir mektup yazarak "odun toplayıp yakmasını" emreder. Benzer bir durum, Hârice b. Hüzâfe'nin Mısır'da inşa ettiği bir yapı için de geçerlidir. Hz. Ömer, Mısır Valisi Amr b. el-Âs'a bir mektup yazarak, "Hârice, komşularının mahremiyetine göz dikmiş gibi görünüyor, mektubumu aldığın anda o yapıyı yık" talimatını verir.³⁴⁴

Bu iki olay şu gerekçelere dayandırılmaktadır. Birincisi, insanların evleri alçak olduğu için mahremiyetlerinin ihlal edilmesi, ikincisi ise ihtiyaç dışı yapıların inşa edilmesidir. Bu örnekler, Hz. Peygamber'in gereksiz yapılar ve başkalarının mahremiyetini ihlal edebilecek şekilde yükselen binalara karşı net bir duruş sergilediğini göstermektedir.³⁴⁵

Günümüzde yüksek katlı binalarda, mahremiyet konusunda yeterince özen gösterilmediği gözlemlenmektedir. Bunun başlıca nedeni, binaların birbirinden uzak inşa

³⁴¹ Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, II/414.

³⁴² Ebû Dâvûd, "Edeb", 169 (No. 5237).

³⁴³ Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, II/414; Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, III/213.

³⁴⁴ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, III/213; Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, 459.

³⁴⁵ Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, II/414.

edilmesi ve kalın perdeler yerine, tamamen görüntüyü engellemeyen tül tarzı dekoratif ürünlerin tercih edilmesidir. Geçmişte birden fazla perde kullanılırken, günümüzde perdeler daha ince hale gelmiş, hatta modern dekorasyon trendlerinde perde kullanımı tamamen ortadan kalkmıştır. Bunun yerine daha büyük pencereler tercih edilmektedir. Bu durum, yüksek katlı binalarda ve apartman kültüründe, düşük katlı komşu binaların mahremiyetinin ihlal edilmesine, rüzgâr ve havanın kesilmesine ve bu gibi birçok hakkın zedelenmesine yol açmaktadır. Mahremiyet sınırlarının aşılması, apartman hayatının doğurduğu önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

Binaenaleyh Sünnet'te, evlerin yüksekliği ile ilgili getirilen yasaklar, kişinin israf ve gösterişten kaçınmasını sağlamak, komşunun rüzgarını engellemek ve mahremiyetini ihlal etmemek gibi komşuluk haklarını korumaya yöneliktir. Ancak, ihtiyaç ve zorunluluk hallerinin bu yasakların dışında tutulduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2. İsti'zan İlkesi

İzin kelimesi sözlükte “bilmek, bildirmek, duyurmak; dinlemek”³⁴⁶ gibi anlamlara gelirken, isti'zan kelimesi “bir eylemin olabilirliği yönündeki bildirim, onay/ruhsat, müsaade”³⁴⁷ manasında kullanılmaktadır. İsti'zan Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde, bir yere girmek için izin isteme anlamında kullanılmakta ve izin konusuna özel bir önem verildiği görülmektedir. Tefsir, hadis, ahlak ve adaba dair eserlerde izin daha çok bu açıdan ele alınmakta³⁴⁸ ve hadis kitaplarında Kitabu'l İsti'zan bölümünde izin ve onun türevleri geniş bir şekilde işlenmektedir.³⁴⁹ Ayet ve hadislerde belirtilen hükümleri göz önünde bulundurarak, izin alma ilkesini genel hatlarıyla kişinin mahremi olmayan evlere ve kendi evindeki özel alanlara girerken uyulması gereken tutum ve davranışlar şeklinde iki ana konu olarak özetleyebiliriz.

2.2.2.1. Aile Fertlerinin Birbirlerinin Odasına Girerken İzin Alması

Ev ve aile ortamı, bireylerin mahremiyet duygusunu kazandığı ve eğitildiği ilk yerdir. Bu ortamda, bireyler kendi özel alanlarını tanımayı, sınırlarını belirlemeyi ve başkalarının mahremiyetine saygı duymayı öğrenirler. Mahremiyetin korunduğu ve saygı gösterildiği bir

³⁴⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XIII/9; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî ġarîbi'l-Kur'ân*, 70; Mutçalı, *el-Mu'cemü'l-Arabî'l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük*, 11.

³⁴⁷ Mustafa Çağrı, “İzin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), XXIII/509.

³⁴⁸ Çağrı, “İzin”, XXIII/509.

³⁴⁹ Wensinck, *el-Mu'cemü'l-müfrehes li-elfâzi'l-hadîs 'n-nebevî*, I/45.

aile ortamında yetişmeyen bireyler, başkalarının mahremiyetini ihlal etme eğiliminde olabilirler. Bu durum, ahlaki değerlerin yeterince vurgulanmadığı veya mahremiyetin öneminin küçümsendiği bir ortamda yetişmekle ilişkilendirilebilir. Böyle bir ortamda, bireyler mahremiyetin önemini kavramakta zorlanabilir ve başkalarının özel alanlarına saygı duymayı öğrenemeyebilirler.

Ayet ve hadislerde ev içinde yaşayan aile bireyleri arasında üç ayrı zaman dilimine göre, ebeveynler, çocuklar ve hizmetliler arasında alt mahremiyet sahalarının oluşturulduğu görülmektedir. Konu ayette şöyle ifade edilmektedir:

Ey Mü'minler! Ellerinizi altında bulunan köle ve cariyeleriniz ve içinizden henüz erginlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu akitlerin dışında ne sizin için, ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkmaktasınız. İşte Allah, ayetleri size böyle açıklar. Allah, bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir³⁵⁰ ve “Çocuklarınız erginlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler.”³⁵¹

Kaynaklarda bu ayetlerin nuzül sebebi ile ilgili şu olaylar zikredilmektedir. “Bir gün Peygamberimiz ensardan Müdlic b. Amr adında bir çocuğu öğlen vaktinde Hz. Ömer'i çağırması için gönderir. Çocuk, Hz. Ömer'in yanına girdi. Ömer, kendisinin görülmesini hoşlanmadığı bir hal üzereydi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: “Ey Allah'ın Rasûlü, isterdim ki izin isteme hususunda Allah bize emirde ve nehyde bulunsaydı.” Bunun üzerine bu ayetin nazil olduğu görür ve Allah'a hamd eder.³⁵² Diğer rivayet ise; “Esmâ'nın oğlunun veya yaşlı olan kölesinin, kendisinin hoşlanmadığı bir vakitte yanına girdiği ve Esmâ'nın Allah Rasûlü'nün yanına gelerek: “Hizmetçilerimiz ve kölelerimiz yanımıza girip çıkıyorlar...”³⁵³ dediği ve bunun üzerine bu ayetin nazil olduğu kaydedilmektedir.

Bu ayet hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: “Gerçekten Allah Teâlâ mü'minlere karşı çok yumuşak ve merhamet sahibidir. Bu itibarla onların her zaman örtünmelerini istemiştir. Bu ayet nazil olduğu sırada halkın evlerinde örtüler (perdeler ve yatak odaları) yoktu, çok kere hizmetçi, çocuk ve kişinin evindeki yetim kız çocuğu kişinin eşi ile cinsi münasebette iken odasına girerdi. Allah, onlara bu avret yerlerinin açılacağı saatlerde izin istemelerini ve emretti.”

Görüldüğü üzere, zevce ve cariye dışında kalan, diğer tüm aile fertlerine karşı korunması gereken mahrem alan ve zamanların bulunduğu bahsedilmektedir. Nitekim Câbir b.

³⁵⁰ en-Nûr 24/58.

³⁵¹ en-Nûr 24/59.

³⁵² Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî el-Vahidi, *Esbab-ı Nüzul Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri*, çev. Necdet Çağıl - Necati Tetik (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020), 328.

³⁵³ Vahidi, *Esbab-ı Nüzul Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri*, 329.

Abdullah (r.a.): Hz. Peygamber'in "Bir adam evlâdının, yaşlı da olsa annesinin, ayrıca kardeşinin, kız kardeşinin ve babasının yanına girerken onlardan izin almalıdır"³⁵⁴ dediğini rivayet etmiştir. Aile fertlerinin ayrı evlerde yaşamalarının kastedilmediği, şu hadisten anlaşılmaktadır. Yesâr b. Atâ (r.a.) şunları anlatır: Bir adam Rasûlullah'a (s.a.s.):

"Ya Rasûlullah! Annemin huzuruna girmek için izin isteyecek miyim?" diye sordu. O da :

"Evet" buyurdu.

Adam: "Ben evde onunla oturuyorum". deyince Rasûlullah (s.a.s.):

"Ondan izin iste" dedi. Adam:

"Ona ben hizmet ediyorum". dediğinde Rasûlullah (s.a.s.) yine:

"Ondan izin iste, onu çıplak olarak görmek ister misin?" dedi. Adam:

"Hayır" dedi. Rasûlullah (s.a.s.):

"O halde, izin almadan yanına girme"³⁵⁵ buyurdu.

İlim ehline göre, bir kişinin annesi, kızı ve kız kardeşi gibi bütün mahremlerini çıplak olarak görmesi caiz değildir; çünkü kadının yüzü ve elleri dışındaki her yeri avrettir. Fukahâya göre bir kadının avret yerine bakmak caiz değildir, bu konuda hiç kimse ihtilaf etmemiştir.³⁵⁶

Anne, insanın en yakınıdır; ama Allah Rasûlü, bu yakınlığın bile belirli mahremiyet ölçülerine uymamız gerektiğini öğütler. Düşünün ki anne-evlat arasında bile bu sınırlar varsa, bir başkasının evine girdiğimizde izin isteme zorunluluğumuz, aynı evi paylaştığımız insanlara karşı da mahremiyete ne kadar dikkat etmemiz gerektiğini açıkça ortaya koyar.

Ev içinde mahremiyet ihlallerini önlemek için, yaşları ne olursa olsun tüm aile üyelerinin, hatta karı-kocanın bile, birbirlerinin en özel alanlarına, eşyalarına saygı göstermesi ve izinsiz müdahalede bulunmaması gerekir. Bu durum, evde huzur ve karşılıklı saygının korunmasına yardımcı olur.

2.2.2.2. Evlere Girerken İzin İstenilmesi

Eski Arap toplumunda, birine misafirliğe gitmek için ne bir zamana dikkat edilirdi ne de kapıyı çalmak gibi bir alışkanlık vardı. Birisi, başkasını görmek istediğinde doğrudan eve girer, evdeki kadınlara ve çocuklara evin sahibinin evde olup olmadığını sorardı. Bu cahiliye

³⁵⁴ Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, 365.

³⁵⁵ Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta-Rivâyetu Yahyâ b. Yahyâ*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut , Lübnan: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1406), "İsti'zân" 1.

³⁵⁶ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdîlber, *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf vd. (London: Müessesetü'l-Furkan li't-Türasi'l-İslam, 1439/2017), X/262.

adeti, pek çok soruna yol açıyor ve daha büyük kötülüklerin de kapısını aralıyordu. İşte bu sebeple, ister yakın dost, isterse uzak akraba olsun, hiç kimsenin Hz. Peygamber'in evine izinsiz girmemesi gerektiği kuralı konmuştu.³⁵⁷

Enes (r.a.) nakledildiğine göre; “Hz. Peygamber Zeyneb b. Cahş ile evlendiği zamân, insanlar Zeyneb'in odasına girip düğün aşısı yediler. Sonra da oturup konuşuyorlardı. Hz. Peygamber kalkmaya hazırlanır gibi vaziyet alarak bunların kalkıp gitmelerine işaret etti. Fakat onlar kalkmadılar. Hz. Peygamber onların kalkmadıklarını görünce, kendisi kalktı. Kendisi kalkınca oturanlardan da bir kısmı kalktı. Topluluğun bakıyyesi oturup kaldı. Hz. Peygamber (diğer kadınlarının odalarına gidip hâl hatır sorduktan sonra) Zeyneb'in odasına girmek için geldiği hâlde, topluluk hâlâ oturuyorlardı. (Hz. Peygamber tekrar Hz. Âişe'nin odasına doğru gitti.) Sonra onlar (durumu anladılar da) kalkıp gittiler. Ben onların kalkıp gittiklerini Peygamber'e haber verdim. Hz. Peygamber geldi ve Zeyneb'in odasına girdi. Ben de içeriye girmeye davrandım. Hz. Peygamber benimle kendisi arasına kapı perdesini indirdi.”³⁵⁸ Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirmiştir:

Ey iman edenler! Size izin verilmedikçe Peygamberin evlerine girip de yemeğin hazırlanmasını beklemeyin; fakat yemeye çağırıldığınızda girin, yemeğinizi yiyince de hemen dağılın, söze dalıp oturmayın. Bu davranışınız peygamberi rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygunudur. Rasûlüllah'ı üzmeye hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedî olarak eşleriyle de evlenemezsiniz, sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahıdır.³⁵⁹

Hicâb ayeti olarak da bilinen bu ayetin gelişinden sonra mümin anneler odalarının kapılarına perde astılar. Bu ayette özel hayatın mahremiyetine vurgu yapılarak, tüm müminlere birbirlerinin evlerine rastgele girmeme, davetlere saygılı bir şekilde karşılık verme adabı, haremlik-selamlık gelenekleri ve ziyaret sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar gibi genel görgü kuralları, örnek bir ev senaryosu üzerinden öğretilmektedir.³⁶⁰

Toplumda bu tarz sıkıntıların yaşanmasının ardından, hicâbla ilgili ayetten yaklaşık bir yıl sonra Nûr Sûresindeki şu ayetler indirilmiştir.

Ey iman edenler! Kendinizi tanıtırak izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız.³⁶¹ Eğer o evlerde bir kimse bulamazsanız -size izin verilmedikçe- oralara girmeyin. Size “(Kabul edemiyoruz,) dönün” denirse hemen dönün; bu sizin için daha nezih bir

³⁵⁷ Ebu'l Ala Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayani vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 4/447.

³⁵⁸ Buhârî, “İsti'zân”, 10 (No. 6239).

³⁵⁹ Ahzâb 33/53.

³⁶⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, 448.

³⁶¹ en-Nûr 24/27.

davranıştır. Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir.³⁶²

Bu ayet, insanların mahremiyetine saygı göstermenin ve başkalarının özel alanlarına izinsiz girmemenin önemini vurgulamaktadır. İzin istemek ve selam vermek, bir eve girerken gösterilmesi gereken temel nezaket kurallarıdır. Bu, aynı zamanda insanların birbirlerine olan saygı ve güvenlerini pekiştiren bir davranıştır.

Kur'an, ilk muhataplarına evlere girerken nasıl davranmaları gerektiği konusunda âdâb öğretmiş, mahremiyete saygı göstermelerini istemiş³⁶³ ve bireyin ailesiyle birlikte yaşadığı kalesi durumundaki en mahrem alanı olan meskenin, dokunulmazlık ve himaye altına alınmasını sağlamıştır.³⁶⁴Bu, toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için önemli bir prensiptir.

Kur'ân-ı Kerim de yer verilen, evlere girerken izin isteme adabının detayları ve nasıl uygulanacağı, Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır. İlgili ayet metninde isti'zân kavramı yerine “sevgi, yakınlık, ünsiyet, tanışıklık” manasına gelen “üns” kökünden üreyen “teste'nisû” kelimesi kullanılmıştır.³⁶⁵ Konuyla ilgili Buhârî, İbn Abbas'ın “isti'nas” kelimesi “istîzan” (müsaade istemek) diye tefsir ettiğini, Übey b. Kâ'b ile İbn Abbas'ın âyetteki “teste'nisû” lafzını “teste'zinû” diye okuduklarını rivayet etmiştir.³⁶⁶ Ebû Eyyûb el-Ensârî'den gelen şu rivayet, bize istî'nâs'ın keyfiyetini açıkça göstermektedir. Eyyûb el-Ensârî “Ayetteki istî'nâsın mahiyeti nedir?” diye sormuş. Bunun üzerine Rasûl-i Ekremde, “Kişinin Allah'ı tesbih ve tekbir ederek yahut öksürerek oda sahibinden izin istemesidir” diye cevaplamıştır.³⁶⁷

İstî'nâs, dışarıdan gelen bir misafirin ev sahibinden izin istemesi ve evin içerisindeki aile bireylerinin de birbirlerinin odalarına girdiklerinde herhangi bir şekilde geldiklerini duyurmalarıdır; bu en basit haliyle öksürmektir.³⁶⁸

Hiz. Peygamberimizin sünnetinde de evlere girilmeden önce nasıl izin alınması gerektiğine dair birçok örnek yer almaktadır.

Abdullah b. Büsr'den (r.a.), “Rasûlullah (s.a.s.) bir kavmin kapısına geldiğinde tam kapının karşısında durmazdı ya sağ tarafa veya sol tarafa durur ve Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm derdi ve o zaman evlerin kapıları üzerinde perdeler yoktu.”³⁶⁹

³⁶² en-Nûr 24/28.

³⁶³ Aydın, “Hz. Peygamberin Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasının Yönelik Esaslar”, II/II/310.

³⁶⁴ Sadık Kılıç, “Kur'ân ve Sünnette Hayat Hakkı ve Özel Hayatın Gizliliği”, *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları (İlmi Toplantı)*, (2014), 363.

³⁶⁵ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, XXIII/356.

³⁶⁶ Zeynüddin Ahmed B. Ahmed B. Abdillatif ez Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), VIII/379.

³⁶⁷ İbn Mâce, “Edeb”, 17 (No. 3707).

³⁶⁸ Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, VIII/379.

³⁶⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 138 (No. 5186).

Hüzeyl'den (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: “Rasûlullah’a (s.a.s.) bir zat geldi. Râvî Osman gelen Sa’d idi dedi Rasûlullah’ın (s.a.s.) kapısı önünde durup izin istedi ve kapının önünde dikildi. Osman (b. Ebû Şeybe) bu sözü, kapıya karşı (dikildi)” diye rivayet etti. Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Şöyle (kapı senden biraz sağda ve solda kalacak şekilde) veya şöyle dur, gerçekten izin almak gözün bakmasından dolayıdır”³⁷⁰ buyurdu.

Rib’î (r.a.) Benî Âmir’e mensup bir adamdan şöyle nakletmiştir. “O zat Rasûlullah (s.a.s) evinin içinde iken içeri girmek için izin istedi. İçeri gireyim mi, dedi. Rasûlullah (s.a.s) hizmetçisine: “Şu zatın yanına çık nasıl izin isteneceğini ona öğret. Esselamü aleyküm, içeri gireyim mi” desin. ” buyurdu. Rasûlullah (s.a.s.)’in söylediğini o zat işitti, bunun üzerine esselamü aleyküm, içeri gireyim mi, dedi. Rasûlullah (s.a.s.) ona izin verdi. O zat da içeri girdi.”³⁷¹

Kilde b. Hanbel’den gelen rivayet ise şöyledir: “İzin almadan ve selamda vermeden Rasûlullah (s.a.s.)’in yanına girdim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): “Geri dön selam ver ve girebilir miyim de”³⁷² buyurdu.

İnsan kendi özel hayatını korumak ister. Hadis-i şerifler de bize izin isteme, selam verme, kapının gerisinde durma gibi toplumsal ahlak ve âdâb kuralları öğretilmektedir. Hz. Peygamber, “ İzin istemek göz içindir” diyerek izin almanın amacını vurgulamıştır.³⁷³

Yukarıdaki rivayetlerden de anlaşılacağı üzere bir başkasının evine girerken izin istemek, ünsiyet kurmak ve selam vermek gereklidir.³⁷⁴ Bu konuyla ilgili olarak Mehmed Vehbi, bir kimsenin başkasının evine girerken izin istemesinin meşruiyetindeki hikmeti dört madde de özetlemektedir. Birincisi başkasının evine giren kişinin, ev sahibinin bir ayıbına vakıf olması ikincisi aniden içeri giren kişinin gözünün bakması helal olmayan bir kimseye rastlaması, üçüncüsü, ev sahibinin alışkanlıklarına göre başkalarının görmemesi gereken bir şeye vakıf olmasıdır. Çünkü dışarıdan gelen bir kişinin izin istemeden girmesi durumunda, ev sahibinin göstermeyeceği ve görüldüğünde mahcup olabileceği bir şeyin bulunması her zaman için muhtemeldir. Dördüncüsü ise, izinsiz bir başkasının mülkiyetinde tasarrufta bulunmaktan kaçınmaktır.³⁷⁵

Bir eve girerken selamın ne zaman verilmesi gerektiği konusunda, yani selamın önce

³⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 136 (No. 5174).

³⁷¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 137 (No. 5177).

³⁷² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 137 (No. 5176); Tirmizî, “İsti’zân”, 18 (No. 2710).

³⁷³ Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el Aynî, *Umdetü’l-kârî fî şerhi Sahîhi’l-Buhârî* (Beyrut: Dâru İhyâ’i’t-Turâsi’l-Arabî, ts.), XXII/242.

³⁷⁴ Sönmez, “Kur’an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, II/464.

³⁷⁵ Konyalı Mehmed Vehbi, *Hulâsatü’l-beyân fî tefsîri’l-Kur’ân*, çev. Mümin Çevik (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966), 2220.

mi yoksa izin istemeden sonra mı söylenmesi gerektiği hususunda, âlimler arasında çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. İmam Nevevi bu konuda , “İzin istemek meşru olup, Kur’an, Sünnet ve ümmetin icması ile sabit olmuştur. Sünnete göre, üç defa selam verilmesi izin istemek amacıyladır. Bu durumda selam ve izin isteme birlikte yapılmalıdır, çünkü Kur’ân da buna açıkça yer verilmiştir. Konu hakkında Ebû Hureyre’den gelen rivayette “Selam verip müsaade istenmedikçe (evinize) girilmesine izin vermeyiniz.”³⁷⁶ şeklindedir. Ancak, önce selam mı verilmeli yoksa izin mi istenmeli konusunda ihtilaf vardır. Doğru olan, sünnetle sabit olan ve alimlerin söylediği gibi, önce selam verilmesi ve ardından “Girebilir miyim?” diye izin istenmesidir. İkinci görüş, önce izin istemek gerektiği, üçüncü ve Mâverdî’nin görüşü ise, kişinin ev sahibini girişten önce görmesi durumunda önce selam verilmesidir. Bu durumda izin istemek öne geçer.” demektedir.³⁷⁷

Ayet ve hadislerde izin almanın önemi üzerinde durulurken, Hz. Peygamber’in şu sözleriyle bu iznin sınırlarının çizildiği görülmektedir. “Sizden biri üç kez izin ister de kendisine izin verilmezse geri dönsün.”³⁷⁸ ve “ İzin isteme üç keredir. Eğer sana izin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin.”³⁷⁹ buyurmuştur.

Peygamberimizin üç defa izin istenebileceğini ifade eden hadisi, aynı eserlerde farklı rivayet yollarıyla birçok sahabe tarafından rivayet edildiği görülmektedir.

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle demiştir: “Ben Ensâr’ın meclislerinden bir mecliste (oturmakta) idim. Bu sırada Ebû Mûsâ sanki bir şeyden korkmuş gibi geldi de:

— (Ömer beni çağırtmıştı.) Ben Ömer’in yanma girmek için üç kere izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Ömer bana: Seni bize gelmeden men’ eden nedir? dedi. Ben: Senin yanma girmek için üç kere izin istedim, bana izin verilmeyince geri döndüm. Çünkü Rasûlullah (s.a.s.): “Sizden biriniz üç kere izin istediği zaman kendisine izin verilmezse, hemen geri dönsün” buyurdu, dedim. Ömer: Vallâhi bu rivâyet ettiğin hadîs üzerine muhakkak bir beyyine getireceksin! dedi. Sizlerde bunu Peygamber’den işitmiş bir kimse var mı? dedi.

Übey b. Ka’b:

— Vallahi senin berâberinde bu şehâdeti kavmin en küçüğü bile yerine getirir, dedi.

Ben kavmin en küçüğü idim. Ebû Mûsâ ile kalkıp gittim ve Ömer’e, Peygamber’in

³⁷⁶ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Abdullâh b. el-Absî İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Sa’d b. Nâsır b. Abdülazîz eş-Şeşrî, (Riyad: Daru Künuzi İşbilya, 1436/2015), XIV/275 (No. 27396).

³⁷⁷ Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî alâ Müslim*, XIV/131; Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi* (İzmir: Işık Yayınları, 2013), V/4223.

³⁷⁸ Mâlik b. Enes, “İsti’zân” 2.

³⁷⁹ Buhârî, “İsti’zân”, 13 (No. 5891).

(s.a.s.) bunu söylediğini haber verdim.”³⁸⁰

Hadislerde izin istemenin de belirli bir zamanı olduğu ve bununda üç kez olabileceği bildirilmiştir. Çünkü ilk izin isteği, ev sahibine haber verme amacı taşır. İkincisi, durumu açıklığa kavuşturma amacı güder ve üçüncüsü ise kararlı bir talep içerir. Ev sahibi ya izin verir ya da reddeder. Bu uygulama, meskenlere olan saygının bir gereği olarak görülmektedir.³⁸¹

İzin isteme konusunda İmam Nevevî şöyle söylemektedir. “Bir kişi başkasının evine girmek için eğer üç defa izin isteyip kendisine izin verilmez ve ev sahibinin kendisini duymadığını zannederse bu konuda üç farklı görüş vardır: En meşhur olanı, geri döner ve izin istemeyi tekrar etmez. İkinci görüş, tekrar izin ister. Üçüncü görüş ise, eğer önceki sözlerinin aynısıyla izin isteyecekse tekrar istemez, farklı bir sözle izin isteyecekse isteyebilir...”³⁸²

Üç kere izin isteme ve üçünün de reddedilmesi durumunda geri dönme prensibi, kadınlar için bile başka bir kadının yanına girerken geçerlidir. Bu kuralın kadınlar arasında bile uygulandığını şu rivayetten anlayabiliriz:

Ümmü İyâs bir gün dört kadın olarak Hz. Âişe’nin yanına girmek için izin istedik. İçeri girebilir miyiz diye sorduk. O da “Hayır” dedi. Arkadaşımıza, “Tekrar izin isteyelim mi?” dedik. O da Selamün aleyküm, içeri girebilir miyiz? dedi. Hz. Âişe de “İçeri girin”³⁸³ dedi. Bu rivayet, Hz. Âişe’nin, evlere girerken izin istemenin ve selam vermenin önemini vurgulayan davranışını göstermektedir.

Yukarıdaki hadisten de anlaşılacağı üzere ister kadın ister erkek olsun, mesken içinde bulunan kimseler, başkalarının bilmesini, görmesini, işitmesini ve duymasını arzu etmediği, insana özgü bazı durumlarda bulunabilirler. Bu durumu evrensel bir bakış açısıyla değerlendirirsek, bütün insanları, öz çocuklarımızı ve eşimizi dahi kapsadığını söyleyebiliriz.

Eve girmek, başkasının mülkünde yer alma ve o mekân üzerinde tasarrufta bulunma anlamına gelir ve bu eylem, ev sahibinin rızası olmadan gerçekleştirilmemelidir. İzin almadan bir evin içine girmek, sadece izin isteme adabına uymamakla kalmaz, aynı zamanda ev sahibinin kişisel alanını ve mahremiyetini ihlal etmektir. Bu durum, bireyler arasında güveni ve saygıyı zedeleyebilir. İslam geleneğinde, ev sahibinden izin alma adabı ve eve girerken dikkat edilmesi gereken kurallar açıkça belirtilmiştir. Peygamberin uygulamaları ve öğretileri bu

³⁸⁰ Buhârî, “İsti’zân”, 13 (No.5891).

³⁸¹ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî-İbn Ebî Şeybe - Muhammed Rıdâ el-Kahvecî, *el-Edeb li’bni Ebî Şeybe* (Lübnan: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 1420/1999), 310; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî bi-şerhi sahihi’l-buhârî*, XI/30.

³⁸² Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî alâ Müslim*, XIV/131.

³⁸³ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l Kur’âni’l-Azîm*, thk. Es’ad Muhammed et-Tayyib (Suûdî Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419), VIII/2569.

konuda rehberlik edici olmuştur. İzin isteme ve karşılıklı saygı, Müslüman toplumunun sosyal dokusunun önemli bir parçası olarak kabul edilir. Birisinin evine izin almadan girmek, sadece dini bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Mahremiyetin korunması, bireyler arasında sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesi için temel bir gerekliliktir. Ev sahibinin izni olmadan yapılan bu tür eylemler, kişisel alanın ve sınırların önemini göz ardı etmek anlamına gelir.

İzin isteme adabı ve mahremiyetin korunması, insanların birbirlerine olan saygı ve itibarlarını göstermenin bir yolu olarak değerlendirilmelidir. Toplumsal uyum ve barış, bireylerin birbirlerinin sınırlarına ve özel alanlarına saygı göstermeleriyle sağlanabilir. Sünnet, izin istemenin usul ve adabını, eve girerken dikkat edilmesi gereken kuralları ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır.

Günümüz modern toplumlarında izin isteme davranışı, mahremiyetin korunması açısından son derece önemli bir ilke olarak değerlendirilmektedir. Mahremiyet, bireyin fiziksel, zihinsel ve dijital alanlarına dair sınırların ihlal edilmeden korunmasını gerektirir. Herhangi bir bireyin özel alanına yönelik bir temas, müdahale ya da gözlem gerçekleştirilmeden önce izin talep edilmesi, onun kişisel haklarına ve sınırlarına saygı duyulduğunu göstermektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaştığı günümüzde, kişisel verilerden görüntülere, ses kayıtlarından mesajlara kadar birçok unsur özel hayatın kapsamına girmektedir. İzin isteme yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda dijital mahremiyet açısından da kritik bir rol oynamaktadır. İzin almaksızın yapılan her türlü erişim veya paylaşım, bireyin özel hayatına müdahale anlamı taşıyabileceği gibi, güven duygusunu da zedeleyerek sosyal ilişkilerde kırılmalara yol açabilmektedir. Günümüz modern toplumlarının mahremiyet anlayışında izin istemek, bireyin öz saygısını ve haklarını önceleyen bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

2.2.2.2.1. Kendini Tanıtma

İslam'da iletişim adabı ve bireyler arası saygılı hitap biçimleri, Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarıyla en güzel şekilde örneklendirilmiştir. Bu kapsamda, kişinin kendisini doğru ve açık bir şekilde tanıttirmasının önemi, Allah Rasûlü'nün (s.a.s.) bir hadisinde açıkça görülmektedir. Nitekim Cabir (r.a.)'in aktardığı şu rivayet, bu kapsamda kapı çalan kişiye dikkat çekmektedir.

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دُبْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَّقْتُ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا، فَقَالَ: أَنَا أَنَا. كَأَنَّهُ كَرِهَهَا.

Cabir (r.a.) 'dan rivayet edildiğine göre: “Peygamber (s.a.s.)’e geldim. Kapısını çaldım.

–Rasûlullah (s.a.s.): Kim o? dedi.

–Benim diye cevap verdim.

–Peygamber (s.a.s.) :Benim Benim diyerek benim bu cevabımı beğenmediğini ifade ettiler.”³⁸⁴

Hiz. Peygamber’in bu rivayetinden hareketle, eve izin isteyen kişinin kendisini açık bir şekilde tanıtmayı gerektiğini belirtiyor. Hiz. Peygamber, kapıya gelen misafirin kim olduğunu bilmesi için net ve doğrudan bir tanıtım yapılmasını tercih etmiştir. Bu şekilde, ev sahibi misafirin kim olduğunu anlayabilir ve ona göre davranabilir. İzin isteyen kişinin “ben, benim, tanıdık” gibi kapalı ifadeler kullanmasının maksadı tam olarak temin etmeyeceği ifade ediliyor. Özellikle, sesi tanıdık olan birisiyse, bu durumda izin isteyen kim olduğunu bilmek daha kolay olabilir. Hiz. Peygamber’in öğretisi, iletişimde açık ve doğru olmanın önemini vurgular. Bu hem toplumsal ilişkilerde güveni sağlamak hem de mahremiyetin korunmasına yardımcı olmak için önemlidir. İslam perspektifinde izin alma süreci ve tanıtımın doğru yapılması, sosyal etik ve adaba uygunluk açısından büyük bir değer taşır.³⁸⁵

Enes (r.a.)’dan nakledildiğine göre meşhur miraç hadisinde Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“....Sonra Cibril beni birinci kat göğe çıkarıp oraya girmek için izin istediğinde”

–Kim o? denilince :

–Ben Cibril’im, dedi.

–Yanındaki kim? denildi.

–Muhammed, cevabını verdi. Sonra ikinci kat semaya çıkardı, kapının açılmasını istedi.

kim o? Denilince

–Ben Cibril’im, diye karşılık verdi.

–Yanındaki kim? denildi.

–Muhammed, cevabını verdi. Üçüncü, dördüncü ve diğer semalara yükseldikçe aynı sorular soruluyor ve aynı cevaplar veriliyordu.”³⁸⁶

Hiz. Peygamber, miraç hadisesinde izin isteme adabını anlatarak, ilahi takdirle eğitildiğini göstermiştir. Hiz. Peygamberimizin öğrettiği birçok edep kuralı Allah tarafından bildirilmiş olabilir. Bu yüzden İslam ulemasının birçoğu, izin isteme adabını farz, vacip, sünnet

³⁸⁴ Buhârî, “İsti’zân”, 17 (No. 5896); Müslim b. Haccâc, “Edeb”, 39; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 138 (No. 5187); İbn Mâce, “Edeb”, 17 (No. 3709); Tirmizî, “İsti’zân”, 18 (No. 2711).

³⁸⁵ Aynî, *Umdetü’l-kârî fi şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, XXII/245; Zebidî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, VIII/379.

³⁸⁶ Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 6 (No. 3035); Müslim b. Haccâc, “İman”, 259; Nesâî, “Salât”, 1 (No. 309).

olarak sınıflandırmakta ve bunların ihmal edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hadiste vurgulanan en önemli edep ise bir eve veya bir yere gittiğimizde kim olduğumuz sorulunca adımızı açıkça söyleyerek cevap vermek ve yanımızda biri varsa onu da tanıtmaktır.³⁸⁷

2.2.2.2.2. Yüzünü Kapıya Dönme

İslam'ın mahremiyet anlayışı, sadece ev içindeki gizliliği değil, eve giriş adabını da kapsayacak şekilde detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in kapıdan girişte sergilediği davranışlar, bu hassasiyetin en güzel örneklerini teşkil etmektedir. Nitekim O, bir eve girerken yüzünü doğrudan kapıya çevirmemiş, mahremiyeti gözetken bir duruşla izin istemeyi tercih etmiştir.

Hz. Peygamberimiz, birinin evine girmek için izin isteyeceği zaman kapının tam karşısında durmaz, yüzünü kapıya çevirmezdi. Bunun yerine, kapının sağında veya solunda durarak “Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm!” diyerek selam verirdi. Aşağıda bu konuya dair birkaç rivayet aktarılacaktır.

Hz. Peygamber günün birinde kendisini ziyarete gelen adamın, kapının karşısında durması üzerine ona hitaben “Kapının tam karşısında değil senin sağında veya solunda kalacak şekilde dur”³⁸⁸ buyurmuştur. Çünkü kapının karşısında beklendiğinde ev veya evin içerisi gözükecektir. Kapı çalan kimse tarafından evin içi görüldükten sonra izin istemiş olmanın bir anlamı kalmaz.³⁸⁹ İzinsiz bir şekilde evin içi görülmüş olur bundan dolayı başta istenen izin maksadına ulaşmamış olur. Hz. Peygamber, bir kimse bir eve gelip, evin kapısının karşısından evin içine göz attıktan sonra bunun bir kıymeti yoktur buyurmuştur.³⁹⁰ Hz. Peygamber'i ziyaret etmek için gelen bir kişinin kapının tam karşısında durup izin istemesi üzerine, Hz. Peygamber'in ona “Şöyle kapı senden biraz sağda ve solda kalacak şekilde dur...”³⁹¹ dediği belirtilmektedir.

Bu hadis ve ayetler doğrultusunda bazı eserlerde yer alan ifadeler de şu şekildedir;

İbn Hacer, “Fethu'l-Bari” adlı eserinde kapının sağında veya solunda durmanın gerekçesini ayrıntılı bir şekilde açıklamış kapının tam karşısında durmanın, içeride bulunan kişiyi rahatsız edebileceğini ve istenmeyen bir manzaranın görülme ihtimalini artırabileceğini vurgulamıştır. Ona göre, bir kimsenin kapısının karşısında durarak eve girmesi, ev halkının

³⁸⁷ Nevevî, *Riyazü's Salihin*, IV/466.

³⁸⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 136 (No. 5174).

³⁸⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 135 (No. 5173).

³⁹⁰ Muhammed Eşref el-Azîmâbâdî, *Avnü'l-Mâ'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvûd* (Beyrût 1415: Dâru'l-Küttübi'l-İlmiyye, 1415), XIV/54.

³⁹¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 136 (No. 5174).

huzurunu bozabilir ya da kişinin görmek istemediği bir durumla karşılaşmasına neden olabilir. Kapının sağında ya da solunda durmak hem içeride bulunanların mahremiyetini korumak hem de dışarıdan gelen kişinin nezaketini ve muhatabına duyduğu saygıyı ifade etmesi açısından önemli bir uygulamadır.³⁹² Öte yandan, Kirmânî'nin “Şerhu'l-Buhârî” adlı eserindeki açıklaması, kapının sağında veya solunda durmanın bir başka boyutunu ortaya koymaktadır.³⁹³ Kirmânî'ye göre, içeriye girerken kapının tam karşısında durmamanın sebebi, ev halkının mahremiyetine ve özel hayatlarına saygı göstermektir. Bir kişinin kapının tam karşısında durarak evin içine girmesi, ev halkının özel durumlarını öğrenmesine veya mahremiyetini ihlal etmesine neden olabilir. Kapının sağında veya solunda durmak içeridekilerin özel alanlarını korumak ve onların rahatını sağlamak için gereklidir. Bu farklı açıklamalar, yüzü kapıya dönmemenin dini bir gereklilik olarak nasıl anlaşıldığı konusunda farklı perspektifler sunmaktadır. İbn Hacer'in vurgusu görsel rahatsızlıklar ve mahremiyetin ihlali üzerindeyken, Kirmânî ev halkının özel hayatlarının korunmasına odaklanmıştır. Her iki yorum da İslam hukukunda sosyal etkileşim ve mahremiyetin önemini anlamamıza yardımcı olurken, Münzirî'nin sessiz kalması bu konuda özel bir görüş bildirmediği şeklinde yorumlanabilir.³⁹⁴

Başkasının evine girişte İslam adabına uygun davranışlar önem taşır. Ev sahibinin kapıyı açmasını beklerken, kapının yanında durup içeriye bakmadan mahremiyete saygı göstermek önemlidir. Kapı açıldığında önce selam vermek, içeri girmek için izin istemeden önce ev sahibi ile iletişime geçmeyi sağlar. İzin istemek için üç defa talepte bulunmak, İslam'ın öğretilerine göre doğru olan adım olarak kabul edilir. İzin verilirse içeri girmek, izin verilmezse geri dönmek, misafirlik adabının gereğidir ve ev sahibinin davetini açıkça kabul etmeyi ifade eder. Bu adabın amacı, misafirin ev sahibine karşı saygılı ve dikkatli olmasını sağlamak ve ev sahibinin mahremiyetini korumaktır. Başkasının evine girerken ilk olarak selam vermek, kapının sağında veya solunda beklemek, üç defa izin istemek, kendimizi tanıtmak, izin verilirse girmek verilmez ise geri dönmek, sünnete göre bize öğretilen izin isteme şeklidir.

Ömer b. Hattab'ın Medine sokaklarında gece devriyesi sırasında dolaşırken bir evde şarkı söyleyen bir adamın sesini duyduğu ve evin damına tırmandığı rivayet edilmiştir. Ömer adama şöyle demiştir: Ey Allah'ın düşmanı, sen Allah'a isyan üzereyken Allah'ın seni gizleyeceğini mi zannettin? Adam ise şöyle cevap vermiştir: “Ey müminlerin emiri, sende Allah'a isyan üzeresin cezamda bana acele etme (hemen beni yargılama), eğer ben Allah'a bir

³⁹² İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, XI/24.

³⁹³ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Âlî el-Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Daru l-hayâi't-Türâsî'l-Arabî, 1401), XXII/83.

³⁹⁴ Azîmâbâdî, *Avnû'l-Mâ'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, XIV/54.

kere isyan ettiysem, sen üç hususta Allah'a isyan ettin. Sonra şu ayetleri okudu. Allah, "casusluk yapmayın" dedi, ama sen casusluk yaptın. "Evlerinize kapılarından girin" dedi, ama sen duvarımdan tırmandın. Ve Allah, "kendi evlerinizden başka evlere izin alıp selam vermeden girmeyin" dedi, ama sen izinsiz girdin." Bunun üzerine Ömer, "Seni affedersem beni hoş görür müsünüz?" diye sordu. Adam, "Evet", dedi. Ömer oradan, çıktı ve adamı kendi haline bıraktı.³⁹⁵

Mesver b. Mahreme'nin rivayet ettiğine göre, Abdurrahman b. Avf, Ömer b. Hattab ile bir gece Medine'de nöbet tuttu. Yürürlerken bir evde bir ışık gördüler ve o yöne doğru yöneldiler. Yaklaştıklarında kapısı kapalı bir evde yüksek seslerle konuşan bir grup insan olduğunu fark ettiler. Ömer, Abdurrahman b. Avf'ın elini tutarak, "Bu evin kimin olduğunu biliyor musun?" dedi. Abdurrahman, "Bu Rabia b. Ümeyye b. Halef'in evidir ve şimdi içki içiyorlar. Ne yapmayı düşünüyorsun?" dedi. Ömer, "Allah'ın yasakladığı şeyi yaptığımızı düşünüyorum. Allah, "Casusluk yapmayın." dedi. Biz ise casusluk yaptık." dedi ve onları bırakıp geri döndü.³⁹⁶

Hiz. Ömer'in hayatından anlatılan bu olay, İslam'ın insanın mahremiyetine ve özel yaşantısına verdiği derin değeri ortaya koyması açısından son derece önemlidir. İslam dini, bireylerin özel alanlarına saygı duyulmasını ve izinsiz olarak başka birinin evine girmeyi, hatta içerisinde ne olup bittiğine bakmayı kesin bir dille yasaklar. Bu prensip, kişilerin mahremiyetinin korunmasını ve toplum içindeki huzurun sağlanmasını amaçlar. Dinin öğretileri, bir kişinin hatalarının ve günahlarının, topluma zarar vermediği sürece Allah ile kul arasında kalması gerektiğini belirtir. Bu, bireyin onurunu korurken aynı zamanda toplum içindeki huzur ve güveni de teminat altına alır. İslam'a göre, başkalarının özel hayatına duyulan merak ve izinsiz gözetleme gibi davranışlar, bireyler arası ilişkilerin ve toplumsal barışın zarar görmesine yol açabilir. Ancak din, toplumu bozan, zulüm ve haksızlık içeren suçların gizlenmesini değil, ortaya çıkarılmasını teşvik eder. Adaletin sağlanması ve toplumsal düzenin korunması, İslam'ın temel prensiplerindendir. Bireylerin mahremiyetine saygı göstermek ve haksızlıkları ortaya çıkarmak, İslam'ın insan onuruna ve toplum düzenine verdiği önemi vurgular. Hiz. Ömer'in izinsiz bir eve girmesi ve içerideki durumu anlatan olayda İslam'ın bu konulardaki net duruşunu ve insan haklarının korunmasına olan hassasiyetini göstermesi açısından dikkat çekicidir.³⁹⁷

Kaynaklar, konutlara izinsiz girişin yalnızca can güvenliğini tehdit eden sel, deprem,

³⁹⁵ Alî b. Hüsamiddîn b. Abdilmelik b. Kâdihân el-Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, thk. Bekri Hayyani - Saffet Sakka (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981), III/808.

³⁹⁶ Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, III/807.

³⁹⁷ Komisyon, *Hadislerle İslam*, III/487.

yangın gibi acil durumlar söz konusu olduğunda mümkün olduğunu belirtmektedir.³⁹⁸

Hadis kaynaklarında, bir kişinin davet edildiği bir mekâna izinsiz girip giremeyeceği konusuna ilişkin çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Ancak, davet edilen bir kimsenin izin almasının gerekip gerekmediği konusunda bazı hadisler arasında farklılıklar ve farklı yorumlar söz konusudur. Bu durum, ihtilaflara neden olmuş ve çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ebû Hureyre'den gelen rivayette, Hz. Peygamber: Bu davet, onun iznidir.”³⁹⁹ buyurmuştur. Yani, çağıran kişinin çağırması onun için izin olarak kabul edilir, yeniden istemesine gerek yoktur. Ancak, bu durum davet edenle birlikte geldiğinde geçerlidir; yalnız geldiğinde ise izin almak zorundadır, şeklinde açıklanmıştır.

Bu konuyla alakalı başka bir rivayette ise Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: “Rasûlüllah (s.a.s.) ile birlikte (bir yere) girdim ve bir kapta süt bulduk. Rasûlüllah (s.a.s.) bana dedi ki: “Ey Ebû Hureyre, Suffa ehline git ve onları bana çağır.” Gittim ve onları çağırdım. Onlar geldiler, izin istediler ve kendilerine izin verildi, sonra içeri girdiler.”⁴⁰⁰

Bu ikinci hadiste, Ashâb-ı Suffe'nin bir elçiyle davet edilmelerine rağmen müsaade olarak içeri girmeleri, zâhirde ilk hadisle arasında bir teâruz meydana getirmektedir. “Davet edilen kişi geldiğinde izin ister mi?” sorusu, davet edilen kişinin ev sahibinin gönderdiği elçiyle mi geldiği, yoksa elçinin daveti ile tek başına mı geldiği anlamına gelmektedir. Eğer elçiyle geldiyse, izin istemeye gerek yoktur. Bu durumda, hadisin manası bu şekildedir; çünkü davet zaten izni temsil eder. İkinci hadiste ise, davet edilenler tek başlarına geldikleri için izin istemişlerdir. Bu, hadiste فَأَقْبَلْنَا (biz geldik) şeklinde ifade edildiğinden anlaşılmaktadır. Eğer Ebû Hureyre davetlilerle birlikte gelmiş olsaydı, فَأَقْبَلُوا (onlar geldiler) derdi. Bu nedenle, iki hadisin görünüşteki zıtlığı ortadan kalkar. İlk hadiste davet edilen kişinin elçiyle gelmesi durumunda izin istemeye gerek olmadığı belirtilirken, ikinci hadiste davet edilen kişinin yalnız geldiğinde izin istemesi gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, “İzin ister mi?” sorusuna verilecek cevap, davet edilen kişinin elçiyle gelmesi durumunda izin istemesine gerek olmadığı, ancak tek başına geldiğinde izin istemesi gerektirir.⁴⁰¹

Hz. Peygamber'in, İbn Mes'ûd (r.a.)'a yönelik “Senin yanıma girebilmen için perdenin kaldırılması ve benim fısıldamamı duyman senin iznindir. Seni bu izinden menedene kadar bu

³⁹⁸ Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdî-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, VIII/379.

³⁹⁹ Buhârî, “İsti'zân”, 14.

⁴⁰⁰ Buhârî, “İsti'zân”, 14.

⁴⁰¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, XI/32; Aynî, *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, XXII/242; Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, IV/260.

izin geçerli olacaktır."⁴⁰² şeklindeki sözü, giriş izninin bazı işaretlerle belirtilebileceğini göstermektedir. Buna göre, eğer giriş iznini belirten bir işaret konulmuşsa, bu işaret ortaya çıktığında izinsiz giriş yapılabilir.⁴⁰³

Evlerle ilgili selam verme ve izin isteme ayeti nazil olduğunda⁴⁰⁴, Şam'a pek çok ticaret seferi düzenleyen Hazret-i Ebû Bekir, "Ey Allah'ın Rasûlü! Şam yolunda birçok han ve kervansaray var. Yolcular buralarda mola verip eşyalarıyla birlikte konaklıyorlar. Ancak bu yerler kimsenin sürekli ikamet ettiği yerler değil. Bu yerlere girerken de izin almak gerekli midir?"⁴⁰⁵ diye sordu. Bunun üzerine:

"Oturulmayan ve içinde sizin için fayda sağlayan eşyaların bulunduğu yerlere girmenizde bir sakınca yoktur. Allah, açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir."⁴⁰⁶ ayeti nazil olmuştur.

İslam dini, mülkiyet hakkına ve başkalarının haklarına büyük önem verir. Kamuya açık alanların ve halka hizmet eden yerlerin kullanımını tartışırken, İslami perspektiften birkaç önemli noktayı ele alabiliriz. İslam'da kamuya açık alanlar, örneğin hamamlar, pazarlar, mescidler, gibi yerler, herkesin kullanımına açık yerlerdir. Bu alanlara girip kullanmak genelde izne tabi değildir, çünkü bu alanlar topluma hizmet etmek amacıyla yapılmıştır.⁴⁰⁷ Ancak, bu yerlerde de genel adaba ve kurallara uyulması gereklidir. İslam, özel mülkiyet hakkını güçlü bir şekilde savunur. Başkasının mülküne izinsiz girmek, eşyalarını izinsiz kullanmak İslam'a göre haramdır. Bir yerin sahibi varsa veya bir başkasının eşyaları varsa, sahibinden izin alınması gerektiği belirtilir. Bu, İslam'ın mülkiyet hakkına verdiği önemin bir göstergesidir. İslam'da misafirperverlik ve yardımlaşma önemli değerlerdir. Misafirler için hazırlanan evler veya yolcular için tahsis edilen evler gibi yerlerde, ev sahibinin izni dahilinde kalmak teşvik edilir. Ancak, bu misafirperverlik anlayışı, izinsiz olarak birinin evine veya mülküne girme hakkını vermez. Her zaman mülk sahibinin rızası gereklidir. İslam, genel adap ve kurallara riayet etmeyi önemser. Kamusal alanda dahi, başkalarının haklarına saygı göstermek, huzuru

⁴⁰² Müslim b. Haccâc, *Sahîh-i Müslim*, "Selam", 16.

⁴⁰³ Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, IV/255.

⁴⁰⁴ "...Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin..." en-Nûr 24/27 "Eğer o evlerde bir kimse bulamazsanız -size izin verilmedikçe- oralara girmeyin. Size '(Kabul edemiyoruz,) dönün' denirse hemen dönün..." en-Nûr 24/28.

⁴⁰⁵ Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, VIII/379; Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî Mukâtil b. Süleymân, *et-Tefsîru'l-kebîr*, thk. Abdullah Mahmud Şehâte (Beyrut: Dar'ül İhya Turas, 1423/2002), III/195.

⁴⁰⁶ en-Nûr 24/29.

⁴⁰⁷ Kılıç, "Kur'an ve Sünnette Hayat Hakkı ve Özel Hayatın Gizliliği", 367; Sönmez, "Kur'an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi", II/472.

bozmamak, temizliğe dikkat etmek gibi kurallar vardır.⁴⁰⁸

Mülkiyet haklarına ve izinsiz girişlere dair hususlara daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini hatırlatmak önemlidir. İslam'da mülkiyet haklarına saygı esastır ve başkalarının mülküne izinsiz girmek caiz değildir. Bu yüzden, her durumda mülk sahibinin rızası aranmalıdır.

Ayetler ve hadislerde sadece başkalarının evine nasıl girileceği öğretilmemekte, aynı zamanda kişinin kendi evine girişine dair görgü kuralları da ele alınmaktadır. Bunlar, toplumun huzuru ve düzeni için bireylerin hem sosyal hem de özel alanlarında dikkat etmeleri gereken edep ve nezaket kurallarını vurgulamaktadır. Başkasının evine girerken selam vermek, izin istemek gibi incelikler öğretilirken, kişinin kendi evine girerken de aile fertlerine selam vermesi, eve geliş ve gidişlerinde belirli bir disipline uyması gibi hususlara dikkat çekilmektedir. Bu sayede, hem bireyler arası ilişkilerde saygı ve sevgi pekiştirilmekte hem de aile içi huzur ve düzen sağlanmaktadır. İslam, hayatın her alanında olduğu gibi, ev hayatında da saygı, düzen ve edebi önemseyen bir yaklaşım sunmaktadır. Câhiliye dönemi, İslam öncesi Arap toplumunun yaşadığı döneme verilen isimdir ve bu dönemde Araplar, çeşitli batıl inançlar ve uygulamalarla hayatlarını şekillendirirlerdi. Ama Mekkeliler zor bir durumla karşılaştıklarında veya ihramlı olduklarında, Medineliler ise hacdan ya da bir yolculuktan döndüklerinde, evlerine kapıdan girmezlerdi. Bunun yerine, arka tarafta bir delik açar, duvara bir merdiven dayayıp atlar ya da çadırın arkasından sürünerek içeri girerlerdi. Bu davranışların altında uğursuzluk inancı yatıyordu. Kur'an, Câhiliye dönemi uygulamalarının çoğunu eleştirmiş ve düzeltmeler getirmiştir. "Evlere arkadan girmek iyilik değildir"⁴⁰⁹ ayetiyle bu yanlış inanç sonlandırılmıştır.⁴¹⁰ Bu ayet, batıl inançları yıkmak ve Müslümanları daha mantıklı ve doğru davranışlara yönlendirmek amacıyla indirilmiştir. İslam, batıl ve hurafe niteliğindeki inançları reddeder. Câhiliye döneminde yaygın olan uğursuzluk inançları ve buna bağlı olarak geliştirilen davranışlar, İslam'ın getirdiği akıl ve mantıkla bağdaşmaz. Kur'an, insanların bu tür batıl inançlardan arınmasını hedefler. Kur'an'ın evlere kapılardan girilmesi gerektiğini belirtmesi, insanları doğru ve mantıklı davranışa yönlendirme amacını taşır. Evlerin kapıları varken başka yollar aramak gereksiz ve mantıksız bir çabadır.

Ayetin sembolik bir anlamı da vardır. İslam, her işin doğru yoldan ve meşru yollarla yapılmasını teşvik eder. Bu, sadece fiziki eylemler için değil, ahlaki ve dini davranışlar için de

⁴⁰⁸ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXIII/359; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, VI/41.

⁴⁰⁹ el-Bakara 2/189.

⁴¹⁰ Nesâî, "Tefsir", 28 (No. 10957); Nebi Bozkurt, "Ev", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), XI/502-507.

geçerlidir. Câhiliye döneminin batıl inançlarının ve gereksiz uygulamalarının İslam tarafından nasıl düzeltildiğini ve insanların doğru yola yönlendirildiğini görmekteyiz. İslam, mantıklı ve doğru davranışları teşvik ederek, bireylerin ve toplumun refahını amaçlar.

İslam'da özel mülkiyet ve mahremiyetin korunmasının önemi vurgulamaktadır. Selam verme ve izin isteme adabı, bireylerin birbirine karşı saygılı ve birbirinin mahremiyetine duyarlı ifade eder. Ancak bu kurallar, sürekli olarak ikamet edilmeyen ve genel kullanım için açık olan hanlar ve konaklama yerleri için geçerli değildir.

Allah, insanların günlük hayatlarında karşılaşabilecekleri pratik sorunları göz önünde bulundurarak bu konuda bir esneklik tanımıştır. Ebû Bekir'in (r.a.) sorusu, ticaret ve seyahat eden Müslümanların karşılaşabileceği durumları açıklığa kavuşturmak için sorulmuş önemli bir sorudur. Ayetin cevabı, bu tür yerlerin kamu yararına açık olduğu ve özel izin gerektirmediği yönündedir.

Bu ayet ve hadisler, toplumun huzur ve düzenini koruma amacı güderken, aynı zamanda bireylerin günlük hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli esnekliği de tanımaktadır. İslam'ın hem toplumsal kuralları düzenleyen hem de bireysel ihtiyaçları gözeten dengeli yapısını görmek mümkündür.

Hz. Peygamber, ailesinin yanına gece vakti ansızın gitmemeyi tercih ederdi. Bunun yerine, sabah veya akşam vakitlerinde ailesinin yanına giderdi.⁴¹¹ Bu uygulama, aile mahremiyetine ve huzuruna verilen önemi göstermektedir.

Câbir b. Abdullah (r.a.)'ın bildirdiğine göre, Hz. Peygamber, bir erkeğin seferden dönüp ailesinin yanına geceleyin yahut ansızın gelivermesini hoş karşılamazdı.⁴¹² Bu davranışın hoş karşılanmamasının sebebi, aileye ani baskın yapmanın, ailenin mahremiyetini ihlal edebileceği ve beklenmedik durumlara yol açabileceği düşüncesi idi.

Bir başka rivayette, Hz. Peygamber, erkeğin seferden döndüğünde ailesinin yanına geceleyin dalmasını yasaklamıştır.⁴¹³ Bu yasaklama, erkeğin aile bireylerinin mahremiyetini ihlal etmesini veya kusurlarını araştırma niyeti taşımasını engellemeye yöneliktir.

Hz. Peygamber ile bir seferde bulunan sahabeler, Medine'ye döndüklerinde evlerine bir an önce girmek için acele etmişlerdi.⁴¹⁴ Ancak, Hz. Peygamber onlara akşam, yani yatsı vakti gelene kadar beklemelerini tavsiye etmişti. Bu süre zarfında, kadınların dağınık saçlarını düzeltmeleri ve kişisel bakımlarını yapmaları için fırsat tanınmış oluyordu. Bu tavsiye, evin

⁴¹¹ Müslim b. Haccâc, "İmâret", 180.

⁴¹² Buhârî, "Nikâh", 12 (No. 4949).

⁴¹³ Müslim b. Haccâc, "İmâret", 184.

⁴¹⁴ Müslim b. Haccâc, "İmâret", 181.

mahremiyetine ve aile bireylerinin hazırlıklı olmasına verilen değeri yansıtmaktadır.

Bu hadisler, Hz. Peygamber'in aile içi ilişkilerde ve mahremiyette saygı ve özen gösterilmesi gerektiğine dair önemli öğretiler sunmaktadır. Aynı zamanda, bireylerin aile üyelerine karşı nezaket ve anlayış göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.2.2.3. Evlerin Gözetlenilmemesi ve Dinlenilmemesi

Sünnete göre, bir evin mahremiyetini ihlal etmek sadece içeri girmek, saldırmak veya kundaklamak gibi fiillerle gerçekleşmez; aynı zamanda bakmak, gözetlemek ve dinlemek gibi yollarla da olur. Bir kimsenin, başkasının evine pencere ya da anahtar deliğinden bakarak içeridekileri gözetlemesi kesinlikle yasaklanmıştır. Bu davranış, bakan kişi açısından ahlaki bir zaafiyet, bakılan kişi içinse bir mahcubiyet ve rahatsızlık kaynağıdır. Çünkü insan doğası gereği çıplaklığından utanır ve “beden utancı” taşır. Çoğu insan, uygun kıyafetler giyiyor olsa bile evlerinin içinin görünmesinden ve gözetlenmekten rahatsız olur.⁴¹⁵ Sünnette, eve izinsiz girmenin yasak olduğu gibi, izinsiz evin içine bakmanın da yasak olduğu belirtilir. Bu durum, mesken dokunulmazlığının ihlal edilmesi anlamına gelir. Hz. Peygamber, “İzin almaksızın başkasının evinin içine bakmaz. Şayet bakarsa, girer”⁴¹⁶ buyurarak, bakmanın girmekle aynı hükümde olduğunu ifade eder. Yani, izin almadan evin içini görmek, eve izinsiz girmekle eşdeğer sayılır ve birinin izni olmadan evine girmek haram olduğu için bu bir günah sayılır. Hz. Peygamber, istem dışı bakıldığında bile, bakışların hemen başka yöne çevrilmesini emretmiştir. Daha önce belirtildiği gibi, izin almak, gözün evin mahremini görmemesi içindir. Hz. Peygamber'in “Göz içeri girdi mi artık izin yoktur”⁴¹⁷ demesi, iznin bir anlamının kalmadığını göstermektedir.

Kişinin özel alanı olan evlerin dışarıdan gözetlenememesi gerektiğini Allah Rasûlü şöyle ifade etmektedir.

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: اطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ جُحْرِ فِي حُجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَذْرَى يَحْكُ بِهِ رَأْسَهُ، فَقَالَ: لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّكَ تَنْتَظِرُ، لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ، إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ.

Sahl b. Sa'd (r.a.) şöyle dedi. Hz. Peygamber'in evindeki pencerelerin birinden bir adam içeriye doğru bakmıştı. O sırada Hz. Peygamber, mîdrâ denilen demir bir tarakla başını (tarayıp) kaşıyordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “Eğer senin böyle mahrem yere bakar olduğunu daha önce bilseydim, muhakkak şu demir tarağı gözünün içine saplardım. İzin isteme, ancak gözün

⁴¹⁵ Aydın, “Hz. Peygamberin Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunması Yönelik Esaslar”, II/313.

⁴¹⁶ Tirmizî, “Salât”, 148 (No. 357).

⁴¹⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 136 (No. 5174).

görmesinden dolayı vazife kılınmıştır!”⁴¹⁸

Hadiste geçen “Gözüne saplardım” ifadesi, bakışlarla kişisel alanı ihlal etme ve mahremiyete tecavüz gibi bir suçtan insanları sakındırmak amacıyla kullanılan güçlü bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Bu ifade, söz konusu davranışın çirkinliğini ve suçun ciddiyetini vurgulamak için şiddetli bir uyarı niteliğindedir. Bu hadis, bir kişinin mahrem yerlere izinsiz bakmasının ne kadar ciddi ve kabul edilemez bir davranış olduğunu vurgulamaktadır.

Enes b. Mâlik (r.a.)’dan gelen benzer rivayette şu şekildedir: “Bir kimse Peygamberin evlerindeki deliklerin birinden içeriye baktı. Hemen Peygamber (s.a.s.) bir mışkas (demir) veya birkaç mışkas ile ona doğru kalktı da onu dürtmek için ona doğru sinerek yaklaştırmaya başladı.”⁴¹⁹ Hadis, Hz. Peygamber’in evine izinsiz bakan birine karşı gösterdiği tepkiyi anlatır. Bir kişi Hz. Peygamber’in evine delikten bakmaya çalıştığında, Hz. Peygamber hemen harekete geçerek, o kişiye doğru bir demir çubuk veya birkaç demir çubuk ile yaklaşp onu dürtmeye niyetlenmiştir. Bu olay, özel alanlara izinsiz bakmanın ne kadar yanlış olduğunu ve bu tür davranışlara karşı kararlı bir şekilde karşı çıkılması gerektiğini göstermektedir. Konuyla ilgili Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur.

عَنْ ثَوْبَانَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِأَمْرِي أَنْ يَنْظُرَ فِي جَوْفِ بَيْتِ أَمْرِي حَتَّى يَسْتَأْذِنَ، فَإِنْ نَظَرَ فَقَدْ دَخَلَ.

Sevbân (r.a.)’den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İzinsiz olarak hiçbir kimsenin bir başkasının evinin içine bakması helal değildir. Eğer bakarsa eve girmiş gibi olacağından suç işlemiş olur...”⁴²⁰ Bu hadis, bir kişinin başka birinin evine izinsiz bakmasının yasak olduğunu ve bu tür bir davranışın evin içine girmekle eşdeğer kabul edildiğini anlatır. Rasûlüllah (s.a.s.), izinsiz bakmanın helal olmadığını ve bu şekilde bakan kişinin suç işlemiş sayılacağını vurgular. Bu, İslam’ın mahremiyet ve kişisel alanlara saygı gösterilmesi gerektiği konusundaki kesin tavrını ortaya koyar. Başkasının özel alanına izinsiz müdahale etmek, mahremiyetin ihlali olarak kabul edilir ve bu, ciddi bir suçtur.

Hz. Peygamber’in mesken mahremiyeti konusunda verdiği öğütler, modern toplumda da önemli dersler içermektedir. Hz. Peygamber, ev sahibinin mahremiyetini koruma sorumluluğunu vurgularken, bu korumanın sadece fiziksel engellerle değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal normlarla da desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ev sahibinin, evinin içini dışarıya karşı koruma yükümlülüğü, perdesiz veya yeterince kapalı olmayan pencerelerin

⁴¹⁸ Buhârî, “İsti’zân”, 11 (No. 5887); Müslim b. Haccâc, “Edeb”, 40-41; Tirmizî, “İsti’zân”, 18 (No. 2709); Nesâî, “Kasâme”, 47 (No. 7035).

⁴¹⁹ Buhârî, “İsti’zân”, 11 (No. 5888).

⁴²⁰ Tirmizî, “Salât”, 148 (No. 357).

mahremiyet ihlali oluşturabileceği gibi, başkalarının da bu tür bir durumu suiistimal etmemesi gerektiğini ifade eder.

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, gözetleme ve kişisel mahremiyetin ihlali daha da karmaşık hale gelmiştir. Kayıt cihazları ve kameralar aracılığıyla kişilerin izinsiz olarak izlenmesi, mahremiyetin yeni bir tehdit boyutunu oluşturur. Bu durum, bireylerin özel alanlarının korunmasının sadece fiziksel önlemlerle değil, aynı zamanda hukuki ve etik düzenlemelerle de desteklenmesi gerektiğini gösterir.

Toplumsal ve bireysel düzeyde mahremiyetin korunması, modern dünyada daha fazla dikkat gerektiren bir konudur. Kişilerin kendilerini ifşa etme eğilimleri, sosyal medya ve diğer dijital platformlarla daha da artarken, bu durumun mahremiyet üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır. Mahremiyetin korunması hem bireylerin hem de toplumun genel ahlaki yapısının bir parçasıdır ve bu konuda duyarlılık gösterilmesi gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in mesken mahremiyeti konusundaki öğütleri, ev sahibine ve topluma belirli sorumluluklar yükleyerek, bu sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda bireyin suçlu kabul edileceğini açıkça ifade eder. Bu cezalar, daha çok caydırıcı bir rol oynar ve mesken mahremiyetinin ne kadar önemli olduğunu vurgular. Peygamber, mahremiyetin ihlalinin büyük bir suç olduğunu belirterek, bu konuya ne kadar büyük bir önem verdiğini gösterir.

Bu öğütler, ev sahibinin mahremiyetini koruma sorumluluğunu hem fiziksel hem de ahlaki ve toplumsal normlarla destekler. Günümüzde de bu sorumlulukların, teknolojinin ve sosyal normların gelişimiyle birlikte yeniden ele alınması gereklidir. Mesken mahremiyetine yönelik tehditlerin artması, bireylerin ve toplumun bu konuda daha dikkatli ve duyarlı olmasını gerektirir. Hz. Peygamber'in öğütleri, modern dünyada mahremiyetin korunmasının önemini bir kez daha ortaya koyar.

Modern dönemde bireyin özel hayatının temel unsurlarından biri olan mesken mahremiyeti hem ulusal hem de uluslararası hukuk sistemlerinde koruma altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, bireyin özel hayatının ve aile yaşamının korunmasını temel bir hak olarak kabul eder. Anayasa'nın 20. maddesi, herkesin özel ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğunu hükme bağlamaktadır.⁴²¹ Aynı şekilde, 21. madde de konut dokunulmazlığını anayasal güvence altına alarak, bir kişinin ikametgahına girilmesi, orada arama yapılması veya eşyalara el konulmasının yalnızca hâkim kararıyla ve kanunda belirtilen usullere göre mümkün olabileceğini belirtir.⁴²² Türk Ceza Kanunu, mesken

⁴²¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md. 20.

⁴²² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md. 21.

mahremiyetini ceza hukuku kapsamında koruma altına alır. TCK'nın 116. maddesi, konut dokunulmazlığını ihlal suçu çerçevesinde, hukuka aykırı biçimde bir konuta giren ya da konut sahibinin rızası dışında orada kalmaya devam eden kişilere cezai yaptırımlar öngörür.⁴²³ Bunun yanı sıra 134. madde, özel hayatın gizliliğini ihlal suçu kapsamında, bir kişinin meskenine ilişkin görüntü veya ses kaydı alınmasını da suç teşkil eden fiiller arasında sayar.⁴²⁴ Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de mesken mahremiyetine ilişkin önemli güvenceler sunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi, özel hayat, aile hayatı, konut ve haberleşmenin gizliliğini koruma altına alırken; devletin bu alanlara müdahalesinin yalnızca kanuna dayanması ve demokratik bir toplumda zorunlu görülmesi hâlinde meşru sayılabileceğini vurgular.⁴²⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesi de keyfî biçimde bireylerin konutuna müdahale edilemeyeceğini ifade eder ve bu mahremiyetin hukuk düzeni tarafından korunması gerektiğini belirtir.⁴²⁶

2.2.2.4. Ailede Mahremiyetin Korunması

Kur'ân-ı Kerîm'de, iki yabancı insanın evlenerek hayatlarını birleştirmesiyle aralarında oluşan yakınlık:

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

“Birbirinizle beraber olduğunuz halde, üstelik onlar sizden sapasağlam bir söz de almışken onu geri mi alacaksınız?”⁴²⁷ ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu yakınlık, evlilik kurumunun sağladığı bir samimiyet iç içelik hali ve birbirinin mahremiyetine girmektir. Yaratan, eşler arasındaki bu özel ilişkiye her zaman saygı gösterilmesini ve en samimi duygularla bağlanılmasını buyurur. Eşler arasındaki mahremiyetin başkalarına gösterilmemesi ve bu yakınlığın dışarıya ifşa edilmemesi gerekmektedir. Dini ahlak açısından, özel hayatın sırlarını ifşa etmek son derece sakıncalı kabul edilir.⁴²⁸

Hz. Peygamber başkasının hayatına müdahale etmenin yasaklığını vurgulayarak şöyle buyurmuştur “...Kim istemedikleri ya da ısrarla kaçındıkları hâlde bir grubun konuşmalarına kulak kabartırsa, kıyamet günü kulağına kurşun dökülür...”⁴²⁹

Bu hadiste, Hz. Peygamberimiz kıyamet günü Allah'ın en çok önem vereceği

⁴²³ Türk Ceza Kanunu (TCK), *Resmî Gazete* 25611 (26 Eylül 2004), Kanun No. 5237, md. 116.

⁴²⁴ TCK, md. 134.

⁴²⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), *Resmî Gazete* 8662 (10 Mart 1954), Kanun No. 6366, md. 8.

⁴²⁶ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi), *Resmî Gazete* 7217 (06 Nisan 1949), md. 12.

⁴²⁷ en-Nisâ 4/21 أَفْضَىٰ Ona ulaştı, onunla halvet oldu demektir. Genişlik manasına gelen فضاء kökünden türemiştir.

⁴²⁸ Nevevî, *Riyazü's Salihin*, IV/87-89.

⁴²⁹ Müslim b. Haccâc, “Nikâh”, 123-124; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 38 (No. 4870).

emanetlerden birinin, kadın ve erkek arasındaki emanet olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, eşlerin birbirine karşı sadakat ve gizlilik yükümlülüğüne dikkat çekilmektedir. Kadın ve erkeğin, evlilik ilişkisi içerisinde birbirlerine açtıkları sırların ve mahrem bilgilerin korunması gerekmektedir.

Eşlerin birbirine karşı dürüst ve saygılı olması, mahremiyetin korunması ve özel bilgilerin başkalarıyla paylaşılmaması, İslami ahlakın temel prensiplerinden biridir. Bu, sadece evlilik ilişkisini korumakla kalmaz, aynı zamanda toplumda güven duygusunu da pekiştirir. Evlilik, iki insan arasındaki en özel ve samimi ilişkilerden biridir; bu ilişkinin mahremiyetine ihanet etmek, büyük bir günah ve güven ihlalidir.

Bu hadis, çiftlerin birbirine karşı sorumluluklarını hatırlatmakta ve evlilikte güvenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Evlilik, karşılıklı sevgi, saygı ve güven üzerine inşa edilmelidir. Mahrem bilgilerin korunması, bu güvenin en temel yapı taşlarından biridir. Bu yüzden, eşlerin birbirine verdiği sırların ifşa edilmesi, kıyamet günü en büyük ihanetlerden biri olarak değerlendirilir.

İslam, bireylerin birbirlerine karşı olan hak ve sorumluluklarını detaylı bir şekilde belirleyen bir dindir. Özellikle evlilik müessesesinde eşlerin birbirlerine karşı mahremiyetlerine büyük önem verilir. Hz. Peygamber'in, hadislerinde evlilikte karşılıklı güven ve saygının ne kadar hayati olduğu ve eşlerin birbirlerine olan mahremiyetlerinin korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Evlilikte mahremiyetin korunması, sadece dünya hayatında huzur ve mutluluğun teminatı olmakla kalmaz, aynı zamanda ahirette de önemli bir sorumluluk olarak karşımıza çıkar. İslam'ın mahremiyet anlayışı ve eşler arasındaki özel alanın korunmasının önemi bu hadiste açıkça ifade edilmiştir.⁴³⁰

Evlilikte mahremiyetin korunması, İslami prensipler doğrultusunda önemli bir sorumluluk olarak kabul edilir. Hz. Peygamber, eşler arasındaki mahremiyeti ihlal eden kimseleri sert bir şekilde eleştirir ve bu kişileri "Allah katında insanların en kötülerinden biri" olarak nitelendirir.⁴³¹ Bu görüş, evlilikte sırların ifşa edilmesinin hem erkekler hem de kadınlar için günah ve edebe aykırı olduğunu vurgular. Evlilik, iyisiyle kötüsüyle, acısıyla tatlısıyla birçok olayı içinde barındırır. Ancak, mahrem hayatın detaylarının başkalarıyla paylaşılması, ailenin mahremiyetine ve saygınlığına zarar verir. Eşler arasında yaşanan sorunlara çözüm

⁴³⁰ Abdullah Çolak, "Eşler Arasındaki Rol Farklılığının /Paylaşımının Aile Mutluluğu Ve Bekâsı İle İlişkisi", *Aile Kurumunun Bekasına Yönelik Çağdaş Fırsatlar/Tehditler Bildiriler Kitabı* (Samsun: Uğur Ofset, 2020), I/1/36; Alauddin Ebû Bekir b. Mes'ud Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi* (Kahire: Darul Kütübil İlmiyye, 1327), II/331.

⁴³¹ Müslim b. Haccâc, "Nikâh", 123.

aramak amacıyla bir uzmana danışmak veya dini konularda fetva almak için bir din görevlisiyle konuşmak, bu mahremiyetin ihlali olarak görülmez. Nitekim, Hz. Peygambere ve müminlerin anneleri olan Peygamber eşlerine gelip mahrem hayatlarına dair bilgi ve hüküm soran kadınlar olmuştur.⁴³² Aile mahremiyetini korumak ve İslami prensiplere riayet etmek, başta eşler olmak üzere tüm aile bireylerinin sorumluluğundadır. Ayette belirtildiği gibi,⁴³³ eşler birbirine elbise ve örtü olmalıdır; yani birbirlerinin ayıplarını ve kusurlarını örtmelidir. Elbise nasıl bizi sıcaktan, soğuktan, kem gözden ve kem sözden koruyorsa, eşler de birbirlerini her türlü tehlikeden, hata ve günahattan korumalıdır. Özel hayatın ve aile mahremiyetinin korunması, evli veya bekâr, kadın veya erkek her mümin için büyük bir sorumluluktur. Eşler ve çocuklar birbirlerinin ve ailelerinin sırlarını başkalarına söylememeli ve aralarındaki ilişkileri ulu orta anlatmamalıdır. Evlenen eşler, aile yuvalarını her türlü dış etkidenden korumak zorundadır. Eşler, birbirlerine güvenmeli ve birbirlerinden emin olmalıdırlar. Bu metinler, evlilikte mahremiyetin önemini ve bu mahremiyetin korunması gerekliliğini vurgulayan ortak bir temaya sahiptir. İslam'ın bu konuda belirlediği prensipler, evlilikteki gizliliğin sadece dini değil, aynı zamanda ahlaki ve hukuki bir zorunluluk olduğunu ortaya koyar. Mahremiyetin korunması, aile içindeki güveni ve saygıyı artırırken, dış etkilere karşı da koruyucu bir kalkan oluşturur.⁴³⁴

2.3. Sosyal Medyada Aile ve Beden Mahremiyeti

Sosyal medya, bireylerin kimlik inşasında ve toplumsal ilişkilerinde önemli bir rol oynayan, dijital çağın vazgeçilmez bir parçasıdır.⁴³⁵ Ancak bu dijitalleşme süreci, mahremiyet kavramının dönüşümüne yol açmıştır.⁴³⁶ Özellikle sosyal medya kullanıcılarının kendi istekleriyle özel bilgilerini paylaşımları, gözetleme ve teşhir kültürünü normalleştirmiştir.⁴³⁷ Mahremiyetin içeriği değişmiş; özel olan kamusal hale gelmiştir.⁴³⁸ Dijital mahremiyet yalnızca hukuki değil aynı zamanda etik ve dini bir meseledir.⁴³⁹

⁴³² Buhârî, “Hayız”, 24; Müslim b. Haccâc, “Hayız”, 62; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 107; Nesâî, “Tahâret”, 134.

⁴³³ “...Onlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz...” el-Bakara 2/187.

⁴³⁴ Komisyon, *Asrı Saadetten 365 Güne Bir Ayet Bir Hadis Bir Kıssa Birkaç Hisse* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2021), 113.

⁴³⁵ Bkz. Nicole B. Ellison - vd., “Negotiating Privacy Concerns and Social Capital Needs in a Social Media Environment”, *Privacy Online*, (2011).

⁴³⁶ Hatice Budak, “Sosyal Medya İletişiminde Mahremiyetin Serüveni”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2018), 147.

⁴³⁷ And Algül, “Sosyal Ağ Kullanıcılarının ‘Abartılı Paylaşım’, ‘Benlik Sunumu’ ve Mahremiyet Tüketimleri”, *Öneri Dergisi* 13/49 (31 Ocak 2018), 41.

⁴³⁸ Dereli, “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, 1/21.

⁴³⁹ Asiye Kakırman Yıldız, “Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi”, *Bilgi Dünyası* 13/2 (31 Ekim 2012), 531.

Dijital mahremiyet; mekansal, kişisel ve bilgi mahremiyeti olmak üzere üç temel boyutta ele alınmaktadır.⁴⁴⁰ Mekânsal mahremiyet, bireyin özel hayat alanını; kişisel mahremiyet, bireysel davranışların sınırlarını; bilgi mahremiyeti ise kişisel verilerin paylaşımı ve korunmasını ifade eder. Dijital medya bu üç alanı da tehdit etmektedir. Paylaşımlar, bireyin sınırlarını silikleştirmekte; görselliğin ön plana çıktığı platformlar, mahremiyetin içeriğini boşaltmaktadır.⁴⁴¹

Sosyal medya kullanıcılarının en büyük motivasyon kaynaklarından biri beğenilme arzusudur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireyin kabul görme ve saygı görme ihtiyacı⁴⁴², dijital dünyada "like" ve "takipçi" sayıları üzerinden karşılanmaktadır. Bu süreçte birey, kendine ait olmayan kimliklere bürünebilir, kendi özgünlüğünden uzaklaşabilir.⁴⁴³ "Görünüyorum, öyleyse varım" anlayışı, mahremiyetin yerine teşhirin öne çıkmasına yol açmaktadır.

Dijital medya, bireyin ünlü olma arzusunu hızlandırmış, mahremiyetin sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Artık ünlü olmak için olağanüstü yeteneklere gerek kalmamış, marjinallik yeterli hâle gelmiştir. Özellikle genç kullanıcılar, şöhret uğruna kendi ya da başkalarının mahremiyetini feda edebilmektedir. Bu durum, İslami değerler açısından da ciddi bir problem olarak değerlendirilmektedir. Başkalarının fotoğraflarını izinsiz paylaşmak veya beğeni satın almak gibi eylemler dini açıdan "aldatma" olarak görülmüştür.⁴⁴⁴

Sosyal Medyada Ahlak ve Dinî Perspektif

Hz. Peygamber'in, "Allah'a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun"⁴⁴⁵ hadisi, sosyal medya bağlamında değerlendirildiğinde, inanç sahibi bireylerin yalnızca olumlu ve hayırlı paylaşımlar yapması ya da bu platformlardan uzak durması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ Mihalıs Kuyucu - Tüba Karahisar, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya* (İstanbul: Zinde Yayıncılık, 2013), 63; Tüba Karahisar, "Özel Hayatın Gizliliği ve İnternette İşlenen Suçlar", *II. Medya ve Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Mustafa Yağbasan - Gülda Süme (Ankara: Karınca Yayıncılık, 2011), 599.

⁴⁴¹ Nalan Çelikoğlu, *Mahremiyet: Kişiyi Ait Özel Alan Tartışmaları* (İstanbul: İskenderiye Yayınları., 2008), 18.

⁴⁴² Abraham Maslow, *A Theory of Human Motivation* (ePub: Dancing Unicorn Books, 2017), 370-396.

⁴⁴³ Işıl Horzum Taylor, "Facebook ve Beğenilme Güdüsü", *International Journal of Social Sciences and Education Research* 1/4 (28 Aralık 2015), 1220; Cemile Tokgöz, "Kimlik Ve Bellek Ekseninde Sosyal Medya Anlatıları", *Intermedia International E-journal* 4/7 (28 Aralık 2017), 261; Levent Eldeniz - Nurten Sepetci ., "Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü 'Instagram Üzerine Bir Araştırma'", *Medyayı Okumak*, ed. Nesrin Tan Akbulut vd. (İstanbul: Cinius Yayınları, 2017), 232-233.

⁴⁴⁴ Mustafa Soykök, "Sosyal Medyada Genç Olmak", *Peygamberimiz ve Gençlik* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 164; Newsweek, "Egypt's Top Cleric Issues Fatwa Against Buying Facebook Likes" (19 Nisan 2018); Arab News, "Egypt Fatwa Takes Aim at Facebook 'Likes' Used by Many Businesses" (19 Nisan 2018).

⁴⁴⁵ Buhârî, "Edeb", 85 (No. 6135), Rikak, 23 (No. 6475); Müslim b. Haccâc, "İmân" 74, "Lukata", 14.

⁴⁴⁶ Soykök, "Sosyal Medyada Genç Olmak", 161.

“IP adresi değiştirilebilir, ancak insanın yaptıklarına şahit olan melekler ve organlar değişmez. Sanal ortamda işlense bile günah mutlaka bir iz bırakır.”⁴⁴⁷ İsrâ 17/36 ve Hucurât 49/6 ayetlerinden çıkarılan hükümler, sosyal medyanın bilinçli ve doğru kullanımına dair yol gösterici niteliktedir.

1- Allah ve Rasûlü’nün belirlediği sınırlara uyulmalı, Allah ve Rasûlü konuştuğunda susulmalı, kendi sözlerini onların sözlerinin üzerinde tutmamalıdır.

2- Fasık bir kaynaktan gelen her bilgi, paylaşılmadan önce doğrulanmalıdır. Aksi takdirde hem dünyada hem de ahirette olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalınabilecektir.

3- Müminler, kardeşlik bağlarını unutmamalı ve birbirlerine karşı sahip oldukları hak ve sorumlulukları göz önünde bulundurarak hareket etmeli, bu bilinci çevrelerine de aşılamalıdır.

4- Hiçbir topluluk, diğer bir topluluğu küçümsememeli, onlara karşı aşağılayıcı ifadeler kullanmamalı ve kötü lakaplarla anmamalıdır.

5- Müminler, birbirleri hakkında kötü zanlar beslemekten kaçınmalı, başkalarının özel hayatlarını araştırmamalı, birbirlerinin mahrem bilgilerini ifşa etmemeli ve dedikodu yapmamalıdır.⁴⁴⁸

Sosyal medya, hak bilincini zedeleyerek günahın organize bir şekilde işlenmesine zemin hazırlamaktadır.⁴⁴⁹ Artık evlerin duvarları sembolik olarak yıkılmış, mahremiyet sınırları belirsizleşmiştir.⁴⁵⁰ Öyle ki, sosyal medya hesapları boşanma davalarında delil olarak kullanılmakta ve hatta evliliklerin ertelenmesine yol açabilmektedir.⁴⁵¹ Dijital platformların mahremiyeti nasıl dönüştürdüğünü anlatırken Hamza Çakır, fotoğraf örneğini üzerinden eskiden bir babanın, kızının fotoğrafının bir başkasının cüzdanından çıkmasından rahatsızlık duyarken, günümüzde aynı babanın sosyal medya üzerinden onlarca fotoğraf paylaşmasını olağan karşıladığını belirtmiştir.⁴⁵²

Eyyüp Said Kaya, dijital platformları bir nevi kişinin evi olarak tanımlamış ve başkasının evine izin alarak ve selam vererek girmeleri istenilen Müslümanların dijital dünyada da ayete riayet etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, birinin ev adresini tespit edip

⁴⁴⁷ Soykök, “Sosyal Medyada Genç Olmak”, 160.

⁴⁴⁸ Soykök, “Sosyal Medyada Genç Olmak”, 162.

⁴⁴⁹ Kaşif Hamdi Okur, “Sosyal Medya ve Hak Bilinci”, *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 47.

⁴⁵⁰ Fatma Beğlü Dikeçligil, “Ailede Çözülme ve Sosyal Medya Etkisi”, *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 101.

⁴⁵¹ Dikeçligil, “Ailede Çözülme ve Sosyal Medya Etkisi”, 103.

⁴⁵² Hamza Çakır, “Sosyal Medya ve Kaybedilen Mahremiyet”, *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 18.

paylaşmak veyahut belirli erişimi olan bir fotoğrafı izinsiz yaymak dinen caiz görülmemelidir.⁴⁵³ Tesettür ve tevazu arasındaki ilişkinin kökeninde, gösteriş ve sosyal medya üzerinden düşünmenin önemli olduğunu vurgulamıştır:

Hayatlarımız giderek daha rafine hale gelirken, insanların odağını daha çok takılmış olan bir kolye mi çeker yoksa lüks bir tatilden kareleri dijital platform hesabına koymak mı? bir bilezik mi, yoksa pahalı bir lokantada yaşanmış olan eğlencenin fotoğrafı mı?⁴⁵⁴

Kullanmış olduğu sosyal medya hesabından sürekli olarak paylaşım yapan başörtülü bir kadın ile başı açık olmasına rağmen sosyal medya kullanmayan bir kadının hangisinin daha tesettürlü olduğu sorusu, fıkıhçılar için cevap verilmeyecek kadar hoş olmayan bir meseledir.⁴⁵⁵ Ancak bu konu hala pek çok açıdan ele alınması gereken ve cevap aranmakta olan bir husustur. Nitekim bir köşe yazısında bu soruyu ele almış olan yazar, tesettürlü olup her anını paylaşan kadın ile başı açık ancak sosyal medyaya uzak duran iki kadını, kadının çalışma hayatı üzerinden okuyucuların dikkatine sunmuştur.⁴⁵⁶ Yazar, “sadece başı açık” ve “sosyal ve psikolojik olarak çıplak” olarak tasvir ettiği iki kadın profilini, kendi Twitter hesabından paylaşmıştır.⁴⁵⁷ Yazıya gelen yorumlar incelendiğinde bazı okurların “örtünmemişliğe övgü” ve “deizme giden bir yolun başlangıç” olarak tepki gösterdiği, diğer bazı okurların ise başörtülü fenomen örnekleri üzerinden İslam’ın tesettür hususundaki amacının bu şekilde olmadığı, mananın anlaşılmadığı ve tesettürün teşhire dönüştüğü gibi ortak noktalarda hemfikir oldukları görülmektedir.⁴⁵⁸

Sosyal mahremiyet, bireyin toplum içindeki özel alanının, kişisel sınırlarının ve onurunun korunması anlamına gelir. Hadisler, bireyin özel hayatının gizliliğine, başkalarının haklarına saygıya ve kişisel sınırların korunmasına büyük önem vermektedir.

Hz. Peygamber, başkalarının özel hayatına izinsiz müdahaleyi kesin bir dille yasaklamıştır. Allah Rasûlü bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur “...Kim istemedikleri ya da ısrarla kaçındıkları hâlde bir grubun konuşmalarına kulak kabartırsa, kıyamet günü kulağına kurşun dökülür...”⁴⁵⁹ Bu hadis, bireyin mahremiyet hakkını ihlal eden davranışların ne denli ciddi olduğunu ortaya koymakta ve mahremiyeti ihlal etmenin ağır bir suç olduğunu

⁴⁵³ Eyyüp Said Kaya Kaya, “Sosyal Medyanın Avret Mahalli”, *Nihayet Dergisi* 2/14 (2016), 35.

⁴⁵⁴ Kaya, “Sosyal Medyanın Avret Mahalli”, 35.

⁴⁵⁵ Kaya, “Sosyal Medyanın Avret Mahalli”, 34.

⁴⁵⁶ Fatma Barbarosoğlu, “Çalışıyorum çünkü hakikate borcum var!”, *Yeni Şafak* (29 Mayıs 2019).

⁴⁵⁷ Twitter TW, “Fatma Barbarosoğlu Tweet” (Erişim 06 Mart 2025).

⁴⁵⁸ Betül Yeşil Çelik, *Mahremiyetin Dönüşümü: Sosyal Medyada Özel Hayatın Sunumu* (Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 52.

⁴⁵⁹ Buhârî, “Ta’bir”, 45 (No. 7042); Ebû Dâvûd, “Edeb”, 88 (No. 4870).

göstermektedir.⁴⁶⁰ Bu eylem, bireysel güveni zedelediği gibi, toplumsal bağları da koparabilecek boyuttadır.

Facebook, WhatsApp, Instagram gibi platformlarda kişiler birbirleriyle özel olarak konuşabilmektedir. Kişilerin özel konuşmalar yapması yahut mahrem durumlara sahip olmaları son derece doğal ve insani bir durumdur. Ancak bu mahremiyetin, üçüncü şahıslarca ihlal edilmesi; bireyler arası güven ilişkisini zedeleyerek, toplumsal dayanışma ve itimat duygusunu ciddi biçimde sarsacaktır. Böyle bir ihlal, toplumu kaosa sürükleyebilecek fitnelere, yanlış anlaşılmalara ve haksız menfaatlara kapı aralayabilir. Özellikle iki kişi arasındaki özel konuşmalara rıza olmaksızın kulak kabartmak, sadece kötü niyet barındırmakla kalmaz; aynı zamanda bireysel hak ve mahremiyet alanına yapılan ciddi bir müdahale olarak kul hakkına girer.⁴⁶¹

Rasûlullah'ın (s.a.s), tecessüs ile ilgili şu hadisi şerifi de sosyal medya mahremiyeti için yol göstericidir. “Başkalarının ayıplarını araştırmayın, konuştuklarını dinlemeyin...”⁴⁶² Hz. Peygamber, insanların kusurlarını, gizli yönlerini araştırmayı yasaklamış ve toplum içinde güvenin tesis edilmesini öğütlemiştir.

Bu uyarı, dijital çağda özellikle sosyal medya kullanımında daha da önemli bir hâle gelmiştir. Facebook, WhatsApp gibi platformlar bir nevi kişinin dijital evidir. Evin içerisinde mahremiyete dikkat ettiğimiz gibi sosyal medyada da buna riayet etmemiz gerekmektedir.

Sosyal medya platformlarında; kullanıcıların özel mesajlarını izinsiz okumaya çalışmak, profil veya hikâyelerini gizlice ekran görüntüsü alıp yaymak, başkasının hesabına gizlice girerek bilgilerini ifşa etmek, kişilerin geçmiş paylaşımlarını didikleyerek açıklarını aramak, anonim hesaplarla takip edip, kişisel hayatlarına dair ipuçları toplamaya çalışmak, hep bu hadisin yasakladığı tecessüs (gizlice araştırma/gizliliğe müdahale) kapsamına girmektedir. Hadis, bireyin sosyal medya alanında da mahremiyetine ve itibârına müdahale edilmemesini emreder.

Toplum içinde yapılan konuşmalar emanettir, başka kimselerle paylaşılmaması gerekir. Bu konuşmaların sızdırılması da sosyal mahremiyeti ihlal eder. Bir mecliste konuşulanların gizli tutulması gerektiği şu hadisle ifade edilmiştir:

Cabir b. Abdullah'dan nakledildiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

⁴⁶⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, XII/428.

⁴⁶¹ Adem Çatak, “Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya ‘Fıhk-ı Bâtın’da Mahremiyet Algısı”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/213; Olgun Gündüz, “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu* (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), I/316.

⁴⁶² Müslim b. Haccâc, “Birr”, 30.

“Meclisler (de konuşulan sözler, korunması gereken) emanettir.”⁴⁶³

İnsanlar arasında gerçekleşen konuşmalar ve davranışlar, yani sosyal toplantılar ve oturumlar da bu güven kapsamına girmektedir. Bu anlamda emanet, bir Müslümanın vasıflarından biri olarak kabul edilmek için gerekli temel niteliklerden biridir. Çünkü İslam dini, bir Müslümanın diğer Müslümanlara zarar vermemesi; onların canına, malına ve onuruna karşı güvenilir olması şeklinde tanımlanmıştır. Özel ortamlarda söylenen ya da yapılan şeylerin ifşa edilmesi, kişinin cennete girmesini engelleyebilecek, imani açıdan son derece sakıncalı bir durumdur. Toplumda güven duygusunun yitirilmesi, ümmetin başına gelecek ilk musibetlerden biri olarak görülmekte ve bu durum kıyametin alametleri arasında sayılmaktadır. Nitekim ahirette kişiden hesap sorulacak en önemli konulardan biri de kendisine emanet edilen sırları ve özel konuşmaları koruma konusundaki hassasiyetidir.⁴⁶⁴

“Meclisler emanettir” sözü , bir kişinin bir topluluk içinde bulunduğu orada geçen konuşmaların gizliliğine riayet etmesi gerektiğini ifade eder. Zira böyle ortamlarda bazen hoş karşılanmayacak sözler söylenebilir ya da kişisel sırlar güven ortamı içinde paylaşılabilir. Bu tür paylaşımların dışarıya aktarılması istenmez; aksine, konuşulanların mecliste kalması beklenir. Eğer biri, kendisine güvenilerek söylenen bu özel bilgileri dışarı sızdırırsa, o kişi gıybet eden ya da laf taşıyan biri konumuna düşer şeklinde yorumlayabiliriz.⁴⁶⁵

Modern çağda bu tür “meclisler”, artık sadece fiziksel alanlarda değil, sosyal medya platformlarında, mesajlaşma gruplarında, çevrim içi toplantılarda ve forumlarda da gerçekleşmektedir. Ancak sosyal medyada; gizli konuşmalar ekran görüntüleriyle ifşa edilebilmekte, özel yazışmalar kamuya açık hâle getirilebilmekte, bir grubun iç tartışması izinsiz şekilde paylaşılabilen ve bu durumlar kişiler arası güveni zedelemekte ve dijital ortamlarda yapılan paylaşımların da emanet bilinciyle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ayet ve hadisler, dijital ortamlarda da ahlaki sınırların korunmasını, başkalarının mahremiyetine saygı gösterilmesini ve doğruluğu şüpheli bilgilerin yayılmamasını emreder.

Çocuk ve gençlerin mahremiyet bilinci dijital ortamda zayıflamıştır. Aile içinde mahremiyete dikkat eden bireyler, sanal ortamda gelişigüzel paylaşım yapabilmektedir.⁴⁶⁶ Mahremiyet eğitiminin sadece kurallarla değil; vicdani değerlerle birlikte verilmesi

⁴⁶³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 37 (No. 4869).

⁴⁶⁴ Ebu Said Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beydavi, *Tuhfetül ebrar şerhu mesabihis sünne lil-İmam el-Begavi*, thk. Nureddin Talib (Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 1433/2012), III/270.

⁴⁶⁵ İbn Raslan, *Şerhu Süneni Ebi Davud*, XVIII/591; Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Süleyman el-Bedr el-Feyyumi el-Kahiri, *Fethü'l karibi'l mücib alet-tergib vet-terhib* (Suudi Arabistan, 2018), IX/103.

⁴⁶⁶ Yahya Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyeti Şekillendirmedeki Rolü”, *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu II* (2016), 28.

gerekmektedir.⁴⁶⁷ Anne ve babalar, önce kendileri dijital mahremiyet konusunda bilinçlenmeli, sonra bu bilinçle çocuklarına örnek olmalıdır. Dijital platformların sınırlandırılması değil, bilinçli ve ahlaklı bir kullanımı esas alınmalıdır.⁴⁶⁸

Sosyal medya, bireyleri yalnızlaştırırken toplumsal bağları zayıflatmakta, evlilik kurumunu ve aile mahremiyetini tehdit etmektedir. Paylaşılan içerikler, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde psikolojik baskı yaratmakta; bireysel hayatın kamusal alana taşınmasına neden olmaktadır. Televizyon ve sosyal medya programlarında sergilenen özel yaşamlar, gözetleme kültürünü meşrulaştırmakta ve mahremiyeti sıradanlaştırmaktadır.

Dijital çağda mahremiyet hem bireysel hem toplumsal hem de dinî yönleriyle büyük bir dönüşüm içindedir. Mahremiyetin korunması yalnızca teknolojik önlemlerle değil, etik, dini ve vicdani bilinçle mümkündür. Özellikle sosyal medya kullanımı, bireyin kimliğini, inancını ve ahlaki duruşunu doğrudan etkilemektedir. Mahremiyetin temel kaynağının Allah olduğu unutulmamalı; bu bilinçle hareket edilerek dijital dünyada da sınır ve saygı gözetilmelidir.

2.4. Mahremiyet İhlalleri ve Cezası

Mahremiyet, bireyin kişisel alanını koruma hakkı olarak hem dini hem de hukuki bağlamda temel bir değer teşkil etmektedir. Gerek bireysel dokunulmazlık gerekse özel hayatın gizliliği ilkesi, bu hakkın ihlal edilmesini ciddi bir toplumsal sorun haline getirmiştir. Mahremiyetin ihlali, yalnızca fiziksel temastan ibaret değildir. Kişisel bilgilerin izinsiz paylaşılması, özel hayatın ifşa edilmesi veya izinsiz gözetleme gibi çok boyutlu ihlaller şeklinde de tezahür etmektedir.

Sünnet perspektifinden bakıldığında, beden ve aile mahremiyetinin ihlali yalnızca izinsiz olarak bir eve girmek, fiziksel saldırıda bulunmak ya da zarar vermek değildir. Bu mahremiyet, aynı zamanda gözetleme, dinleme ya da izinsiz bakma gibi ihlallerle de bozulabilmektedir. Bir kimsenin başka birinin evine pencere, kapı aralığı ya da anahtar deliği gibi yerlerden gizlice izlemesi haram kılınmıştır. Bu tür davranışlar, İslam ahlakı açısından hem kişilik zafiyeti hem de karşı taraf için mahcubiyet ve huzursuzluk sebebi olarak görülmüştür. Çünkü insan, doğası gereği özel alanının dışarıya ifşasından rahatsızlık duymaktadır. Bu rahatsızlık yalnızca çıplaklıkla ilgili fiziksel bir durumla sınırlı değildir. Giyinik olsa dahi birey, evinin içinin görülmesinden ya da izlenme ihtimalinden içsel bir tedirginlik hissetmektedir. Bu

⁴⁶⁷ Kakırman Yıldız, “Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi”, 531.

⁴⁶⁸ İder, *İslâm'da Mahremiyet Eğitimi*, 129.

durum, “beden utancı” olarak tanımlanabilecek derin bir mahremiyet duygusunun tezahürüdür.⁴⁶⁹ Sünnetin bu konudaki hassasiyeti, yalnızca fiziki koruma değil, aynı zamanda insan onurunu ve iç huzurunu muhafaza etmeye yönelik ahlaki bir hassasiyeti de içermektedir.

Hiz. Peygamber, mesken mahremiyetinin korunmasında yalnızca dışarıdan bakan ya da izinsiz giren kişiyi değil, aynı zamanda ev sahibini ve toplumu da sorumlu kılmıştır. Rivayetlerde yer alan, “Bir kimse, kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir”⁴⁷⁰ anlamındaki hadis, bu anlayışın açık bir ifadesidir. Mahremiyetin korunmasının yalnızca dışarıdan geçen bireyin dikkatine bırakılmaması gerektiğini; esasen ev sahibinin de bu konuda bilinçli bir tutum sergilemesi gerektiğini belirtmektedir. Buradan hareketle, ev sakinlerinin mahremiyetlerini koruyacak tedbirleri almaları örneğin kapı ve pencereleri uygun şekilde kapatmaları, gerekli örtüleri kullanmaları sünnete göre sorumluluk kapsamındadır. Çünkü bireysel mahremiyet yalnızca dış müdahalelere karşı değil, aynı zamanda ihmale karşı da korunması gereken bir değerdir. Hiz. Peygamber, başkasının evine izinsiz şekilde bakmayı yalnızca ahlaki bir kusur olarak değil, aynı zamanda ciddi sonuçlar doğurabilecek bir hak ihlali olarak değerlendirmiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَفَقَّئُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ .

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur. “Kim, bir başkasının evine ıttılâ peydâ ederken gözü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiçbir hak talep etmeye hakkı yoktur.”⁴⁷¹

Bu hadis, bireyin özel hayat alanına yönelik izinsiz müdahalenin meşru bir cezai karşılık doğurabileceğini ve mahremiyet ihlalinde bulunan kimsenin bu durumda mağdur sıfatı kazanamayacağını açıkça ortaya koymaktadır.

Konuyla ilgili hadisleri esas alan İslam hukukçuları, bireyin konutuna izinsiz şekilde müdahaleyi açık bir hak ihlali ve cezai sorumluluk doğuran bir fiil olarak değerlendirmiştir. Bu çerçevede, mesken dokunulmazlığını ihlal eden kişilerin ta’zîr cezalarıyla cezalandırılabilmesi, yani suçun niteliğine göre hâkimin takdirine bırakılan çeşitli disiplin cezalarının uygulanabileceği kabul edilmiştir. Ayrıca, böyle bir ihlale uğrayan kimsenin meşru müdafaa hakkını kullanabileceği ve uğradığı zarar dolayısıyla manevî tazminat talebinde bulunabileceğine de hükmetmişlerdir.⁴⁷²

⁴⁶⁹ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, 309.

⁴⁷⁰ Tirmizî, “İsti’zan”, 16 (No. 2707).

⁴⁷¹ Nesâî, “Kasâme”, 47-48 (No. 4870).

⁴⁷² Mesken dokunulmazlığını ihlali suçu ve cezası hakkında bkz. Kahraman, *Özel Hayatın Gizliliği*, 213-221; Cemalettin Şen, “İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisine Mukayeseli Bir Bakış”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* VII/1 (2016), 920-943.

Mezhepler, bir kimsenin izinsiz olarak başka birinin evine bakması hâlinde uygulanacak cezaya dair farklı yaklaşımlar geliştirmiştir. İmam Şâfiî, bu konuda Hz. Peygamber'in "gözü çıkarılan kimsenin diyet talep etme hakkı yoktur" anlamındaki hadisinin zahirini esas alarak, izinsiz şekilde bakan kişinin gözü çıkarıldığında herhangi bir tazminat yükümlülüğü doğmayacağı kanaatindedir. Ebû Hanîfe, böyle bir durumda diyetin gerektiği görüşündedir; ancak göze zarar verilmesini, yani gözün çıkarılmasını meşru görmez. Ona göre, evin içini izinsiz bir şekilde dışarıdan gözetlemek, doğrudan eve girmekten daha büyük bir suç sayılamaz. Ebû Hanîfe, söz konusu hadisi caydırıcılığı artırmak amacıyla yapılmış bir uyarı (zecrî mübalağa) olarak yorumlamıştır. Mâlikî mezhebi de Hanefî görüşüne paralel bir tutum sergilemektedir. Mâlikî fakihler, evin içini gözetleyen kişiye karşı fiziksel müdahalenin, örneğin gözünün çıkarılmasının ya da herhangi bir uzvunun kastedilmediğini ifade etmektedirler.⁴⁷³

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de yer alan temel prensiplerden biri olan "Zaruretlar kendi miktarlarınca takdir olunur"⁴⁷⁴ kaidesi, kişisel ihtiyaçların başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde sınırlandırılması gerektiğini ortaya koyar. Bu doğrultuda, bir kimse kendi evine yeni bir pencere açmak istediğinde, bu pencerenin komşunun mahrem alanlarını örneğin ev içi veya sıkça kullanılan yaşam alanları gibi gözetlemeye imkân vermeyecek şekilde planlanması gerekir. Mecelle'nin 1202. maddesi ise mesken mahremiyetinin evrensel bir hak olduğunu vurgulamaktadır. Müslüman bir kimsenin gayrimüslim komşusunun da özel alanına saygı göstermesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir.⁴⁷⁵ Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, bir bireyin komşusunun evine doğrudan bakan şekilde pencere açması, mevcut penceresinden gelen ışığı kesmesi ya da aile bireylerinin sıkça bulunduğu mutfak, bahçe gibi alanları izlenebilir hâle getirmesi, İslam hukukuna göre mahremiyetin ihlali sayılır ve meşru kabul edilmez.⁴⁷⁶

Özel hayatın ve aile hayatının gizliliği, bireyin insan onuruna yaraşır bir hayat sürebilmesi için vazgeçilmez bir haktır. Bu hak, yalnızca etik ya da ahlaki bir prensip değil, aynı zamanda anayasal bir güvence niteliği taşımaktadır.⁴⁷⁷ Kişilerin özel hayatına yönelik izinsiz müdahaleler, görüntü ya da ses kayıtlarının rıza dışında elde edilmesi ve bunların

⁴⁷³ Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, V/169; Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhül-İslami ve Eddilletühü* (Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1989), VI/4847.

⁴⁷⁴ Ali Himmet Berki, *Açıklamalı Mecelle Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1982), 21.

⁴⁷⁵ Berki, *Açıklamalı Mecelle Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, 245.

⁴⁷⁶ Sevdegül Çekiç - Tevhit Ayengin, "Sosyal Medyadaki Mahremiyet İhlallerinin Bazı Fıkhî Yansımalarına Dair", *Mütefekkir* 8/15 (15 Haziran 2021), 83-84.

⁴⁷⁷ Pekdemir, "Mahremiyet Algısı Hak Olgusu", I/129.

kamuoyuna ifşa edilmesi, doğrudan cezai sorumluluk doğurmaktadır. Türk Ceza Kanunu'na göre, "Özel hayatın gizliliğini ihlal eden kişiler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Eğer ihlal, ses ya da görüntü kaydı alınarak gerçekleştirilmişse, bu durum ağırlaştırıcı sebep sayılır ve verilecek ceza bir kat artırılır." "Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur."⁴⁷⁸ Bu hükümler, yalnızca bireyin mahremiyetini değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve güveni koruma amacını da taşımaktadır.

Mahremiyetin ihlali, sadece fiilin içeriğine göre değil, aynı zamanda işlendiği zaman dilimine göre de farklı cezai sonuçlar doğurabilmektedir.⁴⁷⁹ Türk Ceza Kanunu'nun 116. maddesinin dördüncü fıkrası bu duruma açık bir örnektir. İlgili düzenlemeye göre, konut dokunulmazlığının ihlali durumunda fail hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Ancak söz konusu eylemin gece vakti gerçekleştirilmesi hâlinde, suçun ağırlığı artmakta ve ceza aralığı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası olarak yükseltilmektedir.⁴⁸⁰ Bu hüküm, gece saatlerinde bireylerin özel hayat alanlarının korunmasına yönelik daha sıkı bir ceza politikası benimsendiğini göstermektedir.

Günümüzde ahlaki değerlerin zayıflamasıyla birlikte, bireylerin mahremiyetine yönelik ihlaller yalnızca dinî ya da vicdanî sorumluluklarla önlenemeyecek kadar yaygınlaşmıştır. Bu durum, toplumda birey haklarını ve özel hayatın dokunulmazlığını korumaya yönelik hukuki yaptırımların önemini daha da artırmıştır. Mesken dokunulmazlığını ihlâl eden fiillerin cezai karşılıkları, yalnızca kamu düzenini değil, aynı zamanda insan onurunu ve kişilik haklarını esas alan bir yaklaşımla gözden geçirilmeli ve çağın gereklerine uygun şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

⁴⁷⁸ TCK, 134.

⁴⁷⁹ Şen, "İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisine Mukayeseli Bir Bakış", 937.

⁴⁸⁰ TCK, md. 116/4.

SONUÇ

Mahremiyet kavramı, insanın fitrî yapısında köklü bir yer tutmakta ve kişinin şerefini, onurunu koruma amacı taşımaktadır. Mahremiyet, görünmezlik ve gizlilik gibi anlamları da içerdüğinden, özel hayat alanlarının korunması ve bu alanların gizliliğinin sağlanması konusundaki birçok ayet ve hadiste geniş bir şekilde açıklanmıştır. Bu çerçevede, hadislerde mahremiyetin korunmasına özel bir önem atfedilmiş; bireylerin özel hayatlarını, bedenlerini ve kişisel bilgilerini koruma amacı doğrultusunda çeşitli önlemler alınmıştır.

Hadislerin hem bireyin kişisel sınırlarını hem de aile içi ilişkilerdeki gizlilik ve saygı ilkelerini şekillendirdiği tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in sözleri ve uygulamalarının, mahremiyetin korunması hususunda yalnızca dini bir emir değil, aynı zamanda sosyal bir düzen ve ahlaki bir sorumluluk içerdiği görülmüştür.

Beden mahremiyeti İslam'ın insana yüklediği değer ve saygının bir tezahürüdür. Hadislerde beden korunması gereken önemli bir varlık, Allah'ın emaneti olarak ifade edilmiş ve bireyin hem kendisine hem de başkalarına karşı bu konuda sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Hadislerde, birçok emir ve yasağın hikmetleri arasında bedenin korunması önemli bir yer tutmaktadır. Tesettür, beden mahremiyetinin dışa yansıyan ilkesidir. Hadislerde kadın ve erkek için belirlenen örtünme sınırları bireyin kimliğini ve onurunu muhafaza eden bir sınır olarak değerlendirilmiştir. Beden insana emanet edildiğinden keyfi olarak kullanılamaz. Bedene yönelik her davranış ilahi sınırlarla belirlenmiştir. Göz ve bakışları korumak da beden mahremiyetin korunması için önemlidir. Mahremiyet ihlalinin sadece fiziksel temasla değil bakışların korunmamasıyla olabileceğini hadisler vurgulamaktadır. Hadislerde haya duygusu, beden mahremiyetinin manevi temeli olarak öne çıkmakta; haya zayıfladığında mahremiyetin de zedeleneyeceği bildirilmektedir. Banyo tuvalet ve özel mekanlara dair adabın hadislerde ayrıntılı bir şekilde açıklanması kişinin yalnız olduğunda da haya duygusunu koruması gerektiği verilen önemin somut göstergesidir.

Aile mahremiyeti, evin iç düzeninden başlamaktadır. Hadislerde evlerin müstakil olması, odaların ayrılması, çocukların yataklarının belirli yaştan sonra ayrılması gibi hususlar mahremiyetin fiziksel mekânda nasıl korunması gerektiğini göstermektedir. İzin alma (isti'zan) ilkesi, aile mahremiyetinin temel ilkesidir. Hadislerde aile bireylerinin birbirlerinin odalarına girerken izin istemeleri gerektiği vurgulanmış; bu uygulama, özel alanın korunması açısından zaruri görülmüştür. Özellikle çocuklara izin kültürünün kazandırılması, mahremiyet bilincinin erken yaşta inşası açısından önemlidir. Hz. Peygamber, bir kişinin evine izinsiz girilmesini, hatta gözetlenmesini şiddetle kınamış; bu fiilin bireyin onuruna ve özel hayatına yapılmış ciddi

bir saldırı olduğunu bildirmiştir. Aile bireyleri arasında mahremiyet sınırları belirlenmiştir. Hadislerde, anne-baba, evlat, kardeş gibi yakınlar arasında dahi belirli mahremiyet kurallarına dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiş; cinsiyet, yaş ve aile içi roller dikkate alınarak farklı durumlar için özel düzenlemeler getirilmiştir. Meskenin yapısal özellikleri mahremiyeti doğrudan etkiler. Hadislerde, evlerin yüksek yapılmaması, pencerelerin komşu evlerin içine bakmaması, odaların birbirinden ayrılması gibi detaylara dikkat çekilmiş; böylece hem ailenin hem de komşuların mahremiyetinin ihlal edilmemesi hedeflenmiştir. Misafirlik adabı da mahremiyetin bir parçasıdır. Hz. Peygamber, misafirin selam vermeden, izin almadan eve girmesini ve uzun kalmasını hoş karşılamamış; ev sahibinin mahremiyetine saygı göstermeyi emretmiştir.

Hadislerde mahremiyet sadece bir tavsiye değil, aynı zamanda bir korunma mekanizması olarak sunulmuştur. Modern dönemde ise teknolojinin, sosyal medyanın ve iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte mahremiyet kavramı daha da kırılgan hâle gelmiştir. Hz. Peygamber'in mahremiyete dair hadisleri, çağımız insanı için yol gösterici bir kaynak niteliğindedir.

Hadislerde beden ve aile mahremiyetine atfedilen önem dikkate alındığında, bu alandaki bilinç eksikliğini gidermeye yönelik bazı somut adımların atılması zaruri hâle gelmiştir. Eğitim programlarına mahremiyet bilincini kazandırmaya yönelik ders ve seminerler eklenmeli, özellikle ilköğretim ve lise çağındaki bireylerde mahremiyet farkındalığı artırılmalıdır. Dijital medya kullanımında özel hayatın teşhiri ve aile mahremiyetinin ihlali gibi sorunlara karşı kamu spotları, seminerler ve dijital farkındalık projeleriyle bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Aile içi iletişim modelleri yeniden gözden geçirilmeli, bu alanda danışmanlık hizmetleri verilmelidir. İslam'daki örtünme emri başta olmak üzere birçok hükmün, bireyin cinsiyetinden ziyade şahsiyetine vurgu yaptığı dikkate alınmalı; özellikle kadınlara yönelik dini sorumlulukların onları dişilikle değil kişilikle öne çıkarma amacını taşıdığı bilinci toplumsal farkındalığı artırmak için yaygınlaştırılmalıdır. Tesettürün sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve manevi huzurun korunmasına hizmet eden bir değer olduğu vurgulanmalı; bu husus eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinde ön plana çıkarılmalıdır. Ayrıca ebeveynler, ev içinde tuvalet, banyo ve giyinme gibi mahrem alanlarda örnek davranışlar sergileyerek çocuklarına rol model olmalı; böylece mahremiyetin aile içinde doğal bir eğitim süreciyle kazandırılması sağlanmalıdır. Son olarak, modern mimari ve şehir planlamalarında yüksek yapılaşmanın doğurabileceği mahremiyet ihlali tehlikesi göz önünde bulundurulmalı, konut ve yaşam alanları İslami mahremiyet ilkelerine uygun şekilde düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. *el-İstiab fî ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. I-IV Cilt. Beyrut: Darü'l-Cil, 1412/1992.
- Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. *et-Temhîd limâ fî'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf vd. 17 Cilt. London: Müessesetü'l-Furkan li't-Türasi'l-İslam, 1439/2017.
- Abdûlbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.
- Adıyavuz, Evşen. "Mahremiyet Eğitimi Verilirken Dikkat Edilmesi Gerekenler". Blog. *Eskülap Danışmanlık*. Erişim 11 Ağustos 2024. <https://www.eskulapdanismanlik.com/blog/mahremiyet-egitimi-verilirken-dikkat-edilmesi-gerekenler>
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvut, - Âdil Mürşid. 45 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Ahmet, Cevdet Paşa. *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1300.
- Akcan, Esmâ. "Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi". *Akdeniz Ü. Toplumsal Duyarlılık Merkezi Bülteni* 10/82 (2016).
- Akgül, Mahmut - Toprak, Hande Hekimoğlu. "Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü: Instagram Örneği". *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* 10/38 (01 Temmuz 2019), 75-114.
- Akgündüz, Sait Nuri. "İslam Hukuku Açısından Hukukun Mahremiyeti Koruyucu İşlevi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. I/453-467, 2016.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *Ahlâk Dersleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.
- Akşeker, Semih. "Apartmanlar İnsanı Eziyor". *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014).
- Akyüz, Yakup. "Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Alan, Sultan - Erbay, Hasan. "Tıp Etiği Açısından Ambulans Hizmetlerinde Hasta Mahremiyeti". *Akademik Acil Tıp Dergisi* 10/1 (2011).
- Algül, And. "Sosyal Ağ Kullanıcılarının 'Abartılı Paylaşım', 'Benlik Sunumu' ve Mahremiyet

- Tüketimleri”. *Öneri Dergisi* 13/49 (31 Ocak 2018), 21-44.
- Ali Efendi, Kınalızâde. *Ahlâk-ı Alâî*. Tercüman Gazetesi Yayınları, ts.
- Altıntaş, Muhammed Esat. “Ailede Mahremiyet Eğitimi”. *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Şule Albayrak. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.
- Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer. *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Âlûsî, Ebû’s-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-. *Rûhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ânî’l-azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*. thk. Alî Abdubârî Atiyye. Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1415.
- Alver, Köksal. *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları, 2007.
- Apaydın, H. Yunus. “İslam Hukukunda Aile”. *Günümüzde Aile Sempozyumu*, 135-150.
- Apaydın, H. Yunus. “Tesettür”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XL/538-543. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Arab News. “Egypt Fatwa Takes Aim at Facebook ‘Likes’ Used by Many Businesses” (19 Nisan 2018). <https://www.arabnews.com/node/1287016/media>.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Aile”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. II/196-200. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Aydın, Nevzat. “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”. *EKEV Akademi Dergisi* XIX/63 (2015).
- Aydın, Nevzat. “Hz. Peygamberin Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasının Yönelik Esaslar”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el. *Umdetü’l-kârî fî şerhi Sahîhi’l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ’i’t-Turâsi’l-Arabî, ts.
- Azîmâbâdî, Muhammed Eşref el-. *Avnü’l-Mâ’bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. Beyrût 1415: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1415.
- Barbarosoğlu, Fatma. “Çalışıyorum çünkü hakikate borcum var!” *Yeni Şafak* (29 Mayıs 2019). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/fatma-barbarosoglu/calisiyorum-cunku-hakikate-borcum-var-2050530>
- Bayhan, Ahmet Ali. “Hz. Peygamber’den Zamanımıza İslâm Sanatının Oluşumu ve Gelişiminde Mahremiyet Algısını Rolü”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.

- Bedr, Abdülmuhsin b. Hamd el-. *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 1432.
- Bergen, Lütfi. “Lüks Hayat: Apartman”. *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014).
- Berki, Ali Himmet. *Açıklamalı Mecelle Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1982.
- Beydavi, Ebu Said Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-. *Tuhfetül ebrar şerhu mesabihis sünne lil-İmam el-Begavi*. thk. Nureddin Talib. Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 1433/2012.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Borazan, Fatma Zehra. *Riyazü's-Salih'in de Yer Alan Hadislerin Mahremiyet Bağlamında Değerlendirilmesi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yay, 2002.
- Bozkurt, Nebî. “Ev”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XI/502-507. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Budak, Hatice. “Sosyal Medya İletişiminde Mahremiyetin Serüveni”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2018).
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Zühayr en-Nâsir. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-. *el-Edebü'l-müfred*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: el-Matba'atü's-Selefiyye ve Mektebetühâ, 1379.
- Canan, İbrahim. “Hz. Peygamber'in Mesken Telakkisi”. *Mesken ve Mesken Mimarimiz*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1995.
- Canan, İbrahim. *Hiz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*. İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2008.
- Canan, İbrahim. *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*. 18 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Cansever, Turgut. “Mesken Mimarimizin Temel Meseleleri”. *Mesken ve Mesken Mimarimiz*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1995.
- Cessâs, Ebî Bekr Ahmed er-Râzi el-. *Âhkâmu'l-Kur'ân*. thk. Abdüsselam Muhammed Ali Şahin. 5 Cilt. Beyrut: Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1415/1994.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-. *Tâcü'l-luga ve sıhâhu'l-Arabiyye*. thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l Melâyîn, 1407/1987.

- Ceviz, Mustafa. *Tefsir ve Fıkıh Bağlamında Tesettür Ayetlerinin Değerlendirilmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Cûzekânî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. İbrâhîm b. Hüseyin el-Hemedânî el-. *el-Ebâtîl ve 'l-menâkîr ve 's-sihâh ve 'l-meşâhîr*. thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Ferîvâî. Riyad: Dâru's-Sumey'î li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1422/2002.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî. *Kitabü't- ta'rîfât*. thk. Heyet. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Çağrııcı, Mustafa. "Ahlâk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. II/1-9. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Çağrııcı, Mustafa. "Hayâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XVI/554-555. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Çağrııcı, Mustafa. "İzin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXIII/509-510. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Çağrııcı, Mustafa. "Sır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVII/113-115. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Çağrııcı, Mustafa. "Tecessüs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XL/246-247. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Çakır, Hamza. "Sosyal Medya ve Kaybedilen Mahremiyet". *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Çakır, Semiha. *4-6 Yaş Aralığındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü (Sivas Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çatak, Adem. "Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya 'Fıhk-ı Bâtın'da Mahremiyet Algısı". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Çekiç, Sevdegül. *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*. Ankara: TDV Yayınları, 2021.
- Çekiç, Sevdegül - Ayengin, Tevhit. "Sosyal Medyadaki Mahremiyet İhlallerinin Bazı Fıkhî Yansımalarına Dair". *Mütefekkir* 8/15 (15 Haziran 2021).
- Çelik, Betül Yeşil. *Mahremiyetin Dönüşümü: Sosyal Medyada Özel Hayatın Sunumu*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Çelikoğlu, Nalan. *Mahremiyet: Kişiyi Ait Özel Alan Tartışmaları*. İstanbul: İskenderiye Yayınları., 2008.

- Çelikoğlu, Nalan. *Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Çeşmeci, Esmâ. *Kur’an’da Mahremiyet Tasavvuru*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Çoban, Rûmeysa. “Simurg Psikoloji”. *Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi*. Erişim 11 Ağustos 2024. <http://www.simurgpsikoloji.com/yazilar-cocuklarda-mahremiyet-egitimi.aspx>
- Çolak, Abdullah. “Eşler Arasındaki Rol Farklılığının /Paylaşımının Aile Mutluluğu Ve Bekâsı İle İlişkisi”. *Aile Kurumunun Bekasına Yönelik Çağdaş Fırsatlar/Tehditler Bildiriler Kitabı*. Samsun: Uğur Ofset, 2020.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman et-Temîmî ed-. *Sunenu’l-Dârimî*. thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. b.y.: Dâru’l-Muğnî, 1412/2000.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*. 6 Cilt. İzmir: Işık Yayınları, 2013.
- Demil, Emine. “Hadisler Bağlamında Aile Mahremiyeti”. *Akdeniz 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. Mersin: UBAK Publications, 2022.
- Demirarslan, Deniz. “Osmanlı Barınma Kültüründe Harem Olgusu ve Mekan Tasarımına Etkileri”. *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni* 1 (2011).
- Demirci, Mustafa. “İslam Şehirlerinde Mahremiyetin Mekan’a Yansımaları”. *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, V. Uluslararası Canik Sempozyumu*. ed. Osman Köse. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yay., 2016.
- Dereli, Mustafa Derviş. “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. I/529-544, 2016.
- Devellioğlu, Ferit (ed.). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 5. Basım, 1993.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Din İşleri Yüksek Kurulu*. Erişim 24 Haziran 2025. <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1002/sac-ektirmek-ve-peruk-kullanmak-caiz-midir> <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1000/dovme-yaptirmak-caiz-midir>
- Dikeçligil, Fatma Beğlü. “Ailede Çözülme ve Sosyal Medya Etkisi”. *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Döndüren, Hamdi. “Mesken”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXIX/316-317. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Dursun, Akif. “Aile Kavramı, İslâm Hukukunda ve Türk Hukukunda Ailenin Tanımı ve Kapsamı”. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/13 (30 Eylül 2022), 407-448.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Süneni Ebî Dâvûd*.

- thk. Şuayb el-Arnâvut - Muhammed Kamil Kurre Büleli. 7 Cilt. Darü'r Risaletü'l Alemiyye, 1430/2009.
- Ebû Nuaym, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiyâ'*. Mısır: Matbaatü's-Sa'âde, 1394/1974.
- Efendi, Mütercim Âsım. *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît (Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi)*. ed. Mustafa Koç - Eyüp Tanrıverdi. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.
- Elbânî, Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsirüddin el-. *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*. Kuveyt: Garas li'n-Neşr, 1423/2002.
- Elbânî, Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsirüddin el-. *Za'îfü'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh. el-Mektebetü'l-İslamiyye*, ts.
- Eldeniz, Levent - Sepetci ., Nurten. "Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü 'Instagram Üzerine Bir Araştırma'". *Medyayı Okumak*. ed. Nesrin Tan Akbulut vd. İstanbul: Cinius Yayınları, 2017.
- Ellison, Nicole B. - vd. "Negotiating Privacy Concerns and Social Capital Needs in a Social Media Environment". *Privacy Online*.
- Ercilasun, Ahmet Bican. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Erdem, Hüsamettin. "Mahremiyet, İffet ve Hayâ İlişkisi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016.
- Erdem, Suat. "İslâm Fıkında Tesettür". *EKEV Akademi Dergisi* 64 (30 Ekim 2015).
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2005.
- Esendemir, Şerif. "Yaşlılık ve Mahremiyet". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet Kitabı*. ed. Albayrak. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.
- Fahreddin er-Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1420/1999.
- Ferrâ', Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd. *Meâni'l-Kur'ân*. thk. Ahmet Yusuf en-Necati. Mısır: Dârü'l Mısriyye, ts.
- Fettahoğlu, Selahattin. "Mahrem Namahrem, İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur'an'da Kullanılış Biçimleri". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Ebu Tahir el-. *el-Kâmusu'l-Muhît*. thk. Mektebetü't-Tahkîki't-Turâs. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1426/2005.

- Gazzâlî, Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el. *İhyau ulumi'd-din*. çev. Ahmet Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınevi, ts.
- Göçmen, Tuba Livberber. *Toplumsal Yaşamda Bireylerin Mahremiyet Yönelimleri: Sosyal Ağ Kullanıcıları Üzerine Bir Saha Araştırması*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018.
- Göle, Nilüfer. *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri: İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Güllük, İsmail. "Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkîhî Bir Analiz". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 23 (2014), 105-128.
- Gülşen, Enver. "Babil Kulelerine Karşı Bir Medeniyet Tasavvuru". *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi* 178 (2014).
- Günaydın, Fatih. "Yerli Dizilerin Sunduğu Mahremiyet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Gündüz, Olgun. "Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Güngör, Nurullah. "İslam Hukuku'nda Özel Hayat Kavramı ve Günümüz Uygulamaları". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III/IV (2016), 69-94.
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî el-. *Kitâbü'l-ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî - İbrahim Sâmerrâî. 8 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1988.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. Ankara: İmaj Baskı, 2003.
- Hanefî, Muhammed bin İzzeddin Abdüllatif b. Abdülaziz b. Emin b. Firiştâ er-Rûmî- el. *Şerhü Mesabihis Sünne*. thk. Nureddin Talib. Kuveyt: İdaretü's-Sekafetil's-İslamiyye, 1433/2012.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-. *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*. Kahire: Mektebetül Kudsi, 1414/1994.
- Hıdır, Özcan. "Kur'an ve Sünnet'te Beden-İnanç İlişkisi". *Beden Sosyolojisi*, 217-232.
- Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdîmelik b. Kâdîhân el-Müttakî el-. *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. thk. Bekri Hayyani - Saffet Sakka. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981.
- Hollanda Diyanet Vakfı, HDV. "Cenazeye Son Görevler". 02 Ekim 2017. Erişim 02 Mayıs

2025. <https://diyanet.nl/cenaze-fonu/cenazeye-son-gorevler/>
- Hökelekli, Hayati. “Fıtrat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XIII/47-48. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Hökelekli, Hayati. “İrz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XIX/133-134. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. Suûdî Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî - Kahvecî, Muhammed Rıdâ el-. *el-Edeb li'bni Ebî Şeybe*. Lübnan: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1420/1999.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Abdullâh b. el-Absî. *el-Musannef*. thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülazîz eş-Şeşrî. 21 Cilt. Riyad: Daru Künuzi İşbilya, 1436/2015.
- İbn Ebü'd-Dünyâ, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî. *Kasru'l Emel*. thk. Muhammed Hayr Ramadân Yûsuf. Beyrut: Dar İbn Hazm, 1417/1997.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*. thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb. 13 Cilt. Mısır: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1380.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed Selâme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1420.
- İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Süneni İbn Mâce*. thk. Şuayb el-Arnâvut - Âdil Mürşid vd. 5 Cilt. Darü'r Risaletü'l Alemiyye, 1430/2009.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Daru's-Sâdir, 1414.
- İbn Raslan, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Hüseyin b. Hasen er-Remlî. *Şerhu Süneni Ebi Davud*. thk. Halid er-Ribât. Mısır: Dâru'l-Felâh, 1437/2016.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İ'zuddîn. *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavvaz - Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İder, Saadet. *İslâm'da Mahremiyet Eğitimi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.
- İzgi, M. Cumhur. *Etik Açısından Yaşlı Mahremiyeti: Huzurevi Örneğinde Hizmet Alanlar ve Verenler Açısından Bir Değerlendirme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmalül-Mulim bi-Fevaidi Müslim*. thk.

- Yahya İsmail. Mısır: Dârü'l-Vefâ, 1419/1998.
- Kahiri, Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Süleyman el-Bedr el-Feyyumi el-. *Fethü'l karibi'l mücib alet-tergib vet-terhib*. Suudi Arabistan, 2018.
- Kahraman, Abdullah. *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği*. İstanbul: Ebabil Yayınları, 2006.
- Kahraman, Abdullah. "Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*. I/29-52. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Kakırman Yıldız, Asiye. "Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi". *Bilgi Dünyası* 13/2 (31 Ekim 2012), 529-542.
- Karâfi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısri el-. *ez-Zahîre fî'l-fikh*. thk. Muhammed Hacci - Said A'rab. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l İslâmî, 1994.
- Karagöz, İsmail. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, ts.
- Karahisar, Tüba. "Özel Hayatın Gizliliği ve İnternette İşlenen Suçlar". *II. Medya ve Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Mustafa Yağbasan - Gülda Süme. Ankara: Karınca Yayıncılık, 2011.
- Karaman, Hayreddin vd. (ed.). *İlmihal 1 İman ve İbadetler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-. *Mirkâtü'l-mefâtih*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1422/2002.
- Karşı, İbrahim Hilmi. "'İnsan Onuru' Kavramının Kur'anî Dayanakları (Yaratılış Kıssası)". *Kutlu Doğum Sempozyumu (Türkiye Diyanet Vakfı)*, 162-179.
- Kâsânî, Alaüddin Ebû Bekir b. Mes'ud. *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi*. Kahire: Darul Kütübil İlmiyye, 1327.
- Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-. *İrşâdü's-sârî*. Mısır: el-Matba'a el-Kubrâ el-Emîriyye, 1323.
- Kaya, Eyyüp Said Kaya. "Sosyal Medyanın Avret Mahallî". *Nihayet Dergisi* 2/14 (2016).
- Keskinoğlu, Osman - Berki, Ali Himmet. *Hâtemü'l-Enbiyâ: Hazreti Muhammed ve Hayatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012.
- Kılıç, Sadık. "Kur'an ve Sünnette Hayat Hakkı ve Özel Hayatın Gizliliği". *Kur'an ve Sünnette Göre Temel İnsan Hakları (İlmî Toplantı)*, 351-374.
- Kirmânî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî el-. *el-Kevâkibü'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 22 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1401.
- Kocabaş, Sinan. *Hadislerde Mahremiyet Olgusu*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi

- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Koçyiğit, Tahsin. “Medine’deki Uygulamalarından Hareketle- Hz. Peygamber’in Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (01 Aralık 2013).
- Komisyon. *Asrı Saadetten 365 Güne Bir Ayet Bir Hadis Bir Kıssa Birkaç Hisse*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.
- Komisyon. *Cenaze Hizmetleri Rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.
- Komisyon. *Hadislerle İslam*. 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.
- Komisyon. *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Konçe, Gülçağ. *Sanatta Mahremiyet Alanı Olarak “Oda” Kavramı*. Sosyal Bilimler Enstitüsü,: İstanbul: Işık Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Korkmaz, Ali. “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği Ve Korunması”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2014/3 (01 Eylül 2014), 99-103.
- Korkmaz, Yakup. “Hasta Hakkı Olarak Özel Hayatın Korunması Bağlamında Beden Mahremiyeti”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 15 (24 Haziran 2020).
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-. *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*. thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim İtfeyyîş. 20 Cilt. Kahire: Dâru’l-Kütübî’l-Mısriyye, 1384.
- Kuyucu, Mihalîs - Karahisar, Tüba. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya*. İstanbul: Zinde Yayıncılık, 2013.
- Küçük, Ahmet. “Günümüzde Aile ve Kur’ân’dan Örnek Aileler”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (31 Ekim 2019), 408-442.
- Küçük, Raşit. “Hz. Peygamber’in Özel Hayatı ile İlgili Rivayetler ve Bunların Eğitim Değeri ile Aile Sırlarının İfşa Sınırı”. *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı (İlmî Toplantı)*, 403-420.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta-Rivâyetu Yahyâ b. Yahyâ*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut , Lübnan: Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 2. Basım, 1406.
- Martı, Huriye. *Dünü ve Bugünüyle İslâm’da Mahremiyet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2020.
- Martı, Huriye. “Hz. Peygamber’in Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”. *Beden Sosyolojisi*, 233-246.
- Maslow, Abraham. *A Theory of Human Motivation*. ePub: Dancing Unicorn Books, 2017.

- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-. *el-İknâ*. İran: Darü'l-İhsan li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1420.
- Mergînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-. *el-Hidâye*. thk. Tallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1431.
- Mevdudi, Ebu'l Ala. *Tefhimu'l Kur'an*. çev. Muhammed Han Kayani vd. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.
- Mevsîlî, Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1356/1937.
- Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1431.
- Molla Gûrânî, Şemseddîn Ahmed b. İsmâ'il b. Osman. *el-Kevserü'l-cârî ilâ riyâzi ehâdîsi'l-Buhârî*. thk. Ahmed İzzu İnâye. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1429/2008.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *et-Tefsîru'l-kebîr*. thk. Abdullah Mahmud Şehâte. 5 Cilt. Beyrut: Dar'ül İhya Turas, 1423/2002.
- Mustafa, İbrâhim - vd. *el-Mu'cemü'l-vasît*. İstanbul: Dâru'd-Da'va, 1392/1972.
- Mutçalı, Serdar. *el-Mu'cemü'l-Arabi'l-hadîs Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Müslim b. Haccâc, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîh-i Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 7 Cilt. Kahire: Matbaat-ü İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâhu, 1374.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-. *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bidevi. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-. *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*. 18 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1392.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*. Mısır: İdâretü't-Tıbbâ'a el-Münîriyye, 1344/1348.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *Hulâsatü'l-ahkâm fî min mühimmâtî's-sünen ve kavâ'idî'l-İslâm*. thk. Hüseyin İsmâil el-Cemel. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1418.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *Riyazü's Salihin*. çev. Yaşar Kandemir - Raşit Küçük. 8 Cilt. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.

- Newsweek. “Egypt’s Top Cleric Issues Fatwa Against Buying Facebook Likes” (19 Nisan 2018). <https://www.newsweek.com/buying-facebook-likes-and-comments-immoral-says-egypts-top-cleric-892427>
- Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-. *el-Müstedrek*. thk. Mustafa Abdülkadir Ata. Beyrut: Darül Kütübil İlmiyye, 1411/1990.
- Okur, Kaşif Hamdi. “Sosyal Medya ve Hak Bilinci”. *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Öğüt, Salim. “Mahrem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXVII/388-389. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Özdemir, Abdurrahman. “Mahremiyet ve İlişkili Kavramlar”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Özipek, Bekir Berat. “İnsan Hakları ve İhlaller Ekseninde Bir Örnek: Türkiye’de Başörtüsü Yasağı Sorunu”. *Örtülemeyen Sorun Başörtüsü: Temel Boyutları İle Türkiye’de Başörtüsü Yasağı Sorunu*. ed. Neslihan Akbulut. İstanbul: Akder Yayınları, 2008.
- Özkaya, Hatice Gökçen. “Osmanlı Evleri Üzerine Yeniden Düşünmek: 18. Yüzyıldan Dahiliyeli-Hariciyeli Beş İstanbul Evi Örneği”. *METU Journal of the Faculty of Architecture* 35/1 (2018).
- Özkurt, Kemal. “Mahremiyet Anlayışının Mimariye Yansıması”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Özüdoğru, Büşra. “Tesettür Algısının Değişimi: Üç Nesil İncelemesi”. *Sosyoloji Divanı (Dergi)* VII/13 (2019).
- Padak, Murat. “Kur’an’da Aile Hayatı”. *Diyanet Aylık Dergi* 347 (2019).
- Parmaksızoğlu, Fatma Betül. “İnsan Hakları, Ahlak ve Kültür Açısından ‘Onur’ Kavramına Yaklaşımın Kavramın Tanımlanmasına Etkileri”. *Dini Araştırmalar* 21/54 (15-12-2018) (15 Aralık 2018).
- Pekdemir, Şevket. “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Racihi, Abdülaziz b. Abdillâh er-. *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 1432.
- Râğıb el-İsfehânî, Ebu’l-Kâsım el-Huseyin b. Mufaddal b. Muhammed. *el-Müfredât fî ğarîbi’l-Kur’ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. Beyrut-Dımaşk: Darul Kalem, 1412.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Safvetüt Tefasir*. Kahire: Darü’s-Sabuni, 1417/1997.
- Semhûdî, Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî es-. *Vefâu’l-Vefâ*

- bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*. thk. Halid Abdülgani Mahfuz. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419.
- Sennett, Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. çev. Serpil Durak - Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. *el-Mebsût*. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1431.
- Soykök, Mustafa. "Sosyal Medyada Genç Olmak". *Peygamberimiz ve Gençlik*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Sönmez, Zekiye. "Kur'an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İşkisi". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es. *ed-Dürrü'l-mensûr*. 8 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi'i's-sahîh Sahîh-i Buhârî'*. thk. Rıdvân Câmi' Rıdvân. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998.
- Şafak, Ali. "İslâm Hukuku Açısından Şehircilik ve Aile Meskeni Problemi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1982), 1-23.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1410/1990.
- Şahin, Musa. *Çocuklarda Mahremiyet Bilinci*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023.
- Şahin, Nurten Zeliha. "Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Şen, Cemalettin. "İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisine Mukayeseli Bir Bakış". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* VII/1 (2016).
- Şen, Seda. "Çocuğun Mahremiyet Eğitiminde Ailenin Rolü ve Önemi". *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi* 7/2 (30 Aralık 2023).
- Şentürk, Mustafa. "Kur'an'da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Şevkani, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali Muhammed el-Havlani eş-. *Fethu'l-Kâdir*. Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1414.

- Şimşek, Hatice. *Hadislerde Mesken Mahremiyeti*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullâh b. Abdilmuhsin et-Turkî. 24 Cilt. Dâru Hicr, 1422.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Mısırî. *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*. thk. Şuayb el-Arnâût. XV Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994.
- Taş, Burak. “Mecelle’nin Maslahata İlişkin Hükmünün (58. Madde) Günümüz Hukuku İle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16/2 (20 Ekim 2021), 611-652.
- Taylor, Işıl Horzum. “Facebook ve Beğenilme Güdüsü”. *International Journal of Social Sciences and Education Research* 1/4 (28 Aralık 2015), 1216-1227.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-. *Süneni Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395/1975.
- Tokgöz, Cemile. “Kimlik Ve Bellek Ekseninde Sosyal Medya Anlatıları”. *Intermedia International E-journal* 4/7 (28 Aralık 2017), 255-268.
- Tosun, Necdet. “Sır (Tasavvuf)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVII/115-116. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Tozlu, İbrahim. “Onurlu İnsanın İnşasında Sünnetin Yeri ve Sahabe Örneği”. *Kutlu Doğum Sempozyumu (Türkiye Diyanet Vakfı)*.
- Tuğluk, Abdulhâkim. “Bir Mahremiyet Mekânı Olarak Servet-İ Fünûn Romanında ‘Oda’”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (ts.), 2017.
- Turan, Yahya. “İletişim Araçlarının Mahremiyeti Şekillendirmedeki Rolü”. *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu II* (2016), 11-33.
- Türk Hukuk Kurumu. *Türk Hukuk Lûgatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991.
- Türkyılmaz, Zeynep. *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Mahremiyet Eğitime Dair Bilgilerinin İncelenmesi (Üsküdar Örneği)*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- TW, Twitter. “Fatma Barbarosoğlu Tweet”. Erişim 06 Mart 2025. https://x.com/Fatma_Barbaros/status/1133606048584142848
- Uçar, İlyas. “Hz. Muhammed (s.a.v.) Döneminde Medine’de Bedene Yönelik Müdahaleler”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (18 Haziran 2019).

- Ünal, Yavuz - Hasan Atsız (ed.). *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları*. Ordu: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Vahidi, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî el-. *Esbab-ı Nüzul Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri*. çev. Necdet Çağıl - Necati Tetik. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Vardi, Recep. "Sanal Mahremiyet". *Toplum Bilimleri (Dergi)* IX/17 (2015), 53-73.
- Vehbi, Konyalı Mehmed. *Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. çev. Mümin Çevik. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966.
- Wensinck, Arent Jan. *el-Mu' Cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-hadîs 'n-nebevî*. Leiden: Mektebetü Brill, 1936.
- Yıldırım, Mustafa. "Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıdan Mahremiyet". *Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2016.
- Yıldız, İbrahim. "Kur'ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (15 Aralık 2019), 83-109.
- Yılmaz, Fikret. "XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair". *Toplum ve Bilim* 83 (2000).
- Yılmaz, Serra Ağırman. "Elinden, Dilinden Emin Olunan Sağlık Çalışanı" 24 (Şubat 2023).
- Yüksel, Mehmet. "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58/1 (2003), 181-213.
- Yüksel, Mehmet. "Modernleşme ve Mahremiyet". *Kültür ve İletişim* 6 (1)/11 (10 Ocak 2003), 75-108.
- Zahrani, Merzuk b. Heyas Ali Merzuk ez-. *Şerhu Müsnedi Dârimî*, 1442/2021.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ez-. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Küveyt: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1385.
- Zebîdî, Zeynüddin Ahmed B. Ahmed B. Abdillatif ez. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. 8 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru âlâmi'n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaut - Kamil el-Harrat. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-. *el-Keşşâf an hakâik-i ğavâmizi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407.
- Zuhayli, Vehbe. *el-Fıkhül-İslami ve Eddilletühü*. Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1989.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 07 Mayıs 2024. <https://sozluk.gov.tr/>

- AIHS, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Kanun No. 6366). *Resmî Gazete* 8662 (10 Mart 1954). Erişim 28 Nisan 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8662.pdf>
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. *Resmî Gazete* 7217 (06 Nisan 1949). Erişim 28 Nisan 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>
- HHY, Hasta Hakları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 23420 (01 Ağustos 1998). Erişim 29 Nisan 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23420.pdf>
- Güncel Türkçe Sözlük*,. Erişim 24 Nisan 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=onur>
- TCK, Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237). *Resmî Gazete* 25611 (26 Eylül 2004). Erişim 12 Mayıs 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Kanun No. 2709). *Resmî Gazete* 17863 (18 Ekim 1982). Erişim 27 Nisan 2025. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17842.pdf>
- Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 17927 (13 Ocak 1983). Erişim 29 Nisan 2025

ÖZ GEÇMİŞ**ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans 2022-2025	Amasya Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı (Prof. Dr. Nevzat AYDIN)
Lisans 2018-2022	Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi